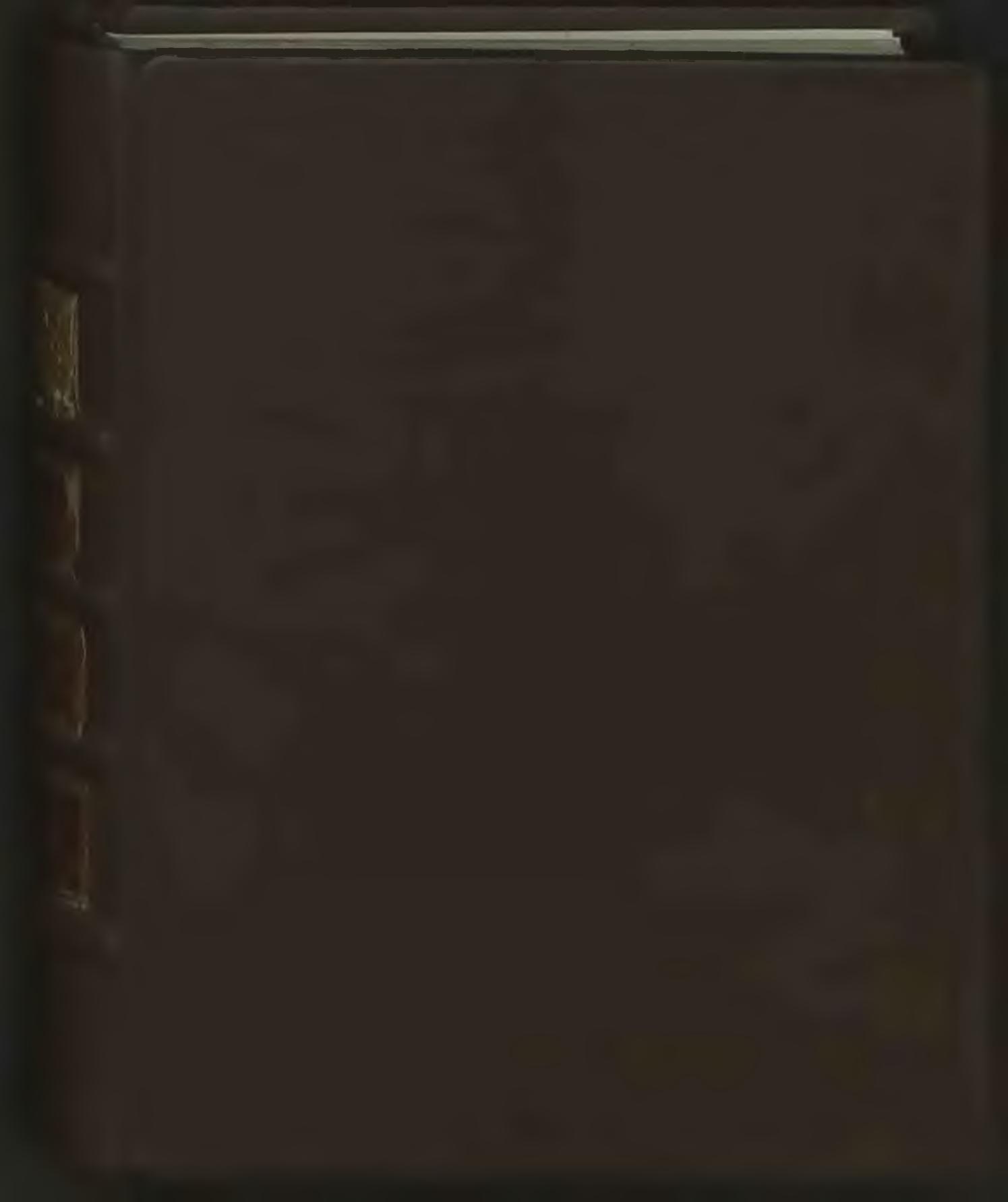

Digitalizacja 2009

Zrealizowano ze środków Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Vincentij

CHARTARI^{II}

Rhegiensis

IMAGINES

DE ORVM

Qui ab Antiquis Colebantur.

Moguntiae

Apud Ludouic

Bourge . .

CHARTER

BY THE
COUNCIL
OF THE CITY

OF NEW YORK

FOR THE GOVERNMENT

OF THE STATE OF NEW YORK

IN THE YEAR OF CHRIST

MDCCLXVII

RECEIVED

AT THE LIBRARY

OF THE NEW YORK

STATE UNIVERSITY

NEW YORK CITY

Vincentii CHARTARII Rheyenfis
IMAGINES
DE ORUM,

Qui ab Antiquis colebantur, unâ cum earum
declaratione &c

HISTORIA

In qua Simulacra, Ritus, Ceremonie magna ex parte Veterum
Relgio explicatur,

OPUS

Non solum Antiquitatis Amatoribus, sed & Liberalium
Artium cultoribus, imò &

CONCIONATORIBUS
valde uile & proficuum,

Hinc inde à D. D. Paulo HACHENBERG, quondam Serenissimi El
Palatini a Consiliis Intimis illustratum, & LXXXVIII. figuris Enau
adornatum.

omnem Re
uidinem ab
foelicitatis
domi, non
herè, ubi
negli-

MOGUNTIÆ,
Sumptibus LUDOVICI BOURG
Typis JOHANNIS MATTHIA

Anno M. DC. LXXXVII.

Akc K173|81

IMAGINES

DE ORIA

Quisque yndus se operatur, ut molitur
ad operum suorum obiectum.

S-66
MS

S-66

292(093):094/096

MOGUNTIA

Scimus quod ad ducatam ratione
filiis Iohannis Maltzani

et deo gratias

Reverendissimo & Per Illustri Domino,

DOMINO

CHRISTOPHORO RUDOLPHO BARONI á STADION

ECCLESIARUM METROPOLITANÆ

Moguntiæ, Imperialis S. Bartholomæi Francofurti
& Equestris S. Albani propè Moguntiam respective Decano
& Præposito, nec non Collegiatæ Ecclesiæ B. M. V. ad gradus Moguntiæ
Capitulari Canonico, Eminentissimi Archiepiscopi & Electoris
Moguntini Consiliario intimo,

Domino Patrono meo per quam Gratioſo &c.

Verum Erus veri Numinis cultus, ornem Religionis aut civitatis beatitudinem absolvit, omnisque, quæ patet, felicitatis basis ac cardo salutatur; non domi, non foris quicquam geritur prosperè, ubi negligi-

DEDICATIO.

negligitur Deus ejusque cultus : Pietate collapsâ
ruunt omnia ; excusso ex animis hominum Dei me-
tu , immanitate & scelere compleantur omnia ac
peccatum eant necesse est. Nec enim poenæ utut capita-
les & atroces satis sint, tantum metûs , quantum ipsa
Religio subditis incutere possunt : non utut è longin-
quo nimis rem arcessam : ipsa Germania , Patria dul-
cissima, ejus quod dixi , testimonium perhibet lucu-
lentissimum. Quotusquisque enim est quem vetus,
eaque miserrima Patriæ nostræ, dum adhuc veritatis
divinæ exul, facies lateat ? Mare horridum, informes
Terræ, cœlum asperius, tristis cultu, affectuque ubi-
libet imago, terram imitabantur incolæ, Deucalio-
nei, saxisq; ipsis intrabiliores Homunciones, na-
turâ agrestes, mole quadrati, animo rudes, ad arma
non ad artes politosve mores apti : & ut paucis di-
cam, cœlum solumque suum ubique referentes. Sed
quantum nunc mutati ab illis ? ab eo enim statim
tempore, ex quo Christiani facti sunt, novam prorsus
faciem novam fœcunditatem , novam gratiam Pa-
triæ . Isse terris carumq; incolis novimus , tanta
nimirus namenta secum traxit Religionis sancti-
tas, ut hodie gens nostra, cæteras ferè omnes, sive ur-
bium magnitudine, sive militari laude, sive denique
ingeniorum atque literarum cultura , in primis
verò pietate verique Dei cultu, si non supereret, exæ-
quet certè ac pariâ iis faciat, ut quod olim de Roma-
nis

D E D I C A T I O .

nis Romanus Vates, de nobis potius Germanis hodie pronunciandum:

*Venimus ad summum Fortune: pingimus atque
Psallimus, & Inctamur Achivis doctius unctis.*

Quare dum demum & ingens pulchritudo & summa divinæ lucis adparet utilitas, cum intempestivæ noctis tenebras contrâ ponimus, ita quoque divinæ Religionis, quâ hodie corruscat Germania, magis eluescit splendor & felicitas; si priscas ejus idololatriæ adhuc submersæ tenebras plusquam Cimerias paulò penitus intuebimur, in celeberrimi Vincentii Chartarii curiosissimis laboribus, intuebimur inquam & ab alterâ parte numerosissima divinæ nostræ Religionis Numinæ, quorum Reverendissimus Perillustris ac per quam Gratosus Dominus meus compendium exhibet absolutissimum. Hinc est quod hos fructus laborū, non fructus labiorū, in devoti animi Symbolū, æternæq; observantiae, ac devotissimæ submissionis hostimentū ad pedes Vestros devollo, Gratosis Vestris oculis non tam lustrandos quam illustrados, sub splendidissimis Nominis Vestri auspi publicum habentes aspectum, ad Reverendissimæ Perillustris ac per quam Gratosæ Dominationis Vestræ fores pulsare, minimè ausus fuisset calamus meus, nisi & Diis lacte supplicare & mola falsa litare, liceret iis, qui thura non habent: Unde non tam animatus quam penè coactus in gratiarum Vestrarum facrario

DEO-

D E D I C A T I O.

crario sublimibus Nobilitatis , Pietatis , Sapientiaeque Vestræ Tholis affigo munusculum hoc levidens, ut redderem non quæ debeo, sedquæ possum officia : Hæque Literæ cum sub Vestri Perillustris Nominis Patrocinio apparere voluerint universo Orbiliterato ; Sanctè contestor nullam ex iis, ne minimam quidem, esse, quæ in gratiosis Gloriæ Vestræ radiis non glorietur, devotè exclamando : Ecclesiæ ac Patriæ bono æternum vive Reverendissime Perillustris ac perquam Gratiōse Domine ; in æternum vive, vel si hoc mortalis non potes, saltem quatenus ferunt cum merita tua, tūm vota nostra : at hoc ipsum æternum esset ; Vive ergo quod Homini licet, præstitutumque à Natura humanæ vitæ spatiū, totum ad unguem exhauri, tumque temporariæ fœlicitatem, æternæ beatitudine permuta. Quod vovet

Reverendissime, Perillustris ac perquam Gratiōsa
Dominationis Vestræ

Dedicatissimus Servus

Ludovicus Bourgeat, Bibliopola
& Civis Moguntiensis.

DEO.

DEORUM, QUI AB ANTIQUIS COLEBANTUR, IMA- GINES, UNA CUM EARUM DECLA- RATIONE,

Et Historia.

EORUM quæ humanam naturam exornant, nihil equidem præstantius, neque magis homini proprium est, religione: quare nulla umquam natio fuit, quæ aliqua ratione ejus non esset particeps. Quamvisque feratur, ratio ne potissimum homo à cæteris animantibus differre: non obscuris tamen argumentis, etiam ante rationis usum, in eo religionem deprehendamus licet, utpote quæ natura ipsa humano in animo ab ipsis ortu sit insita: cuius quidem sententia Jam blichus Platonicus est, qui arbitretur, quoddam veluti lumen, à Deo eni mans, nostros animos ferire, quo mirabiles in nobis, iisque natus, ales excitantur ardores ipsius boni, de quo postea, ubi rationis functiū hem exercere cœpimus, ratiocinamur, atque judicamus. Id Promethei fabulonib[us] inui, nonnulli voluerunt, ut ignis scilicet ille cælestis, quo vitam primi hominis pectori indidisse singitur, vim quamdam significet, quæ occulis rationibus assidue hominum animos ad se attrahat; qui unde profluxerint, & à quo primam originem duxerint, sentientes, naturali impetu cōfusa convertunt. Hincque etiam proficiisci dicunt, ut, cum se nobis species ingentis alicujus boni inalve obiicit, primo aspectu, antequam de eo aliud cogitemus, oculos ad ccelum sustollamus, interduimque manus quoque.

*Religio
principia
hominis
veneratur.*

conjugetas in altum levemus ; perinde atque natura magistra edocet : putemus , cœlitus omne ad nos bonum derivare , illique collatum beneficium acceptum referendum , qui tribuit , & ab eodem præsentem cunctis in adversis opem expectandam ; ex quo fiat , ut supplici eam gestu ab illo implorremus . Hac quidem omnia maxima fuerint religiois argumenta , quæ nos ad Deum amandum pariter , ac reverendum impellant : id vero , si nulla in nobis ejus notio præcessit , fieri nequaquam potest . Quare vel ante rationis usum homo Deum quodammodo novit , cultuque prosequitur ; quod eum à belluis separat ; in quibus nonnulli aliquam quidem rationis particulam inesse voluerunt : sed , qui religionis eas aliquo pacto participes faciat , arbitror neminem . Quamobrem hæc tota hominis unius est propria ; qua duce homines ad cœlum oculos sustulerunt ; & , universitatis hujus admirabilem structuram considerantes , assererunt , aliquem esse , qui infinito amore , potentia atque providentia cuncta regeret , administraret , omnibusque jugiter provideret . Hunc vero Deum vocarunt ; qui omnium bonorum est auctor , aternus , infinitus , & sub aspectum nequaquam cadens . Sed tamen non omnes veritatem hanc , natura haustam æque prosequuntur . Namque , cum homines suæ nequitiae indulgere , & de ea sibi nimis placere cœpissent , non ultra cogitatione sunt progressi , quam quo oculis pertinserent : hincque factum est , ut crederent , stellas , Solem , Lunam , cœlumque ipsum , Deos esse ; que , ut Plato testatur , primum cum à Græcis , tum multo antea à plerisque barbaris Dii sunt habiti : idemque vult , à perenni quodam motu , qui in eis cernebatur , Græca voce θεοι , id est Deos , à θεῖαι , quod est currere , fuisse appellatos . Hic postea error in tantum crevit , ut multi mortalium stulta vulgi opinione sint in Deos relati : & , quod magis mirum videatur , quædam bestiæ apud aliquos ut numina sunt habitæ : quibus omnibus varia simulacra dedicari solebant ; idque non solum virtutibus , sed virtutis quoque contigit ; cum singula Dei cognomentum sortita fuissent : ille quidem , ut præsentes prodeſſent : hæc vero , ut absentia ne obescent . Et ac factum est , ut innumera fere Deorum multitudo apud antiquos celebraretur : non enim solum quælibet sibi natio proprios ac peculiares Deos adsciebat ; sed & unaquæque civitas , locus , domus , demum unusquisque sibi Deum pro animi libidine fingebat : neque ulla propedium humana actio erat , à qua non aliquod numen suum nomen traheret . Hic autem maximus Deorum numerus nonsolum apud antiquos à vulgo colebatur , sed ab iis quoque , qui sapientia cæteris antecellere putabantur : hi enim , posito quodam primo , summoque bono , quod omnium causam esse dicebant , innumeram quinetiam aliorum seriem subjungebant , quam etiam numinum loco habebant : quosdamque ex eis Deos , alias Dæmones , nonnullos Heroes appellabant ; omnibusque sua propria numeris

Deorum
multitudo
unde.

nera , ac loca distincta assignabant , sicuti etiam aliis ali's sacrificandi ritus erat. Herodotus scriptis testatum reliquit , initio duodecim tantum apud Ægyptios Deos existisse , quos Pythagorici videntur esse imitati : nam dicunt , Græcos & divini cultus rationem , & alias scientias ab Ægyptiis esse mutuatos , apud quos duodecim illæ celeberrimæ Mercurij columnæ visabantur , recondita quadam doctrina , rerum præcipuo cælestium refertissi . mæ , quæ variorum animalium , plantarum , & aliis id genus figuris , quibus literarum vīce Ægyptii utebantur , exsculptæ legebantur : has literas , ab eis hieroglyphicas nuncupatas , sacerdotes , qui apud eos non poterant non esse doctissimi , explicabant : idque non omnibus passim , sed dignissimis quibusque , qualis erat Pythagoras , Plato , Democritus , Eudoxus , qui hanc ob causam peregrinationem in Ægyptum suscepereunt. Itaque ad rem revertamur , Pythagorici affirmabant , sicut in primo cœlorum orbe duodecim animalium figuræ sunt collocatae , quæ duodecim signiferi signa dicuntur , totidem quoque animos , singulis singulos inditos , vitam eis , motum , efficacitatemq; sufficere : qui quidem sunt illi majorum gentium Dij , Jupiter scilicet , Juno , Neptunus , Vesta , Phœbus , Venus , Mars , Pallas , Mercurius , Diana , Vulcanus & Ceres : ab hisque res quoque inferiores administrari solebant. Idem Dii apud Romanos in sexos masculos , totidemque feminas distributi fuere , quos & Consentos dixerunt , eo quod cœlestis senatus consiliarios esse , & nihil sine corum arbitrio statui censerent : nam & apud Homerum est legere , Jovem , cum aliquid magni momenti incidisset , advocate Deorum consilio , de eorum sententia , quid faciendum esset , deliberasse ; quamvis solus per se interdum statueret , ut & Poetæ fabulantur , & Seneca , cum de fulmine disserit , affirmat , esse scilicet quoddam fulminis genus , quod Jupiter solus pro sua libidine , nullo in consilium Deo adhibito , jaculetur. Non simul autem omnes ii habitabant , quos antiquitas sibi Deos finxit , sed variis inter se erant locis disclusi , neque universi cœlum incolebant , sed terra , fluvii , mare quoque maximum eorum numerum continebat. Item nec omnes imortalitato fruebantur : Scimidei enim tandem aliquando fatis concedebant ; cuius rei , ut inquit Pausanias , Silenorum sepultra , quæ Pergami in Asia exstant , amplissimam fidem faciunt. Nympha etiam moriebantur. Itaque omnium generum Dii apud antiquos colebantur , ut ex D. Augustini libro de civitate Dei discere facile possumus , ubi hoc ex Varronis autoritate comprobatur. Sed tamen apud illos , veritatis cognitione desitutos , fuerunt nonnulli gura cali , qui recte de Deo sentirent , ut scilicet , eum esse unum , aeternum , aspectum refugientem ; quare nullis posse lineamentis describi : nam effigiem Dei , formamque querere , imbecillitatis humanæ Plinius , libro secundo arbitratur. Quinobrem Antisthenes , Cynicæ sectæ princeps , dicere solebat , ita refente Theodoreto Cyensi Antistite , Deum nequaquam oculis cerni posse .

Principi
Dii duo-
decim.

Dii Con-
senti.

Dii si-
fi-

Deus fi-
gura de-
scribi
nequit.

DEORUM QVI AB ANTIQ.

nulli enim aspectabili esse similem, ac proinde longe errare eos, qui putent se in numeris cognitionem per effigiem aliquam pervenire posse. Sed & Xenophon, Socratis discipulus, scriptum reliquit, licet Dei magnitudo, atque potentia vel inde deprehendi maxime possit, quod immobilis permanens, motum cunctis tribuat; tamen cuius sit aspectus, a mortalibus pervestigari non posse. In hanc sententiam Xenophanes, hominum stultitiam deridens, qui statuas, a Phidio, Polycleto, aliisque statuariis fabrefactas venerarentur, inquietabat, equos, boves, elephantes, si manibus praediti, eis uti scivissent, Deos fabricatores fuissent, qui equorum, boum, atque elephantum formam referrent, sicuti & homines sui similia numina effecissent. Idemque Cicero libro de natura Deorum sub persona Cottæ præclaris quibusdam rationibus contra Epicureos demonstrat. Iudei, qui olim soli veræ religionis rationem tenebant, vnum tantum Deum coluerunt, cumque non in signis, aut tabulis oculis aspectabant, sed mentis contemplatione in divinitate ipsa (quatenus tamen homini fas est) intuebantur, &, ut Cornelius Tacitus de eis refert, maximæ impietatis eos arguebant, qui Deum ad humani corporis similitudinem variis in materiis effingebant: quare in suum illud templum nullum umquam admirerunt simulacrum. Itaque cum Herodes, eorum rex, aquilam auream supra fani portam statuisset, quidam adolescentes, ubi est auditum, cum animam agere, conspiratione facta, & tumultu in populo excitato, illam confractam dejecerunt, illud contra religionem, ac majorum instituta esse clamantes, & eam occasionem ad numinis offensi injurias vindicandas esse accipiendam. Sed id per quam male miseris cecidit: Nam Herodes tantum adhuc supervixit, quoad eos comprehensos flaminis vivos exurendos tradidit. Suidas est auctor, cum pilatus in Iudeam vexilla quadam, in quibus Tiberij imperatoris effigies esset depicta, intulisset, uniuersum populum miro quodam modo esse concitatum, eo quod avitam religionem violari cernerent, per quam nullam ipsis licet intra sui regni fines imaginem habere. Hujus sententiae nonnulli quoque alii fuore, in quibus est Hermes, dictus Trismegistus, qui asserebat, eos videri non credere, Deos in celo esse, qui corum statuas sibi ante oculos sisti volunt, aut certe sua vota ac preces illuc usque pervenire diffidere, atque ex hac perversa animi inductione Deorum simulacra prodierunt, caque numina coepisse vocitari. Lycurgus Lacedæmoniorum legislator, legitur suis legibus prohibuisse, ne Di j homini, aut ulli bestiarum similes fierent: quare eorum statuas è sua Repub. climinavit. Laetantius Firmianus scriptis testatum reliquit, Ægyptios diuino honore elementa prosequitos, nulla tamen eorum sibi ad adorandum imagine proposita. Et, si Plutarcho habenda est fides, Numa Pompilius, secundus Romanorum rex, aliquam Deo effigiem credere attribuendam, haud fas esse ducebat: quamobrem Romani centum septuaginta annis omni Deorum imagine caruerunt; tamquam maximum esset piaculum,

Apud Iudeos simulaclera non erant.

COLEBANTUR IMAGINES.

Ium, divina illa ac immortalia imbecillibus his atq[ue] humanis comparare.
 Apud Persas & Lybes primis temporibus nulla statua, neque templum, neque altare existabat. *Do* Scythis refert Herodotus, licet multos Deorum loco habuerint, ut Vestam, Iovem, Apollinem, Martem, aliosque, quos nominibus suæ lingue congruentibus, appellabantur nulli tamen, praeterquam Marti, (ut inferius suo loco dicetur) templum, statuam aut aram dedicasse, sed cunctis uno, eodemque ritu sacrificasse. Esse dones, Scytharum quoque populus, nullum aliud simulacrum, nisi hominis calvariam venerabantur: quod ita narrat Herodotus; ad eorum domum, quibus pater obiisset, propinquoi omnes, atque amici confluabant, oves secum deferentes, quas iugulatas in frusta concidebant, idem de cadavere illo facientes: has carnes una permisitas, atque celebri in convivio appositas, omnes absque ullo discrimine comedebant: caput autem, in hunc usum reservatum, carne detracta, intus & foris optime purgatum, ita ut cranium nitidum exstaret, atque auro teatum, Pro simulacro habebant: statisque, ac solemnibus sacrificiis prosequabantur. Addunt Pomponius Mela, & Solinus, illo pro Poculo eos esse usos, quod maximum, quem in mortuum conferre possent, honorem existimabant. Huic per quam simile est, quod Suidas de quibusdam Iudeor[um] incolis narrat, qui asinino capiti aurco divinos honores deferebant, eique advenam aliquem tertio quoque anno, in minutis particulas concisum sacrificabant. Massilienses, qui Galliam Narbonensem habitant, in lucis, in quibus nulla erat Deorum effigies, sacra faciebant, interdumque arborum truncos venerabantur, tanquam, ibi aliquid divinitatis inesse credidissent, ut de eis Lucanus testatur. Primiis à diluvio temporibus, sicut apud Plinium legitur, justi ac candidi illi homines sub quercubus degabant, casque pro numinibus, ac sacratis templis sibi ducebant: nam ex eis sibi glandes, quibus visitarent, suppeditabant, atque earum tegmine à pluviis, ceterisque temporum injuriis protegebantur. Pausanias in Achajæ descriptione refert, in quadam ejus regionis parte triginta quadratos lapides extitisse, in quorum singulis singulorum Deorum nomen, absque tamen ulla eorum effigie, esset incriptum, qui maxima cum religione ab incolis custodirentur: antiquum enim Græcorum erat institutum, hujusmodi lapidibus parem cultum, atque Deorum simulacris impetrare. Cornelius Tacitus est auctor, ubi de Germanorum moribus scribit, eos statuis, ac templis caruisse: arbitrari namque magnam factum iri numini injuriam ab eo, qui putaret, intra exiguum fani ambitum parietibus divinitatem posse coerceri, magnopereque augusta Deorum majestatem dedecere, si ad angustam corporis humani formam compelleretur. Eosdemque in Deorum numerum non retulisse nisi eos qui essent in prospectu, quounque presentem utilitatem experirentur; cujusmodi sunt Sol,

*Calvaria si-
mulacri lo-
co habita.*

*Quercus
pro numini-
bus habita.*

*Deorum
origo.*

Vulcanus, Lura : de cæteris nullam notitiam habuerunt, vt de eis narrat Cæsar, immò no de nomine quidem eorum est aliquid ad illos perlatum. Est apud Herodotum, Græcos initio cultu Deos affectisse, eisque sacrificasse, suis eos nominibus nondum appellantes, quoad, ea tandem ab Ægyptiis dicerunt. Vnde autem hujusmodi Dij extiterint, & utrum omnes simul, an verò sigillatum singuli prodierint, itemque num semper, absque ullo ortu uniuersi fuerint, idem affirmat, sua tempestate non fuisse compertum, præterquam Homerum, atque Hesiodum, qui ea tempora quadringenis circiter annis præcessissent, primos in Græciam Deorum copiosam prolem, eorumque infinita propemodum cognomina introduxisse, eosdemque singulis suum munus, ac formam attribuisse. Quare non injuria forsitan asleverari possit, Græcos, ab his eductos, Deos variis figuris exprimere cœpisse. Sed tamen satius fuerit, ut, cum eodem Herodoto sententes, id eos ab AEgyptiis mutuatos esse dicamus. Hi namque primi feruntur, qui tempora Deis condiderunt, eisque aras, statuasque dicarunt. Sicuti autem Græci ab AEgyptiis, ita Romani à Græcis sacrorum simulacrorum usum suscepserunt. Quod tunic primum accidit, cum Marcellus, captis Syracusis, Roman triumphans in travit, secum, quidquid ibi præclarum invenisset, asportans, cum, vt eiusmodi spectaculo populum deliniret; tum vt eorum aspectu ciuitatem obstupesceret, quæ nondum erat experta, quid tabularum, aut signorum pulcritudo voluptatis præberet. Quare id tum vitio est à multis Marcellum datum; primum, quod superbe nimis vel ipsos Deos in triumpho captiuos volsuisse ducere videbatur, eorum simulacra in pompa triumphali ostentans; deinde, quod materiam Populo Rom. suppeditasit, qui antea laboribus tantum bellicis esset afflatus, otio se, ac incertæ tradendi? vt qui postea tempus frustra conterere cœperit, vel in oculis pictura inani pascendis, vel in statuis elaboratis spectandis, artificum manus maxima cum animi admiratione suspiciens. Hoc de Marcello Plutarchus refert, subjungitque, cum solitum statuas à gloriari, eo quod primum in urbem ea invexisset, quæ maximam in ciubus Græcis ad suis Græcarum rerum admirationem concitarent: antequæ Plutarchum idem Romanos primus Liuius scriptum reliquerat, tum scilicet Romanos admiratione Græcarum transstulit.

Marcellus artium capi cœpisse? ac proinde postea maxima cum licentia sacrarum, profanarumque rerum spolia diripuisse. Tertullianus, cum diceret, Romæ religionis ritum à Numa non splendidis ceremoniis, & absque simulacris institutum, (nondum enim illuc Græci, aut Hetrusci confluxerant) visus est innuisse, Tarquinium Priscum, vt qui Græcus esset, & Hetruscae religionis apprimo peritus, primum Romanis statuarum confectionem ostendisse. Earum ergo usus ab AEgyptiis, primis inventoribus, perque Græcos ad Romanos dimanavit. Ut verò in Ægypto cœperit, ita sunt variae de ea rosentia, ut longe sit difficilior, quam ut à nobis aliquid certi de illa statuatur. *Lucta-*

COLEBANTUR IM'AGINES.¹

8

Etatis ait, multos in eam discedere sententiam, ut arbitrentur, initio statuas Regibus iis, vel fortibus viris esse decretas, qui populos sibi subjectos sapienter, justeque rexissent, ut justorum Regum memoriam, singularemque benevolentiam, qua vivos prosequerantur, post mortem quoque summa cum pietate retinere se per eorum effigies praesertim ferrent. Eusebius item scribit, apud antiquos fuisse in usu, ut praestantissimorum quorumque memoriam simulacris colerent, ita ostendentes, quanto amore cultuque eos afficerent, qui studiose vixissent. Apud Suidam legitur, quemdam, Seruchum nomine, qui a Japhato Noenii filio erat oriundus, omnium primum simulacrorum cultum in orbem terrarum invexit, quæ sibi adfortium virorum memoriam conservandam confecrat, caterisque Deorum loco, à quibus maxima beneficia in Mortales universos essent collata, proponebat. Non defuerunt etiam aliqui Reges, qui, dum adhuc viverent, sibi statuas efficiendas, publiceque adorandas curarunt, ut de Semiramide legitur, quæ si non prima, inter primos certè id fecisse, est fama. De hac narratur, suam effigiem in lapide, cuius longitudo XVII. stadiorum esset, exsculpi jussisse, centumque sacerdotes statuisse, qui solenni ritu atque pompa eam venerarentur, variisque sacrificiis ei litarent, ac si numen aliquod divinum esset. Eusebius auctor est, olim in Aegypto hominem fuisse ditissimum, qui, ut dolorem, quem ex unicuius morte susceperebat, aliquantulum leniret, ejus statuam sibi domi posuit, quam eadem pietate intuebatur, qua filium, dum viveret: quare servi, cum dominii animum aliquid offendissent, ex quo sibi magnopere timerent, ad statuam accurrabant, illi in genua accidebant, illi supplicabant, ab ea delicti veniam implorabant, quam a patre ob filii charitatem impetrabant. Hinc factum est, ut eam floribus coronarent, munuscilique aliis prosequerentur, cui sexpe salutem suam referrent acceptam. Ad hujus imitationem alii quoque statuæ fuerunt collocatae; quibus, ut forsan majorum honestatis speciem res praesertim ferret, diversorum sunt Deorum posita nomina. Ita etiam Deorum effigies ad humana ut plurimum corpora sunt effectæ, non ea deinde, quod universa antiquitas ita stupore esset oppressa, ut arbitrarietur, Deos, hominum instar, capite, manibus, pedibusque constare: sed quia, ut auctor est Varro, cuncti animi nostri ad divinos proxime accedant, neutrque sint asperitabilis, est existimatum, hujus inter ambos similitudinis corpora fidem amplam facere posse. Porphyrius quoque, Eusebio referente, sensit, ideo ad hominum exemplar esse Deos effectos, ut disceremus, quemadmodum nomen est ipsam mens, atque intelligentia, ita nos quoque ejus esse participes. Lucretius affirmat, Prometheus omnium primum hominis simulacrum è terra fuisse, eumque statuaria artis inventorem existuisse; indeque factum esse, ut quod à Deo factum cerebatur, homini qui opus divinum imitatus esset, coepit adscribi. Quare ut numen, templis atque aris colimur,

statua in-
creibilis
magnitu-
dinis.

Diis: cur
humana
effigies sit
tributa.

Prometheo
nominis
loco habi-
tus.

ruit; & , quemadmodum Pausanias scribit , ei ara Aetheris in Academia erat dicata , ad quam statim temporibus homines confluabant , ibique faces accendebat , quas gestantes , versus civitatem currebant , serie quadam sequentes : horum qui accensam usque ad urbis ingressum conservassent , palam ferabant ; iis qui præcedebant , si forte eorum faces fuissent inter currendum extinctæ , locum cedentibus illis , qui proxime sequabantur . Id hoc etiam modo fieri sol bat : erat una tantum fax communis omnibus , quam currentes sibi mutuo tradebant ; iis qui pone , in eorum locum , qui erant ante , per successionem quandam subeuntibus . Sed hic ritus , sive ludi appellare placet , non solum Prometheo sacer erat (quamquam ab eo institutus legitur) sed in Vulcani quoque ac Minervæ cultum celebrabatur ; neque semper pedibus , sed interdum & equis currebant . Quare Adimantus apud Platonicum , cum Socrate in hortaretur , ne societatem quicunquam desereret , dicit , vesperi cam ludis equestribus interesse , mutuo sibi facem in Deo , hoc est , Minervæ , honorem tradentibus . Herodotus , cum Persicum morem narrat , quo celerrimè nuntios mittebant (sicuti etiam apud nos est in usu , cum aliquid per dispositos , citatosque equos mittimus : semper enim post aliquod decursum spatium in statim , alii sunt in procinctu , qui alias currentes & ipsi continuando cursu excipient) dicit eos Græcorum consuetudinem imitari , cum currentes , faciem quam Vulcano accensam gestant , per seriem sibi mutuo præbent . De his ludis quidam memoria prodiderunt , eos Promethei factum referre , cum ignem è cælo sublatum in terras detulit ; atque ideo ita ab eo institutos . Alii id ad humanæ vitæ cursum referunt , in quo qui ætate antecunt , vitæ lumine , iis cedunt , qui pone sequuntur , ut est Platonis sententia , qui libro de legibus homines jussit inter se proliis gratia inire conjugia , ut vitam , quam à parentibus sunt mutuati , veluti ardenter facem , ipsi quoque apud filios ponant . Lucretius etiam de mortalium inter se successione loquens , sic inquit :

„ Et quasicusores vitæ lampada tradunt .

Apud Phocenses ædicula quædam , Prometheo dicata exstabat , in qua statua etiam erat , quam nonnulli Æsculapij esse volebant . Sed quoniam è regione aliquot magni lapides visabantur , qui colore sabulum , odore humana corpora referabant , vulgo fere credebatur , esso Promethei , cosque lapides illius esse materiæ , ex qua ab eo prius homo esset effictus , unde postea uniuersum genus humanum profluxerit . Prometheum vero primum hominem condidisse , est rationi apprime consentaneum , si pro eo divinam Providentiam intelligamus , quemadmodum Plato intellexit , ex qua non homo tantum , sed res uniuersæ initio promanarunt . Quare olim ea numinis loco habebatur , que instar optima matri familiæ hanc rerum universitatem adagi-

Libr. 2.

Provi-
den-
tia imago .

administraret: ejus imago, gravem matronam, natu grandiorem referebat.
 Quantum autem voluptatis veteres ex statuis perciperent, ex maxima, quæ apud eos existabat, copia, conjiciamus licet. scribit enim Plinius, apud Rhodios amplius tria millia fuisse, neque pauciores apud Athenienses, Delphios, aliasque Graecæ civitates esse inventas, in quo Romani a Graecis se superari non sunt passi; cum tot simulacris abundarent, ut vulgo iactaretur, Romæ lapideum alterum esse populum. Harum etiam tanta olim erat in multis aviditas, ut certatim quisque undique pulcherrima quæque signa & tabulas præstantissimorum artificum conquereret, quibus non solum urbanas, sed & rusticas domos adornarent: quod quidem ad luxuriam spectare est existimatum, a veterique Romanorum frugalitate, ac severitate quamplurimum abhorre. Quamobrem M. Agrippa elegantissimam habuit orationem, qua suadebat, ut priuatarum ædium tabulae ac signa in commune conferrantur: quod longe satius ex Plinij sententia fuisset, quam ea rus relegare. Est auctor Varro, multos ad Luculli prædia se contulisse, hac tantum de caussa, ut pulcherrima signa, ac tabulas, quæ ibi erant, viderent. His olim loculi quidam perquam apti exstruebantur? quos Vitruvius vult esse magnos, ac latos: scilicet quia etiam ita statuas fabricari, ut cum sibitum esset, caput adimere, aliudque supponere possent. Quare Suetonius, cum de intolerabili Caligula fastu loqueretur, inquit, cum cum longe cæteris principibus, atque regibus antecellere sibi videretur, divinos quoque honores usurpare coepisse, imperasse que ut Deorum simulacris, quæ & religione, & arte essent veneranda, cujusmodi erant Iouis Olympij, aliorumque nonnulla, capitibus ademptis, suum imponerent. Lampridius, Commodum imperatorem Neronis colosso caput abstulisse, suumque aptasse refert. Statuæ præterea publice propositæ, cuiuscumque tandem essent, sacræ omnibus erant, nec ulli fas erat, eas loco movere, nec aliquo pacto labefactare, ut Cicero contra Verrem habet in quam sententiam Rhodiorum adducit exemplum, qui quamvis bellum contra Mithridatem suscepissent, eumque acerbo odio prosequerentur; non tam eis statuam, nobilissimo in civitatis loco sitam, loco movere, aut vel tangere sunt ausi. Principium autem statuæ hoc amplius habebant, ut si quis ad eas configisset, tutus esset ab injuriis, nec vi inde abstrahi posset: hoc tamen M. Antonii filio minimè profuit; Augustus enim, ut apud Suetonium existat, eum, cum ad Cæsaris statuam se contulisset, inde ad necem abripi jussit. Hæ ab artificibus interdum nudæ, saepius vestibus induitæ exculpebantur; nonnumquam eas totas auro illinebant. Qui vero primus in Italia auratum simulacrum faciendum curavit, Plinius refert, Acilium Glabriionem extitisse, quod patri Glabrioni posuit. Alexander Aphrodyseus arbitratur, Deorum, atque regum regum olim effigies nudas esse propositas, ut id esset argumento, eorum vim omnibus

esse nudā, & apertam, principesque sincero animo, vitiis minime inquinato, aut fraude fucato esse debere. Plinius narrat, id apud Græcos in more fuisse possum ut statuas iudas architectantur: nam Romani thoraces eis saltem induere solebant; siquidem initio nemini statuam ponebant, qui per insigne aliquod facinus non moruisset, ut sui memoria ad posteros magna cum laude transmittentur: quod postea non per petuo est observatum; multis enim alia de causa, quam ob propriam animi virtutem fuerunt statuæ decretæ. Quare Cato s' imperas neglexit, cuidamque interroganti, cur inter tot ejus simulium simulacra, ipsius visceretur, dixisse fertur (quemadmodum Marcellinus recitat) se malle, bonos viros desce dubitare, cur statua careret, quam non audere caussam afferre, cur haberet. A geslauis etiam, ita Xenophonte referente, statuarum honorem repudiauit, ita dicens, illas quidem statuariis laudem conciliare, sibi vero præclaræ facinora gloria esse. Erat mos apud Romanos, ut publicis in pompis, Deorum simulacra, principium, illustriumque è foro sublata, ubi omnia erant collocata, ferociisque imposita per urbem gestarent: Scipionis tamen statuam ex Capitolio auferabant, ut Appianus refert: nam vivus manifestis argumentis ostenderat, omne suum consilium à divina mente proficisci? &, tamquam Jupiter, quid faciendum fuisse, ei præscriberet, solus interdum se in ejus templum, quod erat in Capitolio, abdibat: quare ei quoque statua ibidem est posita, neque umquam indidem est amota. Ex statuis atque imaginibus nobiles domus cognoscabantur: ideo C. Marius, quia ex ignobili stirpe erat, de se apud Sallustium dicit, se non posse fiduci causâ imaginis, neque triumphos, aut consulatus majorum suorum est ntare, at si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices adverso corpore. Sed ad Deorum simulacra revertamur, quæ aliter alii, prout suus erat cuique mos, architectabantur, in eo sæpe ostendentes ad quid potissimum proclives essent. Quamobrem Suidas scribit, Phœnices suos Deos, crumenas gerstantes effinxisse, hoc significantes, se existimare, dirissimum quæcumque esse etium omnium præstantissimum. Græci armatos effecerunt, credentes, armis præfertim imperia & parari, & retineri. Sæpe præterea in Deorum statuis indicabant, quod ab eis impetrare voluissent, aut iam impetrassent: nam ex voto interdum ponebant (quod & in cognominibus eis inditis fere semper observatum legimus) sed tam en præcipuz, & maxime propria erant, quæ externa figura eorum naturam, atque effectus, qui ab ipsis proficisci putabantur, maxime exprimerent. Neque vero Deorum effigies ita semper proponebantur, ut passim ab omnibus eorum significatio intelligeretur: cum ex eorum temporum religione, quamvis vana, atque falsa, sanctum esset, ut sacrarum rerum cognitione penes sacerdotes solos esset, cæteri fere, eorum sibi perscrutacione negata, contenti essent eredere, ita se habere, quemadmodum essent propozita. Quare apud Livium, & alios quosdam legitur, quondam cum aliis quot

statua à
quibus ne-
glecta.

Statua in
pompis gesta.
ix.

Simulacula
curvarie ef-
figebantur.

Phœnices.

quot Numæ libri reperti essent, qui si in vulgum exiissent, magnopere eorum temporum religioni potuisserent incommodare (sorte enim ejus vanitatem ostendissent) ex Senatus consulo publice fuisse combustos; ne populus in religione perscrutanda esset curiosior, quam ut iis, quæ sibi à Pontifice Maximo, cæterisque sacrificiis, sacrarum rerum interpretationi præpositis, essent explicata, acquiesceret. Tarquinius autem Rex, ut Valerius Maximus refert, M. Tullium Duūmūrūm, quod librum, secreta civilium sacrorum continentem, custodiæ suæ coimisissimum, corruptus Petronio Sabino describendum dedidit, culeo insutum in mare abiici jussit. Hinc aliquando fiet, ut imaginis alicujus, quam suis lineamentis expressero, ratio à me non Posset afferri; cum Herodotus, Pausanias, Plutarchus, multique alii, à quibus exemplar sum mutuatus, asserant, aut non existare, aut se religione impediri, quo minus eam evulgenter. Sed id perquam raro usu veniet: nam quod unus ex toto dicere noluit, id saepè per partes è in multis colligitur; quod nos pro viribus facere studuimus. Ut igitur ad explicandum revertamur, cur Dii variis sint modis efficti, Euſebius, Porphyrii sententiam referens, veteres inquit, ut Deorum diversitatem manifestarent, alios masculos, alios foeminas effecisse, aliquos etiam virgines, non nullos in matrimonio collocatos; eorumque statuas diversis vestimentis texisse. Scribit Aristoteles, antiquos existimasse, Deorum vitam esse humanæ similem; ac proinde nostram eis effigiem coaptasse: & sicut homines sub regibus viverent, ita quoque inter Deos unum regnare putasse. Luctatius, postquam longa oratione, multisque argumentis priscorum Deos homines fuisse, qui post mortem essent in divos relati probaverat, subjungit, eos ideo diversæ fuisse ætatis, alios nempe pueros, alios adolescentes, aliosque senes, aliis demum aliam eis propriam statuam positam, ut ætas, habitusque referretur in quibus morientes sunt reperti: Eodem contendunt multa quoque alia, quæ de Diis funguntur, ac de eis narrantur, perinde atque homines extitissent; & nos aliquid de hoc dicemus, cum peropportune ceciderit, in alicujus forma exprimenda: quam tractationem mox aggrediar, postquam de statuarum materia disseruero. Ac primum, ut Porphyrius, testante Euſebio, dixit, ex materia lucente, qualis est crystallus, candensve marmor, Deus apud veteres est effectus, ut id nobis esset argumento, Deum, ut qui purissima lux esset, sensum omnem oculorum fugere: eumdeinque auro olim fabricabantur, ut eum æternum esse, ac ignem quemdam non aspectabilem inhabitare innuerent; non nullique ex atro lapillo Deum effingentes, eum ab oculorum acie penitus amotum significare volebant. Sed Porphyrius ad sua tempora videtur respexisse: Nam antiquiores ligneos Deos habebant, sicuti enim Theophrastus in libris de plantis scripsit, ex cedro, cupresso, buxo, interdumque ex oleagina radice Deos sibi construebant. Atque ideo ex cedro statuas confectas esse, Plinius affirmat, quod hujusmodi lignum diu-

*statuarum
materia.*

vissime incolume perseverat, idemque scribit, Apollinem Sofianum cedrinum esse Romæ in delubro, ex Selcucia adiectum. Plutarchus in hanc sententiam inquit, antiquissimum quidem morem simulacrorum effendorum extitisse; atque apud veteres illos ea fuisse lignea: lapis namque eis durior videbatur, quam ut Diis effingendis esset idoneus: aurum atque argentum sterilis & infecundæ terræ faciem arbitrabantur, locus enim, ubi sunt auri vel argenti fodinæ, vix aliis rebus ferendis est aptus; eamque terram infirmam atque infelicem illi appellabant, quæ herbas, flores, fructusque non proferret: Nam nulla cupiditatis siti ardebant, eo contenti, quo se alere possent. Plato quin etiam ejus videtur esse opinionis, ut lignea essent simulacula Deorum; ita enim scribit, cum terra sit quedam veluti domus numinibus consecrata, ex ea nefas est, eorum effungi imagines, atque multo magis ex auro, aut argento, quæ sui possessoribus maximam conflant invidiam. Idem prope Lucretius sentit, cum scribit; preciosas Deorum statuas esse eorum avaritiae argumentum, qui sub religionis praetextu, auro, ebore, geminis, aliisque rebus pretiosis delectantur, cum ex illis sacras sibi imagines architectentur, quos plurimi quidem faciunt, ea magis ratione, quod tali materia constent, quam quod magna Deorum numina referant. Sed ad Platonem revertamur, qui post præcedentia ita inquit; Ebur antea vita præditum erat, qua postea cassum, non est dignum ex quo Deorum statuae efficiantur, à quo etiam ferrum, aliaque dura metalla sunt renovenda: his enim instrumentis in bello ad hominum perniciem utimur. Quare solum lignum secundum Platonem erat reliquum, è quo sacræ deorum effigies exciperentur. Cui Pausanias consentit, cum scribit, primis illis temporibus apud Græcos ipsius quidem sententia lignea fuisse simulacula, illa præsertim, quæ Aegyptii consecrissent: nam adhuc Argis statua quedam Apollinis extabat, ci à Danao dicata; qui temporibus antiquissimis fuerat: nec illum reperiri posse simulacrum videbatur, quod quidem antiquitatem præ se ferret, nisi ex hebeno, cupresso, cedro, quercu, hedera, aut loto consecratum: sed non nulla quoque oraculi iussu oleagina erant: ex quo concludamus licebit, Deos tunc maluisse è ligno, quam ex alio quovis excupi: nam apud Herodotum exstat, Epidaurios, cum Delphium Aſollinem consuluerint, quomodo gravissimæ sterilitati, ex qua maxima rerum omnium penuria laborabant, mederi possent, hujusmodi tulisse responsum, ut duas scilicet statuas, unam Damiz, alteram Auxefiæ (erant autem hi tutelares eorum Dii) non ex metallo, aut lapide, sed ex olea non silvestri ponerent. In primo Junonis templo, quod erat Argis, simulacrum ex trunko pyri erat dedicatum; Romæque, ubi Regina vocitabatur, duas ex cupresso effigies habebat, quæ, solemnū pompa gestabantur in illis sacris, quæ tunc primum sunt insti-

tuta (sicuti Livius refert, cum Annibal Italiam devastabat. Apud Plinium legitur, Populoniae fuisse Jovis statuam, admodum antiquam, ex vite confectam: neque id mirum videri debet, si verum est quod idem scribit, Junonis Metapontia templum columnis viteis fulcitum, adeo magnæ atque crassæ illæ vites erant; &, quod magis sit mirandum, ex vitice, ut Pausanias refert, in quadam Laconia parte, statua Aesculapii fuit efficta, unde is Agnites cognomentum reportavit, quod est, ex vitice confectus. Lignei quoque apud Romanos Dii erant, dum parsimonie studerent. Quare Tibulus Deos penates alloquens, sic lib. i. elegia X. inquit.

Nec pudcat, prisco vos esse è stipite factos:

Sic veteris sedes incoluntis avi.

Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu

Stabat in exigua lignus ade Deus:

Et placatus erat, si quis libaverat unam,

Seu dederat sancti a spica ferta come.

Atque aliquis voii compos liba ipse ferebat,

Postque comes purum filia parva favum.

Propertius de sua statua ita loquentem Vertumnus introducit;

Stipis acervus eram, properanti falce dolatus,

Ante Numam grata pauper in urbe Deus.

Refert Plinius; quamvis statuarum usus apud Italos antiquissimis temporibus fuisset receptus (quod ex Herculis simulacro, jam inde ab Evandro in foro Boario ei posito probari possit; quod triumphalibus insigniis, cum ab aliquo triumpharetur, exornare solebant) sed tamen Diis nullas neque in templis, neque privatis in ædibus effigies præterquam ligneas, antequam Romani Asiam subcogissent, cise effectas: nam ex ea regione preciosæ statuæ in Italianam emigrarunt. Græcia enim non contenta ligneis Diis, aureos quoque sibi, ex aliisque metallis comparavit: utque sumptuosius ac magnificenter quidpiam ostentaret, quemadmodum Pausanias testatur, ab extrema usque India atque Æthiopia ebur ad statuas architetendas asportavit: sed ex ferro raræ llæ quidem reperiebantur; attamen aliquæ exstant, qualis erat apud Phocenses Herculis cum Hydra pugnantis effigies, atque Pergamini duo capita, unum Leonis, alterum Apri, Baecho dicata, ad quæ maximi concursus undique, tamquam ad quidpiam admirabile spectandum, siebant. Corydon apud Vi g lium Diana pollicetur, se effectum ut tota levi de marmore stet: Ubi Servius, apud veteres caput solum una cum pectore statuis ex marmore fieri innuit. Erat id præterea in constructione positum, ut viles, plebeiosque Deos, cuiusmodi erat Priapus, aliquie id genus, qui rus colebant, sub dioque habitabant, ex ligno, aut argilla, aut alia quidpiam vili materia ferè fabricarentur; nobiliores ve-

rò, quales erant coelestes Dii, ex digniori fabrefacerent. Neque omnes humanam semper formam referebant, sed saepe ad diversorum animantium speciem fuerunt eis. Atque, interdumque partim hominis, partim belluae similitudinem gerebant. Quare, sicuti Seneca scribit, ita D. Augustino referente si vivi illa fuissent forma praediti, quam eorum simulacra praeseferabant non ut numina colerentur, sed veluti monstra ab omnibus fugerentur. Sed apud Aegyptios, si usquam, hujusmodi ita deformia ac monstruosa simulacra maxime visebantur, ut in plurimis imaginibus, à me describendis, cernere erit: quod quidem nunc aggrediar, initio ab Aeternitate sumpto.

DE AETERNITATIS IMAGINIBUS.

*Sophrouegyos
in cuius op-
ficia publicè
prostant.* *Perpetuitas.* *Aeternitas
definitio.* *tatena*

QUAMQUAM non omnes apud veteres Dii aeterni, immortales que habebantur; digniores certe sempiterno aeo frui putabantur: Quare ea fuit illorum temporum opinio, ut eos semper Aeternitas comitaretur: Licet Ioannes Boccatus in libro de genalogia Deorum, eam Demogonum soli comitem traditam asserat, quem si vult ille, omnium Deorum primum, in media terra degentem, pallidum, crassissima nebula circumdata, situ obductum. Sed tamen apud veteres mirum de suo silentium, forte eum Deniurgum appellemus. Quare libere pronuntiarim, Aeternitatem semper versari creditam cum iis numinibus, quae immortalia putabantur. Hanc qualisqualis esset, vel nomen ipsum optime declarat, quod omnes aetates, atque saecula in se continens significare videtur, ita ut sub nullius temporis mensuram cadat, licet quodam possit modo dici, sed non ita proprie, eam tempus esse, quod non sine fine caret. Quamobrem Hermes Trismegistus, Pythagorici, atque Plato, tempus Aeternitatis imaginem esse voluerunt: hoc enim in se ipsum in orbem torquetur, ejusque nullus umquam finis exstat. At haec Perpetuitas potius est dicenda: nam quamvis ea nullo fine terminetur, non totam tamen simul infinitam illam vitam perfecte possidet, qualcm Aeternitas: Boetius enim inquit, non recte quosdam facere, qui cum audiunt Platonis visum, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, modo conditori conditum mundum fieri coeternum putant: namque si proprius uti velizit vocabulis hac Platonis sententia admissa, Deum solum, aeternum, mundum, vero perpetuum appellare possunt. Aeternitatem autem idem Boetius describit, esse vitam immobilis praesentaneum statum; qui quidem Dei unius est proprius, cui neque futuri quidquam abest, neque praeteriti fluit, quemadmodum cunctis rebus conditis usu vent; licet earum quaedam numquam sint finem habiturae. Sed nos sinamus nunc ita minute rem scrutari, quemadmodum & veteres fortasse fecerunt, cum suos Deos aeternos esse dicerent, quo immortales illos interminatosque, Aeternitatemque idem esse atque temporis illam infinitatem.

tatem, intelligi voluerunt. Quare Claudianus, qui eam in Panegyri, in laudes Sti-
liconis describit, serpente in inducit, qui antrum, ubi illa degit, complectatur,
caudamque mordicus teneat: quod quidem temporis est symbolum, ab Aegy-
ptiis mutuatum, cum annum volunt innuere qui semper in seipsum recurrit,
ita ut præteriti finis sit futuri initium. Aeternitatis autem imago ita in quodam.
Faustinae nummo adumbratur. Matrona quædam stat, pilam dextera manu te-
ns, amiculo per quam lato capite, humerorum tenus amicta. Sed satius fuerit,
ad ejus imaginis descriptionem Claudiari carmina adscribere, quæ sic habent.

Anni image.

*Est ignota procul, nostraque impervia menti ;
Vix adeunda Deis, annorum squalida mater ,
Immensi spelunca avi, qua tempora vasto
Suppeditat, revocatque sinu : complectitur antrum
Omnia qui placido consumit numine serpens,
Perpetuumque viret squamis , caudamque reducto,
Ore vorat, tacito relegens exordia lapsu.
Vestibuli custos vultu longeva decoro
Ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
Dependent membris anima : mansura verendus
Scribit iura senex, numeros qui dividit astris ,
Et cursus, stabilesque moras, quibus omnia vivunt,
Ac pereunt, fixis cum legibus ille recenset ,
Incertum quid Martis iter, certumque tonantis
Proficiat mundo ; quid velox semita Luna ,
Pigraque Saturni, q: antum Cytherea sereno
Curriculo, Phœbique cornes Cyllenus erret.
Illius ut Phœbus ad limen constitut antri ,
Occurrit Natura potens, seniorque superbis
Caniciem inclinat radis : tunc sponte iclusos
Laxavit postes adamis, penetrale profundum
Pandit, & sedes, evique arcana patescunt.
Hic habitant vario facies distincta metallo
Sacula certa locis, illic glomerantur ahena :
Hic ferrata rigent, illic argentea carent
Eximia regione domus, contingere terris
Difficilis, stabat rusili grecus aureus anni.*

Hanc eruditam Aeternitatis descriptionem ita Buccatius explicat ; ut Poëta
ostendat, Aeternitatem infinito intervallo universa tempora excedere,
dicit ejus speluncam (quod idem est, ac fecundissimum ipsius sinum, o-
mnia suo ambitu in se coegerit) omnibus incognitam, imperviam, atque à
mortalius conspectu remotissimam, immo & via Diis adeundam, qui sunt

*Auctoris
sententia &
iudicium*

Illi cælestes animi , ab omni materiæ contagio se juncti: eandem dicit, tempora suppeditantem, atque rursus in se revocantem ? cum illa inde profecta ac perenni quodam orbe circumducta, eodem revolvantur, ut iterum indidem fluant; idque tacite ac latenter sit , eo quod nobis ne cogitantibus quidem sensim ætas labitur. Naturam assidue plurimæ circumvolant animæ; quoniam ea cunctis animantibus vitam subministrat , hæ corporis postea vinculis solutæ , in Æternitatis sè gremium abdunt : quod naturæ opera sit , quæ vitam universis elargitur, candem quo certis spatiis circumscripsum afferit ? ideoque ante forenses Æternitatis statuitur. Senex , qui in antro numeros dividit astris , non absurdè pro Deo ponitur, non quod sit revera senex (nulla enim in res aternas extatis differentia cadit) verum quia nos longævos senes nostra loquendi consuetudine dicere soleamus. Sed, mea quidem sententia, senex ille fatum nobis repræsentat , quod fasces Phœbo submittit, cum se ad antri ostium fiftit , quem pro Deo intelligimus licet. De seculis, quid significant, cum eorum explicatio omnibus sit perspecta , nihil Buccatus dicit? & nos dicere omittemus , ad Saturni imaginem transituri, quem pro tempore veteres posuerunt, de quo superius, cum de Æternitate loqueremur, dicere cœpimus. Hactenus vero sit de Æternitate dictum , quam meis his clucubrationibus in mentem numquam venit optare ; cupio quidem certe, ut qui elargiri possint, is vitam aliquam aliquamdiu benigne sufficiat.

DE SATURNO.

Imago 1. a.

Primus ab ætherio venit *Saturnus Olympo,*
Arma Jovis fugiens , & regnis exsul ademptus.
Is genus indocile, ac dispersum montibm altis.
Composuit, legesque dedit, latumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris :
Aureaque (ut perhibent) illo sub rege fuere
Sæcula sic placida populos in pacererebat.

Ita V[er]o sde Saturno loquitur fabulam historiæ permiscens; nam, si rei veritatem noui re velimus, compieremus, Saturnum a Jove filio , è Græcia, ubi regnabat, sum , in Italiam apulisse , sed Pootæ pro more suo fictiōnibus rem ipsam adumbrarunt. Sunt enim fabulati , Saturnum è cœlo in terras à filio deturbatum ; Græcia enim cum ad orientem vergat , Italia est altior , quæ ad occidentem est sita. Illuc ergo Saturnus casu delatus, ad Janum se contulit , qui id temporis ibi regnabat; ubi postea Roma est condita , vitamque more prisco rudem una cum suo populo degebat , eum & benignissimè hospitio exceptit , & in regni quoque partem adscivit , cum & agrorum colendorum rationem , & modum cereæ pecuniae cūdendæ ostendisset , nam antea in corio excudebant : Quare in altera numi parte mayis,

Quodam scilicet Dilecto

Imago I.

Lamia
Baer
Vado
per
an-

rain 1834

1834
19 Aug 834

2 300

Imago. 2.

COLEBANTUR IMAGINES.

13

navis, quā Saturnus in Italiam applicavit, in altera Jani bicipitis īmago est expressa: Hujusmodi enim Jano figura ut & inferius videbimus attribuitur, itaque ob facinora egregia ita Saturnus eorum populorum animos sibi conciliavit, ut divinos sibi honores, una cum Jano ab eis mereretur: Illa enim tempestate ii in divos referabantur, qui aliquam artem humanis usibus accommodatam à se inventam homines docuissent. Inter quas nihil sane utilius excogitari potest terrae excolenda ac fecundandae ratione, quam Saturnus rudibus illis hominibus monstravit, ex hocque Stercutii cognomentum à stercorandis agris reportavit, ideoque ex non nullorum sententia falcam gestat, propter agriculturæ scilicet rationem, cuius ipse repertor apud Italos fuit; Falce autem ad fruges deimetendas uti solemus? Saturno etiam tempus innui, veteres voluerunt; ad quam rem multas rationes illi attulerunt, quas, cum suscepto arguento non multum inserviant, omittimus. Eundem Græci *xgovou* vocaverunt, qui est idem ac spatiū temporis: id effigie repræsentabant, quam vcluti hominis senis, pannosi, capite aperto, altera manu falcam, altera vero noscio quid panno involutum gestantis quod in fauces conjicere videretur, quatuorque infantes prope habentis effingebant: quæ ita ferè exponuntur: Saturnus senex, pannosusque describitur; Tempus enim aut semper exstitit; aut cum mundo cœpit, quod est statim atque ex chao quatuor elementorum distinctio prodit, exindeque rerum omnium procreatio principium sumpsit, cum tunc primum cœlum in orbem supra terram torqueri incœperit; ad cuius morum homines tempus metiri quoque cœperunt: ex hocque locus est fabulæ datus, quæ Saturnus Urani filium, quod est cœli, facit. Romani autem cum huic Dœo templum construxissent, ejus in fastigio tritonem cum buccina sculpere, volentes per hoc intelligi (ut Macrobius videtur) ab ejus commemoratione in nostrum usque ævum historiam claram esse, atque vocalem, quæ ante eum muta obscura atque incognita esset. Erat autem idem vestibus ita vilibus armictus, ut intelligeremus initio statim ab orbe condito homines in cultu corporis simplicitatem adamassem, nec ulla mundicias quæsivisse quod se tectos esse contenti essent. Atque nonsolum levidensæ ejus erant vestes, verum & contrita atque laceæ, cum hujusmodi magis ad soncūtum innuendam facerent. Capite quin etiam erat aperto; ea enim tempestate, cum is rerum poticbatur, qua & seculum aureum vigere est dictum, veritas omnibus erat nuda atque aperta, nullis fucorum, aut mendaciorum involucris, quod postea contigit contenta. Hac quoque ratione eidem detorto capite olim res sacra fiebat, cum aliis Diis sacrificantes caput obtogerent. Falx in manibus est arguento, tempus omnia metere, atque incidere. Id vero quod ori tanquam voratus, admovet, significat omnia tempore orta, tempore quoque tandem absuris,

*Saturnus pro tempore ex-
peditur.*

*Saturnus
Imago.*

*Expositio
Saturni
Imaginis.*

Imago 1. a.

*Historia quando in-
cooperit.*

C

cuius

*Tabula de
Saturno.*

*Lapis à Sa-
turno devo-
ratus.*

*Imago Sa-
turni.*

*Expositio
maginis.*

cujus rei gratia à Poetis conficta est fabula: Saturnus cum sibi fato quodam portendi didicisset, fore ut à quodam è filiis regno esset depellendus: uxori op̄i qua & Rhea dicebatur præcepit, ut quidquid peperisset, statim ostenderet: Nam nullum masculum sustollī volebat, quin potius eos omnes devorare statuerat. Primo partu Rhea Jovem atque Junonem in lucem edidit: quod Saturnus eum esset subodoratus, vociferans, cum sibi afferri jussit; ops vero ut maritum arte deluderet, lapidem panno involutum tradit, hunc esse filium, quem ad necem quereret, aſcrens. Is, cum non curioſe antea id quale esset, explorasset, statim in avidas fauces conjicit, quod mox vomuit, sicuti etiam filios devoratos omnes è vestigio evombat; Quare scribit Pausanias in Apollinis Delphii templo lapidem non admodum grandem extare, maxima religione custoditum quem loco Jovis a Saturno devoratum dicitarent; hunc ubi quotidie, sed festis præcipue diebus aliquid olei instillassent, lana illota circumtegebant. Romani autem cum esset crediderunt, qui pertinaciter, cæteris omnibus Diis abeuntibus, solus in Iovis capitolii templo persistere voluit, ideoque pro termino Deo postea est habitus. Eadem quoque fraude Neptunum mater servavit, cum dicceret se pullum equinum peperisse; quem ut Arcades, ita Pausania referente, credebant, marito vorandum obtulit. Pluto quoque mortem effugit, cum uno partu una cum sorore Glaucā editus esset, quæ sola patri est ostensa; nam cæteros omnes masculos, his tribus exceptis, ad unum devoravit, quos & mox evanuit. Martianus Capella cum Saturnum describeret, dicit, eum gressibus tardum, ac remoratoremincedere, glaucoque amictu tectum caput, prætendere dextra flaminiyorum quemdam draconem, caudæ suæ ultima devorantem (quem credebant anni numerum nomine perdocere) ipsius autem caniciem pruinosis nivibus candicare; licet etiam ille puer posse fieri. i. crederetur: Quid ad temporis innovationem quam quotannis fieri videmus, non incepit referri potest: Nam glaucus amictus, quo ejus canities tegitur, anni initium ostendit, cum vere inuenire, terra virescit, quæ hieme nive contegebatur; Ita statim ex uno in aliud anni tempus transitur, ut simul ea inter se copulata videantur; Gressus tarditas ad Saturni orbem potest accommodari, qui tardissimo tempore torquetur, cum inter errones sit maximus, ac omnium supremus, atque ideo omnium ultimus suum cursum absolvit. Quia vero ab hujus stella plurime calamitates mortalibus portenduntur; cum senem, mœslum sordidatum, obstipō capite atque opero, pigrum ac lentum effinxerunt, cum ejus astris hæc inferiora frigefaciat atque ex siccat, in nobisque atrubilem excitet. Quare idem Martianus, cum suam illam Philologiam per omnes cœlos ducit, statim atque ad Saturni orbem ea perveniat, facit ut cum ibi deprehendat conglaciatum, nive atque pruina operatum, cuius capit serpens, interdumque leonis aut apri caput

Imago 3

put dentes ostentantis , esset impositum. Quæ capita pro temporis effectibus fortasse sumi possunt ; sed id , quia nulla priscorum auctoritate nititur , non asseveraverim : Sed tamen imago illa quæ ab Ægyptiis juxta serapidis simulacrum ponebatur , magnopere cum hac consentit : ea autem tribus capitibus constabat , leonis scilicet canis atque lupi , quæ temporis præteriti , praesentis ac futuri illustre admodum erat argumentum , ut suo loco dicetur.

SED nunc videamus quid scribat Eusebius de temporis vi ac natura , à Saturni imagine significata. Astarte Cœli filia , Saturni vero soror , eademque conjux (quarum copiosum numerum habebat) regium quendam ornatum merito confecit , qui quatuor erat oculis præditus , quorum duo ante , duo autem post erant affixi : hi vicissim claudabantur , atque patabant , duobus semper vigilantibus : humeris quatuor alas addidit ; quarum duas erant expansæ , veluti animantis ad volandum parati , duas reductæ ac complicatae , tamquam stantis. Quo docemur , tempus , licet dormitare quodammodo videatur , vigilare tamen ; dumque vigilat , simul quoque dormire : idemque , cum sistat , quam citissime volare , interque volandum consistere. Eadem etiam mariti fratriisque capiti duas alas affixit , quarum alteramentis præstantia denotatur , altera corporei sensus vis atque natura : nam nonnulli philosophorum sentiant , animum , cum hoc : ut corpori conjungatur delabitur , à Saturni orbe vim intelligendi atque ratiocinandi mutuari , quam , dum est hic , nonsolum in iis , quæ mentis acumine percipit , præ se fert , verum & in illis quoque , quæ sensuum adminiculo cognoscuntur. Sed , si Platonicos sequi videntur , Saturnus nobis imaginem quandam adumbrat ejus mentis , quæ tota diuinarum rerum contemplationi dedita . alia omnia despicit : quod locum fabulæ dedit ; Saturno scilicet regnante , aureum sæculum viguisse , quo vita omnibus perturbationibus vacua , atque tranquillitatis plenissima degebatur ; ita enim iij vivunt , qui , caducorum onere abjecto , rerum cœlestium considerationi inhiant. Arbitror quoque Platonem non raro Saturnum ad primam illam mentem innuendam adhibere , quæ rerum omnium perinansionem , vitam , ordinemque efficit. Sed hæc , cum nihil ad Saturni imagines , quarum descriptionem nobis proposuimus , facere videantur , omittamus. Eum veteres ; sicut Macrobius refert , lanceo vinculo pedibus vincatum effinxerunt , totoque anno ita custodiebant , præterquam diebus sibi festis , hoc est , mense Decembri , quo tempore eum soluebant ; significantes , decimo mensē semen in utero animatum , in vitam grandescere : quod donec erumpat in lucem , mollibus naturæ vinculis detinetur. Atque inde prouerbium ductum , Deos , lanceos pedes habere : quod ita solet à nonnullis declarari , numen non statim adiunctionem nec cum clamore accurrere eorum , qui se offenderint , sed perdetentim incedens illos nihil tale cogitantes opprincere. Dicitur Saturnus esse pedibus vincitus , vel quia omnia in hac rerum viuientate ita sunt inter se con-

Imago 2. 2.

Saturni
Imago.Vide secun-
dam effi-
giem.

nexa , ut per seriem quamdam aliud ex alio trahatur ? aut quia tempora sic mutuo sibi cohærent , ut deinceps se sequantur . Cum vero ea velocissimo cursu effluant , ideo fortasse Poëtæ eum in concitatissimum equum conversum fixerunt , cum ab uxore , una cum Philyra Nympha concubens (ex qua Chironem Centaurum suscepit) est comprehensus : sed tamen in equum mutatus statim se ab uxoris conspectu abstulit . Quare Virgilius , lib . Geor-
gic . III . cum nobis pulcherrimum equum informaret . Saturnum inducit , ita
inquiens ?

Talis & ipse iubam cervice effudit equina ,
Conjugis adventu permixx Saturnus ; & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto .

Sed harum rerum tractatio magis spectaret ad eum , qui antiquorum de Diis fabulas explicandas summisset , quam ad nos , qui eorum tantum imagines effingendas proposuimus ; In quo cum videamur satis de Saturno dixisse , ex eo ad Ianum in regno socium , gradum faciendum duximus .

DE JANO.

EX historiis patet , Saturnum atque Ianum eodem tempore in Italia regnasse : Macrobius addit , Iantan omnium primum Deis ibi templa construxisse , ritumque sacrorum instituisse . Quare ipse quoque pro Deo est habitus : & veteri instituto in sacrificiis Ianum Latini perpetuo praefari solebant : quod hac etiam de causa factum dicunt , quod eum pro cœli januis astare crederent , quare nostræ illuc preces haud potuissent pervenire , nisi is adiutum patefecisset ; immo erat (credo) necessarium ut ab eo manu fulcirentur , quo inambulare possent : preces enim , si Homero credimus , claudæ existunt : cujus rei ea videtur pene ratio reddi , quod , cum aliquem oramus , ei genua inflectimus : vel quia , cum aliquid petitum accedimus , in anticipiti versamur , postulata impetraturi simus , necne . Sunt eadem vultu incesto , ac strabis oculis , quod graviter , & ore parum hilari intueri queant quos offenderunt , & a quibus veniam deprecantur . Cœli portæ sunt duæ , altera ad orientem , per quam Sol , orbem terrarum illustratus emergit ? ad occidentem altera , ex qua exiens , diem cum nocte commutat . Macrobius , & nonnulli quoque alij pro Iano solem intelligi volunt : quamobrem ei portarum cœli custodiā dēmandant : ingredi enim , atque egredi est ei semper integrum . Ideo etiam eum bifrontem efficerunt , ut scilicet ostenderent , Soli , si posteriora spectare velit , nihil esse opus retro reipicere . Sceptrum altera manu , altera clavis gestat , ut intelligamus , Solam orbi universo moderari , eundemque aperire cum manæ ingreditur , vesperi autem cum inde migrat , occludere . Hinc est creditum Ianum atque Portunum idem numen esse , cum hic ostiis præcesset , clavemque manu teneret , quemadmodum & Ia-

*Preces quales
sunt.*

Cœli porta.

Iani imago.

& Ianus. Ex quo aliud quoque numen derivavit, quod est *citca ianuarum cardines*. Ovidius enim 6. Fastorum narrat, Ianum, cum Nymphem Cratæm nomine compressisset, eam propositæ virginitatis pretio, jure cardinis donasse, ut penes eam illarum claudendarum, aut aperiendarum potestas esset: spinam quoque albam, Ianalem virgam nuncupatam, ei est claritus, qua striges, cæterasque noxas, quæ infantibus solent obesse, à foribus arceret. Hæc *Nympha Cärna* postea, atque *Cerdinea* est vocitata: cuius in tutela cor, jecur, aliaque hominis viscera erant. Solebant Romani Kal. Iuniis in hujus Dæx honorem suillo lardo, faba, atque fare vesci; vel quod ejus ope sibi viscera haud lœsumiri sperarent; vel quod priscorum temporum, quibus Dea illa fuerat, parsimoniam, atque omnis luxuriarum adscitaturum aliunde dapum fugam imitari volebant. Huic Romæ in Monte Cælio templum à Bruto, qui se insanum finxerat, positum comperio, ea de causa, quod ejus patrocinio bene faustaque quod tamdiu cælaverat, clausumque pectore gestaverat, successisset, impotenti Tarquinii Superbi dominatu abolito. Sed nondum me quicquam de ejus simulacro legisse memini. Siquis vero aliquod effingere voluerit, ex iis quæ dicta sunt, non difficile admidum, aliquod ipsius Dæx naturæ maxime accommodatum, poterit exco-
Forculus
Deus.
Limentinus
Deus.
gitare. Erat etiam apud antiquos Forulus, vel, ut alii dicunt Forculus, qui fo. ibus præcerat, quæ super cardines versatae clauduntur, aperiunturve. Li-
limentinus
mentinum quoque Deum colebant, qui liminis erat præses. Quare merito D. Augustinus eorum recordiam irridet, tria hæc munera ab uno tantum ostiario per quam commode obiri posse afferens, quibus illi tria numina præfici, oportere decernunt, quæ sunt, Cardinea, Forulus, atque Limen-
tinus
tinus. Sed nunc tandem ad rem, de qua agebamus revertamur. Diceba-
ianifacies
quid signifi-
cent,
mus enim Ianum euimdem atque Solem diem aperire, itemque claudere: idem quoque de anno facit; nam ineunte vere annum aperit, cum terram ad herbarium florumque productionem movet, ejusque fecundissimum sinum patescit, quem hieme claudit, cum ea omnibus suis ornamentis privata, conslipatur, nivis ac glacie rigore constricta. Binæ quoquæ Ianæ facies tem-
poris sunt signa, quarum altera quæ adolescentem refert, tempus mox ad-
venturum repræsentat; altera, quæ eum grandem jam natu ostendit,
præteriorum temporum est argumentum. Plinius libro trigesimo quarto, Ianum à Numa rege dicatum ait, digitis ita figuratis, ut CCCLXV. nota per significationem anni, temporis, & rive Deum indicaret: tot enim diebus annus constat; nam apud antiquos digitorum varia inflexione, quos quisque vellet numeros, facile ostendebat: de qua numerandi ratione exstat adhuc sanequam eruditus Bedæ liber. Suidas scribit, alios Ianum effingere in dextera manu tenente in clavem, ut temporis principium, ac anni reclusorem, janitoremque: alios vero in dextera CCC. sinistra LXV. continentem

ut annum significet. Phoenices, M. Tullio, atque Macrobius ita referentes, Janum mundi symbolum sunt arbitrati: quare serpente caudam suam vorante, eum repræsentabant, mundus enim seipsum alit, & assidue in orbem torquetur; quod rerum omnium ortus, interitus, vicissitudo, atque instauratio aperte nobis ostendunt. Sed & Plutarchus, cur biceps effingeretur, in causis Romanorum capitula edidisset; vel quod cum ipse Janus Perrubatus esset, post, cum in Italiam venisset, lingua, & vivendi rationem iminutasset: vel, quod Italos, cum agrestes, ac barbari essent, ad mansuetiorem vitam & rempubl. administrandam pellexisset. Alii ad sapientum regum prudentiam id referunt, qui ut res quas præ manibus habent, sapientissimo consilio administrarent, una facie futura multo ante cognoscunt, antequam eveniat, altera præteriorum memoriam retinent: ex utrorumque autem collatione, quid sit in unoquoque statuendum, vident. Hoc autem in principes optime quadrat, cum juxta Plutarchi sententiam ij sint vivæ Deorum imagines.

*Antevorta
& Postvorta
ia imagines.*

Apud veteres Antevorta, ac Postvorta, Divinitatis comites colebantur; quo innuebant, nihil divinam sapientiam, sit illud licet præteritum, aut futurum, latere: ita Reges, quos in terris Deorum loco habemus, omnia novis oportere quæ ad optimam regni administrationem facere videoantur. Nonnulli quoque voluerunt, Janum esse illud chaos; rudem rerum omnium, indigestamque molem, quam poetæ ante mundi conditionem extitisse fingunt; ac propterea alteram ejus faciem horridam, hirsutam, obscuramque videri: alteram vero hilarem, pulchram, juvenilemque effingi, ut pulchritudo ex rerum distinctione, ac perenni ordine profecta, significaretur.

*Jani biceps
quid in
animo signi-
fiant.*

Atque ita tamquam principiorum Deum esse cultum, cui omnium rerum Primordia essent consecranda. Sed nos à rebus ex materia concretis ad ea quæ intelligentia percipiuntur transeamus, ac Jani bicipitis imaginem animo nostro accommodemus: de qua re breviter quidem, sed intelligenter non nulla attingemus. Humanus animus (ut Platonici sentiunt) cum primum est à Deo conditus, ad eum ut patris amantissima proles natu: ali quodam instinctu sese convertit, quippe qui dulcissimi parentis faciem revisere vehementer exoptet: quæ quidem cupiditas ita est menti innata, ut flammæ est proprium sursum ascendere, natura assidue illam ad id, unde exordium sumpsit, instigante: Nam ignis hic ex superiorum corporum virtute acceditur: non secus ac divinæ particula auræ, quam pectori inclusam gestamus, cum sciat se à Deo inspiratam, ad Deum miro quodam ardore anhelat. At hoc desiderium, seu lumen dicere malumus, non idem semper perseverat; quo enim magis cum animo cohæret, eo minus clarum efficitur, quoad in eo penitus obrutum ita obtenebatur, ut nullum fere amplius ex se lumen emitat; quo fiat ut is, Deo, divinisque rebus è cogitatione abolitus, se tantum, inferioraque intuea-

+ 9500

Imago .4.

intueatur. Sed tamē non ita divinum illud lumen in nobis habefcit, ut cælestia non sinat nos amplius contemplari: at semina quædam, & scintillæ interdum divinitus emicant, quibus, si modo velimus, ad Deum postlimino reverti conceditur. Quare duobus est mens nostra luninibus prædicta, quorum alterum ab ortu traxit, eoque seipsum, inferioraque contemplatur, altero divinitus illapso, tamquam duce ad cælestia perscrutanda utitur. Hæc ambo lumina ex Iani effigie animadvertisamus licet: Divinum illud, ac postea adveniens juvenili facie significatur; naturale, quod est nobis ingenitum, senilis nobis aspectus atque barbatus designat; omnia enim, quæ hic oriuntur, subinde mutantur, in veteras cunctque; corum etiam cognitio, lumine naturali comparata, plurimum in se obscuritatis, ambiguitatisque continet: Quare res hujusmodi obtusa oculorum acie cernimus: Divina vera, qualis est Deus opt. max. mentes illæ corporibus exutæ, cælestes orbes, quæ illustria quidem sunt, neque interitui, aut mutationi ulli sunt obnoxia, animus noster acuto obtutu, lumine sibi divinitus indito, intuctur. Alia quoque nonnulla, quæ nostris in animis existunt, ad bicipitem Janum accommodari possent; sed, quia obscuriora sunt, neque multum ad rem nostram facere videntur, prætermittamus. Sed & quadripliciter Janum veteres effinxerunt: Nam hujusmodi statua in quodam Hettruria loco est reperta: hac Janus pro anno proculdubio ponebatur, cuius sunt quatuor tempora, quattuor ejus faciebus adumbrata; ea sunt Ver, Æstas, Autumnus, Hiems, quæ apud priscos vario aspetto, atque habitu depingebantur, prout ab Ovidio secundo Metamorph. suis quasi lineamentis delignantur, cum Phœbi solium describit. Sed elegantissima ejus carmina opponamus; quæ sunt ejusmodi,

Verque novum stabat cinctum florente corona;

Stabat nuda Æstas, & spicca ferta gerebat;

Stabat & Autumnus, calcatis sordibus uvis,

Et glacialis Hyems, canos hirsuta capillos.

Aliter interdum hæc anni tempora ostenduntur: Venus enim pro Vere, pro Æstate Ceres, pro Autumno Bacchus sumitur: Hieme partim Vulcanus ad fornacem ardentein adstant, partim Venti una cum Æolo eorum Rege, (hoc enim tempore præcipue, si umquam alias, tempestates excitantur) nobis representant. Duodecim et am aras antiqui Jano posuerunt, quæ duodecim anni mensium, vel totidem signiferi segmentorum, per quæ singulis annis Sol decurrit, significationem habent. Romæ erat templum Jano sacrum cuius testudo quatuor columnis pilatis sustentabatur, quatuor perviis januis: in singulis, vero loculamenta duodecim, tanquam stellæ in quibus statuæ reponerentur: Has quidam existimant duodecim mensium, quæ in quatuor anni tempora dividuntur, imaginem præse ferre.

Image 4.a.

Ejus

Ejus templum à Numa extructum, duas habuisse portas legimus ; in eis vestibulo Janus insigni in solio sedebat : Paltulcius atque Clusius ab aperiendis, claudendisve portis vocabatur : hæ belli portæ dicebantur. Quas Virgilius in VII. Æneid. ita describit.

*Sunt geminae belli portæ (sic nomine dicunt).
Religione sacra, & saeviformidine Martis :
Centum crei claudunt vetes aeternaque ferri.
Robora : nec custos absistit limine Janus.
Has, ubi certa sedet paribus sententia pugna,
Ipse quirinali irabea, cinctuque Gabino
Insignis referat stridentia limina Consul :
Ipse vocat pugnas ; Sequitur tum catena pubes.*

Dum vero bellum duraret, portæ assidue patebant : quo absoluto statim claudebantur. Hoc à Numa institutum, à posteris sancte ac religiose semper servatum fuit, quemadmodum Plutarchus refert, Quare Janus pacem bellumque in manibus habere est dictus, ut de se apud Ovidium primo fast. prædicat, cum suorum fastorum rationem reddit. Hujus rei licet multiplex possit esse causa ; illa tamen mihi potissima videtur quod Jano cœlum innui, cum alii plerique, tuin Marcus Tullius existimat, quod, cum perenni motu in orbem torqueatur, siderum conjunctiones, varios inter ea asperitus ac comparationes efficit, quibus fit, ut inter Astrologos constat ; alii ad alia sint propensi : Quamobrem vulgo dicitur, plurimas humanarum rerum, præfertim bellum atque pacem è cœlo portendi. Itaque eo fortasse valvarum aperiendarum aut claudendarum ritus spectabat, qui in Jani Templo observabatur. Erant præterea in foro Romano duo Jani, ubi celebris erat mercatorum locus ; nam argentarii ac numularii, cæterique hujusmodi in Janis nuncupatis suam artem exercere solebant : is enim primordiorum Deus putabatur, atque ideo Kalendis præterat, & Junonius dicebatur, quod omnium mensium ingressum teneret, ut etiam Juno Kalendisque scenatores pecunias scenori collocare solebant. Jani quoque arcus quadriforines ac pervii dicebantur qui in pompis triumphalibus per urbem ad Jani templi similitudinem excitabantur. Quare Suetonius de superbia fastuque Domitiani loquens, ita inquit ; Janos arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones urbis exstruxit.

Imago s.a.

DE APOLLINE, PHOEBO QUI ET SOL DICITUR.

Diis apud antiquos quo pacto introducti.

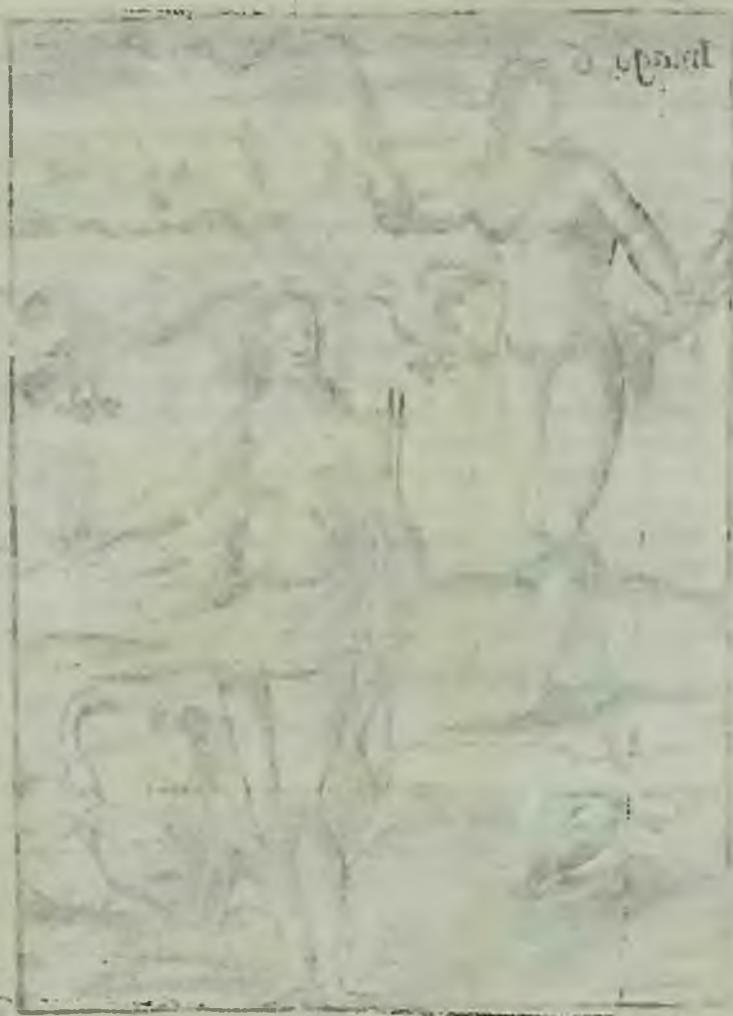
VARIÆ ac diversæ de rerum primordiis sententia apud antiquos extiterunt : nam alii aliud de universitatis hujus conditore ac de materia ex qua coagnientata esset, opinabantur : ideoque Poetae, qui omnium primi de Diis scripsierunt maxima eorum multitudinem

nem

Imago. 5.

Imago. 6.

nem sub variis fabularum involucris invexerunt. His diversas sapientum opiniones de rerum opifice primariaque earum materia adumbrantur; quare Elementa quatuor, Solem, Lunam, aliaque astra Deos diversis fictionibus innuerunt. Itaque eis templa, altaria, statuae Gentium consecrabantur præterquam apud quosdam Assyrios, qui ut Lucianus scribit, licet eorum Deorum effigies susciperent qui sub aspectum non caderent: Soli tamen ac Lunæ nusquam non occurrentibus, nullam statuam ponendam asseverabant. Si enim ipsa per se feriunt oculos, statim atque ad cœlum suspicimus, quid opus est eorum simulacris, cum rem ipsam teneamus, Sed tamen Macrobius refert in quadam Assyriæ parte, ubi Sol atque Jupiter pro eodem colebantur, cum mundi animus esse crederentur, quoddam fuisse auratum simulacrum, idemque imberbe, quod protensa dextera auri-gæ more flagellum, sinistra fulmen, spicasque gestaret: quæ Solis atque Jovis vim esse junctam significabant. Quia vero cæteris omnibus sideribus Sol virtute antecellere videtur, quam longe illustrius in hæc inferiora exserat; nonnulli ejus fuere sententiae ut dicherent, reliquos Deos pro Apolline ponit, prout is diverse suas vires demonstraverit. Propterea diversis eum simulacris effinxerunt, eundemque plurimis nominibus, inter se maxime differentibus appellarunt, non solum ii qui lingua discrepant, sed & quibus esset communis sermo; & inferius, data occasione dicemus. Graci enim Apollinem sive Phœbum vocaverunt, in quo eos latini sunt imitati; Nam nullum apud nos proprium ejus nomen exstat præterquam Sol, quo nomine plerunque nos utemur. Hunc prisci juvenem imberbeque effinxerunt. Quare Alciatus suis Emblematibus, cum juventam vellet exprimere. Apollinem & Bachum, induxit: iis enim inter Deos adolescentes esse principue contigit, de quibus Tibullus inquit.

Solis æterna est Phœbo Bachoque Juventa,

Nam decet intonsus crinis utramque Deum.

Ex quo Dionisius Syracusarum Tyrannus, lerido dictorio sacrilegii excusandi ancam sumpsit. Cum ex Aesculapii statua auream barbam ad se avertit sibi absurdum videre dicens, patre existent- imberbi filium tam promissam barbam habere: Aesculapium enim Apollinis filium ferunt. Flava cæsarie Apollinem ornant, quæ fulgentes Solis radios designat. Ejus adolescentia *Apollo ferme per insures.* admonemur, ipsius virtutem, caloremque quo vitam rebus influit, semper eundem perseverare nunquamque inveterascere, aut aliquo pacto retundi. Sed de aliis quoque Diis dicitur, nunquam senescere. Itaque apud Homerum legitimus, Hebec (quæ vox ætatis florem sonat primamque in genis laruginem significat) pocula cæteris Diis ministrare, Jovi verò *Lucusta Dea.* Ganimedem. Hæc autem juventus ab antiquis colebatur: cui Roma in citro maximo ædem Licinius Lucullus diuina vir dedicavit, quam voverat XVI.

annis ante M. Livius Consul, quo die Afrubalem, exercitumque ejus cedit, ut refert Livius. Hanc pulcherrimam adolescentulam vestibus variis colores referentibus ornatam, floreis fertis redimitam quemadmodum & Pomonam Romani effingebant. Græci ut eam extinxerent, me latet; nam Pausanias ei in quodam templo, quod in Corinthio agro in cupressorum luco ipsi erat dicatum, nullam positam esse statuam ait, idque quadam arcana de causa, quam ille proferre non est ausus, nec nos apud alios scriptores comperimus. Sed maximis cam veteres prosequabantur honoribus; nam qui ad ejus templum, tamquam ad asylii confugissent, poenas, quibus ob sua flagitia essent obnoxii, effugiebant: qui autem ex carceribus evasissent, compedes illuc apportabant, quas arboribus ibi consitis suspenderant.

Apollo Ly-
ram tenebat. Tencbat Apollo manibus lyram, ut suavissimum concentum ostenderet, quem cceli efficiunt, maximum in motu ordinem servantes; cuius ordinis Sol est causa, cum enim errorum sit medius, ex Platoniorum sententia, ut Macrobius refert, cunctis motus legem prescribit. Itaque unusquisque celeriter, tardeve movetur, pro ea quam sibi sol virtutem ingenerarit.

Apollo Mu-
sarum dpx. Quia vero singulos cœlos singulas habere musas, Platonici volunt, quas & Sirenes interdum appellant, quæ cum suavissime canant, cœlorum concentum imitari videntur; ideo Apollo Musarum dux, cum eisque assidue versari dicitur. Quare quoddam templum, quemadmodum Pausanias testatur, utrisque est dedicatum. Initio tres tantum Musæ existimabantur; quarum nomina apud Græcos erant Μελέτη Μνήμη, Α'ρδη, quæ apud nos Medicatio, Memoria, ac Cantus dici possent. Sed Pierius Macco, unde mons Pierius est dictus, novem esse Musas (sicut Pausanias scribit) decrevit, quibus ea nomina imposuit, quæ postea sunt vulgo recepta. Ab eo monte omnes Pierides, sicuti ab aliis locis aliter sunt nunc patæ. Jovis ac Memoria filiae, itemque Poesi & Musicæ præesse sunt credita; qui enim ingenio, ac memoria est præditus, facile in eo excellit, ad quod animum appulcit. Sed & qui præclara poemata facile pergit, propitiæ habere Musas dicitur. Musæ puellari, & Nympharum habitu induæ singuntur, cum variis & diversis instrumentis, pio artium iatione, quibus præsumit: de quo inter Virgilii poemata non invenerunt habetur Epigramma, quod est hujusmodi;

Carmine Calliope libris heroicam mandat.

Chœ gesta canens, transactis temporis reddit.

Dulciloquos calamos Enterpe flatibus urget.

Melpomene tragico proclamat mortua boatu.

Terpsichore affectus eutharis movet, imperat, auger.

Plectra gerens Erato, saltat pede, curnsine, vultu.

Signar

Musarum
magno.

*Sigrae cuncta manu, loquitur, Polyhymnia gestu.
Vranie cœli motus scrutatur, & astra.
Comica lascivo gaudet sermone Thalia.
Menis Apollinea vis has movet undique Musas,
In medio residens comp'ectitur omnia Phœbus.*

Coronabantur vero varic & florum, & frondium coronis : sed & integrum palma, propter nominis similitudinem ; quia scilicet Phœnicces literas invenisse feruntur. Sed & coronas interdum gestare Musæ singuntur ex pennis versicoloribus, non modo propter Pieri filias, à se superatas, & in lycas convechas, sed etiam ob Sirenas devictas. Certe harum signa hodie quoque perpetuata Romæ visuntur, quæ pennam habent in vertice affixam ; hæcque Sirenum esse creditur. Utque liberales artes (quas ἐνυκλοπειδεας vocant) inter se aptas ostenderent, ita ut alia ex alia per seriem quamdam sequatur ; earum inventrices Musas, mutuo inter se manibus junctas, in orbem choreas ducere effinxerunt, chorago existente Apolline, qui illud lumen adumbrat, quod hominis mentem collustrat, ut sapientiae sacris initiari valeat. Mediis autem locus Apollini cum alibi, tum in cælestibus globis est tributus : quaqua enim is sua virtute, ac radiis prætinet : quare optimo jure cœli cor est nuncupatus : utque sciremus, ejus vim atque efficacitatem non solum ad cœlos omnes, ac terras permanare, sed & ad penitissima inferorum loca pervenire : lyram ei addiderunt, quæ cœlestis harmonia, quoquoversus permeantis speciem præ se fert : clypeum quoque gestat, quo nostrum hoc hemisphærium, quod in clypei figuram est orbiculatum, representatur. Idem sagittas fert, quæ radiorum vicem subeunt, sicut enim illæ ex arcu emissæ maximo cum impetu illiduntur, ita & Solis radii ad absurissimos terræ recessus perveniunt, quos inferos locos vocamus. Hæc omnia ex Servio retulimus, qui se à Porphyrio mutuatum fatetur, ex ejus scilicet libro, qui Sol inscribitur. Nonnulli, Apollinem inferorum Deum appellatum, sagittasque in manibus habere dicunt ; quod nimius Solis æstus magnopere mortales infestat ; fere enim pestes, aliaque morborum genera affert. Sed quia Solis temperatus calor plurimum nobis affert commoditatis, dextera Gratias gestasse, sinistra arcum & sagittas Apollo fingitur ; nam humorem exsiccando, quem assidue terra exhalat, salubre cœlum ac purum reddit. Hoc Poeta innuentes, commenti sunt, Apollinem sagittis Pytho-
nein serpentem confccissæ, qui ex terra, diluvii aquis nudata, exstitisse fertur. Pytho ab A-
poline inter-
fictus.

Pytho enim Græce putredinem sonat ; nam terræ adhuc humidæ exhalatio, in superna volubili impetu meando, atque inde se se, postquam calcfacta est, instar serpentis mortiferi in inferiora revolvendo, omnia vi putredinis corruptebat, quæ non nisi ex calore & humore generatur, ipsumque Solem densitate caliginis obtegendo, nebula videbatur quodammodo lumen ejus exime-

eximere sed divino radiorum fervore tandem , velut sagittis incidentibus ,
 L^{upi} eur sub extenuata , & exsiccata , interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit :
 tutela Apol- quod etiam ex eo significatur , quod Lupi sub Apollinis tutela sunt ; sicut
 linis . enim lupi pecora rapiunt , ita ipse quoque humorem radiis absunit . Ideo-
 Sol , cetera- que stelle ex que aliantur . que stelle ex mare emitunt , ali feruntur ; ut Marcus Tullius in libro de Natura Deo-
 rum ex Cleanthis sententia testatur . Huc proculdubio Homerus specta-
 vit , cum Jovem , ceterosque Deos apud Oceanum cœnatum profectos
 fingit . Lupus quoque ita oculorum acie pollet , ut & nocte cuncta cernat ;
 ita & Sol cum exsistit , statim noctis tenebras dispellit . Quare Delphis in
 ejus templo ances lupus visebatur ; nam fabulantur poetæ , Latonam , à
 Jove gravidam , in eam belluam esse conversam , ne forte Juno , ubi id re-
 scivisset , aliquid ei insidiarum pararet ; ideoque lupam existentem , Apol-
 linem peperisse . Aut sicuti apud Pausaniam in Phocicis legitur , quia ho-
 minem quemdam ajunt , sacram pecuniam , quam avertisset , abdidisse in
 ea Pernassī parte , quæ maxime esset arboribus condensæ : Lupum vero ,
 in dormientem impetu facto , illum occidisse ; ac deinde quotidie cum u-
 lulatu solitum intra urbem penetrare ; idcum non nisi divinitus fieri existi-
 mare homines cœpissent , feram sequuti , aurum sacrilegio creptum repre-
 runt , & ad rei memoriam lupum ex ære dedicarunt . Hucusque Pausanias ,
 Apollio Ly- qui causam templi , quod Argis Apollini , Lycio nuncupato , dicatum est ,
 ciis . in Corinthiacis afferens , cum Danaus , inquit , Argos venisset , de regno
 cum Gelanore , Sthenelæ filio contendit ; atque cum eorum uterque ad
 populum multa , & ea maxime probabilia , & juri consentanea dixisset , ne-
 que opinio , quæ Gelanor afferebat , minus æqua viderentur , causa am-
 plijsa est in crastinum . Postero die prima luce in boum gregem , in po-
 neriō pascientium lupus impetum fecit ; atque is taurum ipsum , gregis du-
 cēti adortus est ; visum est Argivis , Gelanoris cum tauro , cum lupo esse
 Danaï aptissimam convenientiæ rationem : quod scilicet uti lupus animal
 est homini minime familiare , sic propemodum ad id temporis nulla fu-
 set Danaus Argivorum usus consuetudine : quare , cum taurum lupus con-
 secisset , è reñata Argivi Danao imperium adjudicarunt . Tunc Danaus lu-
 pum ab Apolline immisum interpretatus , Lycid Apollinis ædem dicavit
 (λύκος enim Latine lupus vertitur) Pro æde basis est , in qua incisa est tauri
 & lupi pugna : incisa etiam & virgo , quæ lapidem in taurum mittit ; Dia-
 nanam eam virginem nominant . Corvus quintiam Apollini est dicatus ; nam ,
 ut Martianus refert , Apollo divinandi peritia præditus esse creditur ; cor-
 vus autem instinetu quodam naturali pluviam , serenitatemque prædictit ,
 voce quandoque clara , quandoque rauca utens , quemadmodum ex Virgi-
 lio in Georgicorum libris , ubi de tempestatum signis agit , discere poslu-
 mus .

Imago.8

mus. Putatur etiam corvus multa alia prædicere solere ; quare eo antiqui plurimum in augurandi arte usi sunt : jure ergo Apollini minister est attributus , quod Ovidius de eo narrat : idemque dicit , Apollinem cum cæteris Diis cum in Ægyptum , ut manus Typhonis evaderet , profugisset , in corvum se vertisse. Eidem & cycnum addiderunt , ut hoc diem significantem , quem nobis solis præsentia efficit ; sicuti absentia noctem , corvo similiter parit. Sentiunt aliqui , nullam avem magis Apollinis naturæ respondere Cygno : is enim suo candore Solis lucem refert , cantu suavissimum efficit concentum , quem & Apollo lyra efficere creditur : idein & mortem sibi præfigit , cum enim est morti propinquus , dulcissime , si umquam , canit , vel quod naturæ quodam impulsu gestit , cum sciat , se brevi moriturum ; vel quod tunc maxima sanguinis copia ad cor confluat , qua concalcatum , dulcedine quapiam titillatum , ita suaves voces emitit. Non desunt , qui dicant , eo tempore cycnum flere potius quam canere , nam capitis pennæ altius infixa cerebrum contingunt , qua ex re mors sequatur oportet.

Pausanias scribit , Græcos Gallum veneratos esse , ut Apollini sacrum ; is enim cantu mane Solis adventum annunciat. Fortasse etiam quod sæpe antiqui ex ejus cantu tempestivo faustarum rerum auguria capiebant , ex præmaturo autem , aut tardo contraria præfigiebant ; Ita enim Bæotii nobilem illam Leuctricam victoriam de Lacædemoniis reportatam præfenserunt , præcedenti nocte tota gallis concinentibus , nam gallus à rivali vietus , conticescit , & aliquo se abdit , in aliorum se conspectum dare non audens : cum victoriam reportarit , præ latitia gestit , cantuque ubique suam victoriam prædicat. Homerus eidem Apollini Accipitrem dicatum vult , quem velocem Apollinis nuncium appellat , cum narrat , Telemachum dum Ithacam reverteret Accipitrem vidisse , qui Columbam dilaniaret ; ex quo faustum omen suscepit , se doinum à procis brevi liberaturum Ægyptii sub accipitris symbolo Osirim , qui apud eos est Sol , intelligebant , cum quod hæc avis acutissima est oculorum acie , tum quod citissime volat , cum Ægyptii divinis honoribus prosequabantur (quemadmodum Diodorus siculus refert , cum belluas quas Ægyptii numinum loco haberent recenseret) cum alias ob causas , tum præcipue quod priscis temporibus accipiter ex ignotis regionibus , Thæbas (quæ erat Ægypti primaria urbs) ad Sacerdotes librum rubis literis conscriptum attulit , in quo sacrorum ritus continebatur. Hinc factum est ut sacrarum rerum scriptores apud eos pileum rubrum , una cum accipitris ala gestarent , Porphyrius in libro de abstinentia ab animalibus , Apollini inquit , apud Ægyptios Accipitrem Scarabeum , Ægyptios Arietem , atque Crocodillum præ cæteris Diis attributum. Sed & Egyptii starent . Solem pingebant juvenili acrotunda facie , eumque in navi collocabant , quam Crocodillus ferbat ; per navigium motum ejus in humido significantes ;

Cycnum Apol-
lini sacer.

Gallus Apol-
lini sacer.

Accipiter
Apollini da-
catus.

Pileum ru-
brum qui-
nam apud
Ægyptios ge-
starent.

Solem maris..

per Crocodillum vero aquam pluviam , cuius causa soli tribuitur , ex qua noxia quæque salutaribus suis radiis Sol fecerit . Hæc Eusebius scribit . Jamblicus autem cum de Ægyptiorum mysteriis loquitur , Ægyptios inquit , cum Deum in navem imponunt , tamquam ejus gubernaculis præpositum , primam omnium causam intelligere , quæ orbi universo modetur , quæque immota manens , superne secundas causas , serie quadam inter se aptas , per easque mundum universum movet , perinde atque navicularius temone leviter tacto , navim totam quo vult movet ; Martianus eum suam Philologiam ad solis orbem introducit , eam dicentem facit , se ibi navim cernere quæ diversorum sententiis gubernata , huc illucve , prout naturæ impetus fert , impellitur ; candem flammis universam conflagrare , pretiosissimis mercibus esse onustam , septem ei fratres præfesse ; leonem in malo , & crocodilum extrinsecus esse depictos ; intrinsecus lucis fontem coercere , quam occultis quibusdam viis per universum orbem diffundat . De Scarabeo apud Eusebium legitur , Ægyptios plurimi cum fecisse , & tamquam expressam Solis imaginem coluisse : Nam scarabei omnes sunt masculi , ut Älianuſ testatur : quare milites Ægyptii anulos , in quibus ejus effigies esset insculpta , induebant , ut eam spestantes , fœminea mollitie deposita , ad masculam virtutem excitarentur . Scarabei ita sibi sobolem comparant : suum semen in stercus effundunt ; ejus legimenta rotundant , quæ viginti & octo dierum spatio pèdibus versant , donec abunde concalfacta , vita informentur : hincque recentes scarabei existunt . Sol quoque suam virtutem in terras effundit , eas assidue versat ; in orbemque se torquens , efficit ut Luna singulis mensibus innovetur , quo tempore scarabeus quoque sibi prolem surrogat .

Non solum apud anticos sua cuique Deo animalia erant sacra , sed & arbores dicabantur . Quare Laurum Apollini attribuerunt , ex qua ferta ac coronas ei conficiebant ; vel ut ad fabulam Daphnes , quamvis adamabat , in laurum conversæ alluderent ; aut quod laurus divini nescio quid in se contineret , cum in prunas conjecta , futura præfig re videatur , fausta quidem , si magnum ex se strepitum edat : infelicia , si nullum , aut parvum . Multi apud veteres sibi persuadebant , fore ut , si quispiam cubitus , lauro sibi tempora vinciret , in somnis videat ejus rei , quam scire cupiat , veritatem . Videtur præterea in lauro ignis semina latitare ; nam ea hederæ adfricata , perinde atque silici Chalybs , ignem emittrit ; in quo quidem Solem adumbret . Quia vero laurus Apollini erat sacra , ea poæ , qui sub illius tutela erant , coronabantur . Imperatores etiam eadem se exornabant , ea fortasse de causa , quod haec arbor è cœlo minime tangeretur . Quamobrem Tiberius Imperator , cum cœlum fulgurare cerneret , statim lauro caput cinxisse legitur ,

*Scarabeus
plurimi ab
Ægyptis
fatuus.*

*Laurus sacra
Apollini.*

Imago.9.

ta se a fulmine sartum tectum credens. Kalendis Januarii iis qui magistratum iniissent, Romani lauri folia offerebant, utilis muniti toto anno valeketudinem tuerentur; nam plurimum hæc arbor ad sanitatem conferre vulgo existimabatur, cui Apollo præterat: idemque medicinæ inventor habebatur (ut inferius in Aesculapio videbimus) nam cœli temperatio, quæ nostris corporibus magnopere prodest, à sole efficitur. Apollinem Ægyptii hieroglyphicis literis describere volentes, sceptrum effingebant, ejus in vertice oculum imponentes, quem interdum Jovis oculum appellabant: hoc innuentes, eum *louis oculus.* cuncta cernere, eundemque universum summa cum justitia administrare; sceptrum namque regni est symbolum: Homerus quoque saepe scribit, Solem omnia cernere, atque audire. Quare apud Spartanos Apollini statuam, quæ quatuor aures, totidemque manus haberet, positam legimus: quod aliquando ea forma pro ipsis pugnantem, se præbuerit cernendum: sed fortasse quatuor aures prudentiam, quæ ex Apollinè manare putatur, significant; prudens enim in loquendo est tardus, sed ad audiendum aures semper apertas habet: quare apud Græcos proverbio quodam admonemur, ut eum, qui quatuor auribus est præditus, virum scilicet prudentem, audiamus. Apuleius, Sō'em cuncta videre afferit, cum inquit, in Thessalia fuisse striges, quæ, ut suis præstigijs aliquid ad se averterent, eo se insinuabant, ubi cadaver fuisset, ita latenter, ut ne à Solis quidem oculis cernenrentur; perinde atque minime fieri, aut vix possit, ut aliquid Solem lateat. Phœnices lapidem nigrum ad basim orbiculatum atque latum, paulatimque in acumen vergentem, quem cælitus ad se demissum jaſtabant, verum foliis simulacrum habebant, quod divina, non humana arte esset effictum. Ab hoc forma non discrepabat (nam de colore non ausim asseverare, cum Pausanias, qui rem narrat, nihil de eo meminerit) lapis quidam, Pyramidis speciem referens, quem Megarcenses sub Apollinis nomine colebant. Et apud Paones (sicuti Alexander Neapolitanus lib. IV. cap. XII. refert) diucus brevis, longo ligno appositus pro sole habebatur. Laetantius Statii interpres scribit, maximum apud Persas Deorum solem extitisce, quem in quodam antro venerabantur. Eum figurabanc Leonis rictu, cum thura, utraque manu tauri cornua premente, Leonis caput; Solem maximam vim habere inuit, cum ad Leonis signum pervenerit, aut cum inter cætera sidera eodem loco atque leonem inter belluas numerari. In antro legit, cum ob Lunæ oppositum, à nobis minime conspicitur, Luna vero quæ Vaccæ similitudinem gerit, ob eas, quas inferius suo loco rationes afferemus, cornibus abeo tenetur, ut eam saepius à sole lumine privari, cum scilicet Lunæ defectus accidit, cogique quodammodo, solis vestigia pers. qui intelligamus. Nonnulli arbitriantur id ad Persicorum sacrorum ritus referendum; apud quos neme Apollinis sacris initiatibus, qui prius sua virtutis, ac patientiæ quodammodo in

*Apollo me dicina Deus.**Sol cuncta cernit.**Apollo qua-
tuor auribus
preditus.**Solis insago.**Imago 9. a.*

in antro specimen non dedisset. Patris quæ sunt in Achaja, ut Pausanias Lib. VII. refert, Apollinis nudum est ex ære signum, pedibus tantum calceatis; *Boves Apol-*
lini grati. quorum altero bovis calvæ insistit. Delectatum vero bobus Apollinem in hymno, quem in Mercurium fecit, docet Alcaeus, boves creptas Apollini à Mercurio memorans, sed ante Alcæum versibus suis prodidit Homerus, certa mercede Laomedontis armenta Apollinem pavisse: idemque ita loquentem Neptunum facit:

Ipse ego Trojanam vallabam mænibus urbem

Tam latis pulchrisque, ut inexpugnabilis esset:

At tu Phœbe, boves carumas tunc pastor agebas.

Nulla autem gratiiori Apollini victima litabatur, quam bove. Quare Charystii ex Eubœa bovem æncum Apollini statuerunt de Persica victoria. Quod illuc refert Pausanias in Phocicis, quod, Barbaris è Græcia pulsis, & alias fortunas incoluines habuerunt, & libero solo terram arare potuerunt. Itaque Plutarchus causas afferens, cur Theseus in nummo bovinum exprimentem curarit, hoc inquit, cum voluisse populos suæ fidei creditos agriculturæ admonere, ad eamque clam excitare Ægypti bovem pro Osiride colebant, cum solis loco habentes, talique specie credentes post mortem visum: Hunc enim Typhon frater interfecera, quod ei invideret ob eximios honores decretos, quos sibi egregiis artibus à se inventis, ac Ægyptio populo traditis conmeruerat; Eum ergo Ægyptii Apin, quem bovem ab Ægyptiis maximo in honore habitum, quod Osiris ejusque uxor Isis ita sanxissent, idque ob maxima commoda, quæ in mortales à bove ratione agriculturæ diminant: Neque ejus effigie contenti belluam quoque vivam venerabantur; quam nec diu vivere patiebantur; post paucos enim annos eam præcipitem in fluctus agebant de cuius morte publicus luctus celebrabatur, passim omnibus sibi vestes atque capillos lacerantibus; jnflitum tantisper edicebatur, donec alius bos esset inventus: non enim omnes boves aut vituli (ita eum Herodotus vocat) Deo Api subrogando erant idonci; Sed ex vacca primo partu editum, feligebant, (cam splendore quodam, cælitus emissâ gravida effectam jactabant) totum nigrum, nisi quod macula alba, eaque quadrata esset in fronte asperitus? in dorso aquilæ signo esset insignitus; lingua aut palato signum nigrum haberet ex pressum, quod scarabeum fortasse representaret; canda puplici pilo esset contexta. Hanc Ægyptij belluam nauci, publica omnes latitia gestiebant, eamque fæcerdotibus maxima cum veneratione, diuinisque honoribus, quales numina decent, custodiendam tradiebant? a qua & oracula hoc modo petabant: scenum, aut fruges porrigebant? quas si bos ille statim arripuisset; fausta omnia euentura sibi Persuadebant? si renuisset, alia omnia potius.

Apim

Apim interdum Memphi se videndum præbere dictabant: quare festos dies, cius visioni dicatos maxima cum religione colebant. Sed Cambyses Persarum Rex, qui AEgyptum sibi subegerat, cum exbello Aminonico, infeliciter sane à se gesto, Memphis reuerteretur, populum publica letitia prædicta festa celebrantem forte offendit? quo spectaculo perculsus (nihil enim de solemnitatis more didicrat) confessus ex primariis aliquot interficiendos jussit, eorum excusationem non accipiens, sacrorum suorum ritum ita ferre dicentium, suspicans potius publicum gaudium suscepitum ex clade, quam ab hostibus reportasset; cum sciret se populo esse exossum: nam quod ad Apidis speciem pertinebat, negabat posse fieri, ut illuc Deorum aliquis, se inscio perveniret. Cum vero Sacerdotes in eo insisterent, Apim maximum Deum esse visum, asleverantes, jussit, ut statim hunc ei Deum videndum exhiberent; qui maxima cum pompa prædictum bovem ad Regem adducunt; quem cum Cambyses esset intuitus, illorum superstitione irrisa, ac, gladio stricto, jugulavit; & ad Sacerdotes, reliquosque *Ægyptios*, ibi præsentes conversus, Sunt, o hominum nequissimi, inquit, ita carne ac sanguine Dii coagmentati, ut plagis, ac vulneribus sint obnoxii? hic est vobis profecto Deus maxime dignus. Sed efficiam, ne mihi verba dedisse, vobis operæ pretium fuerit. Statimque Sacerdotes virgis cædendos curavit, ac publico edicto cavit, ne quis festum diem celebraret; quod qui fecus fecerit, is capite plecteretur. Hæc narrat Herodotus. Sed Augustinus lib. XXXII. de civitate Dei ita de Apis scribit; Apis rex Argivorum, navibus transvectus in *Ægyptum*, cum ibi mortuus fuisset, factus est Serapis, omnium maximus *Ægyptiorum* Deus. Hominis autem hujus, cur non Apis etiam post mortem, sed Serapis appellatus sit, facillimam rationem Varro reddidit: quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes jam σαρκοφάγον vocant, τοῦδε dicitur Græce, & ibi venerari cum sepultum cœperunt, priusquam templum ejus esset exstructum, velut σιρανί primo; deinde, una litera (ut fieri solet) commutata, Serapis dictus est. Constitutum est etiam de illo, ut quisquis cum hominim fuisse dixisset, capitalem peideret peñam. Et quoniam ferè in omnibus templis, ubi colebatur Isis & Serapis, erat etiam simulacrum, quod, digito lebii impresso, admonere videretur, ut silentium fieret (is erat Harpocrates) hoc significare idem Varro existimat, ut taceretur, homines eos fuisse. Ille autem in his, quem mirabili vanitate decepta *Ægyptus*, in honorem ejus deliciis affluentibus albat, quoniam cum sine sarcophago vivum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Præter bovem *Ægypti* ut numina habuerunt bellugas quoque non paucas, ut Hircum, quicmadmodum Josephus in libris contra Appionem refert, Cynocephalum, de quo dicetur, cum de Mercurio agemus, & Crocodilum, quem non aliter Cleomenem Alexandri

Cambyses
Apim occi-
dit.

Apollon p-
stor.

Solis mensa.

Apollinis fi-
mularium.

Expositio.

ducem tractare voluisse dicunt, atque Cambyses Apim tractarit; is enim cum illac transiret, ubi Crocodilus pro numine colebatur, cum audisset, quemdam ex suis famulis ab hujus generis bellua vehementer lœsum, omnibus ad se accersitis sacrificulis, vehementer de eorum Deo est conquestus, qui ultiro sc̄ injuriis appetisset, nullo prius damno accepto; poenaque de eo se sumpturum, est comminatus. Quare post crocodilorum venationem instituit. Sed tamen minæ nullum habuerunt eventum; Cleomenes enim maxima pecunia summa sacerdotibus emunctis, quia ii Dei sui contumeliam, atque adeo necem redemerunt, ab incepto deslitit. Hoc Aristoteles in libris de Repub. refert, eorum exempla adducens, qui varios pecunia conficienda modos excogitarunt. Sed jam ad Apollinem revertantur, qui Nonii cognomen habuit, ex prædictis ejus munericibus, quæ maxime cum pastoricia arte consentiunt (quamvis etiam in fabulis sit, cum Admeti regis pecora pavisse) Sol enim omnia pascit, quæ terra progenerat. Ex hoc sortasse stulta Æthiopum opinio, qui Africam ad mare australe incolunt, originem traxit, apud eos enim sunt prata quædam, in quibus omnium fere animalium carnes assatae ut plurimum reperiebantur; quo omnes passim confluebant, ut opipare sanc epularentur ex iis, quæ etiam assata sponte a terra sine hominum labore solis virtute producerentur: Itaque is locus mensa Solis vulgo dicebatur. Hinc locus proverbio datus, ut mensæ Solis & divitum ædes nuncupentur, quo omnibus patet aditus ad edendum atque bibendum. Sed tamen Herodotus arbitratur, eas carnes noctu à Magistratib[us] inferri solere.

Asyrii ut Solis vires quas in rebus inferioribus exserit, exprimerent Apollinem promissa in acutum barba, eminenti super caput calatho effinxerunt. Lucianus narrat, quosdam Assyriorum Apollinem barbatum effigie, cæterosque qui eum imberbem representarent, vituperantes, perinde atque Juvenilis forma aliquod sit imperfectionis argumentum, quæ procul à Dei est amovenda. Idem thorace anco erat indutus: dextera astam tenebat, in cuius vertice Imaguncula quædam victoria erat; sinistra florem porrigit; ex humeris pannus dependebat, in quo Medusæ caput, serpentibus circumdataum erat expressum: aquila propter exprimit instare volatus: ante pedes Imago foemina est, cuius dextera, levata sunt signa foeminarum; ea cingit flexuoso volumine draco. Ita Macrobius lib. II. *Saturnaliorum* Solis simulacrum, quod erat Hierapoli, describit radios in terram superne jaci, barba demissa signat: Calathus aureus surgens in altum, monstrat ætheris summum, unde solis creditur esse substantia, hastæ atque loricae argumuento imago adjungitur Martis, is enim Solis Virtutem atque efficacitatem nobis ponit ob oculos: Victoria testatur cuncta submitti hujus sideris potestati; floris species floræ rerum praeflatur,

Imago. 10

testatur, quas hic Deus inseminat, progenerat, nutrit, fovet, maturatque: Species foemina terra imago est, quam Sol desuper illustrat: quod iidem quoque Assyrii (quemadmodum Macrobius inferius eodem in libro recenset) maximi apud se Dei simulacro, ostendunt, quem ipsi Adad appellant. Huic subjungunt Deam nomine Atargatim, omnesque potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem, terramque intelligentes: Simulacrum Adad insigne cernitur radiis inclinatis; quibus monstratur, vim cœli in radiis esse Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis simulacrum sursum versum reclinati radiis insigne est, monstrando radiorum vi, superne demissorum enasci quæcunque terra progenerat, sub eodem simulacro species Leonum sunt, eadem ratione terram esse monstrantes, qua Phryges finxerunt matrem Dcum, id est terram, iconibus vehi; ut in ejus imagine inferius docebimus. Signa duo æque foemina, quibus ambitur, hylem, naturamque significant confamulantes: & draconis effigies flexuolum iter sideris monstrat: aquilæ propter altissimam velocitatem volatus, altitudinem solis ostendunt: addita est Gorgonea vestis, quod Minerva, quam hujus præsidem accipimus, solis virtus est; sicut & Porphyrius testatur, Minervam esse virtutem solis, quæ humanis mentibus prudentiam subministrat: nam ideo hæc Dea Jovis capite prognata memoratur, id est, de summa aetheris parte edita, unde origo Solis est. Quod autem apud veteres Solis aliquæ virtutes per Martem significarentur, præter ea quæ paulo ante ex Macrobio retulimus, & alia quæ inferius in Marte demonstrabimus; fidem quoque facit ingenis quoddam simulacrum, cuius altitudo ad triginta cubitos pervenit: quod Pausanias in quadam Laconia parte refert, Apollini positum: hæc statua perquam antiqua videbatur, eoque tempore exsculpta, quo nondum homines artem earum fabrefacendarum callerent; nam ante Daedalum, qui omnium primus statuarum membra cœpit distinguere, ut Suidas est auctor, statuarii rudes ac informes statuas effingebant. Hæc igitur, nisi quod caput, manus, atque pedes distin-ctos haberet, cætera omnia columnæ instar erat: galea caput habebat con-tectum; altera manu arcum, altera hastam gestabat, quæ Martis procul-dubio sunt insignia: quamvisque eisdem Minerva sit insignita; tamen longe diversam esse rationem, cum ad ejus imaginem perveniemus, ostendetur. Ægyptii variis modis Solem adumbrarunt; inter quos hic refertur à Macro-bio: Erat simulacrum cuius caput erat semiratum, dextera enim pars capillis contegebatur; hoc eo spectabat, quod Sol à natura nunquam ita recedit ut nihil suis in eam radiis virtutis influat: capilli incisi designant, Solem eo etiam tempore, quo latitat, vim ad nos remeandi habere, perinde atque capilli, ubi semel abrasi fuerint, iterum pullulant, cum coram radice adhuc supersint. Eodem argumento significatur & tempus, quo angu-

sta lux est ; cum velut abrasis incrementis, angustaque manente exstantia, ad minimum diei Sol pervenit spaciū, quod veteres appellavere brumam, hanc à brevitate dierum cognominantes, id est, θραξ ἡμέρας, ex quibus latibris, vel angustiis rursus emergens, ad aestivum hemisphaerium tamquam enascens, in augmenta porrigitur ; & tunc ad regnum suum pervenisse jam creditur. Idem Aegyptii Solis simulacra pennata fingunt, quibus color apud illos non unus est : alterum enim cœrulea specie, alterum clara sanguinum : ex his clarum superum, & cœruleum inferum vocant : inferi autem nomen soli datur, cum in inferiori hemisphaerio, id est, hictalibus signis cursum suum peragat ; superi, cum partem zodiaci ambit aestivam. Pennæ, maximæ Solis velocitatis sunt argumentum, ut Macrobius codem libro exponit. Apud eosdem sub Serapidis nomine Sol intelligebatur, et si eum interdum pro Jove ponebant. Statua est hujusmodi : ejus capiti modiam infigunt, omnibus in rebus mensuram esse adhibendam innuentes. Suidasque refert, juxta aliquorum sententiam, illa eos effigie Nilum adumbrasse, qui modio illo, ac baculo, quo ad mensurandum utimur, docere velle videbatur, suas aquas certa quadam mensura Aegyptum tegere oportere, ut eam fecundam redderent. Huic simulacro, ut Macrobius etiam libro primo Saturnaliorum narrat, Signum tricipitis animantis adjungunt ; quod exprimit medio codemque maximo capite Leonis effigiem ; dextera parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis : pars vero lava cervicis rapacis lupi capite finitur : easque formas animantium draco connectit volumine suo, capite redeunte ad Dei dexteram, quia conspicitur monstrum. Ergo Leonis capite monstratur praesens tempus ; quia conditio ejus inter præteritum, futurumque actu præsenti valida, feruensque est : Sed præteritum tempus Lupi capite signatur, quod memoria rerum transactarum rapitur, & afferetur. Item canis blandientis effigies futuri temporis designat eventum, de quo nobis spes licet incerta, blanditur. Idem quoque Deus Alexandriæ in templo sibi dicato, statuam habebat, quæ ex omnium metallorum genere atque lignorum erat coagmentata ; eademque ita erat ingenium, ut manibus ultraque fani latera contingeret ; è regione quedam encastella erat ita effigie, ut Sol exoriens, per illam suis radius simulacri caput feriret. Hincque populi opinio nata est, Solem mane Scapim invifere, atque osculari.

^{Image. II. 2.} Thebis quoque in Aegypto in delubro, quemadmodum Plinius lib. XXXV. scribit, erat Scapis ut putabant, Memnonis statua dicatus, ex basalte, ferrei coloris atque duritiae, quem quotidiano Solis ortu contactum radiis crepare dicebant. Sed quia Solem melius nobis ob oculos clamat, ita ut omnium temporum vicissitudinem ab eo proficiere cernamus, equidem Martiano Capella esse litterarum uenientem, nam is lib.

Primo

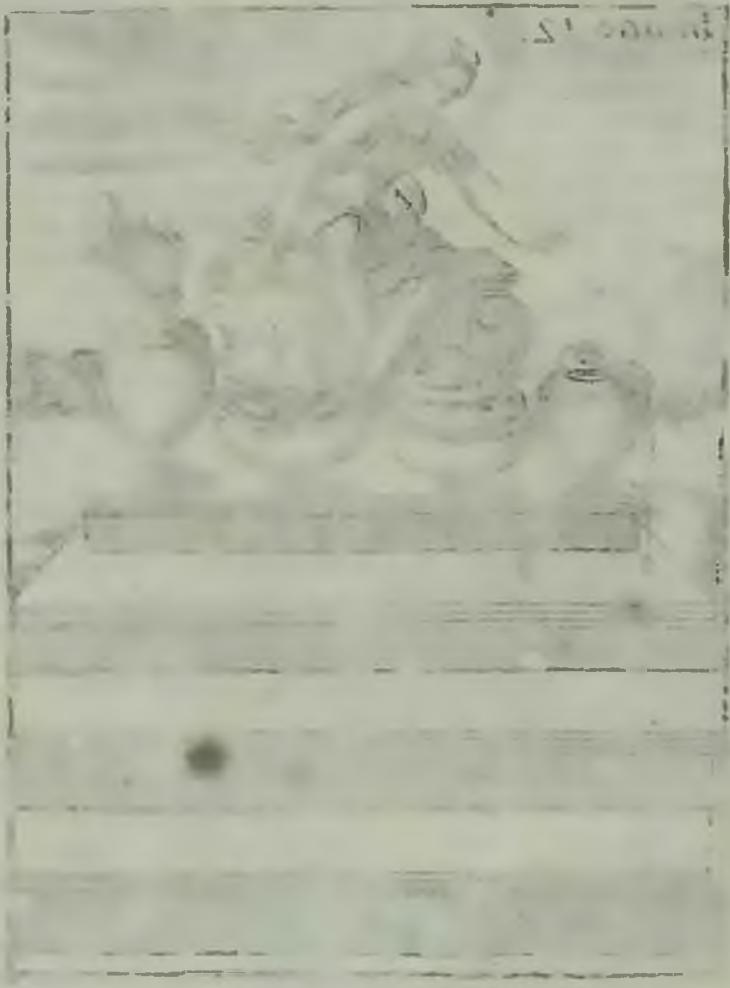
Scapis.

Imago. ii

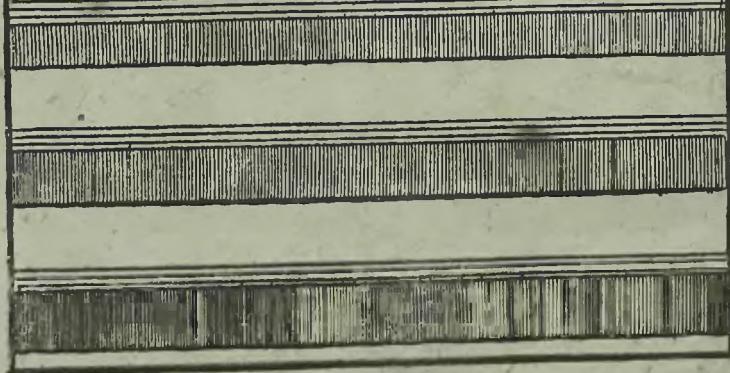

Δ³ 200 337

Imago. 12.

COLEBANTUR IMAGINES.

57

Primo Philologiæ Mercurium atque virtutem ad Phœbum proficisci
centes facit, eum de Matrimonio inter se contrahendo consulturos;
quem edito confidentem, arduoque suggestu offendunt, atque in con-
spectu quatuor urnulas adopertas, viciissimque alternis inspectio-
nibus inundantem quæ diversa specie, metallisque sunt formatæ : *Vernula Phabi*
Nam una ex ferro quantum conjici potuit, duriore, alia ex argenti
fulgentiore materia, tertia liventis plumbi fusili robore videbatur :
At vero proprietor Deo pelluentis vitri salo renidebat, singulæ autem
rerum quædam scimina, clementaque gestabant : Nam flamma flagran-
tior, & ab ipsis cacuminis exantata fomitibus ex ferri prædicta an- *Vertex Vul-*
helabat Urna ; quæ tamen vertex Mulciberi dicebatur. Alia etiam, *cani.*
quæ fuerat ex argenti materia, præferebat serena fulgentia, & ver-
nantis cœli temperie renidebat : Hanc dicebant risum Jovis. Illa ve-
ro metalli, gravioris plena undosæ Hiemis atque algidi rigoris, nec
non etiam pri inarum : huc Saturni vocabatur exitium. At vero sali
resplendentis, atque ad ipsius Dei dexteram sita acris totius seminibus
erat referta, hanc Junonis ubera memorabant, ex his igitur urnis Deus
alternatim, quantum dispositis sat erat, hauriebat ; nam quoties orbi
complacito vita, is Spiritus salubres ministrabat auras, ex illa argenti
clementia aeris hausti permiscens scimina temperabat. Cum vero
pestem diram commeritis mortalibus minabatur, acris similiter anhelos
ignes aut torpensis frigoris venena miscebat, & in affligendum meare
cogebat oībem. Ex his Martiani verbis manifeste patet, temporum
anni diversitatem ex Sole, ut alias diximus, proficisci, acrem vero sub-
inde ejusdem virtute varias, induere qualitates ex quibus alias alii apud
nos effectus, quandoque salutares, sape perniciosi existant oportet. *Apollo Cy-*
Quare optimo jure Poëtæ, Cyclopas ab Apolline interfectos tradunt, *Cyclops inter-*
qui pro nebulis, aliisque aeris male affecti qualitatibus capiuntur, e- *Apollo Escu-*
undemque Æsculapii Patrem volunt ex quo Hygæa, quæ sanitatem so- *lapii Pater.*
nat, est orta : Nam ut Pausanias refert, sc à quodam Phœnico didi- *Æsculapius.*
cisse, Æsculapius acrem nobis repræsentat ; qui à Sole ita noxis pur-
gatur, ut nobis sit salutaris ; quemadmodum & medici facere cre-
duntur, qui sua arte vel ægrotis corporibus sanitatem afferunt, vel
in sanis conservant. Itaque veteres Æsculapium ut medicinæ Deum
coluerunt, qui Epidauri Græciæ civitatis tutelaris Deus credebatur,
quæ ob ejus insigne templum apud omnes erat celebris, quemadmo-
dum Solinus scribit : Nam qui afflictæ sua valetudini medicinam quæ-
rebat, ad illud fanum proficisebatur, noctuque ibi cubans, in som-
nis, quid sibi factò esset opus, discerbat. Pausanias hujus Dei
simu-

simulacrum, quod Epidauri erat, in Corinthiacis hoc modo describit, sedet in Solio, scipionem tenens, altera manu draconis caput premit, cane ad pedes decumbente; Imaginis hujus Festus Pompejus hanc afferit rationem in Aesculapii tutela est Draco, quod vigilansimum sit animal, que res ad tuendam va'ctudinem ægroti maxima est. Canes adhibebantur ejus templo, quod iis uberibus canis sit nutritus. Bacillum habet nodosum, quod difficultatem significat artis. Laurea coronatur, quod à Pausania omisum, Festus addit, quia ea arbor plurimorum sit remedium. Sed hic Deus promissa ferè barba fuit effictus, ut superius à nobis, cum de Dyonisi Tyranni sacrilegio dicceremus, est expositum, sed interdum & imberbis ostenditur, qualem Petrus Appianus libro antiquationum eum describit; nam Aux'imi, quod est Agri Piceni oppidum, Aesculapii signum marmoreum est hac forma exsculptum; induitus esse videtur subucula græcanica, & amiculo succinctus; sinistra quidem in amiculi lacinia fructus nescio quo stenere videatur; dextera vero duos gallos continet; gallum enim ei ob vigilantiam, quæ medicus debet esse præditus, antiqui & consecrariunt & sacrificare solebant. Quare Socrates, ut apud Platonem exstat, iam moriturus, testamento gallum Aesculapio legat, ita sapientissimus vir innuens, felicis usum, cuius est gallus nuncius, hoc est vitam divinæ bonitati, omnium morborum curatrici, quam Aesculapius designat, quæque divinæ providentiaz ab Apolline adumbratae, est proles, restituere, a qua & mutuatio acceperat. Aesculapium Phliasii quoque (hi Peloponensem incolunt) imberbem habuerunt; hujusmodi etiam, u: Pausanias refert, erat apud Sicyonios: nam in eorum Asclepici vestibulo fuisse ait imberbem Aesculapium, ex auro, eboreque confectum, sceptrum dextera, sinistra vero manu domesticæ pinus pomum tenentem. Dicebant ipsum in draconis speciem ad se ex Epidauro mulorum bigis vectum; idque factum fuisse à Nicanora, fœmina Sicyonia: adeo non Romanis tantum serpens Epidaurius est impertitus; qui (si Valerio Maximo, id libro primo referenti credimus) triennio continuo vexati pestilentia, cum finem tanti, ac tam diurni mali nullum imponi viderent, cura sacerdotum inspectis Sibyllinis libris, animadverterunt, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quam si ab Epidauro Aesculapius esset accessitus. Itaque, collegatis missis, unicam fatalis remedii operem ab eo se impetraturos crediderunt. Nec spe sunt falsi: nam ubi legati in templum ejus venerunt, is anguis, quem Epidaurii in modum Aesculapii venerabantur, per urbis celeberrimas partes mitibus oculis, & leni traetabili cœpit, triduoque maxima cum omnium admiratione conspectus, tandem ad triremem Romanam perrexit; paventibusque inusitato spectaculo nautis, eo consernit, ubi Q. Ogulini legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem per summam quietem convolutus est, ac se Roman

Imago 13.a.

Gallus A.
sculapio
sacer.

Serpens A.
sculapio
sacer.

Aesculapius
ut Roman
adveit.

Imago. 13.

Romam perduci sivit , atque in Insulam Tyberis , ubi erat ei templum dicatum , transnavit ; & advertu suo tempestatem , cui remedium quæsitus erat , dispulit . Quare non injuria Scrpens in Aesculapii simulacro visebatur qui nonnumquam scipionem , quem gerebat suis voluminibus complectebatur . Hujus rei plurimæ esse possunt caussæ , quæ ex Philostrato , Hygino , Eusebio , Plinio , Macrobio , aliisque nonnullis colligi possunt ; ex quibus unam delegi , non quod ea sit visa omnium verissima , cum sit plane fabulosa , sed quod can lepidissimam esse existimaverim . Ob insignia quædam opera , quæ in morbis vel desperatis curandis , ediderat , tam celebre apud o
Fabula de
mnes erat Aesculapii nomen , ut vu'go vel mortuos ab inferis revocare posse
Aesculapius. crederetur . Quare Minos Cretæ Rex cum ad se accersitum jubet Glaucō filio jammortuo vitam restituere : ad quod cum nec precibus nec promissis tentandum posset adduci ; erat enim opus longe majus , quam ut homini Præstare liceret : Minos ad minas atque vim conversus , eum in carcerem conjecit , non emissurus , quoad reducem filium ex inferis stitisset . Hic ergo loco secreto inclusus , bacillum tenens manu , cum quid ageret , cogitaret , dicitur anguis ad bacillum ejus arreplisse : quem Aesculapius mente commotus interfecit , bacillo fugientem sèpius feriens . Postea fertur alter anguis eodem venisse , ore fercens herbam , & in caput ejus imposuisse : quo facto , loco fugisse . Itaque Aesculapius usus herba eadem , Glaucum ab inferis excitavit . Ideoque Anguis semper Aesculapii Scipioni implicatus in omnibus fere ejus simulacris , quæ extant videtur . Et ob hanc rationem , yel ob plurimas alias . quæ affterri possunt , angues semper in Aesculapii tute-
Angues in
la esse sunt crediti . Nam Epidauri , ubi propriæ ejus erant quasi sedes , Aesculapii serpentes religiose colebantur , præcipue domestici qui hominibus sunt tuteli . minime noxii : sed & Corinthi in ejus fano angues alebantur , ad quos ne-
mo auderet accedere , verum , cibo ad templi fores relicto , recedebant . In agro etiam Corinthio alicubi inter multas Aesculapii imagines , quæ in proprio templo erant ci positæ , erat etiam quæ eum super anguem sedentem referebat , quem Arati matrem adumbrare dicebant , quacum AEsculapius concimpens , eum genuerat . Hoc Pausanias scriptum teliquit ; qui & in Bœotieis narrat , in quadam spelunca Bœotia , ybi sunt Ercynæ fluuij fontes , quædam fuisse simulacra stantia , quorum sceptris angues circumvoluti erant : ea alij dicebant esse Aesculapij & Hygeæ , alij vero Trophonij , & Ercynæ ; lucus enim , qui circa est , ab eo nomen sumplit , & fluuius ab Ercyna Proserpinæ socia est nominatus ; eum non magis AEsculapius , quam Trophonio angues consecratos antiqui arbitrarentur , eos fortasse putantes tamquam oraculi nuncios , quod ex caverna edebatur , quain Antrum Trophonij dixerunt ; ibi enim Trophonius diu delituit , futura prædicens , atque fame mortuus , ibidem est sepultus ; Sed post mortem majori quam vivus est

DEORUM QUI AB ANTIQ.

*Trophonii
oraculum.*

est horiore affectus ; præcipue vero , quia mortuus adhuc non effavit oracula profundere , vel quod ejus genius ibi permaneret , vel quod in ejus locum dæmon aliquis successisset. Quid ad oraculum pertinet , observabatur ritus hujusmodi. Vbi statuissest quis in Trophonii arstrum descendere , primum , dierum certo numero erant ei Trophonii manes placandi ; post quibusdam piaculis expiatus , in Ercyna , ad annis fontes ducebatur : sunt vero duo inter se proximi. Bibenda illic erat Lethe , quæ dicitur aqua , quo cunctorum ei , quæ inclemencia complectebatur , oblivio contingenteret : Mnemosynes deinde , id est , Memoriæ aquas potabat , quominus ea , quæ intra ea penetralia vidisset , è memoria effluenterent : his perfectis ad oraculum progrediebatur , tunicam induitus lineam , ac tenius incinctus , soliis popularibus in pedes inductis : is , humi procumbens , melle subactas offas tenens , pedes prius in cavernulam illam immittebat ; mox genua properabat ad pedes adjungere : statim reliquum corpus ad genua contractum , eodem prope modo , quo si maximi , & concitatissimi annis aquarum vortice correptum fuisset , intro abripiebatur. Qui intra penetrale descendissent , futura non uno & eodem cognoscebant inodo , ex visis alius ex auditis alias id consequbatur. Per easdem fauces patebat omnibus redditus , in pedes vero retrogrediebantur , Consultorem a Trophonio reversum sacrificuli in Solio collocabant , Mnemosynes vocato ; ab eo percontabantur quæcunque vel visa , vel audita reportassem , qui ea inscripta referabant. Facile crediderim eos , qui illuc descendissent , in maximas angustias fuisse redactos ; pauci enim inde reversi postea sunt vissi risisse. Multa alia præterea de hoc antro ibidem Pausanias resert , ut qui illud inviserit ? quæ ego , brevitati consulens , omitto ; & hoc quidquid attigi , feci , ut ostenderem quis Trophonius esset , cique non minus quam AEsculapio Serpentes consecratos fuisse. Cicero de Natura Deorum , multos esse Mercurios asserit , quorum unum dicit subterraneum , eundemque & Trophonium esse. Angues apud veteres sanitatis signa erant , nam , sicut angues , vetustis positis exuviis , innouantur , ita & homines , sanitatem recuperata , restaurari quodammodo videntur. Ideoque Salus effingebatur ab antiquis mulieris forma , in solio sedentis ; pateram tenentis , penes quam ara erat , aræ a-guis inuolutus , caput attollens. Porro & Antiochus , qui cognominatus est Soter , cum adversus Galathas pugnaret , nec satis pro voto res succedebat , essetque in discriminis , vel videlicet simulauit per quietem , ut militum animos spe erigeret , Alexandrum Magnum , qui moneret , ut Sanitatis signum proponeret , idque pro tessera tribunis daret , eorumque vestibus insueret ; ea re fore , ut victoria Potiretur. Vnde et si hujus rei signum in veteribus Antiochi nomismatibus adhuc cernitur. Est autem triangulus triplex , invicem insertus , lineis quinque constans ; in quibus

*Sanitatis
symbolum.
Salus i-
ma o.*

*Salutis si-
gnum.*

bus græce YTIEIA, latine Salus inscribitur Id erat æsculapii filiæ nomen, ut supra dixi, cui vna cum patre divini ab antiquis honores deferebantur; statuæ que ambobus conjunctæ ponebantur, ut pausianas in Corinthiacis refert, de æsculapij simulacro, quædam in parte Corinthii agri existente, cujus sola se facies, manus, & imi pedes ostendebant partes cæteræ lancea tunica, & pallio velabantur. Eodem.

fere habitu erat prope Hygeiæ signum, neque enim illud facile conspiceres; velatum enim undecumque erat partim comis, quas

Hygeia.

Dæ mulieres detotonderant, partim vero Babylonicae vestis laciniis. Sed

jam ad Solem revertamur, cujus radij cum eam vim habeant, ut aere in pu-

rum reddant, efficiunt quoque, ut uberes terra fructus proferat, quo fortasse

Troadis quidam incolæ alludentes Apollini Smynthio statuam posuerunt, qui

sic a muribus quos pede premit, est cognominatus, mures enim apud eos

Smynthes dicebantur. Causa varie proditur: Crinis fuit Apollinissacerdos,

is cum Dei sacra neglexisset, à terrestribus muribus agrorum fructu est

privatus: quo damno ille commonitus, cum ad bonam frugem rediisset,

Apollo mures sagittis confractit; nam mures aliaque hujusmodi animalcula, ex terra putrefacta, acreque male affecto existunt: hinc fit, ut segetes à muri-

bus corrosæ, fructum edere nequeant; nisi Sol suis radiis noxis humoribus dis-

pulsis, has pestes fustulerit, terræque vim ad fructus proferendos tribuerit. Sunt

qui putont de Apollini Smynthio illud Plinij intelligi: Fecit Praxiteles Apoll-

inem puberem, subrepenti lacertæ communis sagitta insidiantem, quem Sauro-

Eto non, hoc est lacerticidam vocant. Alia quoquoe affertur ratio, cur Apollo

Smynthus vocaretur, murisque species cum eo affingeretur; quæ est hujusmo-

di; Teucris è Creta profectis, datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros,

ubi terrigenæ eos adorarentur: id circa Amazium, quod est Troadis oppidum,

dicunt contigisse, maximaque agrestium multitudinem murium nocte exor-

tata, quicquid armotum, & utensilium ex corio invenisset, corrosisse, & Teu-

cros ibi mansisse, ubi & templum Apollini Smynthio posuerunt; muresque,

quos smynthes dicebant, maximo cultu sunt postea prosecuti; sed & mures cicu-

ros alebant, eisque vietus publice præbebatur, atque infra altare, ubi degebant,

latebras habebant. Apollinis autem simulacrum, ita apud eos erat effictum

ut murem pedibus premeret. Hinc manifeste cernamus licet, statuas

Diis positas, ut superius, attigi, sâpe ea præse ferre, quæ homines ab iis

impetrassent; itemque ita effectas, ut illa in memoriam revocarent, quæ

sub eorum auspiciis prosperè fœliciterque aliqui gessissent, quod abunde

ex Pausania discimus, cum infinita simulacula Apollini Delphico conse-

crata recenset; ex quibus duo potissimum ad id declarandum mihi sele-

Apollo Smyn-
thius.

Mures sacri
habiti.

Caperæneus Apollini digestus. : alterum est Caperæneus, Apollini à Cleonæis dicatus ; cum enim sa-
vissime in eos pestis grassaretur, responsum à Delphico oraculo reporta-
runt, ut caprum statim orto sole, sacrificarent, quo facto, peste sunt li-

*Afinus Apol- berati. Afini aenei, quod Ambraciotæ, quemadmodum Pausanius in Phocicis re-
fert, Apollini Delphico consecrarunt, vicit nocturna pugna Molossis : nam,
cum in illos noctu insidias dispositissent Molossi, asinus, qui forte ex agro in
oppidum agebatur, asellam infestans, cum multa lascivia vehementem tu-
ditum sustulit : ipse etiam agaso per tenebras incondita voce in clamabat. In-
jecit ea res tantam Molossis trepidationem, ut statim insidiarum locum defe-
ruerint. Eos Ambraciotæ, detecta fraude, noctu invadentes, pælio supera-
runt. Alexander Neapolitanus libro II. genialium dierum refert, statuam Nea-*

Columba in Apollinis humero. poli Apollini dicatam, quæ præter alia hujus Dei propria insignia columbam
in humero habebat infixam, quam Paethenope inspicere, ac venerari videba-
tur; hæc enim columba augurium sequuta, è Græcia profecta, in agro Nea-

Equi Phœbi. politano consedit : quippe cum nullam Coloniam sine consilio Dcorum
Græci transmitterent. Boetæ Phœbo, qui est & Apollo, quadrigam, qua
vehernetur, attribuerunt, equorum nomina ab Ovidio secundo Metamor-
phicon recensentur, ita dicente ;

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auræ
Flammiferis implent.

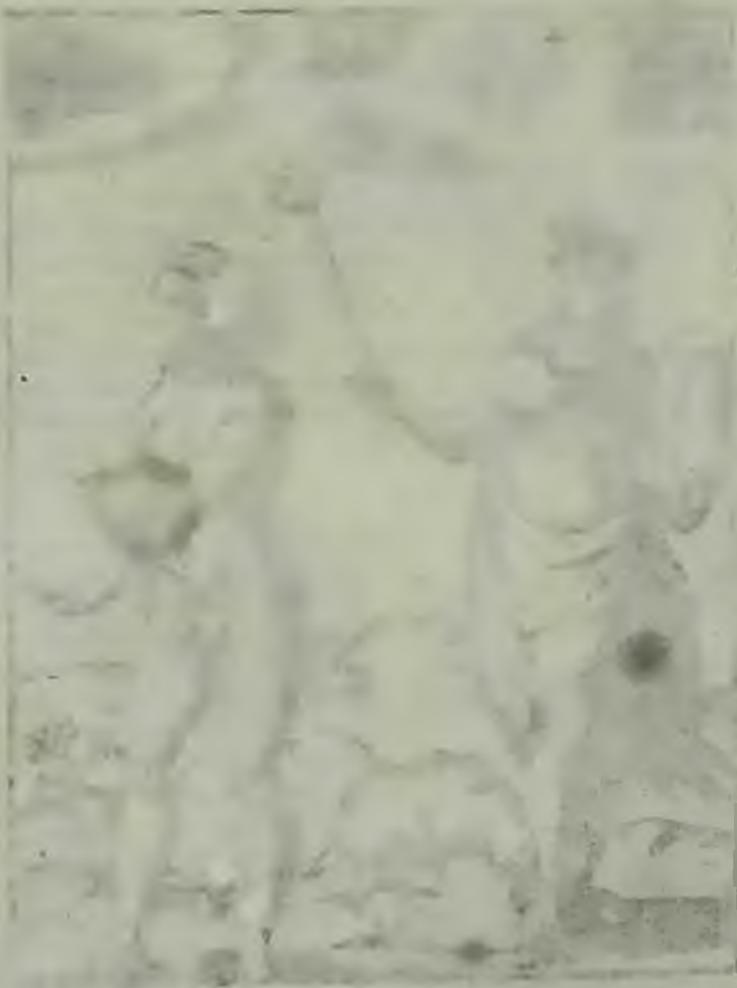
Martialis tamen duos tantum commemorat, his versibus ;
Quid cupidum Titana tenes? jam Xanthus, & Æthon
Frena volunt.

Horum equorum nomina nobis Solis vim ob oculos ponunt, cum ejus cur-
rum tralicare dicuntur ; qui quidem aureus totus ab Ovidio ibidem descri-
bitur, nisi quod rotarum radii erant argentei ; per currus juga Chrysoli-
thi erant infixi, ex ordineque erant gemmæ dispositæ ; quæ, cum solis
lumine serirentur, mirabilem ex se fulgorem emittebant. Quod Ovidius
currui Phœbi adscripsit, id Martianus Capella lib. primo Philologiaz, mul-
toque plura ipsi Phœbo attribuit, ita exim de eo dicit, Erat illi in circulum
di Æta fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgura-
bat : quippe tres fuerunt à fronte gemmæ, Lychnis, Asterites, & Cerau-
nos : aliæ sex ex utroque latere rutilabant, quarum Smaragdus una, Scythis
altera, Jaspis tertia vocabatur : inter quarum viores sceta mari per lumi-
na corruscabat, fronti quisdam interioris suavitas resplendebat, Hyacin-
thos, Dendrites, etiam Heliotropios utrimque compacti : qui lapides co-
loibus suis terra ratis temporum vicibus herbidabant : quos si ad obsequi-
um numinis recurrentis Ver dicebatur, & Autumnus munere contulisse.

Poste-

*Phœbi eur-
rus.*

*Phœbi cor-
rona.*

Imago. 14

Posterior autem pars coronæ Hydatide , Adamante , & chrystallo lapidi-
bus aligabatur ; hos enim hiems undosa genuerat. Ipsius vero divi auro
tinctam casariem , comasque crederes bractratas. Facie autem mox ut
ingressus est , pueri residentis , in incessu medio juvenis anhelii. In fine se-
nis apparet occidui , corpus autem ejus flammineum totum , pennata ve-
stiglia pallium coccineum , sed auro plurimo rutilatum. Sinistra autem manu
clypeum coruscantem , dextera ardente facem præferebat , Calcci vero ^{Imago. 14. a.}
similes ex Pyropo , non arbitror ulla hic opus esse explicatione ; Imago enim
clarior per se , quam ut nostram desideret explicationem. Quare ad aliam
accedamus , quam Eusebius scribit , Elephantopoli , quæ est urbs Ægypti
fuisse. Hæc humana forma erat efficta , caput arietis cum cornibus habe-
bat , carulei erat coloris ; qui cum maris sit proprius , quod humidum est ,
innuit , quemadmodum Eusebio videtur Lunam Soli conjunctam in Arie-
tis Signo , maximam in regione inferiori humiditatem efficere. Verum
hujusmodi ad astrologos rejicio ; nam ad rem , quam mihi tractandam pro-
posui , Astrologia imagines facere non videntur.

Sed jam Solis imaginibus finem imposuero , si prius ejus aliam affigiem
huc adscripsero , quam Claudianus libro II. in Proserpinæ veste adum-
brat , ejus carmina ita habent ;

*Hic Hyperionio Solem de semine nasci
Fecerat , & pariter Lunam , sed dispari forma :
Aurora , noctisque duces , cunabula Thetis
Præbet & infantes gremio solatur anhelos ,
Ceruleusque sinus rosis radiatur alumnis.
Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce gravem , nec pubescensibus alte
Cristatum radius , primo clementior ævo
Fingitur , & tenerum vagitu despuit ignem.
Lava parte soror vitrei libamina portat
Uberis , & parvo signantur tempora cornu.*

Quod Thetis Solem dextera gestet , Lunam autem sinistra , Severianus ,
quemadmodum Janus Parrhasius in commentariis in Claudianum refert ,
intelligi vult , Deum , universi opificem Solem prius condidisse , postea
Lunam , quam in extremo occidente collocavit , in adversa vero cœli regio-
ne Solem. At secundum Hyginum cœli dextera pars oriens , occidens sinistra
nuncupatur , Sed tamen Hethrusci aruspices (ut idem Hyginus refert) orbem
terrarum duas in partes secundum Solis cursum diviserunt , dexteram apel-
layerunt , quæ Septentrioni subjaceat , sinistram quæ ad meridiem , non
absurde dici quoque posset , Solem dexteram esse , & Lunam sinistram , quod
ille longe maiores vires quam hæc habeat. Atque de Sole haec tenus , nunc ad
Auroram , quæ est Solis veluti anteambulo , veniamus , F 2 Au-

Aurora licet Solem præcedat, ejusque nuncia habeatur; tamen non injuria Soli est à nobis postposita, quandoquidem illa ab hoc ortum trahat; Aurora enim à Solis radiis efficitur, cum primum ii nostrum hunc orbem mane illustrant, unde sit ut ab igne Solis aureo aer aurescat. Ex quo, occasione sumpta, Poëtæ alii alias de ea fabulas confinxerunt, variis eam modis describentes, qui quidem ad rem nostram facere non videntur; quare eos tantum attingam, qui ad ejus imagines referri possint. Sed tamen nunquam me legisse memini, Auroræ, quamvis in Deorum album ab antiquis esset relata, ullam apud eos statuam positam; nisi forte quod apud Pausaniam exstat, Athenis ex argilla fuisse Auroræ simulacrum, Cephalum rapientis. Sed quomodo id esset effectum, mirum silentium. Quare ejus speciem abumbrare studebo ex iis, quæ de ea Poëtæ dixerunt. Homerius eam coma flava ac aurata, χρυσέας γενος id est, in auro sedentem solic, vestaque aurata induitam facit. Virgilius in opulculis eandem roscis manibus dicit sidera dispellere. Ovidius fingit illam, cum Phœbus est ex oriente proditus, cæli fulgentes portas patfacere, quæ recentibus rosis sunt rectissima. Nonnulli faciem ei tradunt, curruque vehi volunt, qui Pegaso alato equo trahatur, quem dicunt, eam à Jove impetrasse, post excusum ex eo Bellerophontem. Hoc eo fortasse retegitur, quod tempus illud matutinum sit ad carmina pangenda commodissimum: nam Pegasus equus pede humum feriens, fontem Hippoerenem dictum efficit, qui postea a Muisis est ita frequentatus. Homerus tamen illi in XXIII. Odys. equos adscribit, Lam-pum, & Phaethonta. Aliqui fingunt Auroram primo mane fulgentem, & calo existere, aerem puniceis rosis, & variorum generum floribus conspergere. Alii aliter ejus speciem describunt, ut eum colorem exprimant, quem Solis radii summo mane efficiunt, qui quidem mediis est inter flavum atque rubrum.

DE DIANA.

DIANA M vteres venationis Deam dixerunt, in ejusque turela siivas ac lucos posuerunt, quod ea ab horum consuetudine abhoirens, ibi vitam in venatione transfigerit, quo melius virginitatem servaret; Quare eis Nymphæ habitum induerunt, in cæteris hujusmodi eam effinxerunt, quem Claudianus nobis lib. II. de Raptu Proserpinæ describit, his carminibus;

At Trivia lenis spacie, & multus in ore
Frater erat Phœbique, genas, & lumina Phœbi
Esse pures; solisque dabat discrimina sexus.
Brachia nuda nitent; levibus proiecerauit auris
Indociles errare comas, arcuque remisso,
Ocianervus agit: pendent post terga sagittæ:
Crispator gemino vestis Corynbia cineta,
Poplite fusæ tenues;

Equus Au-
roræ.

Huic

Hūic comites dabant virginēs , quæ à Claudiā lib. III. Paneg. Stil. ita re- Diana co-
præsentantur , mites

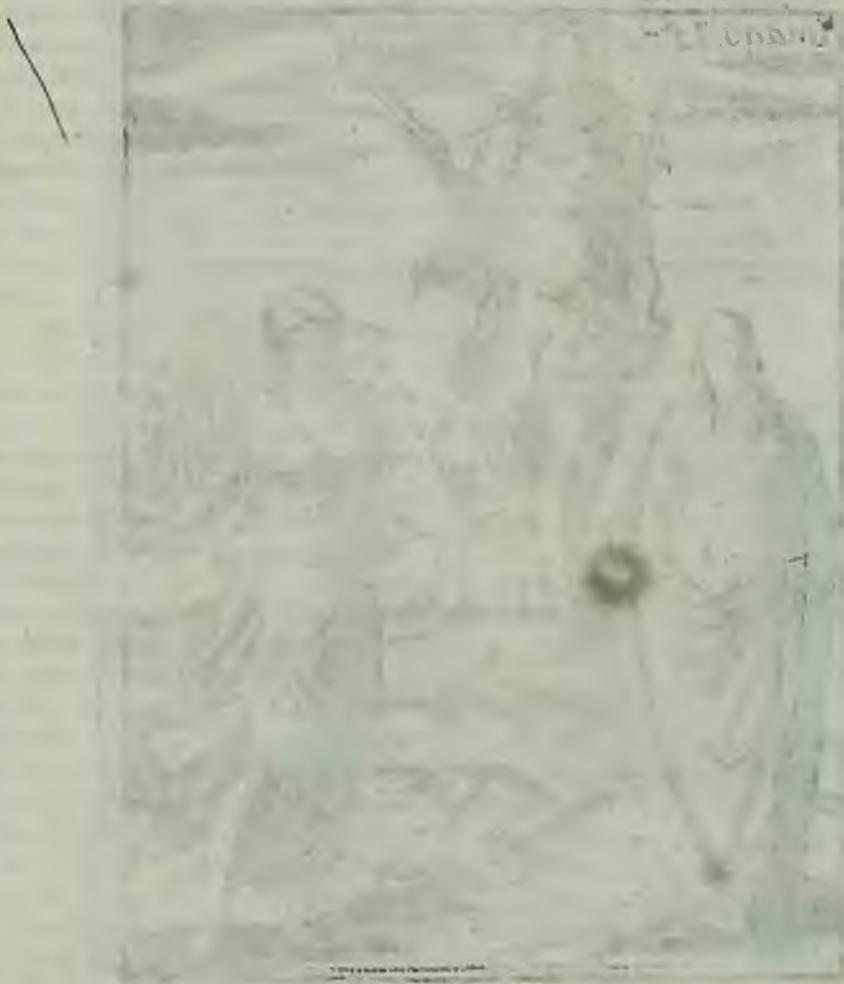
- *veniunt humeros, & brachia nuda
Armetaque manus jaculis, & terga sagittis,
Incompta, pulcraque tamen, sedoribus ora
Pulverulenta rubent: sexum nec cruda fatetur
Virginitas: fine lege come: dico cingula vestem
Crure tenus pendere vetant.*

Idcm Claudianus Di næ arcum vult esse corneum : aliter atque Ovidius , qui
aureum facit , ita de Syringe dicens ;

- *rinu quoque cinēta Diana
Falleret, & credi posset Latonia, si non
Cornens huic arcus, si non foret aureus illi.*

Ita de Diana veteres fabulabantur : & sicut sub Apollinis nomine Solem ,
ita lib. Diana Lunam coluerunt ; quam quidem Dianam vocaverunt , qua-
si Devianam ; Luna enim ab Ecliptica , sic dicta interdum deviat , quemad-
modum venatores , per devia , ac silvas deviare solent , captantes feras ; quarum
Dianæ cervus gratissimus fuit ; cuius rei illud fuit argumento , quod , cum
Agamemnon ipsius cervum occidisset , ignarus , irata Dea ingentibus malis
Græcorum exercitum Aulide affixit , neque eos variis calamitatibus gene-
bris insectari desitit , quoad Agamemnonis sanguine placaretur , Iphigenia
ejus filia ad ipsius aram adducta ; quæ , cum in eo esset , ut immolaretur , nu-
minis miseratione sublata est . cerva supposita , cuius sanguine Deæ ira est
mitigata , eaque ad Tauricam regionem translata , Sacerdos est effecta Dia-
na ; ubi ex more advenas incolæ immolabant , præsertim Græcos , lluc de-
latos ; hoc modo : postquam preces peregerint , hominis caput clava feri-
unt ; truncum corpus proturbant è rupe : est enim in prærupta rupe tem-
plum positum ; caput palo affixum ibi reservant . Dum tam impia sacra Iphi-
genia ibi procuraret , ecce ejus frater Orestes , parricidium Colchis expiatu-
rus , illuc appulit ; quem ut soror agnovit , noluit more æterorum hospitum
immolare : sed quia incolæ id paſturi videbantur iniquiore animo , una cum
eo fugam arripuit , secum Deæ simulacrum , fasce lignorum absconditum
asportantes , unde & Diana Falcellina est dicta , idque Ariciam ; quod op-
pidum nou longe Roma distat , detulerunt , ubi diu nōs hospitum immolan-
dorum servatus est . Sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displic-
ret (quamquam servi tantum ad aram mactarentur) ad Laconas est Dia-
na translata , ubi sacrificii consuetudo adolescentiolorum verberibus serva-
batur : titus erat hujusmodi : Sorte adolescentes aliquot ducebant , hos a-
ra Deæ impositos ita cædebant , ut uberrime toto è corpore sanguis mana-
set : quod tantum abest , ut illi ægre ferrent , vel dolorem aliqua vultus immu-
tatio-

tatione præ se ferrent, ut alaci animo inter se contenderent, quis virilis-
us verbera illa perferret. Sacris præterat fœmina, et tantisper dum cede-
bantur pueri, signum Deæ præferebat. Verum, si, quibus cædendi ne-
gotium datum esset, cum quopiam corum, qui cedebantur ephœborum,
vel ob speciem, vel ob natalium claritatem agerent Parcius, tunc signum
alioquin propter brevitatem levissimum, ajunt eousque grave factum, ut sa-
cerdos illud sustinere nequiret: quod ubi animadveitisset, in cædentes scili-
cket causam conferebat, seque corum culpa querebatur omere opprimi. Sed
quamvis hujumodi ita inhumani sacrificij genus, Deam virginem, benignam-
que admodum dedecere videatur, tamen eam delectatam fuisse ajunt suam
aram sanguine humano videre conspersam quod etiam Patris factitatum esse
legimus apud Pausaniam in Achaicis, ubi quotannis virgo & puer qui forma
escent præstantissima, Deæ mactabantur, quo ejus iram placarent, ideo
conceptam, quod in ipsis æde sæpius adolscens cum Sacerdote concubui-
set: atque illi quidem brevi morbo consumpti, impietatis peinas Dianaæ de-
dere: consequuta vero est ex læsi numinis ira summa terræ sterilitas, & mi-
seranda hominum luctus; quibus impio hoc sacrificio est obviam itum. Sed
facile crediderim, inhumanum hunc Deorum placandorum morem po-
pulis quibusdam acceptum esse referendum, ut qui natura sævi, iniitatam
crudelitatem explorare stuperent, humanis hostiis alii atque alii Deo immo-
landis. Atqui non obscuris argumentis Diana se hominum sanguine haud de-
lectari significavit, cum Iphigeniæ loco, sibi jam sacrificaudæ, cervum sup-
posuit. Quare hinc consuetudo apud veteres manavit, cervæ Dianaæ immo-
landæ: quod olim à Romanis statis temporibus servabatur: atque ideo cer-
vorum cornua in omnibus Dianaæ templis suspensa videbantur, nisi quod
Romæ in monte Aventino, ubi & Diana fanum erat, bovis cornua, non
cervi peudebant. Cujus rei eam causam Plutarchus in quæstionibus Roma-
nis assert; quod, cum in Sabinis Antroni Coronatio bos insigni specie ac
magnitudine nata fuisse, à vate deinde quodam monitus fuit, si quis eam
bovem in Aventino immolasset, factum iri, ut ejus qui rem divinam fecisset,
civitas totius Italiz imperio potiretur: homo, re credita, ut bovem immo-
laret, statim Romanus venit: Servus interim Servio regi, clam rem omnem
indicavit: ille è vestigio Cornelio Sacerdoti imperavit, ut Antroni, antequam
rem divinam faceret, in Tyberi se ablueret, rite præcipiteret (sic enim eos
qui litare vellent facere consueverat) Antro cupide profectus, lavit: Servius
interim occupavit, ac Diana bovem immolavit, & cornua templo affixit.
Quare urbi Romæ, cum is qui sacrificasset, Romanus esset, imperium est
partum; indeque mos ortus, bovis cornua in vestibulo hujus templi assi-
gendi: quod eo fortasse referri etiam potest, quod hoc animal magnum cum
Luna cognationem habet, ut inferius dicemus: Lunam autem candem esse,
atque

Imago. 15.

atque Dianam, constat. Sed modo ad cervos revertamur, qui Diana sa-
cri sunt habiti; non veteres interdum ejus simulacra cervinis per libus vesplic-
bant, ut apud Pausaniam est legere, qui refert in Arcadia quoddam Diana extare simulacrum; ceruina pelle induitum, ex cuius humeris pharetra sagittarum plena pendebat; altera manu faciem ardente, altera vero angues duos continebat, prope canis venaticus astabat. In quadam etiam Achaea parte, ut idem refert Pausanias, Diana simulacrum erat, ex auro ac ebore confectum, id venatricis speciem referebat, pridie antequam anniversarium Diane simu-
lacrum.
sacrarium facerent, Pompari Dea magnificentissimo apparatu transmittebant:
in ea virgo quae Sacerdotio fungebatur, postrema omnium cervorum bijugo 1mago 15.a.
cursu vehebatur. Poetæ quoque Diana currum à candidissimis cervis tra- Diana cur-
etum attribuunt; quemadmodum Claudio*nus in III. Stilic. Paneg. ita de ca-*
rus.
canit;

Dixit, & ex templo frondosa fertur ab Alpe-

Ti. ans pelagus: cervi currus subiere fugaces.

Eam dicunt currum vectani, à velocissimis animalibus tracto, ideo, quod Equi Lunæ.
Luna citissimo motu suum cursum absolvat, cum omnium errorum minimum orbem sit sortita. Aliis quoque Diis currus sunt dati, ut cælis, quibus ii præsidere dicuntur, in orbem torqueri significantur. Deorum vero cuique sua propria sunt animalia dicata, à quibus trahantur. Interdum legitur ejus currus ab equis tractus; quicrum unum nigrum, alterum Album Bræcatius lib. IV. Genealog. vult: nam ea non solum nocte sed die videtur. Porro & Boum bigis vehi fertur, propter Lunæ scilicet cornua Festus de hac re ita, Mulus inquit, vchiculo Luna adhibebatur, quod tam ea sterilis sit, quam Mulus, vel quod, ut Mulus non suo genere, sed equis creatur, sic ea solis, non suo fulgo te luceat. Pausanias cum admiranda quæ in Jovis Olympii templo apud Eleos viscebantur recenget dicit, ibi esse Dianam, quæ equum, ut sibi videbatur, ad cursum incitaret, et si, inquit, jumentis ferunt non equis Deam vehi, futili quadam de mulo fabula vulgata: neque quidquam aliud de ea re dicit. Prudentius libro contra Symmachum antiquos scribit sterilem Vaccam Lunæ iminolavisse, bigaque sterilium Vaccarum Iuveni Lu-
eam vehi. Sunt qui & juvencos Lunæ currum trahere dixerunt: inter quos nœ currum
est Claudio*nus qui lib. III. de rapt. Proserp. Cærarem singit tædas de igne* trahunt.
et in eo ad amissam filiam querendam accendisse, sic dicens.

Tum ne deficerent, tantis erroribus ignes.

Semper in occidnos, & sponiosque manes e-

Jussit, & arcano perfudit roboria succo,

Quo Phæton errorat equos, quo Luna juvencas

Aufonius etiam Paullino scribens in hanc sententiam sic dicit:

Iam succedentes quæriebat Luna juvencas.

Hujus

Hujus rei eadem potest afferri , quæ superius , cum diceremus , cœtè Mūlorum bigis vectaretur ; nempe quia hæc animalia sterilitatem significant : nam , ut Xenophon scribit , & quotidie fieri nos videmus , tauris virilia absinduntur , ut magis cicures , & ad terræ cultum aptiores reddantur , cum tamen prolatione procreationi non sint amplius idonei : vel hoc animal Lunæ est sacrum propter cornuum similitudinem ; nam in ejus simulacro , quod Nympham referebat , duo brevia cornua effingebantur . Et apud Ægyptios Lunæ bos dicabatur , cui ut Plinius lib . ix . scribit , insigne in dextero latere candicans macula , cornibus Lunæ , crescere incipientis . Eadem etiam semestrem bovem sacrificabant , cum filiis recens natis nomina imponerent , septimo scilicet ab ortu die , vel decimo , secundum aliorum sententiam . Hoc honore veteres Lunam afficiebant , forte , ut gratias agerent , quod ejus opera factus mature prodierit in lucem ; nam Luna cum sit humida , partum sæpe celo rem , facilioremque reddit . Quare cum mulieres parturirent , ejus opem implorabant , eam Lucinam nuncupantes , quo cito , absque ullo discrimine ea fœtum in lucem extraheret . Sed quod mulieres in pariendo Dianam Lucinam invocent , hujusmodi exstat fabula ; ea statim atque ex Latonæ utero emersisset , ad matrem conversa , ei ad alterum fœtum educendum , opem tulit : quare olim Lucinam orabant , ut pericitantibus mulieribus præsens adesset , quo manibus suis inclusum fœtum excluderet , quam opem ipsa matri parturienti præstisset . Neque Diana solum , sed etiam Juno , ut inferius videbimus , Lucina est cognominata . Alij existimabant neutrā ita nominandā , sed aliam quandam mulierem , quæ usque ab Hyperborœis montibus Delium , suppetias Latonæ parturienti latura advenit : indeque ad alias gentes ejus nomen & cultus manavit , ut ubique ei templa , aræ statuæque consecrarentur , ut quæ omnium Deorum ortum præcessisse putaretur , cum ejus ope opus habuissent , ut in lucem ederentur . In quam sententiam Lycius quidam poeta , quemadmodum Pausanias refert , in hymno , quem scripsit in Dianam , eam dicit , Saturno antiquorem ; quibusdamque nominibus eam insignit , quibus existimari possit , eam de Parca um numero fuisse , hæ enim longe maximam sibi partem vendicant in partibus , ut suo loco dicemus . Sed anxia nimis hujus Dæ Lucinæ , cuimodi ea fuerit , aut unde emerserit pervestigatione aliis relictæ , ad ejus simulacra exprimenda accedamus ; quæ apud Athenienses non nisi tecta videbantur , ut narrat Pausanias . Ejus statua apud eosdem erat rude lignum , aut aliquid hujusmodi , nisi quod aliquam mulieris speciem informatam habebat , id temper crat tectum , nec ullius umquam aspectibus patuit . In quadam Achæa parte templum valde vetustum hujus Dæ exstabat , ubi ligneum simulacrum ostendebatur , sed tamen facies , manus atque pedes erant marmorei ; cætera membra lineo velo obtegebantur ; manus altera in rectum porrigebatur , nihil tenens ; sed clavis non absurde potuisset addi . Festus

enim

Luna præ
est partu.

enim scriptum reliquit, clavem olim solere mulieribus tradi, ut eo instrumento quo portæ patet, facilis illis partus portenderetur: sed forte rem eandem Lucinæ manus aperta, ac extensa ostendebat, altera autem manus ardenter faciem præferebat; ea ratione, vel quod partus dolores igni sequuntur; vel quod hæc Dea nascituris infantibus præluceret. Hujus tempora Dictamno veteres vinciebant; ea enī herba parturientibus imposita, multum prodest. Arcu armatam eam olim affingebant, eo modo acutos dolores significantes, quos mulieres in partu sentiunt. Quare M. Tullius Cicero in Orationibus contra Verrem Dianæ simulacrum describens: dicit; altum erat, magnum, veste ad talos usque coniectum, facie juvenili, virginali aspectu, dextera ardenter faciem præferebat, sinistra arcum tenebat, sagittæque ex humeris pendebant. De face accensa idem scribit Pausanias, quoddam scilicet Diana ænatum simulacrum in Arcadia sex circiter pedes altum facem gestasse: quod eoctiam fortasse referri potest, quod ea nocte lucens, viatoribus iter commonstret; quare ibi Hegemone, hoc est, Ductrix erat cognominata; sicut & Romæ in templo, quod in Palatio sibi dicatum esset Noctiluca dicebatur. Sed & aliis multis nominibus appellabatur, de quibus postea. Pausanias, cum Cypselli Corinthiorum tyranni arcum Corinthi in nonis templo positam describit, dicit, in eo exsculptas atque incisæ esse multas imagines; quarum quædam erant aureæ, quædam eburnæ; inter quas Diana simulacrum videri alatum, dextera pardum ostentans, sinistra autem Leonem: cuius rei nullam se rationem afferre posse affirmat. Quare neque ego fatigari dubitabo, me nescire, quid sibi id vellet. Quilibet ergo quod sibi videatur excogitet, per me licebit.

Diana ob tres facies, quas illi poëtæ attribuerunt, Triformis, tergemina, Diana tri-formis, ac Trivia est nuncupata. Neque Diana solum his nominibus est insignita, sed etiam Hecato: de qua Ovidius sic dicit;

Ora vides Hecates; in tres vergentia partes.

Sed tamen idem amborum numen erat, quamvis nominibus inter se different, ut diversæ efficacitæ, ac qualitates, effectusque qui ab una, eademque Dea manare credebantur, ob oculos ponerentur. Quare est in *Hecate*. fabulis, Hecatem à patre Jove habere, ut elementis præcesset; nam ἐκατὸν centum significat, quo numero Græci aliquando infinitam designant multitudinem: quia Hecate infinitas habere potestates crederetur: Luna enim legem quasi imponere elementis; cunctisque ex eis coaginentatis videtur, nam illa mutata, & hæc quoque mutantur. Aut Luna est Hecate dicta, quod in centum ei altaribus, viridi ex cespite factis veteres sacrificarent. centum quo viætias immolarent, quæ ut plurimum suis erant, atque oves: verum si sacrificium esset pro Imperatore, centum Leones aut aquilæ mactabantur. Atque ideo hoc sacrificium Hecatombe dicebatur. Neque tamen crediderim

*Victime si-
mulata.*

rim, semper tot hæc animalia, quæ in sacrificiis adhibebantur, fuisse vera, sed interdum assimulata; solebant enim veteres nonnumquam ex odoratis rebus, aut alia materia animal effingere immolandum, quod non nisi magna cum difficultate inveniretur. Pauperes etiam cum pecuniam in veras victimas erogare non possent, has fictas in sacrificiis (ut est auctor Suidas) supponebant; idemque legere est apud Herodotum, eum dicit Agyptios nulli alij Deorum suem sacrificasse, nisi Lunæ, aut Baccho, aut ctiam festis illis, quæ plenilunij tempore celebrabant, magnopere carentes vel a solo belluæ contactu aliis diebus à prædictis, quibus ex suis quoque carne absque religionis ullo metu concidebant: pauperes autem qui ob inopiam verum suem sibi comparare non potuissent, simulatum sacrificasse. Appianus refert Cyzicenos, quorum civitatem Proserpinæ a Jove dotis nomine datum jaetabant; cum nigrum bovem quotannis ei Dæi immolare solerent, & obsidione a Mithridate pressi, talem invenire non possent, frumentaceam effinxisse; sed dum sacrificium appararent, nigrum qualem eorum ritus requirbat, ex mari per medium hostium classem tandem in civitatem ingressam esse, & sponte ad Dæi aram ubi accessisset, à populo publica lætitia esse mactatam, maxima spe concepta ex fausto illo omne, fore ut ex obsidione liberarentur: quod & brevi accidit; nam mithridates multa in ea obsidione incommoda perpessus, ab incepto desistere est eoactus. Dido apud Virgilium postremum ante mortem sacrificium, Averni simulatis aquis spargit, ubi Servius adnotat, apud veteres fuisse in more positum, in sacrificiis ea simulare, quæ nullo pacto, aut vix nancisci potuissent. Idem alibi dicit, aquam qua Iidis templum aspergebatur, non semper ex Nilo fuisse haustam, licet vulgo inde adiecta diceretur. Neque vero solum simulatae victimæ verarum loco iis adscribebantur, qui veras sacrificare nequirent; sed manus quoque Deorum suppliciter exosculari, quibus aliqua essent sacrificia peragenda, solebant quid ad aliquid immolandum obstricti, cum se id præstare non posse viderent, Dæos ipsum prompto animo inspecto, aliud sacrificium non expedituros arbitrabantur. Consuetudo etiam apud veteres erat, Deorum simulacra osculandi; ut ex Cicerone in orationibus contra Verrem intelligi potest; cum dicit. Argenti, quod oppidum est in Sicilia, æneum fuisse Herculis simulacrum, quod os, atque mentum detrita haberet, propter frequentiam scilicet eorum, qui eovenerationis gratia accederent. Prudentius cum cultus rationem describeret, quo antiqui Solem prosequabantur, inter cetera dicit, eos equis quoque, qui Solis currum traherent, pedes fuisse osculatos. Sed jam ad Hecaten revertamur. Ea in triviis colebatur, ubi canem ei sacrificabant, in conditis verbis, ac cululatibus preces concipientes, ut Cererem ejus matrem (nam eandem Dianam, ac Proserpinam.

*Deorum
manus ex-
osculari.*

nam existimabant) imitarentur , cum filiam amissam quereret. Mos fuit locupletum; ut singulis mensibus Lunæ sacrificarent , panesque; & alia in triviis proponerent. quæ mox ab inopibus , & egenis raperentur hæc Hecates cœna dicebatur , quemadmodum Suidas refert ; qui dicit etiam , eamidem interdum se horribili forma ostendere , nempe ingentis hominis , qui caput serpentis haberet. Eadem dicta , atque efficta est triforis , quod triviis scilicet præsit: alij dixerunt , atq; fortasse melius , eam ideo secundum Orpheum tria ora habere , quod Luna variis se aspectibus ostendat , quodque vires suas exserat in cœlo , ubi Luna appellatur; in terris , ubi Diana dicatur ; & in penitissimis etiam inferorum locis , ubi Hecate , atque Proserpina nuncupetur : ca enim ad inferos descendere creditur , cum se nobis condit. Quæ ab Eusebio ita explicantur : Luna Hecate atque Triformis appellatur , ob varias , quas induit figuræ; prout magis ad Solem accedit , vel ab eo recedit. Quare triplici est virtute prædicta , quarum una est , cum primum suum lumen hoc influat , ita rebus accretionem præbens : hunc vero Lunæ aspectum antiqui ostendebant , Lunæ simulacrum candidis , atque auratis vestibus induentes , accensamque facem ei præbentes in manus. Altera vero ejus vis est , cum medium lumen habet: quod calatho adumbrabatur , quo ejus sacra forebantur: nam dum Lunæ lumen in dies majora suscipit incrementa , fructus quoque quotidie magis maturescunt , qui ubi tempestivi effecti fuerint , ex arboribus decerti , in calathos reconduntur. Tertius ejusdem status est , cum ad plenilunium pervenerit , qui vestibus subobscuris designatur. Lunæ quoque sicut & Apollini olim sacra erat Laurus , nam ab hoc illa lumen suscipit , ab eodemque colorem quemdam igneum , quem interdum facie præ se fert , mutuantur. Eidem papaver quoque veteres consecrarunt , ob multitudinem scilicet animorum , quos Lunæ orbem incolere stulta persuasione credebant. papaver enim sua forma civitatem refert , cum ejus caput ita incisum incœnia repræsentet , quæ intra sunt , granula multiplicita hominum multitudinem denotant. Sed non est mirum , promiscuum vulgus ita delyrassè: nam & Philosophi sunt inventi qui opinarentur , Lunæ orbem non minus atque terram ab hominibus habitari : maculasque , quæ interdum in Luna exsistunt , oppida , sylvas , montesque esse dicent , qui ibi essent : sed eorum commenta Plinius redarguit , afferens illas ex humiditate , quam ex terra ad se Luna attrahit , procreari. Pausanias in Corinthiacis scribit , præ cateris Diis in primis Hecaten coluisse Æginctas , cuius apud eos ligneum signum , à Myrone fabrefactum exstaret : hujus unicum tantum os , reliquum vero corpus uti truncus: nam primus Alcamenes Atheniensibus triplex fecit junctis corporibus , Hecates signum , quam Epipyrgidiam illi appellabant. Trium capitum , quibus Hecate

prædita erat , dexterum erat equinum , sinistrum canis , medium rusticani hominis , sed alii volunt , esse apri : quod forte magis cum Lunæ natura congruit , quæ ut diccbamus , eadem est atque Diana , quatenus interras vires suas exserit : aper vero optime in Dianam quadrat , hæc namque bellua semper in silvis degit : equinum caput ejus velocitati respondet , cum brevi temporis spatio summa cum velocitate suum cursum absolvat : canis confirmat id quod de ea dicebamus , cum nobis se se condit , vocari scilicet Proserpinam : inferiorum enim Deo canis est sacer , cuius rei amplam nobis fidem facit Cerberus ille poctarum fabulis ita celebratus . Prudentius , cum in veterum superstitiones invehitur , pro quibus afferendis Symmachus tanquam pro aris , & focus certat , ita de Luna dicit .

Et regnare simul caloque , Ereboque putatur :

Nunc bijugas franare boves , nunc sevæ sororum

Agnina vipereo superis immittere flagro :

Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas

Spargere , terque suas eadem variare figuræ .

Denique cum Luna est , sublustris splendet amictu :

Cum succincta jacit calamos , latonia virgo est :

Cum subnixa sedet solio , Plutonia conjux ,

Imperitat Furiis , & dictat jura Megere ,

Si verum queris , Trivia sub nomine Demon .

Tartareus colitur ,

Porphyrius , quemadmodum Theodoretus Cyrensis Antistes refert , cum de cacodæmonibus scriberet , inter cætera dicit , Hecaten inferni veluti Reginam pro suo imperio , dæmonum aliquos in aerem ablegasse , alios in aquam , multos quoque in terram . Dixerunt præterea antiqui , Hecatem iis , qui maximo aliquo merore opprimerentur , spectrum quoddam immittere læpe solitam , quod subinde in alias , atque alias formas mutaretur , ut Suidas ex Aristophane refert , id scilicet visum interdum se bovem , alias mulum , nonnumquam formosissimam quoque mulierem , neque raro canem ostendisse : Quare Empusa appellabatur , quod uno pede incederet ; alii ejus sunt opinionis , ut existiment , Hecatem ipsam eas formas induere , atque meridie se se videndum præbere ; cum videlicet quibusdam ritibus manes exparentur . Quare in proverbium abiit , ut cum vellent eos denotare , qui varii essent , nunquamque eodem perseverarent statu , quiq[ue] quales tendim essent , non aperient , eos dicerent , Empusa mutabiliores : Lucianusque de saltationibus loquens , videbis inquit , saltatores eodem in tempore su-

Imago. 16.a. bito in aliam transmutari speciem , atque ipsum referre Protheum , quin & Empusam quæ se se in innumerabiles vertit formas . De aia quoque Lunæ imagine narrat Eusebius , quæ visibatur Apollinopeii , quod erat Ægypti oppi-

Imago. 16

oppidum; Homo erat albus, cuius caput erat accipitris: ejus candor innuebat, lunam non sua luce, sed alterius lucere, hoc est solis quam accipiter adumbrat, cum sit avis soli sacer, ut superius dicebamus, cum de Sole Imaginibus egimus.

De Iside apud veteres legitur, Aegyptios eam nigris vestibus induisse: ut Lunam, quæ pro Iside capitulare ostenderent, per se opacam atque obscuram esse. Ejus statua Mulierem referebat, quæ duo cornua vaccæ instar in capite haberet, quare, ut scribit Herodotus, Aegyptiis nefas erat, Vaccas immolare, licet boves atque vitulos quo minus mactarent nulla religione impedirentur, cum Isis in Vaccam mutata fuisse dicatur à Jove, postquam cum ea concubuisse, ne Juno, re cognita de ea penas caperet, hæc apud Græcos Jo dicebatur, sed ubi in Agyptum esset delata, His vocari cœpit. Effingebaturque dextera fistrum tenens, sinistra fistulam: quare ut Servius refert Aegypti genius est credita, ut per ejus simulacrum illius regionis natura adumbraretur, nam per fistrum, Nili accessum significabat, cum universam Aegyptum inundat; per fistulam omnium Aegypti lacunarum fluentiam ostendebat. Alii, ut Macrobius & Servius narrant, eam esse terram existimant, vel rerum naturam Soli subjacentem. Hincque est, quod continua-
Natura.
tis umberibus corpus Deæ omne densetur, quia vel terra, vel rerum naturæ alimento nutritur universitas: Atque ita etiam naturæ Imago est ab antiquis expressa. Sane hujusmodi simulacrum repertum Romæ fuit. Sub Leonc. X. Pontifice maximo. In Numismate Hadriani hæc eadem effigies videtur. Aegyptii, cum naturam vellent innuere suis Hycrogliphicis litteris, Vulturem depingebant, cuius ratio est, quemadmodum Marcellino atque Aeliano videtur; quod inter Vultures malculus non reperitur, sed omnes sunt foeminae;
Vultur na-
turæ simbo-
lum.
Masculi autem vicem Eurus subit, qui eas gravida reddat, non secus atque Zephyrus vere, terram atque arbores fecundet. Isidis etiam simulacri tempora ab rotunda ornabantur, quam & sinistra gestabat, dextera autem naviculam: quæ fortasse ejus in Agyptum adventum commemorabant: ubi & festi quidam dies Isidis navicula, ut Lactantius scribit, erant instituti: nam falsum omnino est, quod fabulis traditur, eam scilicet in vaccam conversam, mare transisse; cum revera navis delata, illuc appulerit. Quare Aegyptii eam navigationibus præposuerunt, ab eaque felicem navibus cursum pre-
cabantur. Itaque Lucianus quedam in Dialogo Jovem introducit, Mercurio jubentem, ut Io. mari in Agyptum advehat, ubi eam Isidem curet appellandam; numenque constituat, quod ea sit potestate præditum, ut ejus natu Nilus inundet, venti flent, nautæ incolumes conserventur. Apuleius Idem Lib. de Asino aureo loquentem facit, in hac fere verba; Cras mea religio incipit, quæ tamen in omni æternitate perseveret; cumque meo ius-
su, lucis tempestas sit sedata, mareque in sumam tranquillitatem sit reda-

Etum, & idoneum ad navigationem redditum ; mei mihi sacerdotes naviculam sacrificabunt, qua meum transitum in memoriam reducant : quo fortasse Suevi Germanorum populi spectarunt, qui testibus Tacito, atque Alexandro Neapolitano, Liburnam navem divino cultu prosequerantur, hanc veram Iisidis imaginem esse sibi persuadentes. Sed Aegyptii, ut Alianus refert, ejus tempora serpente cingebant : idem apud Valerium Flaccum quoque legitur, qui & sistrum ei in manus tradit. Ovidius, cum in lib. Metamorph eam fingit Theletus in somnis visam, ita describit :

*Inachis ante thorum, pompa comitata sacrorum
Aut stetit, aut visa est : inerant lunaria fronti
Cornua cum spicis, nitido fulgentibus auro,
Et regale decus, cum qualatror Annibis,
Sancta que Bubastis, variisque coloribus Apis :
Quique premit vocem, dryptoque silentia suadet :
Sistra que erant, numquamque satis quasitus Ofiris,
Plena que somniferis serpens peregrina venenis.*

Apuleius quoque secundum quietem se eandem vidisse testatur, cum esset Asinus ; atque iis coloribus depingit, ut manifeste Lunam innui patet, quam Aegyptii hujusmodi rerum involucris venerabantur. Quare & Martianus Capella, suam Philologiam, Lunæ orbem ingressam, multa ibi sifra, Cereris faces, Diana arcum, Cybeles timpana, illamque figuram triformem vidisse dicit. Sed ad Apuleium revertamur, qui in XII. lib. de Asino aureo scribit, eam sibi dormienti pelago medio venerandos etiam Diis vultus attollentem esse visam (nam Poëta fingunt, Solem, Lunam, cætera que astra cum occidunt, in oceannim se immergere, ex eoque cum oriuntur, emergere) atque de hinc paulatim toto corpore pellucidum simulacrum, excusso pelago, ante se constitisse. Ei jam primum crines uberrimi, prolixique, & sensim intorti per divina colla passim dispersi; molliter defluenter, corona multi formis variis floribus sublimem distinxerat verticem; cuius media quidem super frontem plenam rotunditas in modum speculi vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat, dextra lœvaq; fultis insurgentium viperatum cohibita, spicis etiam cerealibus, de super porrectis multicolor byssō tenui pertexta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, roseo rubore flammida, & quæ longe, longeq; cuiusvis confutabat obtutum, palla nigerrima splendescens, atro nitore, quæ circum circa remeans, & sub dextrum latus ad humerum lœvum recurrens, umberis vicem, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula ad ultimas oras, modulis simbriarum decoriter confluetuabat per intactam extremitatem ; & in ipsa ejus planicie stellæ dispersæ corruscabant, eorumque media semestris luna flamuncos spirabat ignes. Quaqua tamen insignis illius pallæ persidue-

perfluebat ambitus , individuo nexu corona totis floribus , totisque constructa pomis , adhærebat . Jam gestamina longe diversa : nam dextra quidem ferrebat æreum crepitaculum , cuius per angustum laminam , in modum balthei recurvatam , trajecta media paucæ virgulæ , crispante brachio tergeminos jactus reddebat argutum sonum ; læva vero cymbium dependebat aureum ; cuius ansulæ , qua parte conspicua est insurgebat aspis , caput extollens arduum , cervicibus late tumescentibus : pedes ambroseos tegebant solex , palmæ viætricis foliis intextæ . Ita Apuleius nobis Isidem adiunbrat : cui non injuria albam vestem , luteam , atque rubram attribuit ; quod Luna scilicet colorem subinde mutat : ex quo multi tempus quale sit futurum præfigunt ; nam rubor ventos , nigror pluvias , candor serenitatem portendit ; quemadmodum Virgilius lib . I . Georg . dicit :

*Luna revertentes quamprimum colligit ignes ,
Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu ,
Maximus agricolis , pelagoque parabitur imber .
At si virgineum suffuderit ore ruborem
Vetus erit : vento semper rubet aurea Phœbe .
Sin ortu in quarto (namque is certissimus auctor)
Pura , nec obtusa per cælum cornibus ibit :
Totus & ille dies , & qui nasceretur ab illo ,
Exactum ad mensem pluvia , ventisque carebunt .*

Vestis autem tota nigra significat , ut sèpius est à nobis dictum , non sua , sed aliena luce lucere . Nonnulli opinantur , fistrum ad antiquorum morem respicere , qui nocte sub diæneis , ac ferreis vasis maximum strepitum odebant tempore defectus Lunæ , ita existimantes , se Lunæ laboribus consulere posse , nam eclipseos causam ignorantes , quæ est terræ inter Solem , atque Lunam oppositus , eam veneficorum carminibus vim pati dicebant ; nam erant , qui scilicet beneficiis vel Lunam è cælo deducere posse jactarent ; ut Virgilius in Pharmaceutria dicit :

Carmina vel cælo possunt deducere Lunam .

De medea legitur (si credere fas est) eam vel invitam Lunam è cælo in terram compulisse . Lucanus , cum de Thessalìs veneficis loquitur , eos asserit primos , qui vim stellis intulerint , Lunamque nigram efficerint , cum maximè lucida esse deberet ; eamdemque in terras pertractam , ea facere cogerent , quæ eis libuissent . Apud Apuleium quædam venefica se maxima quæque mala Diis interrogare , ac stellis pro sua libidine lumen adimere posse gloriatur : vis enim illorum carminum , non solum contra Lunam valere existimabatur , sed etiam contra Solem , stellas universas , & vel contra Deos ipsos tam superos , quam inferos : quibus iuriis exsecrandis sacris , postquam multa impiissima patrassent , minari solebant , ut Porphyrius ad quemdam Ægyptium Sa-

cerdote scribit, ita Theodorito referente, se cœlum diffracturos, utili fortasse præcipites huc darentur, arcanaque Isidis publicaturos, Charontem etiam coacturos, ne animas amplius transfluchat; itemque Osiridis membra Typhoni dilanianda, ac passim spargenda præbituros aliasque p'ures insanias minas addebat contra eum Deum, quem ad sibi parendum compelle restudebant. Fortasse huc refertur, quod apud Ovidium de Fauno, & Pico, montis Aventini numinibus legitur; eos scilicet Jovem carminibus è cœlis in terras attraxisse, ut sibi ad interrogata responderet. Hanc nefariam artem Romani maximis pœnis insecabantur; cuius apud eos Apuleius factus reus, vix ex eorum manibus evasit. In eadem omnium peritissimi Thessali sunt existimati; nam (ut legere est apud Suidam) illac Medea iter faciens, suorum beneficiorum calathum effudit. Quare, cum Poetæ preces ad Lunam concipiunt, (sive Luuam illam, sive Dianam, sive Hecatem, sive alio hujusmodi nomine appellant, eodem tendit) ut eam suis votis facilem reddant, eidem lumen purum, atque nulla labe contaminatum optant, ut que Thessali suis eam carminibus, è cœlo non deducant, ut Phædix nutrix apud Senecam in Hippolyto facit, ita dicens;

*O magna silvas inter, & lucos Dea,
Clarumque cœli sidus, & noctis decus,
Cujus relucet mundus alterna facee,
Hecate triformis, en ades, cœptis favens.*

Ac paulo post subjicit;

*- Sicut lucidi vultus ferant,
Et nuberupta, cornibus puris eas;
Sic te regentem frana nocturni aetheris,
Detrahere numquam Thessalicantus queant,
Nullusque dc te gloriam pastor ferat.*

Endymion. Id ea ratione dicit, quod in fabulis exstat, Lunam Endymionis pastoris amore captam, eum quodam in monte seorsim sopivisse, ut liberius ejus osculis frueretur: quod ideo est fictum, quoniam Endymion, ut Plinius lib. II. tradit, primus hominum Lunæ cursum invenerit: Alexander quoque Aphrodiseus in problematisbus, Endymionem, inquit, rerum cœlestium apprime studiosum fuisse, maximamque diligentiam in eo adbibuisse, ut Lunæ cursum causamque cur subinde aspectum mutet, pervestigaret; quia vero interdiu dormiret, noctu autem vigilaret. Lunæ amoribus indulgere esse dictum. Idem fortasse Thessalensis hominibus accommodari posset, qui cum toti essent in Lunæ natura indaganda, existimati postea sunt, eam cœlo deducere, tunc scilicet cum ea luminis defectam pateretur: Nam stultum vulgus tunc eam ex Thessalorum carminibus laborare putabant: cuius laboribus ut consulerent, maximos sonitus edebant, quibus ejus dolorcs magno pere

71 end

Imago. 17

opere mitigari arbitrabantur, perinde atque ut & plinius scribit, strepitus illi arminum murinum impedit, quominus ad Lunæ aures perveniret: ideoque nihil illi posset officere. Quare Propertius asserit, Lunam carminibus è curru deturbatum iri, nisi resonantia æras succurrent: & Juvenalis cum de quaquam loquacissima muliere loqueretur, dicit, nihil jam amplius opus esse strepitum æneis vasculis edere, cum ea sola sua loquacitate tantum ob strepat, ut luna a Veneriis tueri queat. Sistrum in Isidis manu secundum quorumdam sententiam Lunæ sonum significat, quem reddit dum cælestes orbis ambit, hoc nonsolum ænrum sed & argenteum atque aureum solebant efficere, ut Apuleius inquit, eum dum Isidis mysteriis loquatur. In hoc quemadmodum cælius Calcagninus refert, quatuor facies erant extrinsecus exscultæ, quæ poterant in orbem torqueri; hæ inferiorem hunc orbem sub Luna existentem designabant: in quo res cunctæ ex quatuor alimentis concretae, ortui atque interitu sunt obnoxiae. Intrinsecus in extrema parte felem humana facie incidebant, duo quoque capita visebantur, quæ sub prædictis quatuor movebantur, harum una Isidem referebat, altera Nephchiam, quæ rerum procreationem atque interitum innuebant, ex elementorum mutatione proficiscente. Felis Lunæ erat Symbolum, nam, quemadmodum Fabulus fictum est, ab Ovidioque refertur cum Dij fuga è Typhonis furore in Ægyptum evassissent, neque ibi se admordum tuto degere posse putarent, alij aliorum animalium formas induerunt Diahaque in felem se convertit, cum animal hoc sit sane quam varium, quodque noctu cœnit, cuique oculi sub inde mutentur, luce aut imminuta, prout Luna crescit aut decrescit, hunc facie humana figurabant, ut lunæ motum non temere fieri, sed superiori quadam mente regi ostenderent, hujusmodi arcana erant sistri significationes tantum à veteribus in Isidis sacris celebrati: quod Apuleius ut superiorius memoravimus, ei in manus tradidit de Vasculo quod sinistra gestat, potest etiam, præter ea quæ attigimus dici, co tumcentium aquarum, quæ ex Lunæ humiditate incrementum habent, motum significari, quamobrem fluxionem atque refluxionem maris, nonnulli in Lunam crescentem & decrescentem detulerunt, sed ex Lunæ imaginibus non solum plurima quæ ad rerum naturalium cognitionem pertinent, discere possumus: verum quod magis est Operæ pretium, ex ejusdem contemplatione multa hauriamus licet, quæ moribus conformandis inserviant. Atque diligenter animadvertisimus quæ de eate D. Ambrosius scripsit, qui ex Lunæ lumine, quod subinde mutatur, nobis rerum humanarum incertum, ac fluxum statum ponit ob oculos, monetque, ne caducis his, quæ statim effluant, nitamur. Propterea que aliqui senserunt olim patritios Romanos calcis lunulas affixas habuisse, ut eas intuentes rerum harum instabilitatis commoneficerent; idque ne prosperis reram sec-

Imago. 17. a.

Sistrum.

cessibus tumescerent : divitiae namque , ac cætera , quæ a mortali bus tantum sunt , Lunæ conferri possunt , quæ alias tota est lucida ; alias tantum de suo splendore imminuit , ut vix cernatur : alias etiam totum amisit , ut nusquam extare videatur : ita & illa interdum maximam sui præbent intuentibus admirationem , quæ mox elapsa , hominem antea clarissimum , desituant , omnibusque despiciatissimum reddant . Sed postquam in hanc tractationem delapsi sumus , eam continuemus , cum nihil de Luna dicendum superficit . Hunc lunularum morem sunt qui in Arcades referant ; qui se omnium Græcorum antiquissimos , atque nobilissimos jactabant ; nam se ante Lunæ procreationem extitisse volebant : in quam opinionem devenerant , quod Arcadia in Peloponese medio esset , si longitudinem spectes , universaque Græciam altitudine superaret , aliisque esset montibus reserta . Quare diluvii tempore soli Arcades seruntur evasisse , cum se ad montium vertices recepissent . Ibi degentes , quo ad aquæ decrevissent : tum autem ex cavernis emergentes , Lunamque cernentes , tamquam veteri una cum cæteris rebus abolita , recens aliam natam sibi persuasisse : hincque occasione sumpta , se omnium antiquissimos , ac nobilissimos esse jactitabant , quandoquidem vel ipsam Lunam tempore antevererent . Fieri igitur potest , ut & Romani lunulis se insignirent , ut id scilicet eorum nobilitatis esset argumentum . Athenienses quoque , cum se omnium hominum antiquissimos è terra ortos probare vellent , aureas cicadas variis modis capillis implicatas ferrebat : cuius rei testis est Suidas , Athenæus autem hoc ad Atheniensium delicias resert , ubi adolescentes frontem cicadis aureis redimire solebant .

DE JOVE.

TANTUM sibi Jupiter apud veteres gloriae peperit , post Saturnum parentem è cœlo in terras deturbatum , ut , quemadmodum in fabulis existat , Deorum maximus apud omnes fuciit habitus . Quare passus ei templa , æræ statuæque ponebantur ; ab universis Rex mundi Dominus vocari cœpit , perinde atque omnia sua potestate contineret . Eundem Optimum , Maximum appellarunt ; cum ejus bonitas per cuncta dividi , omnibus prodeesse , nihil prætermittere , sua beneficentia expers putaretur ; neque solum benefacere vellet , sed & maxime omnium posset ; cum ita potentia polleret , ut nihil esset , quod sub ejus potestate non caderet . Itaque apud Latinos Jupiter à juvando nomen habet , sicut apud Græcos ἄπο τοῦ Ζεύς , quod est à vivendo , eo quod cunctis rebus vitam suppeditare crederetur . Qua propter non injuria Platonici eum pro mundi anima , quaqua permeante posuerunt . Fuerunt etiam qui existimarent , eum divinam mentem esse , quæ hanc rerum universitatem procreavit , procreatamque summa eam providentia administrat , quem omnes Deum appellamus . De hoc Jamblichus in libro de mysteriis Ægyptiorum loquens , ita fere dicit : quandoquidem Deus inter universa eminet , suumque splendorem tamquam ab omnibus separatus emittit , atque

Jupiter unde
dicatur.

que totus ex se esse aptus, non aliunde pendens supra mundum incedit, propterea Aegyptii cum supra Loto sedentem effinxerunt, quae aquatica est arbos, *jupiter supra lotum sedet,* hoc innuentes, materiam, ex qua inundus est coagmentatus, ei esse subje-
ctam: eamque ab illo administrari, absque eo quod aliqua ratione tangatur: ejus enim administratio sub nullum sensum cadit, cum tota intelligentia, ac ratione percipiatur: quod à loto adumbratur: cum ejus frondes, atque fructus sint rotundi; mens enim divina in se ipsam in orbem torquetur, semperque eodem modo intelligens, cuncta moderatur. Hinc monarchia illa, supremus principatus dictus, existit, qui ab universis rebus secretus, immobilisque permanens, in summa semper quiete ac tranquillitate perseverans, omnia regit, cunctis motus tribuit, universisque providet. Hunc antiqui magnum illum Jovem esse intellexerunt, cœ-
Jupiter ubi-
li regem, quique in suprema universi parte degeret: eundemque dicebant, que est.
prout rerum est effector, videri quodammodo ad inferiora descendere,
aliquibusque à se effectis, per quæ alia architectatur, nomen interdum suum mutuari. Quare Seneca in questionibus naturalibus scribit; sapientes ne-
quaquam Jovem cum intellexisse, qui in Capitolio aut in aliis templis ful-
mine armatus cerneretur; sed potius mentem, a qua animum existimasse
omnium custodem, universique administratorem, qui quicunque rerum uni-
versitatem condiderit, ac eamdem nucu suo gubernet. Ac propterea divi-
na quæque nomina ei convenire. Itaque optimo jure Fatum appellari pos-
se, ut à quo ordo, seriesque caesarum inter se aptarum dependeat. Idein
& Providentiam dicit, cum ipse provideat, ut omnia perpetuo perenni quo-
dam cursu ad finem, ad quem sint destinata, currant. Naturam quoque
nuncupari, ex eo enim cuncta nascuntur, per eumque quidquid vita est
particeps, vivit. Mundi quin etiam nomen illi congruere; quæcumque e-
him sub aspectum cadunt, ipse est, qui se ipso nititur; suoque ambitu omnia
completatur, universaque suo numine compleat. Quare de eo à Virgilio
Ecloga III. dicitur;

- *Jovis omnia plena.*

Orpheus etiam Jovem omnium primum atque postremum appellabat,
eundemque omnia tempora, quæ unquam fuerint, præcessisse, perman-
surumque post cuncta, quæ futura sint: illum supremam mundi partem
colere, infirmam quoque omnium attingere, totumque ubique esse dixit.
Alibi idem vates, Jovem suis quasi coloribus pingens, universi figuram
ei attribuit, ita ut ejus caput una cum aurata coma ipsum sit cœlum fulgen-
tibus stellis conspersum; e quo aurata duo cornua existent, quorum alteum
sit oriens, alterum vero occidens; oculi Sol atque Luna, aer ei instar lati sit
pectoris; ejus humeri duabus magnis alis sint praediti, quæ ventorū velocitatem significant: Deus enim velocissime per omnia excurrit, immo nusquam

Pan. non est præsto : amplissimus ejus uterū vastissima sit hæc tellus , Oceano circundata : pedes infima orbis terrarum pars existat , quæ mundi centrum appellatur. Hæc Jovis imago ab Orpheo efficta , cum sit Panis imaginis similima , me quodammodo admonere videtur , ut aliquid hic de Pane dicam ; præcipue eum eo veteres hanc rerum universitatem adumbrari censuerint. Sed & Jupiter Lycæus olim idem atque Pan erat ; quod ex ejus simulacro patet , quod nudum erat , nisi quod caprina pelle aliqua ex parte contegebatur. Hic , ut Justinus lib. XLII. ait , in Palatini montis radicibus templum habebat. De Pane ergo legitur , cum fuisse montium , sylvarum , ac lucorum Deum. Nam antiquorum Di non omnes cœlo concludi poterant ; quare ex eorum numero aliqui in terras erant ablegandi. Pani autem præcipue à floribus divini honores describantur , ut qui corum esset tutelaris Deus , sub ejusque patrocinio essent greges ; quemadmodum de eo Virgilius pri-
mo Georg. scripsit ;

Pan oviuum custos.

Quia vero greges atque armenta sæpe in silvis pavere videntur ; cum tamen nulla terroris causa extet ; nam veteres ad Panem retulerunt ; hinc que , omnem improvisum timorem panicum terrorum appellarent ; vel etiam quod Pan primus dicatur , qui coclear usum docuerit , qua pro tuba Tritones utebantur : hujus sonitu in bello contra Titanes tantum hostibus terrorum objecit , ut eos repente tamquam furentes in fugam coegerit : quod etiam Gallis duce Brenno , ut Pausaniæ in Phocæis refert . Græciam ingressis accidit ; nam maxima clade accepta , nocte sequente panico hoc terrore correpti sunt : cum initio pauci tantum , post & universus exercitus magnum equorum strepitum sibi visus esset audire , atque videre contrasse hostes maximo cum impetu irraentes : quare repente arreptis armis , & inter se facto agminis dissidio , viciissim , & occidebant aliis alios , & occidebantur cum neque per tenebras , & amentiam illam patriam linguam intelligerent , neque vultus inter se , nec scutorum signa possent agnoscere : sed contrariis ordinibus utrimque per cæci illius erroris recordam , Græci esse , qui contra pugnarent , videlicet , & Græca esse arma putarent . quin & Græcam esse vocem crederent , quam homines mitterent ; Græci cum id an inadvertisserint , magno impetu irruentes , eos usque ad intercessionem occiderunt. Hoc terroris genus , qui repente hominem occupat , à Pane immitti credebatur. Idem in Arcadia præcipue celebatur instar Deorum , qui majorum gentium dicuntur : quare perpetuus ignis in ejus templo custodiebatur , ubi oracu'um olim erat , quod responsa per Erato nympham reddebat. Athenienses etiam ejus cultum suscepserunt , posteaquam videendum se præbuerat nuncio , quem Spartam auxilium contra Persas petitum misserant : cui pollicitus fuerat , se Atheniensibus in Marathoniis campis auxilio futu-

futurum: suum autem promissum in die conflictus repræsentavit; nam homo rusticus visus est, qui post ingentem stragam Persarum, arato editam, repente se ab omnium oculis absuluit. Eo autem in loco, ubi Pan Atheniensium, nuncio occurrerat, in silva scilicet Parthenia, templum ei positum est: in ea silva plurimæ erant Testudines, musicis instrumentis maxime idoneæ; sed Incolæ religione impediti, eas nec ipsi sumere, nec externis lumenidas permittere audebant; nam Pani consecratas arbitrabantur. Sed operæ præmium fuerit Sili Italici carmina apponere, quibus lib. XIII. Punicorum Panem describit, à Jove missum, ut panicis terroribus Hanibalem ab urbis obsidione deterreret. Carmina autem ita se habent;

- Pendenti similis Pan semper, & uno

Vix illa inscribens terra vestigia cornu:

Dexter a lascivit, casa Tegeatide capra,

Verbera lenta movens festa per compita cauda,

Cingit acuta comas, & opacat temporapinus.

Ac parva et rumpunt rubicunda tempora fronte.

Stans ames, summoque cadit barba hispida mento.

Pastorale Deo baculum, pellisque sinistrum

Velat grata latns tenere de corpore dama.

Nulla in præruptum tam prona. & inhospita cautes,

In: qua non librans corpus, similisque volanti

Cornipedum tulerit præcisa per avia plantam.

Hec ejus in currendo velocitas, celerrimum mundi motum innuit; nam hic Deus rerum universitatem significat; πάντα enim omne sonat. Huius veteres cornua tribuerunt, in radiorum Solis (ut Servius inquit) & Lunæ cornuum similitudinem: addit Johannes Euccarius, ea qua è fronte sursum versus emergunt, cælestia corpora indicare, quorum bifariam à nobis cognitio paratur; vel per artem, qua nos instrumentis quibusdam stellarum motus, earumque inter se distantiam metiri docet; vel ex effectibus, quos inferius gigni per ea videntur. Rubet ejusdem facies, ad imitationem ætheris, qui tantaquam purissimum quidpiam cunctis elementis innatans est in finibus superioris, atque inferioris mundi. Promissa barba ad pectus duo superiora elementa, hoc est, aerem, atque ignem vim masculam possidente designat, qua in cætera duo, virtutem femininam habent: suam efficiatatem exseruant. In pectore vero nebridem habet stellarum, ad stellarum imaginem, quibus octayus cœli orbis est insignitus, qui omnia suo amictu quodammodo contegit. Pedem habet in manu, quod, juxta Boccacii sententiam, natura omnium prævidentiam adumbra: quæ ita universa admirat, ut cunctis exceptis ratione præditis animalibus, finem etiam determinatum præscribat, ad eum illa ferantur: Scivis addit, pedibus esse

esse recurvum, propter annum scilicet, qui in se recurrit: Fistulam septem calamoium in altera manu habet, nam ipse primus calamos cera componere docuit, idemque primus fistulam ita compactum inflavit, ut Virgilius dicit quod cceli harmoniam representat, in qua septem soni sunt, & septem discrimina vocum: quam & ab Echo à Pane adamata, Macrobius vult designari: cuius rei Alexander Aphrodiseus rationem reddit, vulgarem esse errorem dicens credentium, Echo aut Deum esse, aut à Pane adamata; ea enim nihil aliud est, quam vocis ad concava loca allisse boatus: cuius rei causam cum quidam miro studio peruestigaret, eamque minus intelligereret, non secus molestia afficiebat ac ii, qui re amata potiri nequeunt. Fabulantur præterea de Echo poetæ, ut apud Ovidium est legere, eam magno Narcissi amore correptam, cum re amata frui non posset, ob verecundiam se in antra abdidisse, ibique se in errore confecisse, ita ut tam quam saxum obticesceret, neque aliquid sui reliquiarum dimitteret, præterquam vocem, quam Lucretius testatur, se alicubi sexies, aut etiam septies repetitam audivisse. Pausanius quoque fidem facit, alicubi apud Eleos porticum quamdam suisse, ubi septies, & eo amplius vox replicata auditur. Echo Dea, aeris, atque linguae filia cerebatur; Itaque humanum aspectum fugiebat. Quare elegantissimum existat Aufonii Galli Epigramma, contra eos, qui illam suis quasi coloribus exprimere student; id autem est hujusmodi,

Pane quid affectus faciem mihi ponere pictor,

Ignoramque oculis sollicitare Deam?

Aeris & lingue sum filia, mater inanis

Judicii, vocem quæ sine mente gero.

Extremos pereunte modos à fine reducens,

Ludificata sequor verba aliena meis.

Auribus in vestris habito penetrabilis Echo:

At si vis similem pingere; pinge sonum.

Sed nunc ad Panem revertamur; cuius partes inferiores sunt hispidæ, caprinique pedes, ut ostendant terræ soliditatem, atque asperitatem, nec non propter arbores. Virgulta, variasque herbas quibus terra est consita. Verum, Macrobius primo Saturnal. Panem pro Sole ponit; qui ejus cornua inquit, barbareque prolixam demissione naturam lucis innuere qua Sol & ambrium cœli superioris illuminat & inferiora collustrat: Fistulam cœlorum Harmoniarum esse signum, quæ ex motu Solis hominibus innotuerit; virgam potentiam designare, quam idem in omnia exerceat, pellem maculosam stellas ostendere, quæ post Solis occasum se videndas præbeant. Sed sive hoc sive illud Pan significet. Plato enim cuius est sententia, ut putet, cum sermonis esse symbolum, atque biformatum esse, hominem nempe ac capram; verum enim quandoque homines loquuntur interdum

Imago. 18.a.

Panis pars
inferior.

Imago. 18.

Scand

dum & falsum ejus superior pars verum adumbrat, quæ cum lexis sursum semper tendit, inferior vero falsum designat, ut quæ belluae similitudinem gerat, mendacium enim non nisi inferius inter mortales habitat sed quomodounque, inquam, Pan significet, ita certe exprimitur. Erat Caprina facie; rubro colore, Hirtis cornibus, pectore sideribus radiante, infima sui parte hispida, & caprino pede, altera manu fistulam tenebat, altera pedum incuruum.

Eodem fere modo Faunus Sivanus, Satyrique efficti sunt, qui omnes parvam quamdam, brevemque habebant caudam, erant etiam fertis redimitti ex liliis, atque arundinibus confecti: interdum & populo atque scenicolo coronati leguntur, nam Virgilius in Egloga ultima ita de Silyano scribit.

Venit & agresti capiti Silvanus honore,

Florentes ferulas, & grandia liliaquassans.

In principio autem Georgic. ita de eodem dicit.

Et teneram ab radice feros Sylvane ex pressum.

Quia ut eo in loco Servius dicit, in eam arborem Cyparissius à Sylvano adamatus, conversus narratur hic à veteribus non Sylvarum modo, sed & agrorum Deus est existimatus, eique agrorum colendorum cura est tradita, ad quam cum ceremoniis quibusdam Antiqui provocabant tum scilicet, cum mulieres parturiebant, ut in ea occupatus, nonnullum ejusmodi mulieribus negotium faceret. Publica enim persuasione hic putabatur quiescentes invadere, ac pondere suo pressos, & sentientes grayare. Sed præstiterit, ut universum veterum ritum in avocando à puerperis. Silvano ex D. Augustino lib. vi. de civit. Dei recensemus; ita autem scribit; Mulieri sceta post partum tres Deos custodes Varro commemorat adhiberi, ne Sylvanus Deus per noctem ingrediatur, & vexet; eorumque custodum significandorum causa tres homines nocte circumire limina domus: & primo limen ferire securi, postea pilo, tertio deverrere scopis; ut, his datis culturae signis, Deus Silvanus prohibetur intrare: quia neque arbores cæduntur, ac putantur sine ferro, neque far conficitur sine pilo, neque fruges coacervantur sine scopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos Deos, Intercidonem à securis intercisione, Pilumnū à pilo, Deverram à scopis: quibus Deis custodibus contra vim Dei Silvani sceta conservatur. De Satyris Lucianus scribit eos instar caprarum aures habuisse acutas, calvos etiam esse, ac in eorum capite duo cornicula eminere: Philostratus addit, eos rubra esse facie, humano aspectu, cæterum pedes habentes. Quare velocissimi finguntur, ut Plinius refert, lib. v. Natura histor. & in subsolanis Indorum montibus inveniuntur. Sed ob ipsas perniciatem non nisi senes iam, aut ægrotantes capi possunt, ut Plutarchus dicit, cum narrat, unum ex his ad Syllam adductum, cum ex bello Mithridatico reverteretur.

Pausanias

Pausanias in Atticis scribit, sibi à quopiam affirmatum, qui tempestate ad insulas quasdem Oceani, Satyridas dictas appulisset; homines ibi agrosset habitare, eosdem rufos esse, & caudas haud multo equinis minores infra clunes habere; eos, sibi punitum hospites sentiant proprie adesit; ad navem concursu facto, nulla emissâ voce in mulieres, quæ in nave sint, manus iniicere: quod mirum in modum cum iis consentit, quæ de Satyris traduntur. D. Hieronymus in vita Paulli Thebæi refert, Antonium, cum deserta Aegypti peragaret, Homunculum quemdam vidisse, qui cornua in fronte habebat, naso erat recurvo, cruribus, atque pedibus capriis erat: cumdemque, hoc monstruoso, sacrò sancto crucis signo tamquam amuleto se munientem ab eo, quis esset, postulavisse: tum illum ad ejus interrogata respondentem, se mortalem esse, fassum esse, silvarum incolam, eorumque unum, quem homines a vera religione alieni ut numen colebant, se Faunos, atque Satyros apellantes. Hujusmodi cœlum non incolebant, sed in terris una cum Nymphis, aliisque silvestribus Diis perpetuam vitam eraducebant: ut Jupiter de eis apud Ovidium primo Metamorph. dicit in Deorum concilio, quod ad mundum diluvio obruendum cœgerat. Idem & Semidei nuncupabantur; nam licet instar Deorum prodesse, aut nocere posse crederentur, itemque multa, quæ futura essent, divinare; verumtamen tandem aliquando morerentur oportebat.

Sed, ut ad Panem revertantur, Herodotus scribit, cum unum ex octo majorum gentium Diis, quos Aegypti colebant, exstissem, nam quemadmodum superius diximus, duodecim tantum prima esse numina, Aegyptii opinabantur: sed tamen & octo alios, in quorum numero erat Pan, illos duodecim præcessisse dicebant. Panis simulacrum apud hos non differebat ab eo; quod Graci effingebant; non quod cum Græcis consentirent; Panis scilicet nomen esse minus, quam cœterorum opinantes, sed causam huius rei, dicit Herodotus, semalle reticeret quam patet facere; Vnde discamus licet, quam diligenter antiqui caverent, ne sua illa arcanâ enunciarent. Idem Herodotus subiicit, apud eosdem magno cultu capras atque hircos esse affectos, caprarios quinetiam plurimi factos: sed inter cœterorum unum quemdam; cuius mortem tota illa regio maximo luctu sit prosequuta. Sed uniusversus illos his habitus, ex primo cultu posicisebatur, quo Panem venerabantur Apud Græcos etiam magni capra siebat; sed longe diversa ratione. nam, ut Pausanias refert, cum circa capra ortum (sunt autem quædam stellæ, quæ juxta Ovidij sententiam Kal. Maij se videndas Præbent, fere aliqui calamitas vineas vastaret, Corinthij aneam capram in foro collocarunt, qui divinos hostiores tribuebant, eandemque auro exornabant, ne cœlestis capta vincis noceret). Eusebius scribens de bestiis, quas Aegypti venerabantur, inter cœtera dicit, propterea apud eos Panem atque Satyros

Satyrus vi-
f'os.

Arcana non
pasim vul-
petas.
Caprarii
plurimi fa-
tti.

Capra cur-
coloretur.

tyros numina habita , quod ii humanæ prolis incremento essent maxime appositi , ut ex eorum simalacris , hircina forma cum genitali membro arrecto propositis patet : semper enim ad coitum paratum dicunt , Satyri que omnium salacissimi credebantur : quare Bacho comites sunt non injuria dati , quod vinum scilicet hominem vehementer ad libidinem inflammet . Quam- Satyri Bachi
obrem Philoxenes Erethrius , ut Plintus refert , cum lasciviam oculis sub-
conites.
jicere vellet , tres satyros pinxit , qui plenis poculis se ingurgitarent , seque mutuo ad bibendum inuitare viderentur . Id maxime simile est Sileni simulacro (hic enim & inter agrestes Deos connumeratur) cuius templo ipsi apud Lascivia.
Eleos dicato , Ebrietas poculum vino circum fluens porrigebat . Por-
phirius opinatur , Græcos ad Agyptiorum imitationem aliqua simulacra ex homine , atque bellua effinxisse (non quod bellugas & ipsi colerent) in interdum Jupiter arietinis cornibus cernitur , & Bachus taurinis : Pinu Panis
Pan etiam ex homine & capra constat : Huic antiqui Pinu consecravit sacra.
Pan aliquando illi in manus tradentes , interdum & caput ejus Foliis coronantes : Hujus causam ferunt , quod in eam arborem Pyrys puerilla à Pane magnopere amata mutata fuerit ut etiam de Syringa nympha dicitur quam cum idem sequeretur , illa implorato terræ auxilio in calamum conversa est , quem Pan ad solatium Amoris incidit , & sibi fistulam fecit .

Nunc tamquam postliminio ad Jovem tandem revertamur , qui omnium Deorum maximus habebatur , atque ideo universi administratio penes eum esse credita . Is effingebatur prout ejus imago à Porphyrio , Eusebio , Suida , atque aliis describitur , sedens , ut significaret , numen , quo mundus regitur atque conservatur , semper idem permanere , ita ut nullam unquam mutationem admittat . Ejusdem superiores partes nudæ cernebantur ut ex eo intelligeremus , Deum divinis illis mentibus , quæ ab omni materia concretione longissime remotæ , cœlum incolunt , quatenus fas est , sese aperire , inferiores autem animalis contegebantur , quod ac refertur , nos , dum hoc corporis carcere , ut ita dicam concludimur ; Deum quemadmodum est , intueri non posse , sceptrum præterea sinistra manu gerebat ; nam in parte hominis sinistra cor esse constat , quod quidem principale membrum habet , à quo virtus , quæ vitam continet , profuit , eo per totum corpus dividitur , non secus mundus a Deo vitam haurit , qui Regis instar pro suo arbitrio eam dispensat atque disponit . Dextera interdum , Aquilam porrigebat , aliquando & Victoria sigillum ; hoc innuens , se sicuti Aquila inter aves regnat , ita inter cælestes primum locum obtinere : eandemque omnia sub suam ditionem redigisse , perinde atque Victoria jure ea sibi comparasset . Cum ergo tota omnium rerum potestas sit penes eum , hinc sit ut prout est ei libitum , ea alias aliter se habeant eius vicissitudinis ratio plerumque

homines latet, qui bonorum atque malorum dispensationis cælitus in mortales administratæ eorumque inter se permutationis caussam ignorantes, vehementer interdum de tota dñina providentia ratione ambigunt. Quare Homerius apud Jovem duo dolia esse fingit, alterum bonorum, alterum malorum plenum; quæ ipse pro suo arbitrio versaret, ex eisque alternatiæ huc quantum sibi videatur, effunderet. Alius quinetiam Poëta antiquus dicebat, Jovem trutinæ momentum huc vel illuc declinare, prout huic vel illi d. creverit benefacere: quod commentum etiam Homero est ferendum acceptum, nam is Jovem, auream trutinam tenentem facit, qua Græcorum, atque Trojanorum res pendat, amborumque inter se caussas conferat, ut utri sit victoria adjudicanda, videat. In Pyraco, quod erat Atheniensium navale, sicut Pausanias scribit, statua erat Jovi consecrata quæ sceptrum in manibus atque Victor am continebat. Ægyptij, quires sacras miris quibusdam involueris contegebant, quas maximo studio occultabant, ne profanis ad eas intelligendas, pateret aditus; illi Deo sceptrum etiam attribuerunt, quem ipsi Conditoris appellabant; qui deo maxime cum Græcorum Jove consentire videtur. Quare non est, cur quis miretur, quod eorum simulacra simul describam, nam, licet nomine aut effigie inter se non convenient; tamen, cum idem significare videantur, non absurdum esse sum ratus, si ea consociem. Creator ergo apud Ægyptios humanæ erat formæ, carulei coloris, circulum una, altera manu Sceptrum tenebat, in capitellis vertice pennam habebat, quæ designabat, rerum creatorum inventu esse difficultem; qui & Rex est; cuius rei sceptrum est argumentum; in ejus enim manu est positum, vitam universo tribuere, quam ille suppeditat, cum se ipsum intelligens, in orbem quodammodo torquetur: quod circulus denotat. Ex ore idem ovum emittit, ex quo Vulcanus excluditur: ovum nobis mundum repræsentat: per vulcanum autem calorem illum intelligimus, qui per numeri partes pervadens, rebus vitam clargit.

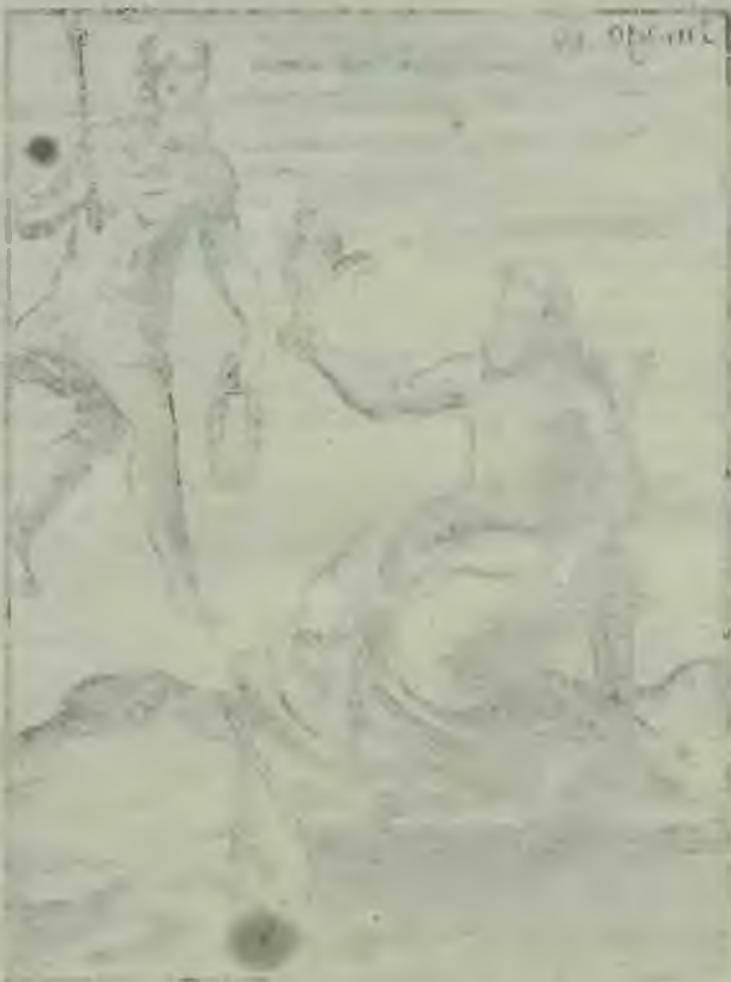
*Universi i-
magines.*

Sed quando incidimus in mundi simulacrum; non abs re fore arbitror, si pauca de ea dixero. Ægyptij ergo Mundum etiam adumbrabant, hominem pedibus inter se intortis pingentes: is induitus erat veste variis coloribus distincta, usque ad pedes demissa; capite magnum globum auratum sustinebat: quæ eo reseruntur, ut admonent, Mūndum rotundum esse, numquamque locum mutare, ac variam naturam astrorum esse. Hoc Porphyrius scribit, quemadmodum ex eo Eusebius refert: qui & narrat, ab Ægyptiis Mundum ita effictum, Duos circulos efficiebant, quorum unum supra aliud collocabant; quibus serpentem implicabant, qui accipitriss caput haberet: circuli Mundi magnitudinem, ac formam ostendebant, serpens bonum Dæmonem universi conservatorem, quid sua virtute contineat designabat; hoc est, spiritum illum quaqua pertinenter, qui vitam omnibus, atque alimer-

tum

Imago. 19.

tum tribuit ; namque Phœnices , & Ægyptii divinæ cujusdam naturæ ser-
pentis existimabant ; cum illos cernerent , non exteriorum membrorum
adjuventis , aliquotum animalium instar , sed spirite quodam , ac virtute in-
tus latitante impulsos , velocissime incedere , maximaque celeritate totum
corpus in varias formas torquere ; adde , quod diutissime vivant ; nam
senectutem una cum pelle ponunt ; itaque ad juventutem reformati , num-
quam occumbere posse videntur , nisi ab alio interficiantur . Accipitris ca-
put ei imponunt , propter maximam scilicet volubilitatem , atque agilitatem
Mundi significandam .

Martianus lib. primo de Nupt. Philolog. ita in senatu Deorum Jovem *Iovis iugro*. effinxit ; In capite flammantem coronam habebat , & super ea velamen rutilum , Minervæ manibus confectum ; vesti admodum candidæ obduxerat hyalinos amictus , crebris quibusdam stellis interdistinctos ; manu dextera duos orbes porrigebat , aureum alterum , ex electro alterum , læva èrunt à Øs oy-yor chelin innitenti similis premebat : calceos autem Smaragdineæ fluetu viriditati , herbosos vestigis eius Tellus attexuerat : insidebat autem ex pavonum pennis intertextæ , occulataeque pallæ , ex qua multicoloribus notulis variata pictura vernabat : sub calceis vero fuscinum deprimebat .

Sæpe Iovi legimus statuas quasdam positas , quæ non solum qualis is esset , quidve posset decebant , sed inde quoque facile discere poteramus , quid no-
bis esset agendum , præcipue vero Reges , cæterique principes viri quo modo se cum inferioribus gerere deberent : hi namque (ut superius diximus) Dei nobis imaginem adumbrant , quare eos pro virili parte , divinam Providentiam justitiam atque Bonitatem in se exprimere oportet . Itaque Plutarchus in *Iupiter auribus carens.* Isidis & Osiridis libro scribit Cretenses , Jovis simulacrum effinxisse quod au-
ribus careret , & iis mutillum esset , id significantes , dominatorem omnium audire debere ac minorem sed æque omnibus patulas offerre aures . Contra *Iupiter qua-*
Lacædemonij suminum Jove in eum quatuor auribus depingere solebant , tuor auribus cum undique & omnia audire innuentes : quod Regis quoque ac cuiuslibet *præditus.* Principi prudentia convenit , qui pro munere sibi injuncto , populorum qui suæ fidei sunt crediti facta summo studio pervestigare atque audire debet . Atque eodem forte spectabar , qui Jovi tres oculos tribuit perinde atque nihil omnino eum , latebat sed omnia ei cognita , ac perspecta sint : qualem esse hominibus præsidentem oportet . Hinc illud manavit Justitiam cun- *Iupiter tri-*
bus oculis prædictus. Æta cernere , ut etiam ex ejus imagine intelligamus licet : Sed Pau-
sanias aliam quamdam ratioem affert , cur Iupiter apud Argiuos tres oculos haberet , quorum tertius esset in fronte , quod scilicet is tria regna obtineret , unum in cælo , nam vulgo Iupiter in cælo regnare existimabatur , alterum in inferno , quod est in terra , nam terra cælo comparata , inferiorum locorum vicem tenet , quare cum Homerius Jove*I 2* *infer-*

infernum appellar, tertium est in mari, nam *Aeschylus* maris regem cum vocat, *Martianus* etiam capella, ut paulo ante dicebamus, ei fuscinulum subiicit: *Orpheus* quoque quodam in hymno Justitiam orat, ut omnium viventium curam suscipere velit, qui à matre terra atque Jove marino aluntur. Quamobrem juxta *Pausanias* sententiam tres Jovis oculi triplicem ejus potestatem significant, in tria illa regna, in quæ orbis divisus fingitur, inter tres Saturni filios masculos, quorum *Neptunus* Mare, *Pluto* infernum est sortitus.

Sed quia dicere cæperamus, antiquos sæpe in Statuis effingendis id spe-
Etasse, ut iis quale esset Principis munus adumbrarent: id operæ prætium
facturus arbitror, si paulo latius explicuero. *Plutarchus*, refert, *Egyptios* cum Regem vellent innuere, sceptrum in cuius vertice oculus esset,
depinxisse (ut superius quoque in solis imaginibus diximus) Jovem quoque ead m forma effinxisse, hoc significantes, Regem sicuti potestate
plurimum pollet, (sceptrum enim principatus atque potestatis in inferiores
exercitæ est symbolum) ita vigilantem in sua administratione esse in omnibus, summa Justitia uti debere, nam & interdum Jovi assistentem Justitiam
veteres fecerunt, ea ratione, quod, quaecunque reges facerent cum Justitia
conjuncta esse deberent. Solebant quin etiam veteres, ut *Suidas* refert sce-
ptrum describere, ad cuius verticem Ciconia, ad calcem Hippopotamus es-
set, ita Regem ostendentes, pium Justum, eorumque severum vindicem

Imago 20.a. cùsde deberet, qui viribus atque injustitia freti homines imbecilles oppri-
munt: nam serunt, Aristotelesque sua auctoritate consummat, Ciconiam
suos parentes, cum senuerint, alere, tamquam eis gratiam educationis re-
ferat: quod pitem justumque certe est opus: sed contra, ut *Plutarchus*
scribit, Hippopotamus est adeo injuslus atque impius, ut in patrem vio-
lenter insurgere, eumque interficere non vereatur, ut postea liberius
cum matre coeat. Apud eundem *Plutarchum* est, legere, Thebis quædam statuas esse sine manibus, quæ judices significabant, ii namque mani-
bus careant oportet, quod est, nullum præmium, aut donum oblatum
capere debent, quibus corrupti injuriam innocentii faciant, aut easam in-
digno adjudicent. Inter has quædam carens oculis incravat, quæ principem,
qui iudicibus præstet, representabat; is enim omnis perturbationis, odii,
aut amoris debet esse expers, id tantum spectans quod justum sit, nulla per-
sonarum ratione habita; sed omnibus absque ullo disserimine justitiam ad-
ministrandam curans: quod quidem officium, est Regis, ac Principis, non
solum eorum, quibus magistratus aliquis est mandatus, qui & naturæ le-
ge juste munus suum obire conentur, & ad id præstandum se juramento
obstinixerunt. Quod si secus fecerint, utrique à Jove perjurii ultiore à se
penas exigendas existimant; quemadmodum quibusdam quoque statuas
antiqui

Imago 2.

antiqui adumbrabant : nam apud Elæos quædam perfidis ac perjuris vehementer formidanda visebatur. Hæc fulmen utraque manu continebat, tamquam ad pœnas à perjuro capiendas esset paratisissima.

De pœna quoque perjuri Aristoteles in libro de rebus admirabilibus resert , quemdam fuisse fontem in Cappadocia apud Tyanam ejus regionis primariam urbem , quæ aquam haberet frigidissimam , sed tamen semper feruere videretur : ad hunc Frontem si quispiam ductus esset , de quo dubitaretur , perjurus esset nec ne ; si quidem verum dixisset , aqua lente defluebat ; si vero pejerasset , ea mirum in modum conturbata , ac tumescens pedes , manus , atque faciem perjurii perfundebat , perinde atque ab eo perjurii pœnas exigeret ; neque contra eum quodammodo excandescere desinbat , quoad is , veritate patefacta , veniam sceleris implorasset : quod si in mendacii asseveratione persistisset , hydropicus inde recedebat , aut magnam sanie copiam ex ore evombebat . Quare fontem illum Jovis perjuri appellabant . Pausanias in Corinthiacis refert , Corinthi intra septum Neptunii templi fuisse Portuni ædum . ubi erat cella : aditus ad eam errat subterraneus ; ibi Portunum latere ajebant ; eo in loco si quis vel civis , vel hospes pejerasset , perjurii pœnas effugere non poterat . Elæi ad aram Sosipolis , tutelaris iþorum Dei , juraturi accedebant ; idque maxima cum religione : ritum quem servabant Pausanias recenset . Idem quoque in Eliacis prioribus morem narrat , quo utebantur olim veteres juraturi in ludis Olympicis ; quo undique homines vel ad certandum cursu , aut pugilatio[n]e , aut luctatione , aliisve id genus ludis , vel spectandum confluebant : nam qui vietoriam reportassent , summos consequebant honores : quare bona fide , absque ulla fraude erat agendum . Itaque solenne erat cunctis athletis , eorumque parentibus , fratribus , gymnasii magistris super ei exsecuti suis testibus turandis
verbis conceptis decerare , nihil le fraudis facturos , quo minus Olympicis luctu . di ritè fierent : Athletæ quidem ipsi hoc amplius juriabant , se decem perpetuos menses in ludicram exercitationem propositi certaminis consumplisse : jurabant præterea , qui de viris , vel de pullis equorum , in certamen prodeuntium pronunciaturi essent , ob rem judicandam pecuniam se nullam capturos ; qua vero re adducti , quemvis aut probassent , aut improbassent , se non esse in vulgus prolaturos . Quia vero id quoddam sacrificii genus erat , in quo victimæ carnem post sacram rem peractam comedebant ; idem Pausanias subjecit , sus ille , confessio jurejurando , cuinam esset usui , percontari , sibi in nentem non venire ; veteri quidem religione sanctum se scire , ne vicinia vescerentur homines , super qua jusjurandum conceptum fuisset . Id Homerus testatur , cum exspectum illum suum , super quo Agamemnon jusjurandum concepit , Briseidem se non attigisse , in mari à Talthybio feciali abjectum dixit . Similis fere ritus penes Romanos erat , in federibus per-

Jupiter Hor-
ciosus.

cutiendis : jurabant enim , exsecrationsque quasdam super porca concipiebant, præsentibus fœcialibus. Sed nunc , juramenti ritibus omissis, ad Deum, quem juramenti præsidem dicebant, revertamur ; hunc Græci Jovem Horcium appellabant , eumque fulmen ambabus manibus tenentem effingebant : Sed eum Rōmāni aliter & nominarunt , & expresserunt ; Licet idem Jupiter Horcius apud Græcos & Deus Fidius apud Romanos secundum nonnullorum sententiam esset ; Sicut enim ille juramento præxerat, ut verum iustumque esset ; ita hic fidei servandæ præses erat , atque hac de causa divini ci honores tribuebantur , sed in antiquitatibus Romanis Fidii simulacrum ita effictum cernitur ; marmor est in fenestræ modum formatum , in quo tres Imagines insculptæ sunt , dextra quidem virilis , habitu pacifico , sinistra vero muliebris est , eodem habitu , coram in capite ex lauro gestans , quæ dexteram dextræ jungit cum priore imagine in medio harum duarum ingenui pueruli effigies cernitur cuius supra caput hæc duo verba leguntur FIDEI SIMULACRUM , apud imaginem dexteram virilem , HONOR , in sinistra imagine muliebri VÉRITAS legitur.

Quia vero Jovem perjurii penas capere arbitrabantur , in hanc sententiam mihi nunc in mente inveni , dicendum , eum non semper , ut prodesset esse cultum , sed interdum ne obesset , tuncque eum Vejovem appellatum , quod nocendi vim habere credebatur , quod & ejus effigie ostendunt , nam cum ut Agellius & Alexander Neapolitanus referunt , puerum effinxerunt , capite cornuto , sagittas manibus continentem , tanquam ad nocendum videretur esse paratus ; prope erat Capra ; nam in fabulis extat eum , cum mater à voracibus Saturni faucibus eripuissest alendumque in Creta duabus Nymphis , Amaltheæ scilicet atque Melissæ , vel ut alii dicunt , Hagæ atque Helici tradidisset , melle ac lacte caprino esse nutritum ; hanc capram ajunt , cornu arbori illisum perfregisse : Hoc mulierculæ , ut quæ cam in deliciis haberent , tulisse quidem molestissime , & cornu diversis floribus ac fructibus referentes , domum reversas Jovi obtulisse , eumque id munus libentissime exceptisse ; utque sempiterna suam nutricem memoria prosequerentur , id annona ubertatis signum esse voluisse : quare cornucopia interdumque cornu Amaltheæ , vulgo vocabatur , de quo Pherecydes dixit , ut Apollodorus refert , ejus vim esse , ut affatim omnia ad esum & potum pertinentia suppeditet . Hoc idem cornu non capræ Amaltheæ , sed ejus bovis fuisse fertur , in quem Achelous est conversus , cum certaret cum Hercule Dejaniræ causa , quæ à patre ambobus desponsata erat , nam ei cornua ab Hercule effracta Poetæ fabulantur , atque in profluente fluvium abjecta ; quæ Najades nbi collegissent , variis floribus ac fructibus refrecta

Cornucopia.

15. 06. 1941

Imago. 21.

Dido
Simulacrum.

Amor

Amor

referta ac frondibus coronata, copiae consecrarentur, Itaque ei cornucopiae est nomen inditum, Hoc, ut rem, prout gesta est examinare omittamus, ex aliquorum sententia, fortunae vim nobis ostendit; animalia multa vires suas in cornibus paratas habent, quibus obvia quæquelædant. Fortuna suam administrat Copiam habere fingitur; ea namque ditissima creditur, ac in ejus manu esse situm, pro libidine aliis atque aliis divitias tradere vel auferre; quæ floribus non ineptè comparari possunt, quibus cornu refertum erat. Illud quoque hic dici posset, cornucopiae esse illud quidem Caprae, quæ Jovi ubera praebuit; ab eo enim cuncta bona in homines derivare putabantur; ut & nos superius diximus. Quare ei eamdem potestatem attributam legimus atque Soli; ideoque eidem sagittas in manus tradebant, prout in effigie hic posita cernitur. Aliqui Jovi numen quoque Bachi adscripserunt, eum Bacchi insigniis effingentes, qualem Polycletus, ut Pausanias scribit, eum in Arcadia expressit: ei cothurni pro calceamentis sunt, & altera poculum, Thyrsus altera tenet: Thyrsos aquila insistit: ejus forma forte erat juvenilis, cuiusmodi fuisse Bacchus pingitur, ac qualis Terracinae existabat, quem axyron cognominaverunt, hoc est novacula non indigentem, cum esset imberbis.

Paucæ quidem Jovis statuae visuntur, quibus Aquila non sit addita; ea enim avis est Jovi sacra: quare eius currus ab Aquilis trahi fingitur: aut quod, ut Laetantius refert, faustum ab ea augurium suscepisset, cum ad bellum contra Patrem Saturnum, secundum aliquorum sententiam, proficisciatur, ex quo victoriam postea reportavit. Itaque & in bello contra Titanes Aquila Iovi arma subministrare fertur. Itaque eam frequenter una cum Iove pingunt, unguibus fulmen continentem: aut quod inter aves sola à fulmine numquam læditur: & sola absque oculorum detrimento, obtutus in sole defigit. Quapropter ea non injuria avium regina appellatur, Regique Deorum Jovi est sacra. Exstat apud Pausaniam in Eliacis prioribus Iovis statuæ descriptio, quam Phidas effinxerit; Sedet in solio Deus, ex auro, & ebore factus: corona capiti imposita est, ad oleagri nefrendis imaginem: dextera Victoriæ, & ipsam ex ebore, & auro præfert cum tænia & corona: læva sceptrum tenet affabre expolitum, & omnium metallorum varietate distinctum: quæ avis sceptro incumbit, aquila est: aurei sunt duo calcei; pallium item aureum: in eo cum diversa animalia, tum ex omnibus floribus generibus lilia in primis cælata sunt: solium ipsum auro, & pretiosis præfulget lapidibus; neque in eo vel Ebenum, vel ebur desideratur: animalium vero formis intercurrentibus pictura exornatur: signa etiam in eo eminent Victoriae, quatuor saltantium specie ad singulos sellæ pedes: duas itidem ad pedum calcem sunt. In solii puteali supra simulaci caput sunt Gratæ ex una parte tres, totidem Horæ ex altera: & cætera, quæ ibi Pausanas

Imago. 21. 3.

*Jupiter cum Bachi insigniis.**Aquila Iovi sacra.**Aquila avium Regina.*

nas

nias persequitur. Jupiter præterea in quodam Neronis numismate sedet, dextera fulmen, sinistra vero hastam tenens: sunt ibi impressæ hæ literæ, **Jovi Custodi.** Lucianus, de dea Syria scribens, in ejus templo refert, Jovis simulacrum supra duos tauros sedere. E contra in quibusdam etiam numismatibus Antonini Pij, & Gordiani Jupiter stat, nudusque cernitur, dextera Hastam, sinistra autem Fulmen gestans. Inscriptio est, **Jovis STATORI;** ita enim à Romulo fuit cognominatus, quod scilicet Romanos milites à Sabinis in fugam conversos stitisset, qui renovato prælio, frontem non terga hostibus ostendissent. Non longe diversus exstat in quodam numismate Diocletiani; in quo est Jupiter stans, dexteraduas sagittas, vel potius duo fulmina, sinistra vero hastam habet erectam, cum his literis, **Jovi CONSERVATORI.** In altero etiam ejusdem Diocletiani, Idem est Jupiter, dextera, Victoriolam porrigena, sinistra hastam erectam habens, inscriptio est hujusmodi; **Jovi CONSERVATORI ORBIS.** Nam Nullum insigne est magis Jovi proprium fulmine; licet Romani olim idem etiam, ut Plinius refert, Suminano attribuerint; qui quidem idem erat atque Pluto: sed tamen nocturnum tantum ei fulmen, diurnum vero Jovi adscribebatur. Verum Hetrusci fulminum diligentissimi observatores, Vulcanum atque Minervam quoque fulmen jacere senserunt; quo ea Græcorum classem exussit.

Fulmen datum Summano. Quare Virgilius in primo Aeneidos Junonem introducit, talia secum flammatu corde volantem, cum videret Trojanorum reliquias, **Aenea** duce, se ab Italia avertere non posse, nec eis pro libidine nostrum insigne cere;

--Pallasne exurere classem

Argivum, Atque ipsos potuit submergere ponto?

Ipsa Iovis rapidum jaculata e nubibus ignem:

Ast ego, &c.

Manubia trium colorum. Iudei dicebant, manubias ab aliis Diis emissas albas ac nigras esse. Sed quam Jupiter jaculabatur, rubram fuisse, ut Acron Horati interpres refert, cum scilicet ea verba exponeret:

--& rubente

Dextera sacras jaculatus arces.

Fulminum tria genera. Sunt tria fulminum genera, ab Aristotele tradita; quorum unum est clarum, mirificæ maxime naturæ; quo dolia exhausti, intactis experimentis, nulloque alio vestigio relicto: aurum, æs, & argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps Romanarum ita grava, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum vixit: interficiuntur homines, vestimentis nulla ex parte lassis. Hoc fulminis genus à Minerva profici sci credebatur, quam Jovis è capite ortam ferebant, quæ purissimam, ac subtilissimam ignis partem significat

Jupiter Custos.

Jupiter Statutor.

Jupiter Conservator.

Fulmen datum Summano.

Fulmen multorum Deorum. Iudei dicebant, manubias ab aliis Diis emissas albas ac nigras esse. Sed quam Jupiter jaculabatur, rubram fuisse, ut Acron Horati interpres refert, cum scilicet ea verba exponeret:

Miracula fulminum.

significat. Itaque fulmen inde manans, candens est. Alterum genus est, quod adurit hocque est rubrum, Iovis manu emissum. Tertium humidum est, non urit, sed infuscat: quare nigrum dixerunt, Vulcanoque attribuerunt, cui ignis noster, qui fumosus est, sacer erat. Quamobrem poëtae fulmen trisulcum appellant, ut quod triplici modo feriat, ac triplici sit acumine præditum: a tribus etiam Cyclopibus illud effingi existimabatur: ut inferius, cum de Vulcano loquemur patebit. Sed tamen nunquam Vulcani imago aut Minervæ cum fulmine effingitur, licet id eis attribuatur, ut fulminis natura, atque effectus declarentur. Iovi vero interdum in manus tradebatur, alias ad pedes, aliquando id ei Aquila rostro, vel unguibus gestabat: atque alias aliter, semper tamen Iovi fulmen adpingitur. Seneca libro II. Quæst. natural. inquit, ad coercendos animos imperitorum sapientissimos viros Iovi fulmen tradidisti, ut supra nos scilicet aliquid timeremus, utile enim erat, in tanta audacia scelerum aliquid esse, adversum quod nemo sibi satis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput vindicem, & quidem armatum. Neque solum ut idem dicit, ipse per se lupiter fulmen mittebat: sed etiam (quod supperius etiam diximus) ex aliorum Deorum consilio: hocque genus perniciosum sane erat; sicut placabile existimabatur quod solus jaculabatur. Hinc Seneca insert, inquiens, quemadmodum Iovem prodeste solum oportet, nocere non, nisi cum pluribus visum est; ita hos, qui magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio penas irrogare non debere, sed multos aduocare, considerare multorum sententias, placita temperare, & hoc sibi proponere, ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem suum satis esse consilium. Idemque Iovem interdum levioribus fulminibus, atque lusoriis telis uti, non autem semper gravibus, eo spectare vult, ut iij admoneantur, quibus adversus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda, sed quedam frangi debere, quedam elidi, & disstringi, quedam admoneri.

Ægida quoque Iupiter legitur sinistro brachio gestasse, quæ erat pellis. Ægida Iovis gestata.
præ illius, à quo fuit nutritus; qua excussa, pluviae creari dicebantur, perinde atque dextera fulmina emitti, quemadmodum Servius apud Virgilium, adnotat in I. Aeneid. cum dicit,

— Arcades ipsum

Credunt se vidisse Iovem, cum saepe nigrantem.

Ægida concuteret, dextra nimboisque cieret.

In eadem pelle, quam Diphteram vocabant, Iupiter omnia hominum facta prescribere credebatur, ne scilicet e memoria effluerent; ac multa quidem pro tempore dissimulare, vetum aliquando de improbris penas sumere: quare, cum aliquem improbum, postquam diu in sua improbitate vivero, situs

Diphtera
Iovis liber.

esset, sero tandem pœnas dare viderent, proverbio dicebant; Inspexit, et si sero, pellem Iupiter: Sed & idem absque fulmine in quadam statua, quæ erat in Caria, cernebatur; immo nec Sceptrum, nec quidquam eorum habebat, quæ superius esse Iovis insignia diximus; Sed tantum securim tenebat. Cujus quidem rei hanc causam Plutarchus affert; quod scilicet, Hercules, Hippolyta Amazonum regina interfecit, ab ea una cum cæteris armis securim ademerit, quam & Omphala, suæ amasæ donarit, quæ erat Lyda genere: quare Lydorum reges eam postea tamquam sacram servarunt, & religionis ergo gestare solebant. Hæc deinceps post longam annorum seriem tamquam per manus tradita ad Candailem pervenit; qui eam ob fastum ferre detrectans, ferendam cuidam suo æscclæ tradidit: Sed Giges, Cariæ Rex ambobus interfecit, una cum cæteris spoliis, securim in Cariam detulit; ibique extructo Iovis simulacro, securim in illius manu dedit, & Labradeum Iovem appellavit; nam Lydi securim Λαβράδον vocant. Ex hujus Iovis Labradei statua, quemadmodum refert Alianus, gladius nomine Carius appensus fuit: qui ideo venerationem habuisse dictus est, quod Cares primi belli officinas instituisse, pecunia & mercede militasse, loris clypeos appendisse; & cristas galeis accommodasse ferantur.

Quia vero pictores non minus interdum Poëtarum figmenta peniculo exprimunt, atque ipsi Poëtæ effinxerint; Ctesilorus Apellis discipulus eam fabulam, qua Iupiter Bachum peperisse fingitur, ad vivum suis coloribus representavit; nam ut Plinius lib. XXXV. refert, Iovem parturientem mitratum depinxit, & muliebriter ingemiscerent inter obstetricia Deorum. Nihil hic de Bacho dicam, quem Iupiter diu femorè agglutinatum habuisse ferunt, quoad partus hora venisset: Hujusmodi enim fabulæ ex ovidio lib. Metamorph. facile cuivis notæ esse possunt. Sculptores etiam statuarum suarum exempla sæpe à Poëtis mutuatis sunt. Quare quidam Leontini, quemadmodum scribit Pausanias, suis sumptibus Iovem septem cubitos altum, Aquilam sinistra, dextra vero Iaculum continentem effinxerunt; quod eum scilicet ita à quibusdam Poëtis descriptum legissent. Strabo cum de Iovis Olympii templo scribit, quo ex universa Græcia concursus siebat maximus, certatim omnibus splendida dona afferen ibus, inter cætera dicit, ibi statuam Iovis videri, ex ebore à Phidias factam, eamque ita vastam, ut templum id quamvis maximum, exiguum magnitudini statuæ esset, quare reprehensione dignus fuisse artifex visus est, quod statuam ibi posuerit, quæ loco minus congrueret; nam ea sedens, vertice tectum attingebat, quare si forte surrexisset, templi proculdubio operimentum perfregisset. Sed tamen ea apud omnes fuit laudatissima, nam ut Quintilianus ait, vastitas illa religionem injicere intuentibus videbatur, & ne scio quid maiestatis Iovis numeri addebat, hanc ad Homeri descriptionem excuspsisse Phidias fassus est, qui in Iliade ita de eo inquit;

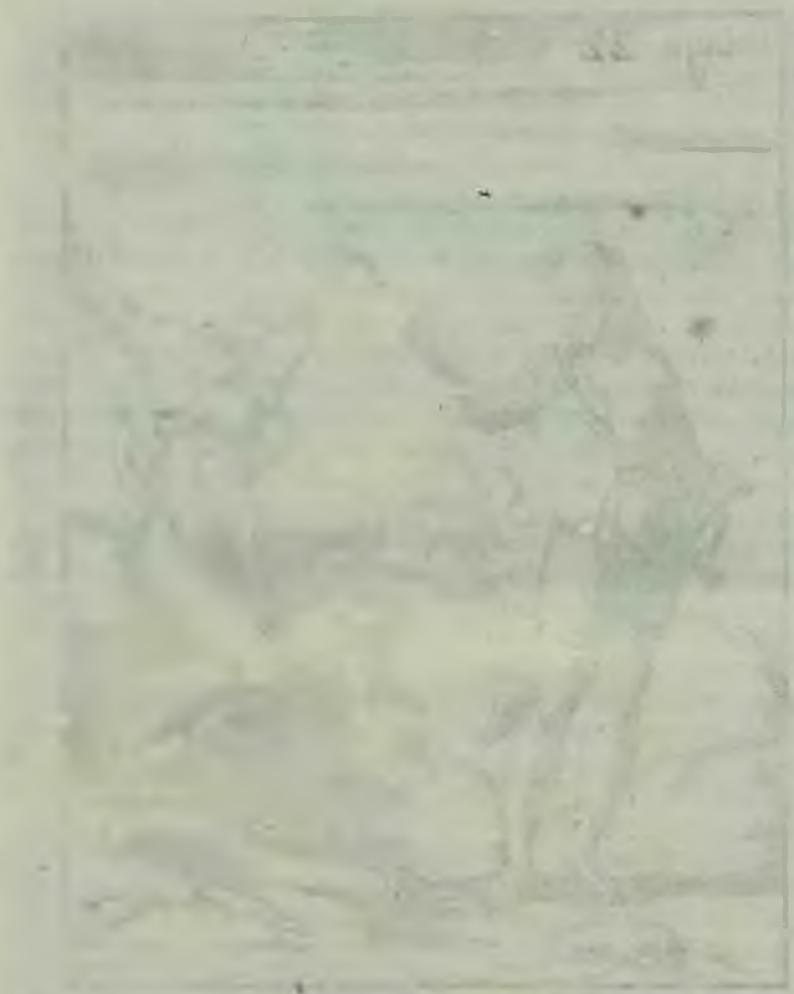
Iupiter La-
bradeus

Imago 22.2
Bellorum
instrumentorum in-
ventores.
Iupiter par-
turiens.

Annnuit

Imago. 22.

Imago. 25

Annuit, & nutitorum tremefecit Olympum

sæpe etiam pictores cui animi commenta depinxerunt ut fecit Apelles, cum conjurationis fuit factus reus, quod inferius in calumniæ imagine exponeamus: & Nealces ingeniosus & solers in arte, & Plinius lib. xxxv. refert cum prælium navale Ægyptiorum & Persarum pinxit, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declaravit, quod arte non poterat, asellum enim in littore bibentem pinxit & crocodillum insidiantem ei: nam magna est in Ægypto crocodillorum copia, sicut in persia asinorum, quam à pictoribus & sculptoribus excogitatum dicunt, Deorum imagines absque hominis vel animantis alicujus figura effingere, qualis legitur Veneri Paphiæ statua fuisse. Sol etiam ita apud Phœnices fuit expressus. Sicioni qui est Peloponæsi populus, Jovem Pyramidis instar habuerunt quod eodem referri crediderim, quo ejusdem effigies, inferioribus partibus nudi, & superioribus tecti referebatur, de qua superius diximus; basis enim ejus statuæ tenebras significat, quibus impediti, dum hanc vitam vivimus, divina illa, minus intueri possumus; Quæ acutis mentis obtutibus sunt cernenda, quos pyramidis cuspis nobis adumbrat, tunc autem ea cernimus, cum omnibus harum rerum affectibus exsuti intelligentiæ aciem acuimus, vel cum corporea hac mole deposita, sursum ad Deo fruendum evolamus.

Quintus Curtius lib. iv. scribit, apud Trogloditas in luce Jovi Ammoni consecrato, fontem extitisse, quæ aqua solis vocabatur, hæc oriente *men.* sole terebat, meridie frigebat, vesperi calebat, in tempesta nocte ferrebat, & nocte ad auroram declinante paulatim usque ad tempore deficeret ibidem ait pro numine quoddam simulacrum habitum, quod nullum cum cœteris similitudinem haberet, sed instar umbilici esset ex sinu agdis, aliisque lapillis prætiosis coagmentatum; subtilis quidem latum, ac rotundum, quod paulatim versus cuspidem attenuaretur, cumque ex eo aliquid sciscitari vellet, solemnè pompa sacerdotibus supra auratam naviculam gestatum, cui in circuitu multæ argenteæ pateræ adhærebant. In pompa sequi matronas atque origenes, in composita quædam carmina concinente, quibus sibi persuaderent, Jovem certa responsa redditurum.

Sed & sub arietis specie Jupiter Ammon fuit cultus, cuius rei hanc esse aliqui causam dicunt, quod Bachus cum exercitu per Lybiæ deserta ambulans, sitiens, cum operi à patre Jove petiisset, ab ariete ad fontem sit ductus, ubi fitim universus exercitus sedarit. Atque credentes Jovem formam illam induitum, aquas ostendisse, altare, atque arietis simulacrum ibi Jovis possuerunt, Ovidius à fabula non recedens, vult Jovem eo tempore, quo Dij Gygantum impetum declinantes in Ægyptum secesserunt, ut tutus ab eorum vi esset, se in arietem convertisse. Herodotus rationem afferens,

Imago. 23.

*Solis fons
statua um-
bilici instar.*

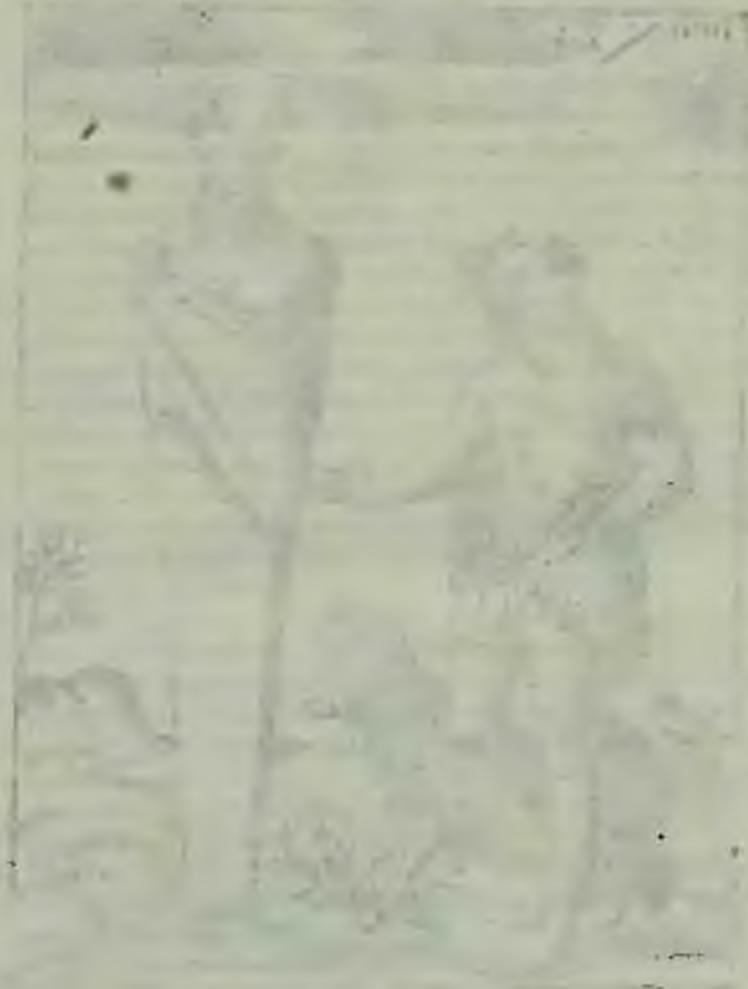
*Aries cultus
affectus.*

cur Thebis, quæ civitas est in Aegypto ; nefas esset, oves mactare, dicit Jovem, cum nolleat se Herculi mirum in modum ipsius aspectum desideranti, videndum præbere. Ubi quotidianis efflagitationibus sibi ab eo molestia exhiberetur, tandem ejus precibus victimum cessisse, ac se pelle arietina tortum ostendisse : ex hoc quæ Aegyptios Jovis simulacri exemplar sumpsisse, quod specie arietis effingebant. Quare hanc belluam apud eos divinos honores meruisse, neque unquam in sacrificium mactati, præterquam quod die Jovi sacro, quotannis caput arietii abscederent ei pellem detraherent, qua Jovis simulacrum vestirent, ad quod Herculis effigiem admoverent, ita ut hoc illud cerneret, post omnes ad decoratiuum arietem, verberandum proficisci, cuius cadaver in sacra urna conditum, maxima cum religione sepelirent ; Neque tantum apud Aegyptios Iupiter Ammon fuit, sed & apud Arcades, quemadmodum Pausanias recitat, apud quos ejus effigies cernebatur forma qua-

Imago 24.a. drata, instar Hermiarum, quæ sunt Mercurii statuæ. Alexander Neapolitanus scriptum reliquit, Celtas qui sunt Galliarum populi, loco Iovis altissimam quercum veneratos esse, fortassis quod eam arborem Iovi sacram scirent, ex cuius fructibus olim homines victimas fecerint, tanquam Iovis esset, eos alere quos in lucem edidisse, eisque prospicere crederetur. Quamobrem antiqui omnes fere Iovis statuas querens foliis coronare consueverant ; perinde atque arbor vitae Symbolum esset, quam ab eo immortales dimanare existimarent. Itaque Romanî, eos milites querna corona cohonestare solebant, qui civem Romanum in pugna ex morte servassent, ciuitate insignia tribuentes, qui vita alicujus autor exstitisset. Sed & ex oleæ foliis aliquando Iovem redimebant, hujusmodi enim arbor semper viret ; plutimum utilitatis in mortales importat ; ejus folia cœlestem colorem referre videntur : quamvis minervæ, aut Palladi potius sacra esse videatur. Pausanias narrat, alicubi in Gracia Iovis simulacrum extitisse, quod in altera manuum avem, in altera fulmen tenebat, variisque floribus genitibus circa tempora esset redimitum. Interdum Iupiter regiam coronam gestabat, quemadmodum superius ex Marciano vidimus ; nam cujus effigies, ut eam Pallas cum Arachne certans, apud Ovidium acripinxit, erat regia ; idque non injuria, cum Deorum, Hominum, universique orbis Rex crederetur. Servius decimam Virgilii Eclogam enarrans scribit, propria Iovis insignia, quæ triumphantes gestare solebant Sceptrum, togamque palmatam fuisse (quod erat vestimenti genus purpureum, magnum atque latum, dictum à palma, in eo intexta ; alii à latitudine clavorum aureorum, qui in eo picti erant, dictum putant) itemque faciem rubro colore tintam habere ; nam ut Plinius refert, Romani quolibet festo die Iovis, faciem minio illinire solebant, & à censoribus in primis Iupiter miniandus locabatur, ex quo mulieres sumperserunt exemplum sese minio fucandi, ut subræ videantur, quod putent se ita pulchritores reddi, cum interdum se his fucis

Imago. 24

fucis maxime deformes exhibeant. Apud Aethiopes proceres totos se continebant, hicque ibi Deorum simulacris color erat.

Victimæ, quæ Iovi diversas ob causas, aliis atque aliis temporibus, sub *victimæ Iovis* variis cognominibus immolabantur, erant capra; agna bima, candidus *vi immolatus* taurus cornibus auratis: idque apud Romanos, qui interdum ei farre, sale, lata, atque thure, abique alia victima faciebant. Apud Athenienses ei bos mactabatur, maxime quidem ridiculo ritu; qui erat ejusmodi, ut apud Pausaniam in Atticis legitur. In Polie ioviis ara Ordeum tritico permixuum apponabant, neque custodes adhibebant: bos ad sacrum comparatus dum ad aram accepit, *Ridiculus debat*, fruges eas attingebat: ex Sacerdotibus is, quem *BouOvov*, id est bo-*ritus sacrifici-vis* percussorem appellabant, securim in illum jaculatus, fugiens abibat: qui *scandi* assistebant, tamquam eum, qui bovem percussisset, non vidissent, securim in judicium ream citabant. Hic mos inde derivavit, ut *Suidæ* videtur, quod in festo Jovis ferunt taurum sacras placentas devorasse, paratas ad sacrificium, quem Taulon quidam, arresta Securi, statim interfecit, atque fuga evaserit: Bipennis relicta ad judicium postulata, absoluta est: & eum deinceps ritum quotannis servabant. Neque mirum, apud Athenienses securim ream peractam; nam inter Draconis leges res quoque inanimatas, cum facinoris *Bipennis rea* auctor non reperiatur, citari, damnari, relegari, extraque civitatem abiici, facta. aliasve poenas irrogari pro criminis ratione volebant. Quare apud Pausaniam de Theagene, & apud Suidam de Nicone Athleta, simile quidpiam legitur. Hic pugil fuit, & pugnis, & lucta, pancratio, cursu, & aliis certaminibus, in Olympiis, Nemeis, Isthmio & alibi vicit accepserat coronas, ut ajunt, Mille quadringenias: cum vero è vivis excessisset, quidam accessit ad statuam ejus, quasi viveret, & flagellis eam cecidit; in quem illa collapsa, hominem contumeliosum ulta est: interfecti autem filii cædis ream egerunt statuam; itaque eam Thasiin mare abjecerunt secundum leges Draconis. Pythia vero Thasios, ex hoc iniquo judicio peste laborantes, eam statuam restituere jussit. Quicum dubitarent, quo pacto illa è mari extrahenda esset, piscaiores retia cum laxassent, ut pisces caperent, eam e mari extraxerunt, quam Thasii in pristinum locum restituerunt, eique postea divinos honores decreverunt.

Fabulæ quæ plurimæ de Jove narrantur, multa præbent argumenta, ejus effigiei diverso modo exprimendæ, nam eum referunt alias atque alias subindeformas induisse, ut amatissimis rebus frueretur; in taurum enim se convertit, ut cum Europa concumberet, in Aquilam, ut Ganymedem atque Asteriam raperet, in auream pluviam, ut Danaæ illuderet; in Cycnum, ut Lædam oppimeret; in ignem, ut Æginam falleret; in Amphitryonem, ut cum Alcmena coiret; in Diana, ut Calistonis se jungeret; atque in alias innumeratas figuræ se vertisse fertur; de quibus nihil dicendum statui; quandoquidem veteres ad eas nullam Jovi imaginem expreßerunt.

DE JUNONE.

*Juno Iovis
Soror.*

Vixor Iovis.

*Supercilia
sub Lunonis
tutela.*

Dea Syria.

QUI senserunt, antiquos sub variorum Deorum nomine elementa coluisse, pro aere Itnonem intelligendam tradiderunt; quam ideo Jovis fororem fabulati sunt, quod Jupiter pro Igne poneretur: atque sicut illum cœli regem, ita hanc Reginam vocaverunt. Ignis enim atque aer in sublimioribus locis degunt, majoremque vim in res has caducas possident, quam cætera duo elementa. Interdumque eandem pro terra acceperunt; quare & Jovis uxorem finixerunt; virtus enim quædam seminalis ex superioribus corporibus in terram influit, quæ vim illi elargitur, ea omnia profundi, quæ affatim ipsa producit; non secus atque vir genitale mulieris arvum suo semine confertgens, id ad prolem concipiendam, suoque tempore edendam compellit. Itaque Virgilii hoc innuens, Jove in finum uxoris copiosis pluviis descendisse. Nonnulli Junonem idem cum Luna numen esse voluerunt; ei aliqua Lunæ cognomina attribuentes, nam Lucinam vocaverunt, tamquam ea esset, quæ à parturientibus implorata adesset, ac foetum in lucem educeret. Hinc factum est, ut antiqui alia corporis humani membra aliis diis adscribentes, sub quorum tutela essent; Junonem superciliis præposuerunt; quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quem tribuere putabant Junonem, Lucinam dictam. Sed tamen & brachia eidem sacra leguntur: quamobrem Homerus, qui unicuique Deo pulcherrimum aliquod membrum tribuit, à quo eum cognominet; Junonem *λοιπώλεων* appellat, quod est, candida brachia habentem. Itaque ejus simulacrum aliqui ex materia pura atque candida effinxerunt, corpus scilicet Lunæ adumbrantes. Lucianus testatur, quamvis Dea dicta Syria, quæ Hieropoli colebatur, Juno esset; tamen ejus statuam non unum aliquod videri numen referre, sed plurima, in ea enim aliquid Palladis, Veneris, Dianæ, Nemesis, Parcarum, atque aliorum numinum, manifesto deprehendebatur; ea supra duos leones sedebat, altera manu Sceptrum, altera fuisum gestabat, radiis caput insigniebatur; plurimaque alia in ea cernebantur, quæ aliarum Dearum erant propria. Hinc Lucianus ostendit, Junonis numen sub diversis nominibus honore atque cultu fuisse olim affectum. Quare minime mirum videri debet, si ea Lucina quoque est appellata; quam parturientes, ut sibi adesset invocabant, quemadmodum Terentius in Andria facit Glycerium, dum partus dolores experiretur, ita dicentem.

Juno Lucina fer opem, serva me, obsecro.

Hæc ab antiquis sinegebatur, sicut in Faustinæ numismatibus exstat, ibi enim matronæ stolatae imago stans cernitur, quæ dextra pateram, sinistra hastam tenet, his literis adscriptis, **JUNONI LUCINAE.** Fere omnibus

Deorum

Deorum imaginibus antiqui hastas tradiderunt, ut & in jam expositis patet, & in plurimis aliis dicitur: quare ejus rei ratio non videtur mihi amplius differenda; quæ quamvis alibi commodius forte reddi posse videatur; non tamen hic incommodo aliquid de ea re attingemus; nam quispiam hic ad miretur, cur Juno, quæ pacifica singitur, hastam gestare dicatur, bellicosorum est propria: hoc quidem non semper est verum; sape enim se valde ferocem præbuuisse narratur; ut tunc scilicet, cum opem Græcis contra Trojanos tulit, adversus quos omnes suas vires est experta, & (si Homero credimus) armata currum consendit, una cum Minerva in aciem prodit: ejus currus (nam præstantissimi quique bellatores e currutunc pugnare consueverant) ita ab Homero describitur: lignum transversum, quo currus sustinebatur, erat ferreum, rotæ æneæ erant, octo radiis suffultæ, circuli eos ambientes aurei, ære obducti, argento tegebatur locus, unde radij existebant. Supra Deæ sedes loris aureis, atque argenteis contexta erat; temo argenteus, jugum aureum erat; equorum insignia aurea: nam licet alias ejus currus ab avibus tractus legatur, tunc tamen eius ei opus erat. Virgiliius etiam eidem currum, atque arma adscribit, cum de Carthagine in primo Aeneid. loquens, ita dicit;

— *Hic illius armæ,*

Hic currus fuit.

Quare neinini debet absurdum videri, Junoni ab antiquis fuisse hastam concessam, neque me loco rationem afferre, cur plurimis Deorum simulacris hastæ sint additæ; quæ ex Justino est hujusmodi; olim scilicet reges pro diademate, aliisque regiis insigniis hastam gestabant; atque in orbis primordiis homines nullas Deorum statuas habebant, præterquam hastas, quas religioso cultu prosequerantur. Sed cum humana forma effigi Diij sunt cœpti, tunc statuas non hastas coluerunt: sed tamem ut antiquæ religionis aliqua vestigia exstarent, corum simulacris hastas addiderunt. Cum Anchises apud Virgilium lib. vi. Aeneæ progeniem ex ipso orituram ostendit, ab adolescente incipit, qui hastæ iheret: ubi Servius adnotat; hastam apud veteres præmium eorum juvenum esse, qui, imperfecto aliquo hostium in prælio, tunc primum suæ virtutis specimen ostendissent: Hastamque plurimi ab antiquis factam, ceterisque armis præpositam; ea enim præstantiæ, atque imperii erat argumentum: quare fortibus viris donabatur; sub hasta quinetiam auctionem fieri solitam; denique Carthaginenses, cum bellum Romanis denunciassent, eis hastam misisse, Suidas refert, morem Athenis fuisse, ut cum efferretur cadaver ejus, qui interfecitus esset, hasta in pompa præferretur, aut ad sepulcri caput affigeretur, hoc ritu interfectore ad monito, se inultum nonabiturum. Quare olim Hastam maximæ ducebatur, & pulcherrimum erat insigne. Hæc igitur est causa,

cur ea sacris imaginibus adpingeretur. De Junonis currū, ab Homero descripto dici posset; cum varios colores significare, qui interdum in aere cernantur. Sed Buccatius lib. ix. Genealog. sentit, dicens cum idcirco ita esse splendidum, quod Juno divitiarum Dea Credebatur: arma quoque ideo ei data ut intelligeremus, homines inter se fere divitiarum caussa pugnare. Quare eidem sceptrum in manus tradiderunt, innuentes, in ipsius esse potestate, divitias atque regnum clargiendi, quemadmodum ea paridi pollicita fuissē singitur, cum scilicet vellet, trium Dearum pulcherimam ejus judicio decerni, quod quidam magnam habet probabilitatem, si pro ea terram intelligamus, cuius sententia est, Fulgentius, qui Junonem capite velo, obducto manu sceptrum gestantem describit, hoc ostendens qua in parte regna, ac divitiae consistant; in Terra namque Reges suam ditionem habent; in terra etiam visceribus, divitiae latitant, nam inde aurum, argentum omniaque metallorum genera effodiuntur, ex inde lapilli præciosi extrahuntur. Huic Deæ Pavo sacer erat. Quare Pausanias Templum Iunonis alicubi in Gracia

*Pavo Iunoni
sacer.*

describens inter cetera quæ inibi esse recenset, extitisse etiam dicit pavonem, ex auro factum, atque gemmis maximæ splendoris, quæcum Deæ Hadrianus Imperator obtulerat. Ratio autem, cur sub Junonis tutela, hæc avis esset, prater id quod de Argo refertur esse potest, quod divitiae non secus animos nostros demulcent, atque pavo intuentum oculos oblectet; *Buccatius libro IX. de Dcorum Genealog.* Pavones atque divites inter se comparans, multain eam sententiam dicit; nam utriusque voce, maximam superbiam atque arrogantiæ ostentant; alii semper se præferunt; falsa aliorum laude se jactant; aliaque plurima apprime similia deprehendi in utrisque possunt. Sunt alia quoque aves, quæ Junoni consecrabantur, inter quas fuit quoddam accipitrum genus, item & vultur, quemadmodum refert *Ælianu*s, *juxta Ægyptiorum morem*, qui hujus avis, pennis Isidis simulacrum cernebant, quæ apud eos plurima in se numina colligebat, quæ à Gracis atque Romanis colebantur. Eisdem pennis domorum Jantias ornabant: quod secundum Alexandri Neapolitani sententiam ad domus nobilitatem, atque antiquitatem ostendendam referebatur. Anseres quoque Iunoni erant faciti; quorum aliquot Romani in ejus templo alebant, quod scilicet anseres se in capitolio à Gallis obsecro, patefactis hostium infidiis, à præsenti discriminè liberassent. Itaque in hujus beneficii ab illis acceptis memoriam publicis sumptibus in Capitolio aliquot semper alebantur, & Censores id summo studio curabant, ut optimè nutritirentur; item argenteus in Junonis templo fuit dedicatus. Atque ut se magistratos erga hanc avem ostenderent, quotannis solemní pompa, maxima cum religione splendido ferculo anscrem gestabant, eodemque tempore canem palo ex fambuco transfigebant, ut ab ea bellua peccas male custoditæ arcis ne poscerent;

Fabulan-

Imago. 25

Image 26

Fabulantur præterea Poëtae, Isidem Junonis nunciam fuisse per quam arcus diversi coloris intelligitur, qui in cœlo pluvioso tempore existere videtur: eam dixerunt Thaumantis filiam; quod admirationem significat, quam intuentibus injicit, cum pulcherrima colorum specie oculos ferit: Hoc spectrum ad divitias refertur, quæ primo quidem aspectu, insipientium animos stupore percellunt cum tamen non secus atque Iris statim evanescant. Hæc apud veteres Dea est habita, quam fingebant habitum muliebri, Versicolo r^e veste, non nunquam & croceo in obsequium expeditam; alias etiam versicolores ei Virgilius tribuit in IV. Æneidos cum eam à Junone missam fingit, ad Didonis crinem incidentum. Juno etiam fertur quatuordecim Nymphas ad sua obsequia habuisse paratos, ut in primo Æneidos & oculum alloquens, ipsa de se dicit; quarum pulcherrimam illi in Uxorem pollicetur, si ipse ventos, quorum Deus credebatur ad Æneæ classem disjicendam emittat, hoc aeris turbationem portendit, quem Iuno adunbrat; hujusmodi sunt nubes, venti, pluviae, nives, fulgura, tonitrua, caligines, atque id genus alia: Quæ etiam à Martiano Capella lib. primo Philolog. Sub Iunonis imagine representantur, quam ita describit. Iuno tecto capite lacteo quodam galumnatæ prænitezbat: Cui genimis insitum diadema preciosis: nam neque Scytidis Vireta nec Cerauniorum Vibrans, fulgurans que lumen nec fructicolor Hyacinthi credebatur abesse profunditas, sed totum illud scutum capitum fulgurantis Thaumantios obtulisse reginæ coeli tuni ferebatur. Ipsius vero divæ vultus assida perlucens gratia fratri consimilis, nisi quod ille immutabilis lætitia renitebat: Hæc commutationum assiduarum nubilo crebrius turbidabatur: nam vestis ejus hyalina, sed peplum fuerat caliginosum: quod tamen si appulsi cujusdam luminis tangetur, inter obumbrantes nebulae sudæ perspicuitatis gratia præniteret. Hæc fulmen dextera læva sonoruin bombis torrentibus sustinet tympanum hujus calcii admodum furvi; quorum soleæ atræ noctis nigredine colorantur (sed Hesiodus eas vultesse auratas: in cuius sententiam Poëta omnes discedunt) ejusdem genua Zona quidem diversicolor ambiebat, quæ nunc præ fulgido respondebat orbe, nunc vanescens gratia tenuata varicetas ita penitus obliquabat, tanquam nihil habuisset ante discolorum. Hæc Martianus: quæ ita clare aeris qualitates ostendunt, ut nihil sit opus explicazione, Itaque ad aliam Junonis statuam, de qua Pausanias in Corinthiacis meminit, veniamus, Dea signum in Solio sedebat, eximia magnitudine auro & Ebore fabricatum, Polycletiopus: corona erat capiti imposita: ea Gratias & Horas egregie factas habebat; Dea manu altera punicum malum, altera Sceptrum tenebat, cui cuculus insidebat; quod idcirco factum dicunt, quod Virginis Junonis amore captus Jupiter in eam se avem vertierit, quam puella tanquam ludicum captarit, in hoc suam sententiam

Iunonis 1-
mago.

Imago 16.a.

tiam Pausanias interponit, dicens se hæc, & quæ his sunt similia, de Diis vulgata, & si vero neutiquam existimet, non putare tamen negligendam perinde atque aliquod arcanum sub his fabularum involucris latitet: Quod tamen cum ipso non patfaciat: neque ego audeo aliquid comminisci; sèpius enim sum faslus, me nolle ibi aliquid tcmere asserere, de quo antiqui tacuerant.

Apulejus lib. X. de Asino aureo, cum judicium Paridis in scena actum describit, inquit in scenam mulierem prodiisse, quæ Junoni erat similiis, honesta forma habentem in capite candidum Diadema, & Scutum manu gestantem Castore & Polluce comitatam, qui cassides in capite gestabant, stellarum apicibus insignes, atque ita quoque efficti in antiquis numismatibus vescuntur.

Castor & Pollux.

Hi Dioscori id est Jovis filii dicebantur, qui ita charitate se mutuo complexi feruntur, ut vita inter se divisa, vicissim viverent, atque morerentur; efficerentque signum, quod Geminos vocant. Spartiatæ ita horum simulacra effingebant; erant duo ligna parallela duobus obliquis conjugata, id quod putabant, fraterno Deorum amori simulacrum proprium esse, horum unus pugillatu, alter equo plurimum valebat. Quare ambo sape fuerunt efficti albis equis insidentes, qui illos forte referebant, quos à Junone dono acceperant, à Neptuno ipsi traditos; quorum nomen uni Xantus, alteri Cyrrallus erat: Equites hi in quodam pervetusto Athenis Templo visebantur; atque ea forma Vacieno, cum è prætura Reatina Romanum veniret, noctu visi sunt, dicentes Persem Regem illo die captum quam rem Cicero lib. III. de nat. Deorum narrat: Justinus scribit, impratio inter Locros & Crotoniatas, duos adolescentes egregia forma, statura proœcta, in equis albis, diversa ab aliis arma ferentes: purpureis vestimentis induitos visos esse, qui in prima acie fortissime pro Locris inbus, quorum numerus ad quindecim millia perveniebat, contra Crotoniatas, qui ad centum viginti millia erant, sed tamen hos ab illis fractos, ac profligatos fugisse, duorum illorum procudubio opera, qui ejusmodi victoria parta, ex hominum oculis evanierunt. Hi non injuria Dioscuri crediti fuere; Nam cum Locris à Lacædemoniis suppetias postulassent, iis non impetratis ad Dioscurorum open implorandam configerunt. Qui qua forma essent quæque insignia gestarent, optime in se duo illi adolescentes Messeniæ, de quibus Pausanias in Messeniis expresserunt: Hi namque in Laconia fines populandi gratia simul excurrere soliti erant: Forte Lacædemonii pet fastos Castoris & Pollucis dies, post solemne opulum in ipsis castris compositionibus se, & lusibus oblectabant: Ibi duo illi adolescentes, in albis tunicis & purpureis lacernis, equis pulcherrimiis invehentes hastas manibus tenentes, de improviso se Lacædemoniis ostendere, illi castores esse rati, qui sacris intercessæ suis voluerent, adorabundi occurrerunt, corum sibi

Imago . 27.

numen precibus implorantes. At juvenes, ubi primum in medium recepti sunt, tumultum, & stragem, modo hos, modo illos hastis ferentes, ediderunt; atque inde ad suos impune, violatis sacris, reverterunt. Pileati præterea, Castor atque Pollux fuisse feruntur, ut à Catullo in hoc scaronte;

A pileatis nova fratribus pila.

Nam Laconibus, ex quibus Dioscuri fuerunt oriundi, pileatis pugnare mos fuit, ut Festus scribit. Pausanias in quadam Laconia partē sigilla nonnulla pileata extitisse narrat; quæ non certo asseverat Castorum fuisse, nec ne.

Hic libert aliquid de pileo dicere, quod apud Romanos olim erat libertatis insigne; nam cum servum manumitterent, ei caput radebant, ac pilatum tradebant: hoc apud Feroniam fiebat; nam ea manumissis servis, id est libertinis præesse putabatur. Quare Plautus in Amphit. servum introducit ita optantem;

Vt ego hodie raso capite calvus capiam pileum.

Interfecto Julio Cæsare, Romæ passim hastæ cum pileo in vertice humi figebantur, quasi populus ad libertatem vocaretur. Cum urbs in magnō discrimine versabatur, ut undique milites ad præfens periculum contraherentur, vel cum quis seditionem commovere vellet, servi ad pileum vocabantur; quo libertas eis certa promittebatur. Hinc legimus, Brutos monetam crudis cum pileo, duobus pugionibus imposito, eo innuentes, se, Tyranno interfecto, patriæ libertatem restituisse. Nerone mortuo, Romæ, & per provincias, quemadmodum Suetonius testatur, passim populus curritabat cum pileis; eo gestu significantes, sc̄ à servitute in libertatem assertos. Apud Plutarchum legitur, L. Terentium Nobilissimum civem Romanum Scipionis triumphantis currum pileatum sequutum esse, quod captivus cum esset apud Carthaginenses, Scipionis opera liberatus esset. Idem multi quoque cives Romani in triumpho T. Quincti fecerunt, quod ab eo devicta Macedonia, vindicati essent in libertatem, quemadmodum Plutarchus, atque Livius referunt. Pileus præterea virtutis atque scientiæ est argumentum, ideoque nostra tempestate ii, qui Doctoris insigniis decorantur, pileo donantur. Pileatos servos vñnum ire solitos, quorum nomine vendori nihil præstaret, Agellius lib. vii. ex Cœlio Sabino refert.

Sed ad Castores revertamur; nam sub Castoris nomine, Pollux quoque ejus frater intelligitur. Itaque Bibulus, qui Cæsar's fuit collega in consulatu, cum suam ab eo auctoritatē usurpari cerneret, qui solus ambo nra nomine cuncta præstaret; sibi fatebatur id accidisse, quod Polluci; nam templo, ambobus Dioſcuris dedicatum, Castoris tantum, aut Castorum nomen præferebat. Hi, ut Aelianus atque Suidas narrant, juvenes, proceræ statura,

berbes, inter se similes, militaribus indumentis, ornati Gladios ad femur, Hastasque in manibus habentes effingebantur; stellarumque loco, de quibus supra dixi, flammule eorum capiti adpingebantur. Nam scribit Diodorus Siculus, Orpheum, cum tempestate una cum ceteris Argonautis agitatur, Deis Samothracibus vota fecisse pro salute, ac columitate; & exemplo sedataim tempestate, cum duo astra supra Castoris, atque Pollucis capita cecidissent; Deorumque providentia se servatos credidere. Unde factum est, ut qui tempestate deprhensi forent. Dioscoris vota facerent. Itaque Pausanias quamidam Neptuni statuam, apud Corinthios existentem describens, in basi inquit Castores suisse exsculptos, ut qui navibus, atque nautis salutaria numina crederentur: nam maxima aliqua tempestate in mari orta, solent interdum quidam ignes in sublime micare, qui tranquillitatis Paulo post futuræ spem præbent; de quibus Seneca, ac Plinius scribunt: hi, cum in aere se ostendant, qui pro Junone capituri; non injuria gemini fratres, Castor, atque Pollux Junoni sunt comites attributi.

Sed iterum ad Junonem venendum; quam fabulae fingunt, ut Theopomus atque Hellanicus recitant, quondam à Jove pedibus vincitam catenis auricis, ex quibus etiam gravissima ferri moles dependebat: itaque ea insublime pendula visebatur. Hoc eo spectare arbitror, quod ea acris pars, quæ ab æthere longissime recedit, in qua, ut omnium densissima, nubes caligo, pluviae, aliaque hujusmodi procreantur, facile cum aqua, atque terra coit, quæ clementa, cum sint gravia, semper sidunt. Apud Pausaniam est legere, in quadam Boëtiæ parte Junoni sanum consecratum, in qua ingens simulacrum ejusdem stantis existebat: eam vero ibi Sponsam appellabant. Sed id nominis magis juve ei in insula Samo attribuendum fuisse existimo, quam olim, ut Laetantius ex Varrone refert, Partheniam vocabant, ex Junone, quod adolescentula ac virgo ibi degisse feratur, ibidem que Iovi matrimonio conjunctam. Itaque in templo, quod in eo loco habebat, ei simulacrum erat positum, quod sponsæ speciem referret, quæ forte flammeo obnubebatur; quod velum ita à flammeo colore, qui est ruber, dicebatur, quia scilicet recens nuptæ ingenuo quodam debeant rubore perfundi. Itaque Varro scribit, apud antiquos morem fuisse; ut nocte tantum nuper nupta cum marito coiret, perinde atque per noctis tenebras minus erubescerent. Eadem ad maritiæ noætu leætica vehebantur, quæ à mulis, sive bobus gestabatur, quemadmodum Suidas narrat: ubi sponsa in medio sedebat, ejus latera ex una parte marito, ex altera honestissimo aliquo aut amico, aut propinquuo claudente. Eis quinque pueri totidem faces præferabant, ut ex plutarcho in Problematis nuptialibus habetur: quibus cum nocturnæ tenebræ dispellebantur, tum faustum omen afferbatur, fore ut ex illo matrimonio fecunda proles oriaretur: generare

*Castoris
open cur
nauta im
plorarent.*

*Flammeus
nuptiarum
velum.*

*Faces præ
ferebantur.
nuptis.*

enim

enim nil aliud est, quam in lucem edere. Hæ faces quinarium numerum non excedebant; nam opinantur aliqui, mulierem uno partu ad quintum pervenire posse, ibique sistere. Sed alii, rem subtilius considerantes, veteres, numerum imparem in nuptiis adhibuisse dicunt, ut eo pacem atque concordiam submonerent; is enim in partes æquales dividi nequit, semper aliquo medio numero remanente, qui ambabus communis, eas iterum inter se conjungere posit. Quamobrem cœlestes Deos impari numero gaudere dicunt, qui pacis semper sint auctores; inferis vero parem esse gratum, à quibus semper discordia proficiscatur; par enim numerus in duas æquas portiones dispisci potest, nihil reliqui existente, per quod rursus partes in unum coeant. Ex imparibus veteres ad nuptias optimo jure quinarium desumpserunt; is enim primus est numerus, qui ex primis pari atque impari, inter se conjunctis exsisteret, unitas enim numerus non est, sed numerorum principium. Itemque quinque Deos in nuptiis invocabant, Jovem scilicet, atque Junonem adultos, Venerem quoque, Suadelam, & Dianam. Proponebant præterea sponsæ aquam atque ignem; aut ut ostenderent, hæc per se ac seorsim infoecunda, hunc quidem, cum nihil humiditatis contineat; illam vero, cum sit frigida; sed ad rerum procreationem, caliditatem, atque humiditatem inter se coire debere; eodemque pacto ad prolem conficiendam, viri atque uxoris conjugione opus esse: aut ut eam admonerent, ut quemadmodum ignis res impuras expurgat, & quod in re inest facis excernit; aquaque fordes cunctas cluit: ita se pudicam, ac puram præstet, nihil umquam in se admittens, quod labore connubiales leges aliqua respurgere valeat. Ferebatur etiam colus atque fulus: itemque in mariti domum per ovis vellus nupta transibat: alios præterea ritus veteres in nuptiis adhibebant; quos, ut ad nostrum propositum minus facientes, prætermittimus; nam paticos hos recensimus, ut ostenderemus, quo pacto Junonis sponsæ simulacrum esset effingendum; nam hoc Varro reticuit, cum hujusmodi simulacrum Junonis in Samo insula extare testatus est. Sed ad id revertamur, quod ex Pausania dicebamus, Junonem scilicet sponsam vocatam; rationemque, cur ita vocaretur, ex eodem in Bœoticis afferamus; quæ est hujusmodi Junonem ajunt iratam Iovi, incertum qua de causa, in Eubœam secessisse: Iovem cum placare eam non potuisset, ad Cithæronem, qui tunc Platæensibus imperabat, venisse: fuisse vero Cithæronem nemini calliditate secundum. Ejus monitu Jupiter simulacrum è ligno fabricavit, illudque plaustro vestimentis velatum impo-
suit: in vulgus verò prodidit, Platæam eam esse, Asopi filiam, quæ sibi esset desponsata, Id ubi ad Junonis aures pervaluit, accurrit illico, & ad Plaustrum accedens, veste consicissa, ligneam esse effigiem comperit, quam novam esse nuptam putarat: falsam se itaque latanti animo ferens, facile in gratiam cum Jove rediit. In ejus rei memoriam festos celebrabant dies, Dedala quæ

Numerus
Par, & Im-
par.

*ignis, & a-
qua sponsæ
proposita,*

Iuno sponsa.

nuncupabantur. Hanc fabulam Eusebius ex Plutarcho ita interpretatur ; Junonis ac Iovis bella, & dissidia nihil aliud , quam Elementorum interiem significant ; quæ, nisi certis proportionibus contemperentur , natura rerum soluta , magnam perniciem afferunt. Si ergo Iupiter, id est, calida virtus , ac ignea nimium excederit , siccitate omnia pereunt : si vero Juno , humida scilicet & ventosa natura Iovem aspernata superaverit , magna vis pluviaæ delata diluvio cuncta vastabit : quod illis temporibus factum, Boëtiam maximè regionem probavit, quæ multitudine aquarum torta fuisse dicitur : Quia quam primum tempestate transacta , terræ apparuerunt,

Imago 28.a. Deorum reconciliatio facta singitur : Prima vero omnium arborum Quercus effloruit ; quæ non modo piis hominibus (ut Hesiodus ait) verum etiam diluvii reliquiis opitulata est ; cum glandes rami ferant , & apes cum te-
gat truncus.

Iunonia Rosa. Iunonem veteres candidis liliis coronabant, quæ Iunonias rosas appellabant ; nam ejus lacte respersa , ut fabulis fertur, candida evaescunt ; fabulantur enim , Iovem ad ejus dormientis ubera Herculem infanteum admovisse , ne eum suo lacte nutritum , tam infecto odio prosequeretur. Sed eum nimis avide lac exsugentem effecisse ut Dea evigilaret , cognitumque.

Vix Lact. a. Statim esse projectum, ita ut lac per cælum spargeretur ; indeque ea cæli pars dealbaretur , quam viam lacteam Astrologi vocant, aliquid etiam in terras instillaretur, ex quo lilia candescerent. Tertullianus testatur, Argis Junonis simulacrum fuisse , vitium ramis circumdataum , quod Iconis pellem pedibus proculcabad : perinde atque in Bachi contumeliam pampinos gestaret , leonemque calcaret , ut Herculi injuriam faceret , quos ambos privignos maximo odio infectabatur. Lanuvij Juno sospita , tanquam Deatutelaris colebatur , ut Livius refert ; ejusque statua sicut Cicero testatur , caprina pelle amiciebatur , Hastam atque Palmam gestans. Festus de Iunone Februali Loquens, cur ea ita nuncuparetur, inquit , ei februario mense sacra fieri, ejusque ferias esse Lupercalia , qua die mulieres febrabantur à Lupercis amiculo Iunonis, id est pelle caprina. Finixerunt præterea ipsius Iunonis simulacrum Æream forficem præferens ; sumpta translatione (ut Suidas dicit) ab incidente capillos forfice & purum corpus ostendente : quod manus acri eius Juno est Symbolum , in humanis corporibus expugnandis tribuitur. In quodam Neruæ numismate, matrona est cum radiata corona in Throno sedens , læva sceptrum , dextera forficem præfert Juno : Iudicari possit : literæ tamen quæ in eo legantur hæ sunt,
FORTUNÆ. P.R.

Non memini me de alio Iunonis simulacro legisse nisi quod aliqui eam tantam effingunt , manibus papaverum capita tenentem , ac ad pedes Jugum habentem ; Hoc innuentes quo pacto inter se conjuges conjuncti esse debeant idem-

Imago. 28.

25 000 000

idemque rescertur ad prolem ex eorum conjunctione existentem, hujus imaginis nullam apud antiquos mentionem invenio factam: præterquam quod Jugæ Junonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Jugarius dictus est, ut Festus ait, quod ad hanc aram veteri ritu nubentes vinculis jungabantur in omen futuræ concordiæ. Et Servius super illa Virgilius verba

iv. Aeneid.

Ne cui me vinclo vellem sociare jugali:

Jugali, inquit, propter jugum, quod imponebatur matrimonio conjungendis; Unde etiam Juno Jugalis dicitur. Et cum Dido se Aeneæ matrimonio conjungere statuisset, sacrificasse ibidem legitur.

Iunoni ante omnes, cui vincula jugalia cura.

Ex quo nonnulli, itemque ex Veneris imagine, quæ cum compedibus pingitur, Matrimonium expresserunt, quod collum jugo submiserit, & pedes compedibus habeat vinculos, Id alii ex Hymenæo derivarunt, qui nuptiis præesse credebatur: in quibus eum olim, quibusdam conceptis precibus invocabant, ut is suo numine præsens, matrimonium fortunaret. Sed & aliis quibusdam ritibus antiqui conjugalem concordiam adumbrabant: nam conjugibus fausta quæque precati, in nuptiis à male ominatis verbis parcebant: quare sæpe cornicem nominabant, ut inferius in Concordiæ imagine videbimus; Junonique Jugali sacrificantes, fel ex victima extrahebant, idque post altare projiciebant, ut ostenderent inter conjuges nihil amatoris intercede-
re; quod est, eos vacare omni dissidio, atque odio debere. Atque ideo *Fel proje-*
veteres in nuptiis celebrandis, Hymenæum invocandum sanxerunt; non *Etum.*
quod is matrimonium instituisset, sed quod post multos gravesque labores,
atque discrimina, ad optatas tandem nuptias maxima cum felicitate perve-
nisset. Res autem ita à Luctatio Statii interprete lib. III. Theb. narratur;
Hymenæus puer Atheniensis fuit: is, cum annos puerilis ætatis excederet, *Narratio de*
neque adhuc virum posset implere, ea pulcritudine præditus fuisse di-
citur, ut fœminam mentiretur. Hic cum unam ex civibus suis virginem
nobilem adamasset, ipse mediocribus ortus parentibus, quia nuptias de-
sperabat; quod poterat tamen, puellam extrema amoris linea diligens,
animum solo satiabat aspectu. Cumque nobiles fœminæ cum virginibus
sacra Cereris Eleusinæ celebrarent, subito Piratarum adventu ra-
ptæ sunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat subsequi-
tus, & ipse puella Creditus. Cum igitur per longinquæ maria prædam pira-
tae vixissent, ad quandam regionem tandem perveniunt, ibique somno
oppressi, ab infrequentibus sunt interempti. Hymenæus, relictis ibi virginibus
reversus Athenas, paetus est & civibus dilectæ nuptias, si eis filias suas resti-
tuisset: quas ubi pro voto restituit, exoptata incepit uxorem: quod conju-
gium quia felix fuerat, placuit Atheniensibus nomen Hymenæi nuptiis miscere
Hac

Matrimo-
nium.

Hymenæus.

Hymenæo.

Hæc Lucretius. Sed Donatus in Adelph. Terent atque Servius in pri-
mum Aeneid. ipsum etiam Hymenæum tradunt puellas liberasse , cum pira-
tas somno fatigatos interfecisset. Hæc Græci de nuptiarum suarum Deo :
sed Romani omnis causa Thalassionem in nuptiis invocabant. Res ita
habet ; quemadmodum eam Livius describit ; Romæ scilicet in raptu Sabi-
narum virginem unam , longe ante alias specie & pulcritudine insignem à
globo Thalassii cujusdam raptam fuisse ; multisque sciscitantibus , cuinam
eam ducerent , identidem , ne quis eam violaret , Thalassio ferri , clamita-
tum : propter quod nuptialem hanc vocem factam. Aut hic ritus inde origi-
nem trahit ; quod Thalassio , juxta Varronis sententiam , signum sit lanifi-
cii : nam Thalassionem vocabant quasilium vas utique lanificiis aptum : ut
hac voce sèpius repetita , sponsam admonerent , quodnam ejus esset munus
futurum : id etiam Plutarchus in Problematibus confirmat , refrens quo-
que , quod superius de colo , atque fuso , atque transitu per vellus ovillum
diximus : sed & Festus vult sponsam supra id sedere solitam ; ex eo enim
lana sumitur , quæ postea colo aptatur ; atque hæc verba concepta dixisse ;
Ubi tu Catus , ego Caia : quibus verbis designabatur , omnia inter maritum
atque uxorem communia esse debere. Atque senserunt aliqui , hujusmodi
nomen in nuptialibus cæremoniis fuisse adhibitum , in Caiz Cæcilie memori-
am , quæ eadem Tanaquil Tarquinii Prisci uxor fuit , mulier sane sapiens ,
atque omni virtutum genere prædita , quæque domum summa cum provi-
dencia administravit. Quare Plinius ex Varrone refert. Romæ magna
cum religione ejus fusum , atque colum fuisse servatum ; crepidas aliqui
addunt. Hincque factum esse asserunt , ut sponsa , ubi primum viri do-
mum ingredetur , secum colum una cum lana , atque fuso afferret , ut
scilicet se ad virtutem mulieris hujus imitandam excitaret , quæ suis labori-
bus regiam vestem Servio Tullio suo genero confecisse tertur : Hanc po-
stea ad fortunæ templum suspenderunt. Cingulo insuper nupta cingebat-
ur , quod vir in lecto soluebat. Factum id ex lana ovis Sextus Pompejus
dicit ; ut sicut illa in glomis sublata conjuncta inter se est ; Sic vir suis se-
cum vincit , conjunctusque esset. Cingulum id Herculano nodo viictum ,
vir omnis causa soluebat , ut sic ipse felix in suscipiendis liberis es-
set. Sicut Hercules fuit , qui LXX. liberos reliquit. In quo Deam
Virginensem vir invocabat , quæ fasciis virginibus feliciter solven-
dis præesse credebatur. Hanc Deam ut D. Augustinus lib. VI. de
Civit. Dei ex Varrone refert , una cum magna Deorum turba in cubicu-
lum ferebant , ut iis opitulantibus , vir facilius Virginalem florem decer-
peret , neque sponsa id reformidaret , cum tot Deos præsentes cerneret , qui
eam ad se se marito permittendam hortabantur , quolibet suum munus ex-
excente ; nam distincta erant inter eos munera. Sed Coryphæ Verus
atque

*Thalassius in
nuptiis in-
vocatus.*

Imago. 29

atque priapus erant. Sed quid opus est referre Deorum numerum, qui ab antiquis nuptiis præponebantur, cum sit fere innumerabilis? neque id mirum; nam (ut supra diximus) apud Veteros mos fuit, ut singulis hominum actionibus singulos Deos præficerent; qui etsi interdum, non erant inter se nomine diversi, cognominibus tamen distinguebantur, quod ex Martiano Capella Lib. II. Philol. patet, ubi candem Junonem ob quatuor munera, quibus in matrimonio fungi putabatur, quatuor cognominibus insignit, quæ sunt Interduca, Domiduca, unxia atque Cinxia. Verba sunt hujusmodi; Jure te mortales puellæ debent in nuptias convocare ut earum & itinera protegas, & in optatas domos ducas; & cum posses inquit faustum nomen affigas, & cingulam ponentes in Thalamis, non relinquas. Sed jam de Diis nuptialibus satis, de quibus nullam eorum Imaginem apud antiquos me legisse memini: revertamur ad ritus, qui in nuptiis adhibebantur, quatenus ad Hymenæi effigiem pertineant. Solebant olim vittis postes ornare ac eosdem adipicere, ne quid mali medicamenti inferretur. Mariti nuces spargebant, pueris magno cum strepitu eos colligentibus, ne sponsæ clamor dum Fasciam Virginalem sibi solui nollet circumstantibus audiretur. Aliis placuit ea id gratia factum, ut se puerilibus omnibus ludis renunciare, & juvenilia cuncta ludicra relinquere maritus eo indicio testaretur. Varro spargendarum nucum hanc esse rationem putabat, ut Jovis omne matrimonium celebraretur, ut nova nupta matrona esset, sicut Juno. Nam nuces in tutela erant Jovis. Sed de his haec tenus. Pingebatur Hymeneus coronatus floribus & ameraco dexteræ forcem tenens, sinistra flammeum (lutei Velaminis id genus) quo velo novæ nuptæ se tegebant, idque flammeum vocabatur, quo boni onnis causa eas vulari solitas Sex. Pompejus tradit, idcirco quod eo assidue Flaminica uteretur; cui divortium facere non licebat. Sed tamen non incommodo referri *Imago Hy-*
potebat, ad sponsæ ruborem atque verecundiam innuendam, quam idem menis.
dicamus licet cum Pudore, quem antiqui tamquam Deum venerabantur: quare ei Athenis altare erat dicatum; Lacedæmone vero simulacrum positum fuit ea de caussa, quam Pausanias in Laconicis narrat; Cum Icarius Ulyssi Penelopem, nuptum dedisset, Ulyssis animum tentavit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ spes ubi hominem fecellit, filiam oraro cœpit, ne se desereret, atque ut secum permaneret. *Quin & Ithacam jam proficiscentem in curru prosequutus, multis eā solicitabat precibus.* Ulysses, tandem victus hominis importunitate, puellæ optionem dedit, vel se ut sequeretur, si id mallet, vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam ajunt, nihil sanc respondisse, sed faciem tantum ve-*laſſic: Icarium, cum sibi probœ noſſe videretur, quid illa animi haberet, ut cum Ulyſſe abiret, permisſe.* Signum vero pudoris ea in viæ parte dedicasse, quo Penelope, cum faciem velavit, per venerat: quod forte facie testa effictum erat

Quare non temere recens nupta faciem flammeo velabat, quod sinistra Hymenæus gestabat; qui & in pedibus croceos soccos habebat. Sed ejus imago præclare à Catullo in Epithalamio in Nuptias Juliarum & Manlii adumbratur, his verbis;

*Collis o Heliconii
Cultor, Vrania genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem o Hymenæe Hymen :
Cinge tempora floribus
Suave olentis amaraci ;
Flammeum capelatus : hic
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede soccum.
Excitusque bilari die,
Nuptialis concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus,
Pineam quate tadam.*

Seneca vero in Medea sic eundem effinxit his versibus;

*Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem discutiens, auspice dextera,
Huc incede, gradu marcidus ebrio,
Præcingens rosoe tempora vinculo.*

Claudianus etiam in Epithalamio Palladii & Serenæ ita de Hymenæo canit;

*Dulce micant oculi, meas infecerat igni
Solque pudorque genas: dubiam lanuginis umbram
Cæsares intonsa regit.*

MAGNA MATER.

TEERRAM existimavere veteres, omnium Deorum primam; quam ideo
*Terra cur
Mater dicta.* Magnam matrem, atque Deorum matrem dixerunt; & pro naturæ
ejus varietate, diversisque qualitatibus, multa ac varia ei nomina impôsuerunt, multipli cultu affecerunt, ac diversas illi statuas posuerunt. Quam-
obrem, cum de ea, prout interdum sub Junonis nomine intelligebatur, su-
perius distinximus; nunc dicendum restat de aliis imaginibus, quæ alia-
rum Dearum nomine insignitæ, terram nobis repræsentant; cui uni rerum
naturæ partium, juxta Plinii sententiam lib. II. naturalis historiæ, eximia
illa, ut cœlum Dei, quæ nos nascentes excipit. Itaque solebant veteres editum
infantem statim in terra deponere, tamquam si collocassent in ulnis omnia in
rerum

rerum matris : quem & illico levabant ; cui rei Deam dictam Levanam præposuerunt ; sicut & Cuninam Dcam colebant , quam infantes in cunis tueri , & fascinum submovere credebant. Erat & Vagitanus Deus , qui infantum vagitibus præesse existimabatur. Paventia puerorum pavoris Dea dicebatur. Edusa & Potina Dææ præsides existimatæ sunt infantum edulii & potionibus. Quare terra nascentes nos ubi statim exceperit, natos alit, semelque editos sustinet semper ; novissime complexa gremio , jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operit. Neque homines tantum ; aut bellux , sed omnia quæ hic sunt , à Terra vitam haurire, ab eaque ali, ac conservari videntur. Merito igitur magna mater Deorum ipsorum mater appellatur , Nam Dii qui à veteribus colebantur , aliquando mortales fuisse perhibentur , ac ea terræ fructibus viicitasse constat , instar mortalium cæterorum ; Hæc eadem est, atque Ops , Cybele, Vesta, Rhea, Ceres , a liæque quæ Terram aliquo modo significant : quarum nomina , fabulas, ac alia quæ de iis jactantur, à nobis hic declarabuntur, cum earum imagines describemus , si opportune ceciderit : Nam sicut pictores tabulas omnibus ornamenti convestiunt , quæ intuentum oculos oblectare possint ; ita & nos has à nobis adumbratas Imagines, omni pigmentorum genere distinguere decrevimus , quo legentium animos majori voluptate perfundant. Nam hic interdum nomen aliquod expono , aliquando fabulam intersero, quam vel longa interpretatione declaro, vel leviter præstringo ; nec omitto aliquid attingere , quod ad historiam pertinet. Omnia vero hæc ita præstare studio, ut loco fiant ; qua ex re si non magnam aliquam oblectationem lectoribus creo , & certe non mihi videor multum molestiæ afferre ; cum reatum Varietas per se nata sit , fastidium magna ex parte levare : Magna ergo mater Ops ab antiquis fuit appellata , ab ope scilicet præbenda ; quia nihil est , quod mortalibus majori sit adjumento ad vitam tolerandam ipsa terra, quam & Homerus Ζυδογερη , hoc est , vitæ clarginium cognominat ; ea namque ubi cominode degere possumus, undeque vi&itemus, affatim suppeditat plurimisque rationibus , piissimæ Matris instar nobis prodest. Quare Martianus eam describens , inquit eam grandevam , corpulentamque esse : quod cum iis consentit , quæ Pausanias in Achaicis, de quodam Teluris simulacro refert , quam vocabant Luristernon, id est latum pectus habentem. Hæc quamvis facunda , circumfusaque partibus , tamen floridam , discoloramque vestem herbida palla contexuerat ; in qua totus gemmarum , metallorumque Census , atque omnium proventus , frugumque & sationum larga admodum ubertate ferebantur. Ex hac Imagine Terram quivis intellexerit ; quam Varro vult , ut Divus Augustinus refert, Operem vocari , quod humana Opera melior evadat , & quo magis colitur, eo ubiores fructus proferat : eamdem dicit Proserpinam nuncupati ex

Opis.

Expositio imaginis opis. enim fruges exeuntes proserpunt. Vesta dicitur, quod viridibus herbis Vestia-
tur. Buccatius lib. III. de Gencl. Deorum hujus Imaginem Exprimit, &
quid ea sibi velit exponit, dicit ergo eam in capite Turritam coronam gesta-
re, nam terræ ambitus coronæ inslar est civitatibus & oppidis insignitus.

Vestis præterea ramorum, atque herbarum tentura distinguitur, quæ arbores
plantas ac herbas ostendit, quibus terra est condita. Sceptrum manu tenet, quo
regna, divitiae ac humana potentia, quæ sunt in terra significantur, Tympana,

Imago 30.a. quæ apud eam sunt ad Terræ rotunditatem referuntur, quæ in duo hemisphæ-
ria dividitur, quorum unum superius vocatur, in quo nos degimus, alterum
inferius, quod Antipodes incolunt. Quadriga vehitur; nam ea licet immo-
bilis persistat, opera tamen, quæ in ea exercentur, certo quodani ordine per

quatuor anni tempora progrediuntur, alio aliud deinceps sequente. Quod
à Leonibus trahitur, vel agricolarum in tradendis terræ seminibus opera de-
monstrat; consuevere enim leones, ut Solinus dicit, si per pulvereum solum
iter faciant, cauda pedum suorum verrentes turbare vestigia, ne venatori-
bus, sui itineris præstent indicium: quod & agricultæ seminibus injectis sta-
tim faciunt, sulcos tegentes, ne semen surripiatur ab avibus: vel cum sint
ossa leonum, ossibus cæterorum animalium duriora, intelligi voluerunt,
vertentium terram, membra oportere esse solidiora, quam cæterorum: vel ut
ostendatur perleones; quos quadrupedum reges dicimus, & jugo Opis
subditos, orbis principes terræ legibus esse suppositos. Si vero fabulam spæcta-
mus, Hippomanes & Atalanta, eo quod in luce Matri Deorum sacro, nulla
religionis ratione habita, una coicrint, in leones ab ea conversi dicuntur
ac dominæ currui alligati. Sedes autem vacuae circum illam positæ desi-
gnant, non solum domus, sed civitates, quæ incolentium sunt sedes, vacuas
persæpe fieri, vel peste agente, vel bello; seu quia in terra plurima sunt lo-
ca inhabitata: seu quia ipsa terra semper sedes servet vacuas nascituris. Co-
rybantes autem hanc armatos obire veteres voluerunt, innuentes, unum-
quemque mortalium pro patriæ sede debere se bellis exponere, & armis

Claræ in manus Matri magna. pro salute patriæ sumere. Isidorus præterea scribit, clavem Matri Deo-
rum in manus traditam, ut eo intelligeremus, terram hyberno tempore

claudi, in situumque sinum semen sparsum abdere, quod vere erumpit: tunc
autem terra aperiri dicitur, secundum Alexandri Neapolitani sententiam.
Eam antiqui quernis fertis interdum redimiebant; nam olim homines glandi-
bus, à terra productis vietitabant, sicut nunc frumento, aliisque fructi-
bus vitam sustentant, quos & eadem terra abunde sufficit. Coronae aliquando
erant pineæ; hæc enim arbor illi sacra erat; ob maximam earum copiam, quæ
in Phrygia est, ubi ea primum est Dea habita, & præcipuo cultu afficiebatur, ita
Dea Phrygia sit nuncupata. Quare ab ejus regionis monte dicto Be-

recyn-

Imago. 30.

reeyntho., est dicta Berecynthia : ita eam Virgilius vi. Aeneid. appellau
cum ei similem Romanum facit , ita dicens :

*- Qualis Berecynthia mater
Invehitur curru, Phrygias turrita per urbes,
Lata Deum partu, centum complexa nepotes.*

Aut Pinus Magnæ matri fuit consecrata ; quod feratur , Atys pulcherri-
mus adolescens , ab ea adamatus , in eam arborem conversus. Fabula
autem est hujusmodi , Dea hujus pueri amore capta , eum ad se adscivit , ei
suorum sacrorum administratione credita : ita tamen , ut virginitatem co-
leret : quod ille & juramento confirmavit , se facturum : sed postea pulchritu-
dine Nymphæ cuiusdam , Sagaris fluvii filiæ captus , promissi oblitus , cum
ea concubuit. Quod cum Dea rescivisset , statim Nympham de medio
fustulit ; adolescentem vero à se expulit. Qui peccati conscientia per-
motus , in eum furorem adactus est , ut montes peragraret , semper vocife-
rans , ululans , ac caput concutiens : petris vero acutissimis frusta , ex suis
carnibus concideret , & abscessa virilia ab se projiceret. Sed Dea , ejus tan-
dem commiseratione mota , in pinum cum convertit : utque significaret , se
adolescentis memoriam retinere , pineis ramis se coronari voluit ; ac suos
sacerdotes acuta petra se castrare , atque diebus sibi sacris , eos circumi-
re jussit , caput agitantes , brachia compungentes , totumque corpus vul-
nrant , ut in eo Atyn imitarentur. Hi sacerdotes Galli quoque voca-
bantur , à quodam regionis illius fluvio sic dicto id nomen mutuati , ex cu-
jus aquis qui bibissent , statim in furorem atque insaniam rapiebantur. Pau-
sanias in Achaicis scribit , fuisse in Dymæis templum Dindymenæ matri , &
Attæ (qui idem est atque Atys) consecratum. De Atta hanc refert fabulam ;
hic Matris Deum orgia apud Lydos peregit : quare cum apud eam in honore
eset , Jupiter invidit , aprumque imminisit , qui Lydorum labores & opera va-
stabat , tum & ipsum Atten interfecit. De eodem aliam longe absurdissi-
mam fabulam narrat ; quæ est hujusmodi : Jovem ferunt in somnis semen
in terram effusisse , ex quo genius duplicit sexus est natus ; quem vocavit
Agdistin. Hunc vero Dii inetuenter , illi pudendum abscederunt ; atque exinde
nata amygdala : Quæ matura cum facta essent Sangarii ajunt fluvii filiam cœ-
pisse , & in limum posuisse : tum statim fructus evanuit : ipsa enim puella præ-
gnans facta , cum peperisset , hircus puerum expositum curavit. Sed supra ho-
minem cum formosus adolevisset , pueri amor Agdistin cepit : adultum autem
jam Atten propinquai Pesinunta miserunt ad Regis filiam. Canebatur jam
Hymenæus : instar Agdistis. Attes vero furore correptus , sibi virilia
amputavit , amputavit & Rex , qui filiam illi dabat. Porro penitentia Ag-
distin cœpit , ob eaque fecerat , & ab Iove impetravit , ne quid corporis
Attes putresceret , neve liqueficeret. Hæc Pausanias Eusebius lib. III. de
præpar: Evang. Attis , inquit , maxime flore , significat qui antequam ad

*Pinus sacra
Magnæ ma-
tri,*

*Attis qui
significat.*

fructum veniant, defluunt qua propter ei abscissa virilia feruntur. Sed Jam ad magnam matrem revertamur, quæ olim maxima pompa è Phrygia Romana est advecta: legatos enim eo Senatus miserat, cum de eam urbem accrescenda libris sybillinis essent admoniti. Navis autem qua id simulacrum vehebatur, in fauibus annis Tyberini vado haferat, nec ulla vi inde amoveri poterat. Tunc claudia vestalis quæ de pudicitia male audiebat, (nam eam comptionem, ac in hominum consuetudine Liberiorem animadverentes in suspicionem parum integræ ejus pudicitæ venerant) manibus ad Deam levatis, tu optime nosti, inquit, me impudicam vulgo existimari. Quare te præcor, ut si ejus criminis sim rea, de me tu pœnas sumas: sin semper me castam integramque custodiui, in hujus rei argumentum meam pudicam manum sequi ne detrectes. His dictis, cingulo navem, alligavit, quam facillime, quo voluit, traxit, maximo cum spectantium stupore. De ea autem virgine nemo postea ausus est unquam aliquid, quod ejus famam laederet, loqui; imo ne suspicari quidem. Hoc opera pretium arbitratum sum narrare, ut qui pudicitæ imaginem exprimere vellet, habent unde Exemplar desumant: Licet multa eaque præclara arguimenta non defint, quæ sparsim hoc in libro sunt disseminata, ad quæ facile quis eam effingat. Hujus Deæ simulacrum, Romain advectum, in atro lapide erat exsculptum, quod cum eo pervenisset, ubi Almon in Tiberim influit, à sacerdotibus ex navi in plaustrum fuit impositum, quod à duabus vaccis trahebatur: atque in urbem maxima cum pompa, & populi publica letitia fuit receptum; Quotannis vero eadem pompa celebrabatur, & carpentum, quo vehebatur simulacrum, Almonis undis, imino etiam ipsum simulacrum & sacerdotes, gladii quoque abluebantur: quod ostendit Ovidius in Fastis, sic dicens.

Imago 31.a.

Est locus in Tiberim, quo lubricus influit Almon,

Et nomen magno perdit in amne minor.

Illic purpurea canuscum ueste sacerdos

Almonis dominam, sacraque lavit aquis.

In hac pompa currunt præcedebant multi nudis pedibus, qui longe obscenissima de hac Dea, & ejus amatio Aty concinebant. Quare D. Augustinus lib. II. de Civit Dei exsecrables hos ritus detestans, Ante ejus lecticam, inquit, diesolemnis ejus talia per publicum canebantur à nequissimis scenicis, qualia non dico Matrem Deorum, sed matrem qualunque Senatorum, vel quorumlibet Honestorum virorum, imino vero qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire. Herodianus in historia Commodi idem testatur, dicens; Veris initio, solempnique die pompam Matri deum Romani celebrant, in ea quæ apud quemque sunt divitiarum præcipua, supellexque materiæ, aut artis spectandæ, præferri ante Deam solent; passimque omnibus ludendi licentia permitta, sic ut per-

sonas

Imago. 31.

sonas induant, quas cuique libitum. Alii quoque festi dies, ludi, sacrificiaque in hujus Deæ honorem apud veteres sunt instituti. Sed quia ad rem nobis propositam minime facere videntur, de eis dicere omittamus. Sed tantum dicamus, ci Porcam inactatam fuisse: hæc enim bellua, cum copiosam prolem uno partu effundat, maxime terræ fecunditatem imitatur. Ovidius refert, ei, cum primum Romanæ ingressa esset, indomitam juvencam fuisse immolatam, Romatis fortassis Ægyptiorum mōrem exprimentibus, qui hieroglyphicis suis litteris terram volentes innuere, bovem (ut Macrobius scribit) aut Vaccam descriebant. Apud Tacitum legitur, quosdam Germaniæ populos Matri Telluri, divinos honores tribuisse, tamquam quæ cunctas in mortalium res adhiberetur. Sed cum iij (ut superius diximus) templis, ac simulacris carerent, divinam ei rem in luco faciebant. Erat currus, pannis opertus, quem nefas erat cuiquam præterquam sacerdoti attingere, ut qui solus sciret, ibi Deam esse: quare nusquam ab eo curru recedebat, quem duæ vaccæ per eam regionem trahebant. Tunc festi dies omnibus incolis indicebantur; arma tractare non licebat, sed ea clausa omnibus erant: regio universa pace, atque ocio abundabat: loca autem, per quæ Dea iter fecisset, maxima cum religione colebantur. Cum hæc diurna peregrinatione defessa esset, neque amplius apud mortales versari vellet; currum, quo vecta fuisse, quodam in lacu, una cum vestibus, quibus tecta fuisse, immo & ipsam quoque abluebant. Servivero, qui id opus præstitissent, numquam amplius exsistebant, absorpti lacu illo: quod mirum in modum eorum populorum animos religione opplebat, & numinis majorem venerationem injiciebat. Hæc eadem (ut & Tacitus refert) ab aliis quoque Germaniæ populis colebatur, nullum ejus simulacrum habentibus: qui tamen in ejus religionis argumentum, apri imaginem ferebant; quam omnium armorum instar existimabant, sibi id persuadentes, eo se præsidio tutos ac incolumes à cunctis periculis, atque hostium vi conservandos. In numisinate quodam Faustinae Magna mater ita exprimitur: Est mulier, corona turrita redimita; hæc sedet, dextero brachio sedi innixa; sinistra Clypeum continet, supra genu collocatum; ex utroque latere singulos leones habet. Eadem & Cybele, à quodam scilicet Phrygiæ monte fuit nuncupata. Sed Festus Ponipejus vult eam di-

*Magistræ matris victimæ.**Tellus &
Germanis.
Dea habita.**Muralique caput summum cinxere corona:**Eximius munera locis, quod sustinet urbes.**Cybele.**Cubus.**Hac*

Murali corona quinam donarentur. Hac corona olim donabantur ii, qui primi hostilia incenia ascendissent. Ejusdem currum leones trahunt : quod secundum aliquorum sententiam adumbrat, Terram in aere pendere. Ejus currus rotis sustinetur ; Nam circum terram cœlestes orbes perenni motu volvuntur : quod etiam Leonibus innuitur, quæ sunt bellua feroce : cœli namque sunt maxime valida corpora, ut quæ aerem intra se coerceant, ac Terram contineant, ne diffluat. Quare eodem libro ita apud Lucretium legitur;

*Hanc veteres Grajum dotti cecinere Poete,
Sedibus in curru bijngos agitare leones,
Aeris inspacio magnam pendere docentes
Tellurem, neque posse in terra sistere terram.*

Leones etiam ei subjugati significaro possunt, maternam pietatem omnia superare. Itaque de ea ita Ovidius lib. iv. Fastorum scribit.

-- *Feritas mollita per illam*

Creditur : id curru testificata suo est,

Cum hoc mirum in modum consentit id, quod apud Aristotelem libro de mirabilibus rebus exstat : narrat enim, in Sipylo Phrygiae monte lapidem parvum quidem, oblongum, ac rotundum inveniri, quem si quis reperitur ad Cybèles templum tulisset, maxima pietate erga parentes afficiebat, eosque in posterum summa obscrvantia colebat, licet antea impius erga illos existisset, violentis etiam manibus in eos injectis. Nonnulli opinantur, ut Diodorus resert, Cybele leones attributos, quod ea ab illis nutrita in monte Cybelo feratur, a qua ea id nomen sortita fuisset : nam & alii multi à belluis alti dicuntur, ut Aesculapius à canibus, Romulus atque Remus à Lupis, à cervis Telephus, Semiramis ab avibus, à picis atque Capra Jupiter : quæ licet fabulosa videantur, tamen ita historiis est traditum, atque pro vero confirmatum. Qui de rebus naturalibus scripserunt, clementia ita inter se communicare voluerunt, ut aliud facile in aliud commutetur, prout magis concrescit, vel attenuatur. Quare Plato inter ea decuplam proportionem esse existimavit. Si quis ergo id diligenter consideraverit, minus mirabitur, tantum inter se antiquorum Deos implexos, ut vix extricari posse videantur ; nam idem Deus alias atque alias subinde res significat ; è contra sçpe diversa inter se nomina ad unam, eamdemque rem referuntur : ut Iupiter plerunque ignis est symbolum, sed interdum etiam aeris : Junoque fere pro aere capitur, sed tamen & terram aliquando adumbrat : Sol unus ille quidem est, Luna quoque una ; pluriina tamen nomina habent. Aqua multis est numinibus adscripta, terræ idem accedit ; ea, cum assidue humorem ad se attrahat, vapores rufus ex se in sublime emitit, qui concrecentes, in infima aeris parte nubes creant, ex quibus postea

postea pluviae existunt. Hac de causa phornutus vult Terram Rheam vocari, tamquam ex ea pluvia, quod est, fluat: cui tympana, & cymbala ideo adhibita fuisse, item facies, & lampades scribit, propter tonitrua scilicet & fulgura significanda, quae pluviis prævia esse solent. Alij opinantur; tympana ad ventos referri, quos terra intra sua viscera continet: ejus opinionis est Alexander Aphrodisius, qui eosdem refert, Vestæ adscribi, quæ virginali facie est efficta: ea enim est Terra, quæ etiam sedet: ita enim excuspsit Scopas, ut Plinius scribit, in hortisque Servilianis visebatur: hæc etiam tympanum tenebat. Phurnutus dicit, eam rotundam effigi solere, atque per medios humeros fixam, eo quod hujusmodi est terra, & sic coagulata sedet: serta candida ait ei circumposita esse, quod coronetur, & occultetur undecimque à candidissimo elemento. Sed hic est animadvertisendum, duas apud antiquos fuisse Vestas, quarum una Saturni fuit mater, quam pro terra posuerunt; altera filia; quæ ignem significabat, hoc est vitalem illum calorem, qui per terræ viscera fusus, omnibus quæ ex ea oriuntur, vitam tribuit. Quare nullam ei antiqui statuam posuerunt, ut de ea Ovidius libro Fastorum canit.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intelligeflammam;

Nataque de flamma corpora nulla vides:

Iure igitur virgo est, qua semina nulla remittit,

Nec caput: & cornites virginitatis amat.

Itaque ejus cultui virgines, Vestales dictæ, dicatae fuerunt; quæ primum Amata pri-
à Numa, ut ex Livio intelligi potest, institutæ fuerunt. Scribit Agellius, marviræ
quod virgo, dum à pontifice caperetur, Amata appellabatur, ea ratione, Vestales.
quod quæ prima capta fuit, ita vocabatur: in id collegium cooptabantur
illæ quidem non minores sex annis, nec decem majores has oportebat nullo
linguae, aut oculorum, aut aurum, aut denique alicujus corporis partis
vitio laborare; harum parentes ejusmodi esse debebant, ut nunquam ser-
vitutem servissent, neque quæstuariam, aut sordidam artem exercuissent
Initio quatuor tantum fuere, post sex: neque homines aditu excludebant,
præterquam noctu. Triginta annis ibi necessario eis erat permanendum,
decem enim in sacris ceremoniis atque in suo munere perdiscendo consumen-
tiant: hoc erat, curare, ut ignis ille sacer, ipsarum custodiae creditus ne
extinguoretur: si enim id unquam accidisset, maximum aliquod malum
Romanis portendebatur: ea vero, cujus culpa id evenisset, à Pontifice
acriter verberari solebat: mos autem erat, tabulam felicis materiæ tam diu
verberare, donec ignis conciperetur, qui cribro aheneo in ædem à Virgine
deferebatur. Altero decennio ex munus suum obibant: quo absoluto,
tyronibns docendis aliis decem annis præterant. Post quod tempus tanquam
rude donatis liberum erat, rubeare ne vellent, an ibidem permanere: sed

tamen oppido paucæ fuerunt, quæ nuptias eligerent, nam quæ ab insituto resiliissent, fere longe infelicissimum exitum experiebantur. Sed tamen eo tempore, quo erat eis ibi permanendum, vitam pudicam degere eas necessario oportebat: nam quæ in incesto fuisset deprehensa, viva adhuc feretro imponebatur, & tanquam mortua efferebatur, cum propinquorum suorum luctu sequentibus masto cum silentio Pontificibus & sacerdotibus. Prope portam locus fuit subterraneus, in quam scalis quibusdam descendebatur: in cum locum solam virginem demittebant, & scalæ aufererebantur, locusque ipse occludebatur: in quo ne fame necari videretur, panis, lactis, & olei non nihil opponebatur, unaque ardens lucerna: quibus peractis, sacerdotes aliisque discedebant. Eo die Institutum erat in urbe, & mœror pavoreque non exiguus: magnum enim aliquid malum civitati portendere putabant Vestalium supplicium, sed tamen hæc Vesta, de qua modo loquimur pro altera sape apud scriptores ponitur, cum scilicet de Deorum natura, templis, sacrificiis, aliisque ritibus sacris scribunt, qui ad eorum cultum pertinent. Quare nemo miretur, si quæ alterius sunt, ego ad alterum interdum transtulero; vix enim de terræ viribus scribi potest, quin de terra quoque ipsa dicatur. Ovidius refert, vestæ templum quod antea Numæ domus fuerat rotundum extitisse, ut scilicet ex terra globus adumbraretur, intra cuius viscera semper ignis asterrabatur. Festus scribit, Numam vestæ rotundum templum consecrasse; nam eam terram esse crediderat, quæ hominum vitam conservat: hæc quia globi speciem refert, Vestæ quoque templam eadem figura construendum curavit: cuius struetura Deæ imaginem exprimebat, Quare Alexander opinatur, per eam divinum animum repræsentari, in quo oculorum obtutus desingere nequimus, sed ea tantum cernimus, quæ cum circumstant. Ejus templum à Christophoro Laudino dum Virgilii illa verba enarrat, quibus Hector lib. II. Æneidos. Ænæ vestæ sacra commendat, ira designatur. Templum erat sanc magnum, in ejus medio erat altare, in quo ignis ex utraque parte ardebat, cuius custodia binæ Vestales præerant in Templo culmine virgo erat efficta, quæ ulnis infantem continebat: Jupiter enim à vesta nutrita scribatur. Huic Deæ Antiqui vestibula consecrabant; unde & nomen à Vesta habere, Ovidius arbitratur. Hic sape comedere erant soliti, ad

Imago 32. a. suas mensas Deos invitantes, quibus tanquam altaribus utebantur, diis videlicet penatibus consecratis. Cum autem nullum sacrificium absque igne fieret, ideo focus erat ei dicatus, qui & lar dicebatur, nam & ibi Lares Dii colebantur. Sed sciendum est, vestam non pro qualibet igne capi; is enim pro ut in sacrificiis varie considerari potest, ita varios sibi prepositos Deos admittit, vesta ergo præmittebatur pro illo igne intelligitur, qui intra templæ viscera latitans, vitam cunctis terra nascitur. In sacrificiis vero, aliis Dii oblatis, semper vestæ nomen præfabantur.

Vesta tem-
plum.

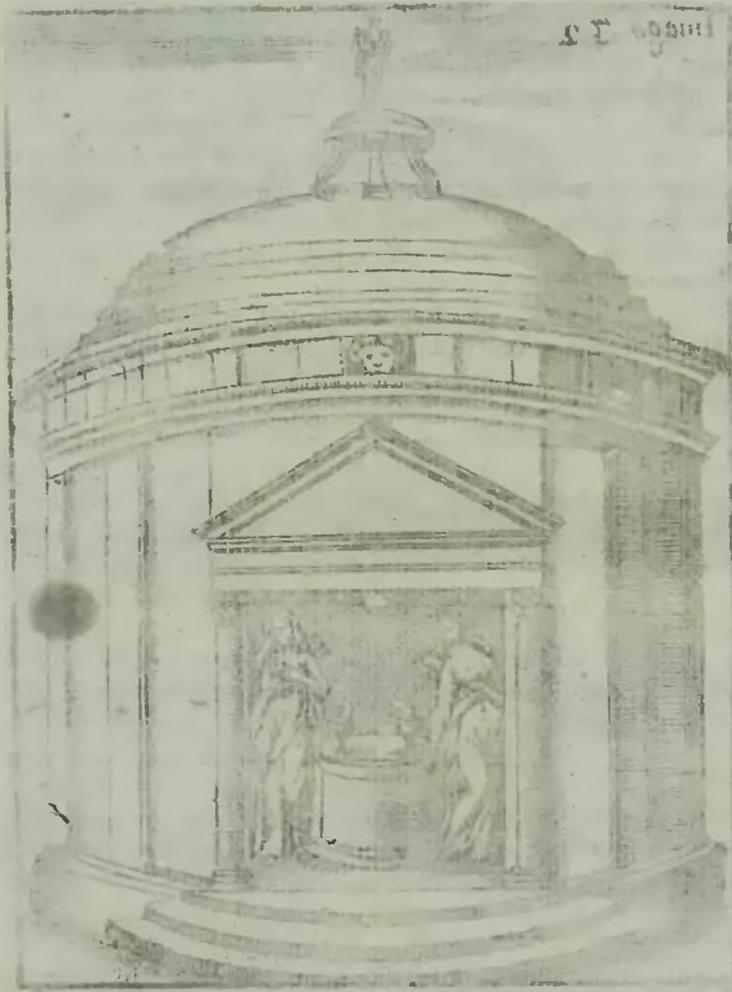
Lares.

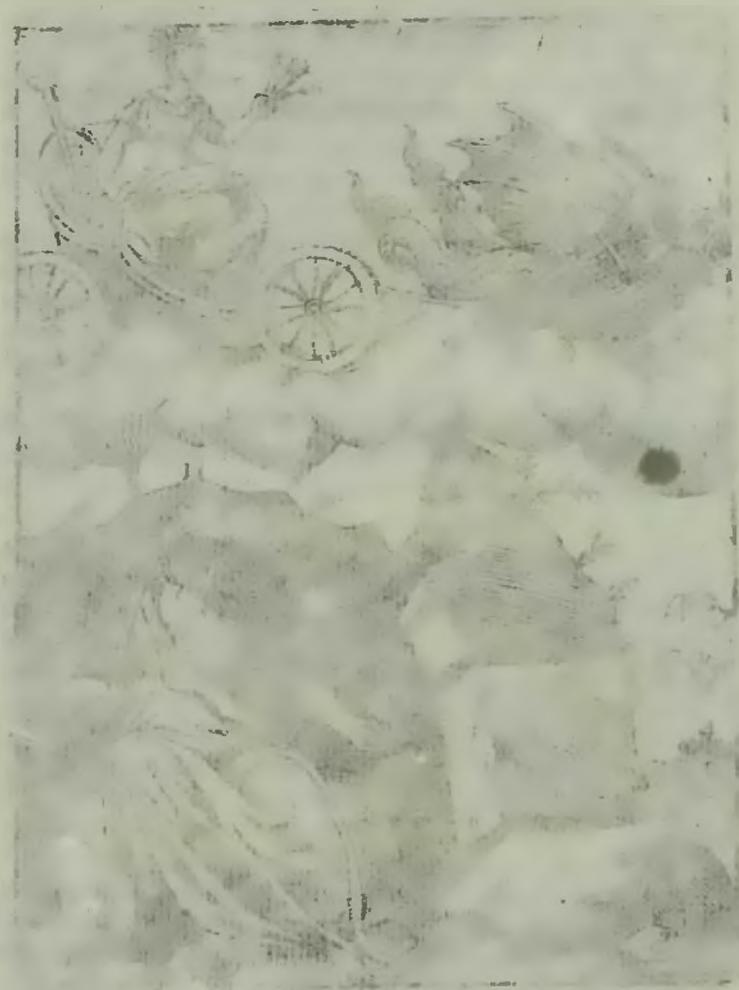
Vesta nomen in sacrificiis varie considerari potest, ita varios sibi prepositos Deos admittit, vesta ergo præmittebatur pro illo igne intelligitur, qui intra templæ viscera latitans, vitam cunctis terra nascitur. In sacrificiis vero, aliis Dii oblatis, semper vestæ nomen præfabantur.

Imago 32.

5

Imago.33.

abantur, sicut etiam de Jano diximus. Cujus rei eam porissimum rationem Ovidius assert, quod Vestibula ubi olim sacrificabatur, vestae erant sacra, assertur quoque fabula; qua ea post victoriam contra Titanes partam, à Jove impetrasse dicitur, ut virgo permaneret, ac omnium sacrificiorum primitias sortiretur. Sed mihi eo praecipue veteres respexisse videntur, quod ea quæ in sacrificiis adhibebantur, ab igne illo, quom vesta designat, habent ut sint atque permaneant, additum, quod nimirum Deorum ipsorum puritatem immortalitatemque exprimeret, flamma, ideoque nullum sacrificium sine igne constabat, hinc est, ut vestæ nomen ceteris omnibus premitteretur.

Præter Vestam alia quoque fuere numina, quæ antiqui sunt venerati, ut quæ quasdam terræ virtutes significarent, quas terra juxta diversas sui partes exserit: nam ut Virgilius cecinit,

-- non omnis fert omnia Tellus.

Hic segetes, illic venient felicius vue:

Arboreifatus alibi atque injussa virescunt

gramina

Quamobrem olim Ceres, Proserpina, Bona Dea Flora, Pales aliæque sexcentæ, divinos honores obtinuerunt, sed de aliis inferius, nunc de Cerere dicimus, quam primam frumenti sationem, missione, atque panis confectionem hominibus demonstrasse dicebant; antea enim herbis ac glandibus Vicitabant. Itaque ita de ea Virgilius Lib. I. Georg. scribit;

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, eum jam glandes, atque arbuta sacre
De ficerent filia, & victimum Dodona negaret.

Et Ovidius de eadem ita scribit

Prima Ceres unco terram dimovit aratro;
Prima dedit fruges, alimentaque miti a terris;
Prima dedit leges; Cereris sunt omnia munus.

Hacque de Causa in divos fuit relata, quod leges prima hominibus tulisse sit credita; nam ante frumenti usum, à Cerere inventum, homines passim ferarum more sine lege vagabantur, quæ feritas interupta est, invento usum frumentorum; cum glandibus enim homines, vita illa rudi abjecta, civitates condere, unum in locum coire, ac una vivere cœperunt, quamobrem Ceres legi-
fera. Imago 33.a.

Ceteris autem hominibus, veteres ad eam terram transferreban, tquæ frumenti est ferrax. Itaque ejus effigies matronam referebat ferris spiculis redimitam, pauperisque fasciculum manu tenentem hæc enim fertilitatis sunt argumenta; ejus autem currum duo dracones, ut est apud Orpheum trahabant, quos Claudianus lib. I. de raptu Proserp. ita describit;

Hic ubi servandum mater fidissima pignus
Abdidit, ad Phrygios tendit secura penates,
Turrigeramque petit Cybelem, sinuosa draconum

*Membra regens, volucrīque per avia nūbila tractu
Signant, & placidis humectant membra venenis.
Frontem crīstata egit, pingunt maculosa virentes.
Terga nota, rutilum squammis intermicat aurum.*

Serpentes ideo Cereri sunt attributi, ne segetes nimis ab humo se tollant,
*Serpentes cur-
Cereri attri-
buti.* sed potius humi serpentant; aut, quod serpentum flexuosa corpora obliquos
 sulcos adumbrant: aut juxta Hesiodi sententiam, quod Salaminæ olim ser-
 pens prodigiosæ magnitudinis erat, qui omnem eam regiouem populaba-
 tur; sed inde ab Eurylocho depulsus, Eleusim tranavit; & ad Cereris patro-
 cinium suæ incolumitatis gratia quodammodo configisse visus, semper in
 ejus templo tamquam Deæ minister permanxit. Quod autem Ceres lati-
 fundia significet, qua magnam frumentivim proferant, id ejus imago (ut
 Eusebius ex Porphyrio refert) non obscuris argumentis ostendit, cum ea
*Sicilia Cereri
grata.* sit spiceis sertis redimita, circum quam aliquot papaverum plantæ visuntur,
 quæ fertilitatis sunt symbola. Itaque ei omnium gratissima Sicilia fuisse fer-
 tur: quod regio ea sit fertilissima: atque inter eam ac Vulcanum diu con-
 troversum est, utri ejus possessio deberetur; sed demum Cereri est adjudicata. Huc forte respiciebat ea Cereris statua, de qua Cicero in Verri-
 nis. Hæc dextera Victoriæ sigillum gestabat: quod etiam ad insulæ fertili-
 tatem referri potest. Itaque poëtæ fabulati sunt, Proserpinam Cereris fili-
 am, quæ etiam sæpe pro fertilitate ponitur, in Sicilia à Plutone raptam;
 quod scilicet quondam Sicilia parum erat frumenti ferax: aut, quod Proser-
 pina seminis vim adunbrat, quæ in eo latitat, ad fructus ex se gignendos;
 Pluto autem, qui solem repræsentat, eam correptam, ad inferos traxit;
 nam solis virtus semen intra terræ viscera, clausum hiemis tempore nutrit at-
 que conservat. Hanc Ceres facibus querit; agricolæ enim aestivo tempore,
 cum solis radij maxime vigent, maturas fruges querunt, atque legunt. Hinc
 factum est, ut Praxitelis Ceres, quemadmodum Pausanias in Atticis me-
 minit, faces manibus teneret: sacerdotes quoque diebus Cereris Eleusinæ
 sacris noctu cum facibus currenerent. In his sacris virgines Cæreri sacræ, vere
 calathos florum plenos, æstate vero spicarum portabant. De his Tullius
 quoque adversus Verrem meminit. Eisdem in pompis, ut Eusebius refert,
 imago Creatoris, ab Hiērophonta, solis, ab eo qui & faciem tenebat, Lu-
 næ, ab altaris ministro, Mercurij, à Præcone gestabatur. Theodore-
 tus addit, hic sceminei pudendi imaginem, sicut & in Bacchi sacris mascu-
 lei circum ferri solitam: quam quidem maxima veneratione prosequen-
 tur; cum tamen Ægyptiorum Rex Sesostris, quemadmodum de eo narrat
 Herodotus, in eis regionibus, quas sibi facile, parum aut nihil incolis
 repugnantibus, subegisset, columnas, pro trophyis statuisset, cum no-
 minis sui, atque patriæ inscriptione, exsculpta etiam muliebris pudendi effigie,
 qua

qua eorum populorum ignavia designaretur. Tanta autem religione, ac silentio Cereris sacra celebrabantur, ut sacerdos semper voce præiret, ita dicens *εἴρεις, εἴρεις ὅσιον ἀντροῦ*: quod est, *Procul, procul est profani*: nemo autem ad ea admittebatur, nisi initiatus, quem etiam omni flagitio expiatum oportebat. Quare de Nerone legitur; nunquam his sacris cum voluisse interesset, scelerum scilicet conscientia convictum. Antoninum Imperatorcm fuerunt, in probatis argumentum, se Cereris Eleusinæ sacris initiandum curasse. Neque hic silentio involuam ridiculum sanc morem eorum, qui his sacris imbucarentur; namii primo suæ conservationis die subculam novam, ac mundam indebant, quam nunquam exsuerent, quo ad detrita per se discerperetur; atque dicunt, frusta illa maxima cura custodita, ut ex eis fasciæ infantibus conficerentur. Quid illa pompa circumferretur, nemo sciebat: hæc sacra cistis opertis deferebantur; unde puellæ, quæ illa gestabant, dictæ sunt canephoræ, id est, cistiferæ; nefasque erat, rationem ceremoniarum illarum investigare. Quare Macrobius de Numinio philosopholib. i. in Somn. Scip. narrat, ei offensam numinum, quod Eleusina sacra interpretando vulgaverit, somnia prodidisse viso sibi, ipsas Eleusinas Deas habitu meretricio ante apertum luponar vide reprobantes, admirantique, & causas non convenientis numinibus turpidinis, consilenti, respondisse iratas, ab ipso se adytu pudicitia suæ vi abstractas, & passim adeuntibus prostitutas. Pausanias de se refert, sc, cum copiose de sacris Eleusinis differere statuisset, in somnis à quodam spectro ab ea re deterritum. Quare de eis nil attingit, nisi quod in propylæis erat Triptolemi statua, atque Vacca ænea, floribus redimita, ac cornibus auratis, quales erant victimæ immolandaæ. Triptolemus vero fortasse in curru Cereris sedebat; nam fertur à Cérere per orbem terrarum allegatus, ut ubivis gentium mortalibus terræ cultum, frumenti sationem, usumque monstraret. Deæ autem Eleusinæ Ceres atque Proserpinæ intelliguntur; quæ etiam Magnæ Deæ à Græcis dicebantur: Arcades vero præcipuo quodam cultu eas afficiebant, ignem in earum templo semper ardente maxima cum religione conservantes: ibi, ut scribit Pausanias in Arcadicis, Ceres è marimore tuta erat; Proserpina, qua veste velabatur, è ligno; singularum magnitudo quindecim ferme pedum Præferebant pueræ duæ, talari bus amictæ tunicis, calathos utroque capite, floribus refertos. Ante Cereris pedes Hercules collocatus erat magnitudine cubitali. Horæ præterea duæ ibidem assabre effictæ, & Pan fistula, Cithara Apollo canens: indicabat inscriptio, eos esse è primoribus Diis. In mensa Nymphæ eminabant, Nais inter eas parvulum Iovem gremio ferens: Anchracia una ex Arcadicis Nymphis faciem præferebat (quam Cereris esse diximus) Agno manu altera rhydriam; phialam altera Anchirrhœ, & Myrrhœssæ, & ipsæ hydrias.

Eleusina sa-
era.Dea Eleusi-
na.

Cereris nuptiae.

Victoriae cur diversæ.

Sus cur Cereris attributus.

Hera.

*Ceres Erynnis.
Cerei in Equum conversa.
Neptunus in Equum conversus.*

Ceres Nigra.

effluente aqua præserbant quod forte quædam Cereris sacrificia innuebat, dicta Cereris nuptiæ, ubi vinum non adhibebatur, contra atque in aliorum Deorum sacrificiis fieri consueverat: quod significat Plautus in Aulul. Sta. Ccererin' Strobile has facturi nuptias? Strob. Qui? Sta. Quia temeti nihil allatum intelligo. Potest suis Cericri adjungi, tamquam propria ejus victimæ. Ratio vero cur aliis Diis aliae victimæ mactarentur, est juxta Servilum non tantum in confessionem referenda, quam bellua aliqua cum aliquo Deo habet, sed etiam quod quædam inter eos inimicitia existat. Hacque de causa in Cereris sacrificiis suum adhibitum dicunt; quod scilicet Deæ gratum esset futurum spectaculum, si inimicus ad pedes ejus mortuus jaceret, qui non solum segetes vastaret, sed & terra rictu defossa, semina ipsa voraret. Eadem quoque ratione Bacho caper immolabatur, ut bellua maxime vitibus adverfa. Nonnulli opinantur gratum esse Cereri suis sacrificium, propter maximum, qui est inter eos consensum: ea enim est terrestre numen, cum terram significet; sus etiam semper humi volutatur; ut plurimum est niger, sicut & terra est sua natura nigra atque opaca: hæc præterea bellua præclare terræ frœcunditatem adumbrat. Itaque interdum Cericri porca prægnans cædebat; nam ea legitur ad viginti fœtus uno partu profudisse: triginta ea porca pepererat, quæ Æneæ in Tiberis ripa prodigiiloco visa est, quem-admodum Virgilius refert. Aliud quoque Cereris simulacrum in Arcadia viscebatur, sicut refert Pausanias: ubi Ceres ipsa facem dextera præferebat, lavam Herae admovebat (erat hæc & Arcadum Dea, quam Neptuni atque Cereris filiam existimabant; licet & id nomen Cereri quoque ab Arcadibus, sicut & Junoni à Græcis fuerit tributum) Hera sceptrum & vas, quæ cista dicitur, genibus sustinebat. Narrat quoque Pausanias ibidein, Cericrem fuisse nuncupatam Erinayn, ob hujusmodi scilicet causam: Neptunum ajunt Cericri, dum illa errans, filiam quereret, ejus amore captum, vitium offerre conatum: sed cum in eum se Dea vertisset, & ad Oncium gregibus permista pasceret, Neptunum non fecellit; nam & ipse in equum mutatus, eam compressit: quod illa primum iracunde tulit: verum postea placabilior facta, lavisse dicitur in Ladone. Cognomina itaque attributa, Erynnys à verbo, quod furere Arcadibus est; Luisia vero, quod se in flumine abluisse. Hinc etiam factum est, ut Ceres Nigra appellaretur, propter vestem videlicet nigram, quam tum ita in Neptunum, tum luctu de Proserpinæ raptu commotam sumpsisse ajebant: itemque, in specum cum se abdidisset, diu lucem vitasse: ita vero accidisse, ut, cum omnes, quos terra educat, fructus corrumperentur, & homines passim pestis conficeret, Diis cæteris latebras ignorantibus, Pana per Arcadiæ montes intervenandum errantem, cum ad Elaïum venisset, ibi Cericrem offendisse, tali cum ornatu & vestitu: Jovem, re de Panis oratione cognita, Parcas misisse, quibus deprecantibus

canibus, compresilairā, & luctu lenito, placata Ceres fucrit. In rei memoria se Phligalones dicunt antrum illud cum ligneo simulacro Deæ dedicasse: simulacrum ita fabricasse, ut saxo insideret muliebri figura, præter caput, quod equinum, atque adeo cum juba esset; serpentibus, & aliis feris ad caput alludentibus, reliquo corpore ad imos pedes tunica velato altera manu d. Iphinem, columbam altera præferente. Ibidem Pausanias scribit, prope fanum Cereris Eleusinæ lapides fuisse prægrandes duos, alterum apte alteri impositum, Petromam fuisse vocatum. Eos lapides, ubi anniversarii sacri, quæ majora nominabant initia, dies appropinquabant, disjungisse, atque inde litteras eduxisse, quibus pompa ritus, & quæ fieri oporteret, omnia consignata erant. Eum commentarium, cum sacrificulis audientibus, recitandum curassent, ea ipsa, quæ conseqüebatur, nocte, in pristinam sedem reposuisse: ad eam lapidum compaginem Pheneatarum multitudinem de maximis quibusque rebus iufjurandum concipere solitum: saxo superiori operimentum fuisse, rotundo ambitu: in eo effigiem Cereris cognomento Cidoniam servatam: eam effigiem Sacerdotem tamquam personam induitum, statim, quæ Initia Majora appellantur, diebus, populares patrio quodam ritu virgis cæcidisse: venisse in hæc loca, Pheneatas Cererem dictitassem, ante Naum, dum errabunda Proserpinam queritaret; & iis, qui se comitet, ac liberaliter accepissent, legumina divisisse omnia præter fabam. Qua autem maxime de causa impurum legumen faba sit, idem Pausanias reticet, dicitque Arcanis commentariis mandatum esse. Sed id fortasse dici poterit, fabas scilicet impuras esse existimatæ, quod eas in manib[us] placandis adhiberent. Is enim qui horum sacrificiorum fuit auctor, cum animadvertisset in hujus floribus quasdam litteras videri inscriptas, quæ luctum atque mœrem significarent, optimo jure in sacris illis, fabis est usus: ideoque vulgo dicebatur, manes se se in fabas abdere: sed & Flamini Diali nefas erat, fabas tangere, ac nominare, nedum comedere. Pythagoras à fabis abstinentium esse præcipiebat; hac fortasse de causa, quod timendum esset, ne quis alicujus animam una cum gurgulione voraret: ejus enim fuit opinio[n]is, ut sentiret animas subinde ex alio in aliud corpus migrare. Aut à fabis cavere admonuit, innuens lugubres ac mœstas cogitationes deponendas ei qui velit in rerum diuinarum contemplatione verlari: vel eo dicto significavit, ne vivi similes mortuis essimus. Sed quomodo cumque sit, Pythagoras in hoc Cerci consensit, quod ambo fabas legumen impurum existimaverunt. Sed quia ut superius dicebamus, diversæ terræ virtutes ab antiquis diversis uuminibus adscribabantur; ea quæ ad pascua est idonea, Palis nomine fuit demonstrata, quæ Pastorum propria Dea dicebatur. Hujus nullam adhuc imaginem apud antiquos existisse puto: quare tantum dicam qui ritus in ejus festis celebantur.

Cereris faba-
tua.Legumina
à Cerere di-
tributa.Fabæ cur
impuræ.Pales Pasto-
rum Dea.

Palilia.

celebrandis usurparentur, quæ Palilia dicebantur, & in urbis Romæ natalem dicim incurrebant: eo die nulla victima cædebat, perinde atque nefas esset, alicui tum vitam adimere, cum natale urbis celebraretur. Sed homines fumo ex sanguine equino combusto, vituli cinere, ex matris utero avulso, quæ in quibusdam aliis sacrificiis mactata fuerat, atque fabæ stipula expiabantur: Ovilia etiam, oves, ac cæteræ pecudes purgabantur fumo ex sulphure: Rosinarinumque, ac herbam Sabinam, oleam ac tædam & laurum cremabant, postea per flammarum fœno accensam transfibant. Item liba ex milio, & lactis multælia in Deæ honorem offerebant: solemnique prece sacrificium absolvebant. Qui ritus non admodum ab iis differebant, qui bus in Pomona pomorum Deæ sacris utebantur: Ovidius eam hortis præponit, dicitque Vertumni fuisse uxorem, sub cuius etiam tutela horti erant: ei in manus tradit falcam, qua inutiles arborum ramos amputet, feliciorque inserat. Quare qui ejus imaginem vellet adornare, omnia ei instrumen ta, quorum est usus in re hortensi, essent adjungenda. Hæc arboribus vim ad maturos fructus producendos tribuere credebat: sicuti & Floram floribus ex eis eliciendis præponebant; ideoque florum Dea dicebatur tam eorum, qui in arboribus, quam qui in pratis erant. Ejus imaginem tunc describam, cum de Zephyro ipsius marito dixero. Sed tamen historiis truditur, eam in lupanari meretricem existisse, infantesque Romulum, ac Remum suo latte nutritisse; aut etiam aliam, quæ ex meretricio quæstū ingentem hæreditatem Populo Romano legarit. De hac id scriptum reperio.

Pomona.

Æditius quidam Herculis, otio superfluens, teseris, & id genus lusionis di em terere solebat; sed cum forte aliquando collusores deessent, Deum Herculem, ut colluderet, ea lege provocavit, ut, si Deus vinceretur, boni aliquid elargiretur: si vero æditius, Deo cænam se præbiturum, puellam que insuper formosam, cum qua Deus misceretur. Tali proposita condi tione, tesseras æditius pro se, & Deo jecit; jaclu à Deo victus est æditius; qui ideo cœnam apparavit: & Laurentiam formosum scortum con duxit: in templo discubuere: post cœnam puella clausis foribus, in tem plo est relicta. Ferunt autem noctu cum Laurentia non humanitus con gressum: puellæque jussisse, ut mane in forum prodiret; & cuicumque primo occurrisset, illum sibi unicum pararet: id cum fecisset puella, Tar runtio homini prædiviti, & jam natu grandi, & cælibi obvia facta est: cui est matrimonio juncta. Ei, vivens, potestatem fecit Tarruntius omnis suæ rei familiaris: moriensque hæredem Testamento instituit, quæ & moriens

*De Flora
narratio.*

Pop. Rom. scripsit hæredem: qui quidem maxima ejus memoriam vene ratione est prosequutus: Sed quia flagitosum arbitrabatur, meretricem colere, ejus nomen in Floram commutavit: utque pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deam finixerunt esse, quæ floribus præset: & ludi ei dem

dem Florales sunt nuncupati, in quibus omnes nequitiae, & lasciviae nudis mulieribus peragebantur: in iis etiam venationes leporum, atque damarum instituebantur; haec enim belluae in hortis custodiuntur, qui sub ejus Dea tutela esse putabantur; ut de se ipsa apud Ovidium dicit. Erat olim quoque Bona Dea, numen quod ad terram pertinebat; Porphyrius enim opinatur, quicquidmodum refert Eusebius, illam terrae virtutem, quae jactum semen fovet, ac nutrit, ab antiquis sub Bonæ Dæ nominis significari: cuius rei illud esse argumento dicit, quod ejus effigies virides quasdam plantas manibus porrigit, tamquam quæ recens pullularunt. Victima quoque, quam cidentem immolabat (haec autem prægnans porca erat) ostendebat, veteres hanc Deam pro terra cepisse. Hæc Bona est nuncupata, quod ex terra sexcenta in nos bona derivant: eadem Fauna appellabatur; ea enim nobis favet, cum ejus ope egemus: alia etiam nomina habet, quæ Plutarchus Dæ. ^{Bona Dea.} Sacra Bonæ enumerat, cum narrat, quo pæsto Clodius, uxoris Cæsarialis amore captus, muliebrem habitum gerens, in hujus Dæ sacra penetravit. De hac legitur, eam tam insigni fuisse pudicitia præditam, ut marito excepto, hominem non viderit, immo ne de nomine quidem audiverit; nec umquam extra proprias ædes sit visa. Hinc factum est, ut in ejus templum hominem ingredi, vel ejus sacrificiis interesse, nefas esset: ejus sacra vel in domo Pontificis Max. vel Consulis, vel Prætoris celebrabantur: tuncque omnes inde homines emigrabant, mulieribus succedentibus; quæ totam noctem pervigiles Dæ litabant; non enim interdiu divinam ei rem facere licebat. Nec tantum hominem inde cedere oportebat, sed & viriles effigies tegebantur; tantum ea Dea à Masculeo sexu abhorrebat. In ejus templo variaz multorum generum herbæ erant, quas templi custos libenter ægrotis, qui cis indiguisserent, impertiebat. Atque ea de causa non nulli eam Medeam esse sunt opinati, quæ à Iasone decepta, postea omnem hominum conspectum refugiebat. Sed tamen exstat in fabulis, hanc Bonam Deam, sive Faunam eam dicere malimus, filiam fuisse Fauni; qui, cum filiam deperiret, nihil non fecit, ut eam ad sua scelerata vota pertraheret; neque quidquam promovisse tamen: quare ad vim conversum, ab illa myrtle virga capite percussum fuisse, ac vulneratum. Patrem ergo, ubi se à filiaz complexibus repulsum vidisset, quos neque blanditiis, neque vi expugnasset, dolis in posterum agere decrevisse: itaque eam inebrisset: sed & sic sua spe falsum; cum desiderio patris filia nec vino pressa cessisset: demum eum se in serpentem transfigurasset, & cum filia coiisse creditum. Horum hoc tale proferunt indicium, quod virginem myrtleam in ejus templo haberet, nefas fuerit: & quod super caput ejus extenderetur vitis, qua maxime causa eam pater decipere tentaverit: quod vinum in templum ejus non suo nomine soleret inferri; sed vas in quo vinum inditum esset, mellarium nominaretur, & vinum lac; quodque serpen-

Bona Dea
Imago.

tes in ejus templo nec terrentes, nec timentes apparerent. Quare ejus imago effingebatur, Sceptrum sinistra manu tenens (nam eam parem Junoni potestatem habere, aliqui crediderunt) vite ejus capiti incumbente; ad latu erat serpens, ac Myrtheus baculus. Huic Deæ sane, quam similem potestatem Proserpina habebat; cum veteres pro Proserpina vim illam terræ intellectissent, quæ semina sub ea condita conservaret, De hac apud Eusebium similis fabula legitur, ac ea quam de Bona Dea rectuli. Eas sic habet, Ceres ex Jove Proserpinam genuit, quam aliqui Pherephatten appellant. Filiæ amore correptus parens, et in serpentem conversus conjungitur. Unde in Sabaziorum mysteriis draco in spiram involutus in sacrificiis, ad fautorum memoriam adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriforme filium; quare

Imago 34.a.

Poetae noimilii taurum laudant draconis patrem & draconem rufus tauri patrem. Proserpina etiam fuges significari legimus, quæ è terra Cereris nomine denotata, ortum trahunt. Idque non absque vitali quodam calore, qui è cœlo derivat: Jupiter autem cœlum adumbrat. Hac à Plutone raptâ fingitur aut quia semina in terram jaæta, interdum non nascuntur, ex quo terra quodammodo dolcere videtur, cum se suis ornamenti spoliata in cernat: aut quod nativus terra calor correpta semina fovet, donec ea ad matu retinere perducat. Eadem Proserpina aliquando pro Luna capitur, quare potest eodem pacto effigi, quo Luna sed & ejus effigies, anserem manure incercnit, ut Pausanias in Bœoticis narrat: dicit enim prope Trophonii lucum Ercynam cum Proserpina ludentem, anserem in manibus invitam dimisisse, volitante illum subiisse cavernosum antrum, ibique se sub lapide occultasse. Proserpinam subingressam avem à fuga retraxisse: quo loco lapidem submoverat aquam erupisse, qui postea fucrit Ercyna annis appellatus. Manebat ergo ad Ercynæ ripas ades & signum in ea, virgo anserem manibus præferens; quæ Proserpina Cereris filia erat.

NEPTUNUS.

Neptuno inter fratres forte Aquarium regnum obtigit, inde maris Deus dictus. Eum veteres interdum tranquillum, mitem sedatumque, sæpe etiam vulu turbato effinxerunt: Quod apud Homerum atque Virgilium legere est; Marc enim flatim ex altero in alterum statum permittatur, quod ex tranquillo fit turbulentum, atque è contra: Eadem tridentem in manus tradiderunt, qui in Concha vcluti in curru flat, hæc ab Equis marinis trahitur, qui posteriore sui parte pisces speciem referunt. Hi à Statio lib. II. Thebaid. sic describuntur;

Illiæ Ægæo Neptunus gurgite sessos
In portum deducit Egos: prior haurit habenas
Vagula; postremi solvuntur in aquora pisces.

Eum

Imago. 34

Eum vestibus cœruleis induerunt, quæ, ut Phornutus inquit, marinum colorem referunt. Lucianus in sacrificiis cœruleis capillis, & nigris effingit; quamvis Scyrius dicat, apud antiquos, maiornos deos canis capillis, atque scnes plerumque depictos fuisse; quandoquidem eorum capita spuma candescent. Quare Phylostratus in imaginibus Glaucum depingens, qui est etiam marinus Deus, eum dicit barbam habere madefactam, comas autem aqua perfusas per humeros spargi; supercilia densa, hirsuta, & inter se juncta; Brachiumque attollentem, undas scindere, aptasque ad natandum efficere; pectus marina alga, ac lanugine obsitum, ventremque paullatim attenuari, ac inde cœteras corporis partes in pisces desinere; itaque cauda erecta, extraque aquas existente ostendi. Ovidius lib. XIII. Metamorph. ita Glaucum de se loquentem inducit:

Glaucus;

*Pabula decerpsti, decerptaque dente momordi:
Vix bene combiberant ignotos guttura succos,
Cum subito trepidare intus præcordia sensi,
Alieriusque rapi natura pectus amore.
Nec porni restare diu, reperendaque numquam
Terra vale, dixi, corpusque sub aquore merui.
Hanc ego tunc primum viridem ferrugine barbam.
Cesaricunque meam, quam longa per aquora verro,
Ingentesque humeros, & carula brachia vidi,
Cruraque pinnigerò curvata novissima pisce.*

Idem Philostratus Neptunum cum Equis & cetis in mari tranquille incidentem facit, ac tridentem præbet; quem tres maris mediterranei sinus significare, aliqui volunt; alii ad triplicem aquarum naturam referunt; fontium enim sunt dulces, marinæ salæ; quæ autem in lacubus continentur, non sunt amaræ illæ quidem, sed gustatui sunt ingratæ. Idem buccinam eidem tradit; ea autem est coclea, qua Tritones utuntur: nam & hos antiqui inter marinos Deos numeraverunt, Neptunoque comites adjunxerunt. Poetæ singunt Tritones maris tubicines; cocleam enim retortam gerunt, qua terribilem quemdam sonum edunt. Itaque Hyginus refert eo tempore, quo Titanes adversus Deos bellum gerebant, quemdam Tritonem buccina nuper à se reperta, ita insonuisse, ut Gigantes sonitum ferre non valentes, terrore illo confernati, statim lese in fugam converterint. Hi potius belluæ quam Dii, aut homines erant existimandi; Nam ut Virgilii lib. x. Aeneid. scribit;

Tritones.

Frons hominem prefert, in pristin definit alvus,

Hæc eorum duplex forma, secundum nonnullorum sententiam, duplicita aquarum vim ostendit; nam cæ interdum profundit, aliquando etiam nocent. Neque tamen Poëtarum omnino est commentum, quod de Tritonibus ja-

*Homines
marini.*

Etatur; nam ex historiis discimus, homines marinos saxe visos qui figura partim hominem, partim pisces referunt. Plinius lib. IX. Natur. histor. testatum reliquit, Olyssippone Tyberii principis tempore, legatos missos Romam, qui nunciarent, apud se Tritones buccina sonantes esse auditos, immo & à plurimis visos. Et Alexander Neapolitanus lib. III. refert se à quodam certa fidei homine audisse, qui diceret sibi, cum esset in Hispania, marinum hominem & vultu & corpore proorsus humano, absoluta similitudine pube tenus, postremis vero in pisces desinentibus, vidisse, in mille ex ultima Mauritania, & Oceani finibus eo pro monstro allatum; fuisse autem facie hominis vetusti, capillo, & barba hispida, atque hirta, colore cæruleo, flatura procera, & majore humana, alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & membrana passim interlucente munitum. Quod ne quis commentitum arbitraretur, idem Theodori Gazæ auctoritate confirmat, qui affirmavit, se, dum in Peloponeso ageret, foeda maris tempestate oborta, cum nonnulla piscium monstra ad litus illisissent, inter cæterarā vidisse Nercidem in litore, fluctibus expositam, viventem Jain, & spirantem, vultu haud absimili humano, facie quoque decora, neque inventa specie, corpore squamis hirto ad pubem usque, nisi quod cætera in locustæ caudam definebant. Quamobrem minime mirum videri debet, si Poëta Nereides pulcerimas. Nymphas esse finixerunt, quæ marinos Deos, Oceanum scilicet Nereum patrem, Neptunum, Thetin, Doriden, cæterosque ejusmodi comitarentur, qui varios aquarum effectus significant; ab antiquisque colebantur, quod crederent, sibi pluim ab eis commodari, incommodarie posse. Quamvisque plurimæ ferantur fuisse Nereides (nam Hesiodus eas ad quinquaginta nominatin enumerat; tamen de una tantum, Galathea dicta, mihi dicendum suscepī). Hæc sic est à candore nominata, qui in ea aquæ spumam repræsentat: quare Hesiodus ei albantes comas, faciemque lacti similem tribuit. Polyphemus ejus amator apud Ovidium, eam ligustris candidiorem vocat. Philostratus in quadam imagine Galathæam per quietum mare incidentem facit, eamque in curru collocat à delphinis traecto, quos Tritonis filiae regunt, Nymphæ circumstantes, ejusque obsequiis paratissimæ. Cæterum ipsa purpuream vescem supra caput ad Zephyrum tollit, ut & sibi umbraculum, & currui velum sit. Ipsius autem comæ Zephyro minime diffusæ; madidæ enim sunt, & quam ut à vento agitari queant, graviores. Hic non duxi prætermittendum, quod Alexander Neapolitanus loco proxime citato refert; nempe suo tempore in Epirro ad fontem jugis aquæ, ad quam mulieres ex oppido aquatum ventabant, Tritonem, seu marinum hominem à spelunca, quam forte ibi nactus fuerat observare solitus, si quando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambularem mulierem videret, ipsum ex undis, & spelunca leni gressu, tacitif.

Nereis.

Calashæ.

citique vestigis desilire, & à tergo accedere, ac vi compresiam mulierem ex insidiis adorri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamque sub undis deferre consueisse. Quod cum apud loci incolas percrebuissest, diligenter marinum monstrum observasse, & cum diutius laqueos illi intendissent, haud multo post dolo captum, & laqueis vincitum cepisse: cumque cibo absflineret, extra aquas multum vivere nequisse. Pausanias in Boeoticis ita Tritones nobis depingit; colore eo sunt, quo esse videntur ranae palustres in *Tritones.* dorso: nares humanas habent, branchias sub aures, os rescissum, latumque, scirinos dentes, glaucos oculos, manus cum articulis ad humanam effigiem, unguies ostreorum conchis persimiles: reliquum porro corpus parvulis squamis contextum est, & in pisces definit, non dissimiles extremis delphinariorum partibus. Ab his, aut à Najadibus non multum Sirenæ differunt: ut enim fabulantur Poëtæ, mulierem aspectum habent, idque umbilico tenus, nam in posterioribus partibus pisces imitantur: aliqui alas addunt, pedesque gallinaceos. Eas dicunt Acheloi, & Calliope filias tres fuisse, quarum una canebat, altera tibiam inflabat, tertia lyram pulsabat; quæ omnes ita suavem edebant concentum, ut facile miseros nautas allicerent, ut ad quosdam in Sicilia scopulos impingerent, ubi cædegebant. Sed, ubi se ab Ulyssे contemptas vidissent, qui illas transiens, se ad malum religandum, socii vero cera aures obstruendas curavit, ne ipsarum cantus audirent; statim se se in mare præcipites dedisse; atque hinc forte factum fuit, ut dicerentur à posteriori parte pisces evassisse. Servius eas non pisces, sed aves ea in parte vult fuisse: sicut & Ovidius, cum easdem dicit Proserpinæ comites fuisse; quæ, postquam illa à Plutone correpta fuit, in hujusmodi monstra versæ fuere, habentia quideam faciem atque pectus mulierem, sed in cæteris avi similia. Suidas refert, secundum fabulas Sirenæ aves fuisse, pulcra mulieris facie insignitas, quæ suavissime concinerent; sed revera quosdam scopulos extitisse, ad quos aqua allisa, ita suave murmur redderet, ut nautæ ab ea suavitate pellecti, illuc navem dirigerent, atque ita confracta ad cautes nave, misere disperirent. Plinius quoque, de fabulosis avibus loquens, in India inquit, aves quosdam exstuisse creditum, quæ cantus suavitatem hominibus somnum injiciebant, dormientesque devorare solebant. Sed tamen sive pisces, sive aves, sive aliud quocumque tandem Sirenæ sint; illud certum sit, fictitium quidpiam esse; atque iis nonnulli meretriciani pulcritudinem, atque illicia innui volunt: ex cantu nautas sapiunt, ac tandem devorant; nam incaute se meretricum blanditiis demente ac sauitate deturbari sinentes, ab eis tandem patrimoniis abligutiss, ad extreman inopiam rediguntur. Quare Buccatins narrat, apud antiquos Sirenæ fangi in amoenis pratis degere mortuorum ossibus conspersis; eo extrellum exitium, quod lasciviam sequitur, significantes. Apud Virgilium

quo-

quoque Sirenum scopuli multorum ossibus albi valdeque ardui, ac periculis describuntur. Sed Xenophon aliter sensit: nam in libro de dictis & factis Socratis, Sirenas vult eorum laudes concinere, qui dignissimi sint, quorum virtus praeconiis summis celebretur; easque ideo ab Homero fungi de Ulyssে ceciniisse; quod revera is esset Graeciae universae ornamentum: hocque fascinum esse, atque præstigias, quibus studiosos homines ad se pellicerent, nam eos auditio virtutis praeconio, cuius amore capti sint, multo maiores erga illam concipere ardores, & ad eam ardentius accurrere, atque dulces praeconiis voces sequi, atque hac de causa forte factum fuit, ut quemadmodum Aristoteles libro de rebus admirabilibus testatur, quibusdam in Insulis Sirenarum dictis, quæ in Italiz finibus sitæ erant, templa atque altaria meruerint, atque ab incolis colerentur: carum autem nomina fuerunt, Parthenope Leucosia, & Ligia.

Scylla; Nunc ad alios Deos sive monstra veniamus. Homerus Scyllam fingit, in antro obscuro & horrendo habitare, terribili illam esse latratu, canum videlicet simili, pedes habere duodecim, colla sex longa, capita totidem & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus stillare videatur; capita vero assidue in mare porrigeret, ac circumspicere è scopulo, an inde navis aliqua circumnaviget, ut ex ea saltem tot deprædetur, quot ipsius sunt capita; atque totidem ex Ulyssis sociis abstulisse. Cum Helenus apud Virgilium lib. III. Aeneid. Aeneas cursum, quem tenere debeat, ostendit, monet ut duo haec horrenda monstra caveat, Scyllam scilicet atque Charybdis de quibus ita dicit;

*Dextrum Scylla latus, evum implacata Charybdis
Obsideratque imo barathriter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluetus rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat unda.
At Scyllam cassis cohobet spelunca latebris,
Ora exsurgentem, & Naves in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro corpore virgo
Pube tenuis, postrema, immane corpore Pristis
Delphinum candas utero commissa luporum.*

Hujusmodi figuram induisse Scylla dicitur, veneficis scilicet Circes quæ videret Glaucum, quem ipsa deperibat non suos sed Scyllæ amores sequentem: itaque aquis ubi se Scylla ablucere consueverat, suis veneficiis infectis iam in ita deformem figuram convertit. Sed ea se ita aspectu horribilem videns, præ moerore præcipitem in mare se dedit, ubi & nautas transentes perterrefacit; sicut & Charibdis, quæ cum esset mulier rapacissima, Herculis boves ausa est furari. Quare à Jove fulmine icta, ac in mare præcipitata in scopulum est conversa, pristinam autem naturam apprime servat: His fabularum

Imago 35.

Imago. 36.

larum in volucris Poëta nobis geminorum scopulorum , qui in Angustiis freti sicuti se mutuo respiciunt , naturam adunbrare voluerunt. Sed hinc ad alia maris moustra describenda devenimus, Nereides centum fuisse , quæ totidem Delphinis insidebant , Plato inquit , cum mirabile illud templum describeret , quod apud Atlanticos Neptuno erat consecratum , qui ibi in curru erat effictus , alatorum Equorum frrena manu continens , tamque ingens erat , ut capite alti illius templi fastigium contingenteret. Maxima pars Neptuni comitum in quodam templo , quod est in agro Corinthio , ut Pausanias refert , cernebatur , ubi is una cum Amphitrite sua uxore in cuius erat ; puer quoque Palamon delphino immixus visebatur ; Equi quatupor currum trahabant ; Tritones duo erant ad latus : in basi media , quæ currum sustinebat , mare erat exsculptum , atque Venus , quæ inde emergebat pulcerrimis Nereidibus comitata Palamon , qui à Latinis portunus dicitur , portuum erat Deus ; cui nautæ reduces sacrificabant , itaque est Neptuno comes attributus.

In quodam templo Neptuni , qui erat in Ægypto , Canoptus Menelaiana colebatur , qui post mortem in astra translatus dicebatur. Ejus effigies erat crassa , brevis & quasi rotunda , collo obtorto , brevissimis cruribus : caudam , cur ita effingeretur , hanc dicunt cum Persæ ignem , quem ut maximum Deum colebant , quaqua circumducerent , ut eo caterorum Deorum , quos reliquæ nationes venerarentur , vires experirentur ; nullus autem , cujuscunque tandem materiae esset , non illi cedebat ; tunc Canopi Sacerdos , ne suus Deus flammis absumeretur , quidam contra Ignem callidum excogitavit . Solcabant in Ægypto fictilia quædam vasa fieri , minimis foraminibus pertusa , quibus turbida aqua limpidissima effluit : horum ille unum , cera foraminibus obturatis cepit , variis coloribus undique depictum , aqua repletum , ac ut Deum statuit ; & excidens Canopti simulacri caput , illi diligenter aptavit : adsunt posthæc Persæ , itur in conflictum ; circa hydram ignis accenditur ; cera dissolvitur , qua foramina erant ob turata diffluente aqua ignis extinctus est. Aslū igitur Sacerdotis Canoptus Deus viator Dei Persarum evaluit & ex eo Deus cultus est , ut Suidas refert. Quare in posterium ea forma est effictus , qua dixit , utque cernere est in quodam Antonii pii numismate . Delphini omnium piscium Neptuno gratissimi feruntur ; qua e Hyginus testatur , semper , cum Neptunus effingeretur , delphinem in ejus manibus , vel sub pedibus fuisse , hac fortasse de causa , quod sicut leones ferarum Aquila avium , ita & Delphines piscium sunt Reges . Martianus cum in nuptiis Philologiae expressit , sic dicens ; Nudus est Maritima inundatione viridior , coronam albidi Salis instar candidam , atque spumarum Canicici concolorem habens . Pallas cum apud Ovidium lib. vi. Metamorph. cum Arachnedetexendi arte contendenter , duodecim Deorum confessum pinxit , ubi disceptaretur , utr si bīne , an Neptuno concederetur , ut Athenis recens conditis nomen imponeret ; Carmina sunt hujusmodi ;

Stare

Nereides.

Stare Deum pelagi longoque ferire tridentis

Affera Saxa facit, medioque è vulnere saxi

Exhibuisse fretum, quo pignore vindicet urbem.

Virgilius in primo Georg. equum dicit exiisse;

Tuque o cui prima fremen tem

Fudit equum, magno tellus percussa tridente,

Nepente.

Quod Servius ideo fictum esse vult, ut velox frequensque maris motus ostenderetur, quare Equi sub Castoris & Pollucis tutela esse dicti sunt, cum enim astra velocissimè moventur. Quidam ideo Neptuno Equorum inventionem tributam dicunt, quod Equilatos campos, a quoque desiderant, qui ab æquore optime repræsentantur. Idem Servius principium lib. IX. Æneidos enarrans, ubi Poëta sic dicit;

Vt belli signum Laurenti Turnus ab aree

Extulit:

Refert Romanos belli tempore duplia signa extulisse, alterum scilicet purpureum pro pedestribus copiis, alterum vero cæruleum pro equestribus; hic enim est maris color, cuius Deus putabatur Neptunus, qui & equos invenisse fertur. Diodorus Siculus scribit, Neptunum primum omnium Equos domuisse, arte inque equitandi docuisse, hincque factum esse, ut equestris appellaretur: Cui pausanias etiam consentit; qui vult ideo Homerum, cum ludos equestres describeret, Menelaum induisse, qui certatoribus juramentum, per Neptuni numen proposuisset, se nullam fraudem adhibituros. Idemque subjicit, hoc Neptuni cognomen cæteris præstare, cum eunetis nationibus sit commune. Hinc arbitror profectum fuisse ut ludi Circenses apud Romanos qui erant Equestris, Neptuno essent sacri: celebabantur autem in Consualibus, quæ erant à Romulo instituta, in memoriam ut inquit Livius, raptus Sabinarum; nam quemadmodum Plutarchus refert, cuiusdam Dei aram conditam sub terram in Circo invenerat; eidemque Deo indidit nomen Confo. sive à consilio quod consiliarius foret; aut, quod magnarum rerum consilia occulta esse oporteret: quare ad ejus aram aditus numquam patiebat, præterquam Ludorum Circensium Diebus. Quod effecit ut Neptunus idem ac Consus crederetur; de quo hæc strictim attigisse fit satis; nam nullam adhuc ejus imaginem apud scriptores reperi. Quod autem Equi sub Neptuni tutela essent, Pausanias in Eliacis posterioribus ostendit, cum circum, ubi Equi currebant, describit dicens, ad alterum curriculi latus aram fuisse figuræ rotundæ, ad eamque Deum colli, Taraxippum, ab incutiendo Equis pavore, nuncupatum. Solitos enim esse injecto terrore, circa aram hanc Equos tam vehementer consternari, ut incertum unde coorta trepidatione, sæpe illis curribus afflige-

Consus.

Imago. 37.

affligerentur autigae : quo igitur & quo & propitio uterentur Taraxippo , ad eam aram aurigas vota nuncupasse . De hoc Deo multas multorum opiniones idem Pausanias assert sed eam tanquam omnium probabilissimam approbat , qua Taraxippus Neptuni fuisse cognomen dicitur : ab eo enim Equorum origo profluxit : à quo duos Equos Junoni dono datos , ferunt , quos illa Castori & Polluci tradidit . Cui fabula illa quoque concordat , qua jactatur , Equuleum ab ope Neptuni loco suppositum Saturno fuisse : hacque de causa Festus vult , Neptunum Equestrem fuisse dictum , ob idemque inquit , in Illyrico quaternos Equos jaci solitos nono quoque anno in mare . Aliqui sentiunt , Neptuno Equos optime accommodari ; quod scilicet mare undique ad nos necessaria usibus nostris adychat , sicut & Equi . Quare Philostratus cum duas parvas Insulas describeret , quibus , rerum venalium forum erat commune , in quod quod ab agris legeretur , altera inferebat , altera vero quidquid ex maritima præda corrogasset , ibi Neptuno statuam positam inquit cum aratro , atque curru , tamquam si agricola esset : quo incolæ innuebant , se etiam terræ fruges Neptuno acceptas referre : sed ne eum terrestrem tantum colere viderentur , aratro navis proram aptarunt ; ita ut Neptunum navigantem , terram arare diceses .

Apud Eleos , sicut Pausanias refert , adolescentis imberbis statua vischatur , qui pedem pede premiebat ; ambabus vero manibus hastæ innitebatur ; hæc statis temporibus nunc linceis , nunc lanceis vestibus inducebatur . Hæc Neptuni esse est credita , aliunde illuc translata , ubi maximo cultu ab incolis affiebatur . Sed non Neptuni , verum Satrapis effigies appellabatur . Duo numismata exstant , Vespasiani unum , alterum Adriani , in quibus Neptuni imago cernitur nudi stantis : sed in laevi humeri tergo propendet amictus ; dexteraque trilorem scuticam , laeva elatum tridentem tenet . In alio quopiam numismate idem est effictus nudus , rectusque , sinistra elata tridenti inhærens , Delphinem dexterâ porrigens , alterumque pedem in prorâ tenens . Illud præterea est sciendum , apud veteres urbium portas Junoni , arces Minervæ , moenia atque fundamenta Neptuno fuisse sacra ; quod Servius adnotat , illud II. Aeneid. enarrans , ubi Venus inducitur , Aeneas ostendens , Trojæ ruinas reparari non posse ; cum horum Deorum pro se quisque id dirueret , quod sibi esset proprium , ita inquiens ;

*Hic , ubi disiectas moles , avulsaque faxis
Saxa vides , mixtoque undantem pulvere fumme :
Neptunus muros , magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit ; totamque a sedibus urbem
Eruit .*

Hacque de causa à Græcis ἐνοίγειος est dictus , quod est Terriuassor ;
quo significarunt , terræmotum Neptuno tribui , propter aquarum

*Terruassor
à Neptuno
sic.*

scilicet motum. Quamobrem Thessali, Neptunum aquis exitum apernuisse, dicebant, quæ universam olim Thessaliam inundabant; nam ingenti terræ motu excitato, montes discidit, ita ut latus ficeret Peneo flumini exitus, terraque inter montes interjecta commode habitari posset: quod & Herodus confirmat. Quod dixi de Neptuno Terriquafoore, perbellè ad Terræ motus imaginem aptari posset, si quis eam vellet effingere.

Oceanus.

Imagines Neptuni atque Oceani non multum inter se erant dissimiles. Hunc Oceanum veteres patrem Deorum dixerunt; pro eo autem non solum mare, quod universam terram ambit, sed etiam aquæ virtutem intellexerunt, quam tales omnium rerum principium statuit. Eum ergo Deorum patrem nuncuparunt; Therumque uxorem ei tribuerunt; ex quibus innumeri propemodum Dei marini, fluviales, ac fontani, item & Nymphæ profluxisse feruntur. Thetis vero fingebaratur vetus, cana, atque alba: eam Poetae matrem, atque venerandam appellabant. Hæc una cum viri sui imagine ponipotest: qui, ut Ioannes Buccatius refert, in curru effingebatur, à quatuor balanis per mare tracto; cum Tritones cum buccinis præcedebant, circumstabant Nymphe, magnus belluarum marinorum numerus sequebatur, quæ sub Proteo duce ac pastore erant. Hic ex mariis Deis erat, qui ventura prædicebat, sed non nisi coactus; eosque, qui sibi vim parassent, fraudibus decipiebat, varias subinde formas induens, ut ex ejus manibns claberetur. Quare necesse fuerat, cum vincere, ac tamdiu contineere, quoad in pristinam figuram revertisset: tunc enim facile ad interrogata respondebat. De hoc Diodorus refert, eum in regnum ab Ægyptiis adscitum, tamquam qui omnibus sapientia antecelleret, perquam erat ita dexter in consiliis pro tempore capiendis, ut ea alia ex aliis prout res requirebat,

Proteus cur in variis formis mutare tur. commodissime mutaret, atque hinc factum esse, ut se in diversas figuræ convertere diceretur: Quod idem erat, ac si dixissent, eum foro uti scilicet. Græci volunt, id de Proteo dictum, ut scilicet ad Ægyptiorum regum morem respiceretur: nam illi, cum in publicum procedebant: semper aliquod insigne gestabant, quod regiam majestatem praesoferret; id quidem subinde mutabant; aliquando enim Leonis, aut Tauri, aut Draconis priorem partem, interdum arborem, quandoque ignem, nonnumquam redolentia unguenta præferebant. Unde factum locum fabulæ, Pro-

Imago 38.a. teum in ea omnia; quæcumque capite gestabat, solere transformari. In Carpatho etiam insula idem regnasse legitur, à qua mare Carpathium uomen habet, quod est prope Ægyptum, cum vero Phocis id mare abundet (quæ & vituli marini appellantur; priores enim partes corio, ac pilis tectas ad vituli similitudinem habent) atque aliis marinis belluis; ideo marini gregis pastor est dictus. Oceani quoque filia Eury nome putabatur; eam Homerus Thetidi comitem adjunxit, cum Vulcanum adiret. Nonnulli eam Diana esse crediderunt, ut

Pau-

Eury nome.

Pausanias refert, quod quidem nihil cum ejus simulacro consentit, id sceminae formam referebat, summa fœmora, cætera piscis figuram, erat autem aureis catenis revinctum. Id numen à Phigalensibus, qui erant in Arcadia colebantur, templum ejus statu quoannis die aperiebant, sacra eo die publice & privatum siebant. Huic non admodum dissimilis quædam Dea erat, quæ Derceto appellabatur, hæc capite excepto, quod muliebre erat, piscis vide-
Derceto.
batur. De hac Diodorus Siculus lib. III. scribit, eam Nympham fuisse, sed gravidam postea effectam, a quo autem ignoratum, Seiniramidem peperisse; sed sui erroris pudore effectam, se in quendam Syriae lacum abjicisse, atque inde ab illis populis numinis loco habitam, ac in piscem se convertisse creditam: ideoque factum esse, ut à piscium esu abstinerent, qui in lacu essent, quos omnes illi Deæ sacros arbitrarentur. Sed ad Oceanus Imagine revertamur: ejus currus eum terram ambire significat: Rotæ terre orbicularem figuram ostendunt: Balæna currum trahunt, quod mare universam terram percurrat, ac in eam se insinuans, magnam ejus partem alluat. Nymphæ aquarum proprietatem designant, quas veteres non solum sub Oceanus, Neptuni, Thetidis, Doridis, Amphitriches atque aliorum marinorum Deorum nominibus; sed etiam sub Acheloi nomine adumbrarunt. Licet nonnulli prioribus illis Salsarum Aquarium naturam, hoc vero posteriore dulcium innui, cujusmodi sunt fluviorum aquæ, qui etiam ab antiquis pro numinibus sunt habiti, & humana figura efficti. Sed antequam ad eorum simulacra veniam, ventos describam, nam cum de mari dixerim, ubi illi maximo vires suas exserant, non abs re mihi facturus videor, si statim ventorum tractationem subjecero. Quamquam vero non absurde cum Junone conjunxitsem: ea enim aerem significat; ventus autem, secundum Physicorum sententiam est aer concitatus: Itaque Æolus ita Junoni apud Virgilium lib. I. Aeneid. respondet;

*Tu mihi quocunque hoc regni, tu Sceptra, Jovenque
Concilias; tu das epulis recumbere Divum,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.*

Non tamen hic locus videtur à ventis alienus: veteres ut Deos, sunt ventos venerati: eisque sacrificabant, vel quod eis propitiis usi essent, vel ut in posterum uterentur. Eos cum aliis effinxerunt, tumescientibus buccis, inflatis ac spirantibus: Sed alii a'ios suo statu effectus producunt, nam aliqui nubes cogunt, & pluvias creant: alii è contra nubes dispellunt: alii aliter suas vires ostendunt. Itaque diverse à Poëtis descripti fuere: qui quamquam multi sunt, tamen præcipui quatuor qui à primariis quatuor mundi cardinibus flant, numerari solent, ut ab Ovidio cum lib. I. Metamorphos. universum in suas partes distribuit. Fuerunt aliqui, ut refert Strabo, qui duos tantum ventos posuerunt; sed ex quatuor unus est Aquilo, qui & Borcas dicitur

*Posterum
Cultus di-
vinus.*

a Septentrione flans, hunc Pausanias in Eliacis scribit in Cypseli arca ex-sculptum fuisse Orithyiam rapientem, non tamen ejus effigiem designat, nisi quod eum pro pedibus anguum caudas habuisse dicit, hic ergo quia nives ac frigus affert, glaciemque creat barba, capillis ac alis nive consparsis effingitur. Alter est Auster, qui & Notus nuncupatur, qui à Meridie flat: hic quod flatu suo pluvias adducit, ita ab Ovidio describitur.

-- *Madidis Notus evolat alis*

Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba gravis nimbus, canis fluui unda capillis,
Fronte sedent nebula, rorant peanaque sinusque.

Tertius est Eurus, qui ab oriente flat, hic niger effingitur ob Æthiopes, per quos transit; cumque Sol occidens, si forte rubeat, Signum sit fore ut sequenti die (quemadmodum Virgilius in Georgicis testatur) Eurus excitetur ideo ejus imaginis Sol igneus ad caput adpingitur. Quartus benissimus ille quidem & Zephyrus qui ab occidente spirat. Hic vere primo terram herbis convestit, flores excitat. Quare Floræ maritus est ab antiquis dictus quæ florum Dea habebatur: ejus imago pulcherrimam Nympham referebat. Itaque ea cum ab Ovidio lib. V. Fast. loquens inducitur, ita de sua pulchritudine dicit;

Quae fuerat mibi forma, grave est narrare modesta

Sed generum matri reperiit i'la Deum

Ei & certum ex variis floribus additur; item & vestis Versicoloribus floribus pingitur, nam flores quibus terra vescitur, omnia colorum genera referunt. Philostratus ita Zephyri imaginem adornat; Is est forma juvenili, facie decora, alatis humeris, tempora habens pulcherrimis floribus redimita.

Sed jam ad Fluvios transeamus, qui ab antiquis etiam munina habebantur, item votis ac sacrificiis colebantur. Eis capillum quodam peculiari ritu incisum offerre solebant; præcipue Greci, ut Pausanias testatur: Quod etiam ex Homero intelligimus, cum Peleum inducit, yota Sperchio fluminii faciente, se capilllos suos illi oblatum, si filius Achil' es incolmis ad se ex Trojano bello revertisset. Et in agro Attico apud Cephisiunum flumen adolescentis statua visebatur, sibi comam cædentes, ut illi consecraret. Fluviorum effigies hominem referebat barbatum, promisso capillo, jacentem, cubito innixum, ut Philostratus Thessalam describens, meminit; nam nunquam fluvii in pedes se erigunt; sapientiam alicui urnæ incumbunt, quæ aquam abunde effundunt. Ita enim Statius Inachum depingit. Servius inquit, cornua quoque fluminibus tribui: aut quod aquæ murmur, boum mugitum exprimat; aut quod fluviorum tipæ cornuiva instar sint incurvæ. Quamobrem Virgilius lib. VIII. Æneid: de Tiberi dicit;

Cor-

Zephyrus.

Flora.

Imago 39.2.

Inachus.

Imago

39

Imago. 40

Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum

Eudemque ita Paulo ante describit :

Huic Deus ipse loci, fluvio Tiberinus amoenus

Populeas inter senior se atrollere frondes

Vifus: cum tenuis glauco velabat amictu

Carbasus & crines umbrosa tegebat arundo.

Eridanus.

Idem libro IV. Georg. de Eridano ita dicit.

Et gemina aurata taurino cornua vului

Eridanus.

Ubi probus Eridanum inquit facie taurina pingi ; quod sonus quem edit, sit taurino mugitu perquam similis ; ejusque ripæ veluti cornua , sunt intortæ. Ælianuſ scribit, fluminum simulacra , quæ antea nullam certam formam habebant , bovis postea effigiem expressissimè. Idem apud Festum Pom- Imago 40.3 pejum legitur fluviorum scilicet statuas esse forma taurina, quod est, cornige- ra ; nam ii sunt taurorum instar efferati Fluvios quoque arundineis foliis an- tiqui coronabant ; arundo enim feliciter in aquosis locis provenit Ovidius Acis in flu- lib. XIII. Metamorph. cum de Aci in fluviū mutato fabulam recenset, quem vium muta- Polyphemus, grandi quodam faxo projecto , contriverat , ita de Galathea ius, narrantem induxit ;

Miraque res subito media tenris exstittit alvo

Incinctus juvenis flexit novæ cornua cannis.

Qui nisi quod major , quodtoto carnis ore est,

Acis erat.

Romæ etiamnum in Vaticano Tiberis statua visitur , qui nec cornua, nec ferta arundinea habet, sed est corona ex variis floribus ac fructibus con- texta redimitus, quod secundum meam quidem sententiam, eo refertur, ut fertilitatem, atque annonæ copiam significet, quam is fluvius incolis affert. Sed tamen non omnino est Poeticis ornamenti spoliatus ; nam & arundinem manu gestat. Cum Achelous apud Ovidium lib. viii. Metamorphoseon Achelous. Theseo narrat contentionem , quam cum Hercule pro Deianira suscepit, brachio innititur, caput habet arundine cinctum, viridi amictu induitur, ne que tamē ambobus cornibus , sicut cæteri fluvii , est insignitus ; nam alterum ei est ab Hercule diffractum, quod postea floribus ac fructibus va- riis refertum Ætolis est donatum, qui id Cornucopias Appellarunt. Quod Cornucopia. est ideo ab antiquis fictum, ut Diodoro videtur ; quod Hercules scilicet maximo cum labore alterum hujus Fluvii ramum , à Pristino cursu in aliam partem diverterit : quæ cum secundis illis aquis irrigaretur, maxime fructi fera evasit. Itaque varie flumina à Poëtis describuntur, nam ii vel Aquarum qualitatem , vel illorum cursum , vel regio- nis naturam , per quam transeunt , considerantes , Fluvios diversis

Nilus flum.
vines.

Imago 41.2

descriptionibus designant. Quare Paufanias in Arcadicis refert, in quodam Arcadie templo nobilium quorumdam annum è candido marmore signa videri; Sed unius Nili simulacrum, è nigro lapide, cuius quidem rei hanc causam affert; quod scilicet per nigros Æthiopes, Nilus in mare delabitur. Lucianus scribit, Æthiopes Nili effigiem supra Crocodillum, aut Equum fluviatilem collocasse, Equus autem fluviatilis est, ut Herodotus eum describit, quadrupes, magnitudine Taurum æquans bovino capite, depresso naribus, Caprarum instar, jubis dorso ac tinnitu equino dentibus aprorum aduncis renitendi cauda pelle ita crassa atque dura, ut cum est exsiccata, sit jaculis conficiendis apta: Hæc bellua à Græcis est dicta πτωχοταραχες. Circum Nili simulacrum pueros aliquot ludentes effingebant; ut etiam apud Plinium lib. XXXV. legitur, ubi de marmore, quod Basalem vocabant, loquitur, scribit enim, ex hoc marmore statuam Romæ in templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dicatam, Argumento Nili XVI. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti sumini, incrementi augmentis se amnis ejus intelligerentur. De quadam Vertumnii statua in foro Romano posita legitur, quæ Tiberim olim illac transuntem repræsentabat. Hæc floribus atque fructibus erat ornata, ut fertilitatem agrorum ostenderet, juxta quos Tiberis prætersluit. Vertumnus etiam Deus humanis cogitationibus præpositus credebatur, qui diversas formas indueret, sicut & homines subinde consilia mutant. Aliqui eum Anni Decum putaverunt, qui juxta tempora varias sumit figuræ; atque ideo ejus natura cunctis figuris est opportuna, ut Propertius de eo lib. IV. tñicit cuius descriptionem operæ pretium fore, sum ratus hic apponere, cum sit longe elegantissima; ea vero sic habet;

Quid mirare meas tot in uno corpore formas?

Accipe Vertumnus signa paterna Dei.

*Tuscus ego, Tuscanus oror, nec paenitet inter
Pralia Volscinos deseruisse focos.*

Nec me turba iuvat, nec templo delector eburno,

Romanum satis est, posse videre forum.

*Hac quondam Tiberinus iter faciebat, & ajunt
Remorum auditos per vada pulsa sonos.*

At postquam ille suis tantum concessit alumnis,

Vertumnus verso dico ab amne Deus,

Seu, quia vertentis frustum percepimus anni,

Vertumnus iurus credidit esse sacrum.

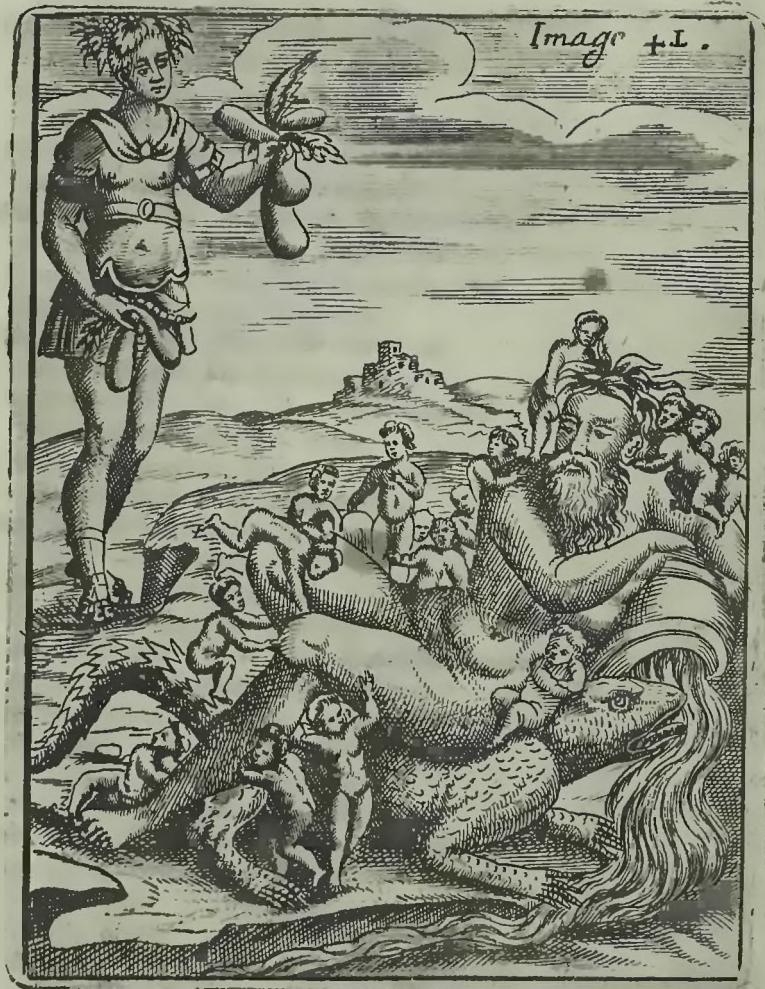
Prima mihi variat liventibus uvaracemis,

Et coma lactenti spica fruge tumet.

Hic dulces cerasos, hic autumnalia pruna

Cernis, & festivo morari nber die.

Image + I.

Insitor hic solvit pomosa vota corona,
 Cum pyrus in vito stipite mala tulit.
 Mendax fama noces : alius mihi nominis index :
 De se narranti , tu modo crede Deo.
 Opportuna mea est cunctis natura figuris :
 In quamcumque voles , verte : decorus ero .
 Indue me Cois , fiam non dura puella .
 Meque virum , sumpta quis neget esse ioga ?
 Da falcam , & torto frontem mihi comprime fano :
 Iurabis , nostra grama na seelta manu .
 Arma tuli quondam ; & , memini , laudabar in illis :
 Corbis & imposito pondere , messor cram .
 Sobrius ad lites : at cum est imposta corona ,
 Clamabis , capiti vina subisse meo .
 Cinge caput mitra ; speciem furabor Iacchi :
 Furabor Phœbi , jin modo plectra dabis .
 Cassibus impositis , venor , sed arundine sumpta ,
 Fannos plomo sum Deus aucupia .
 Et etiam auriga species Vertumnus , & ejus ,
 Trajicit alterno qui leve pondus equo .
 Suppetat ; hoc pisces calamo prædabor ; & ibo
 Mundus , demissis insitior in tumicis .
 Pastorem ad baculum possum curare , vel idem
 Sirpiculis medio pulvere ferrerosam .
 Nam quid ego adjiciam , de quo mihi maxima fama est ?
 Hortorum in manibus dona probata meis ?
 Ceruleus cucumis , tumidoque cucurbita ventre
 Menotat , & junco brassica vineta levi .
 Nec flos ullus hiat pratis , quin ille decenter
 Impositus fronti langueat ante mee .
 At mihi , quod formas unus vertebar in omnes ,
 Nomen ab eventu patria lingua dedit .

PLUTO.

LICE T in ditionis divisione , alii Saturni filiorum cœli regnum obtigerit , alii aquarum , alii inferorum , prout fabulis fertur ; quod si rei veritatem spectare velimus , inquit , Jovi sorte orientis partes , Plutoni Occidentis , Neptuno vero maris insulas obvenisse . Sed tamen eorum quemlibet passim suum imperium exercere , interdum videmus ; nam Neptunus apud Virgilium lib . i . Aeneid . ventis minatur , quod sine ejus permisso , cœlum , ter-
 raf-

raſque turbare auiſ ſuiffent. Jupiter nonnumqnam inferorum res adiniftrat : nec non & Pluto in cœlum ſum jus extendit. Itaque Jovem dicunt fulmen triplici cuſpide præditum , Neptunum tridentem , Plutonem canem tricipitem habere. Quamobrem cum Plutonis imáginem deſcribemus , mi- rum videri nemlni debebit , ſi cum interdum parem Soli potestate ſtatucimus , & aliquando terra. Sed tamen tunc etiam inferorum Deus eſt intelligendus , utpote qui præcipuam ibi potestatem exerceat , imperiumque in animas corporeis vinculis exſolutas habeat. Hic , ut quilibet juxta promerita justas pœnas aut pœmia conſequatur , tres æquissimos judices habere ſingitur , qui inferorum judicio præſint , quorum unius dicitur eſſe Aēacus , alter Minos , tertius Rhadamanthus: de quibus , antequam ad Plutonem veniam , aliquid ex Platone dicam ; nam id cum in primis cognitu jucundum videtur , ac multum facere ad intelligendum , quo pacto eorum imágines ſint exprimendæ ; tum hinc diſcamus licebit , quales iudicūm debeat eſſe mores. Ia igitur Plato habet ; Saturni tempore lex erat , quæ etiamntum apud Deos viget , vi- guitque ſemper , ut ſcilicet ii , qui vitam cum iuſtitia tranſegiſſent , poſt mortem ad beatorum iuſſilas proſificerentur ; contraque qui nequam , ac flagitiōe vixiſſent , morientes eo abducerentur , ubi pœnas ſuorum ſcelerum luuerent. Sed Saturno regnante , & in primordiis regni Jovis adhuc vi- vi , poſtremo videlicet vita die homines etiam à vivis iudicibus judicabantur : quo tiebat , ut multi non pro vita meritis iudicium ferrent. Quod ubi Jupiter ex Plutone reſciuiſſet , ex eisque qui beatorum iuſſilis præſide- rent , multos ſciliſet illuc deſtinari , qui eum locum nullis promeritis ſibi comparaffent ; ſe huic ordinis perturbationi obviam iturum inquit , cuius cauſam in id referebat , quod homines ante mortem iudicarentur , dum mortali adhuc corpoře circumdaſſentur , multique eos circumſtarent , qui bene , maleve de iſpis ſentirent. Itaque plurimos animos ſceleribus cooper- toſ ſe coram iudicibus liſtere audero , tamquam ſi eſſent ſumma innocentia prædiſi ; ſuam enim perversitatem corporis pulcritudine , familiæ nobilitate , divitiarumque copia tegere ; nec teſlibus deſtitui , qui afferant , ſe vi- tam , omni culpa carentem duxiſſe. Itaque judges , corpoře impeditos , quod veluti velum eſt animo objectum , quominus verum cernere poſſint , tot rebus deceptos , ac tantam bonitatem admirantes , non poſſe eos non o- mnibus bonis digniſſimos iudicare. Quare illud in primis facto opus eſſe , ne homines , quando ex hac vita ſint migraturi , præſentiant : cuius rei Prome- theo fuit demandata provincia. Deinde , ut cunctis rebus corpořis exſuti iudicibus ſe liſtant , qui & corpoře careant ; ita ut animis taſtum animos nu- dos & apertos cernant : atque ita facile iuſtum iudicium futurum. Quam- obrem decrevi , inquit , ut ex meis filiis duo Asia oritundi , Minos ſciliſet , & Rhadamanthus , unusque Europa , Aēacus vocatus , cum ex vita mi-

Inferorum
judices.

Judices cur-
ſallantur.

Jovis decre-
tum de ani-
mis iudican-
dis.

gra-

grarint, ad quoddam pratum proficiscantur (quod Veritatis ager appellabatur) ibique ubi duas vias se dividunt, altera ad beatorum insulas, altera ad inferorum loca tendens, animorum, qui è corporibus recesserint, iudicia exerceant. Asiaticis iudicandis praeerit Rhadamanthus, Aeacus iis, qui ex Europa advenerint; sique quid dubii inciderit, Minos cognoscet; ut sine ulla fraude quisque ad eum locum destinetur, qui meritis conveniat. Hoc fuit Jovis decretum, ut hominum animi juste iudicarentur. Itaque Rhadamanthus, atque Aeacus, cum iudicant, virginem manu tenent; Minos seorsim sedet, singulorum causas secum dispicit, auratum Sceptrum, ipse quoque gestans; ita enim Ulysses apud Homerum refert, se cum vidisse, cum mortuis jus dicit. Judicandi animi omnium affectuum signa, quibus tenentur, pra se ferunt; itemque quidquid umquam gesserint, dum adhuc corpore coegerentur, facile in eis argumenta deprehenduntur. Quare cum se coram iudicibus statuunt, nequaquam interrogantur, quinam olim fuerint, judices enim, iis tantum compertis, quæ dum adhuc inter mortales versarentur, perpetrarint, eos ad commerita loca alegant. Hic Plato explicat, quinam animi ad inferorum carceres destinentur, & qui ad beatorum sedes mittantur. Sed nos contenti trium horum iudicium effigiem designasse, ad alia transibimus. Dantes Algerius Minoi videtur formam bellorum tribuisse; ita enim in Poemate de Inferno dicit;

Cernere erat tetro aspectu Minoa sedentem
Horribili rictu latraventem, ac torva tuerentem
Quaevis servus vitasque, ac crimina dicit;
Atque alias aliis paenas decernit; & umbras
Pallentes audit, tentat, subigitque fateri,
Qua quis apud superos commisit crimina: quorun
Pro meritis paenas taxat, numerumque, locumque,
Tot caude corpus spiris immane revincens,
Paenarum gradibus quod vult torquerier ipsas.

Aliqui in ea sunt sententia, ut putent, Minoem scelerum conscientiam significare, qua assidue, qui sibi facinorum est conscientis, se ipsum vexat, accusat, supplicium ob oculos statuit, torquet, exagitat. Sed nunc ad Plutonem revertamur, qui etiam divitiarum Deus est habitus, πλοτος enim Græcè divitias significat. Per eum autem terra intelligitur unde tot opes hauriuntur. Itaque Latini eum Ditem ad divitias innuendas, appellandum duxerunt. Hunc manum Deum putarunt, quod is scilicet funebres pompas invenerit, ac iusta, quæ mortuis persolvimus. Sed haec missa faciamus, & ejus effigiem à Poëtis adumbratam, describamus. Apud inferos tamquam rex in solo sedet; ita enim eum Claudioianus Lib. 1. de Raptu Proserp. designat, cum refert eum Mercurium ad Jovem, uxorem sibi petitum misisse.

Minos quid
significet.

Ips eruditus folio, nigraque verendus.

Majestate sedet: squalent immania fœdo

Sceptra sit.

*Plutonis
color.*

*Corona See-
ptrum.*

*Pluto pro So-
le capitur.*

Proserpina.

*Clavis in-
Plutonis ma-
nu.*

Martianus Capella regiam coronam eī tribuit, cum eum una cum Neptuno fratre describit, ita dicens: Pluto lucifuga in umbratione pallescens, in capite coronam ex hebeno, tartareæ noctis obscuritate servat. Sceptrum, quod manu gerit, eum regem monstrat; id est parvum; nam inferioris hujus orbis regnum representat; ita Porphyrius hoc explicat, quemadmodum Eusebius refert; subique Plutonis nomine Solēm intelligit; qui ideo inferiorum Deūs dicitur, quod hieme parum se nobis ostendat, sed maximam temporiā partem degat cum Antipodibus, quos in inferiori orbe habitare dicimus: cum tamen illi se nobis superiores arbitrentur, ut Servius ex Tiberiano refert, qui ait, olim à vento ab Antipodibus litteras ad nos allatas, cuius id erat initium; Nos superi vos inferos salutamus. Aristoteles etiam rationib[us] cōstat ostendere, nos revera inferos esse. Sed hoc non multum ad reū; illuc hinc int̄ illigamus, Plutonēm, si pro Sole capiatur; sub terris degere creditum, cu[m] nostrum hunc orbem non collustrat. Is idcirco Proserpinam, à se raptam retinere dicitur, quā seminis vim exprimit; quia hic quis tempore, cum Sol à nobis longius recessit, semen intra terrae viscera conclusum latitat. Galeam Pluto gestat, ut Homerus, Plato, atque Hyginus dicunt. Solis enim virtutem inequimus intueri. Itaque secundum fabulas, quicumque galeam sibi Plutonis, aut Orci induisset (utroque enim nomine idem appellatur) mortaliū oculis cerni non poterat, cum tamen ipse alios cerneret: quam Perseum gestasse fabulantur, cum Medusa caput abscedit, hocque præsidio fratrum, ab ejus sororum impetu scissarum, tectum præstuisse. Hanc Mīnervæ beneficio obtinuisse ferunt, quā etiam apud Hominem hujusmodi galeam sibi aptissime finguunt, ne à Marte contra Trojanos pugnans deprehendi posset. Cerberus ei ad pedes jacet, quemadmodum Fulgentius scribit, qui Plutonem terre præsidem, ac custodem appellat, eumdemque obscuris tenebris circumdatus, sceptriūque manu tenentem describit; hæc eo referuntur, ut intelligamus, tria semini opus esse, ut ad fructus perveniat, primum scilicet, ut lumi spargatur; d[omi]nde ut terra tegatur; postremo, ut sub ea latitans germinet. Pindarus Plutonem facit, manu virgam tenentem, hacque animas ad inferos eum dicit perducere. Nonnulli ei clavem in manus tradunt, qua sui regni fore claudat, ne videlicet animæ ibi conclusæ, aliquando elabantur. Quare apud Pausaniam legitur, in quodam Junonis templo, quod alicubi in Græcia erat, tabulam quamdam exstisisse, in qua inter alia multa, incisus erat Pluto cum Proserpina, duabusque Nymphis, quarum una manu pilam, altera clavem continebat; hujus rei hanc rationem afferit, quod clavis, scili-

Amor 47

Scilicet sit Plutonis insigne ; cum is inferna loca ita conclusa teneat , ut nemo inde possit clabi . Ex quo locus fabulae est datus , Cerberum ad inferni portas excubare , ut eos perterrefaciat , qui fugam moliantur : quem ita Se- neca in Hercule furente describit .

Hic savus umbras territas Stygius canis,

Qui terna vasto capita concutens sono,

Regnum tuerit , sordidum rabo caput

Lambunt colubri ; viperis horrent juba;

Longusque torta sibilat cauda draco:

Ita etiam eum Apollodorus lib. II. Bibliothecæ describit ; nisi quod ad- dit cum in dorso serpentum omnium capita habuisse . Dantes quoque in libro de Inferno sic ejus imaginem designat ;

Cerberus umbrarum latratu regna trifaci

Personat , atque animas multa formidine compleat.

Truces illi oculi ; barba est implexa colubris ;

Immanis venter ; nec non ferus unguibus uncis

Dilaniatque , voraque antis , manditque , rupitque :

Hesiodus ei centum capita tribuit ; eumque Plutonis ostiarium appellavit, *Imago* ^{et} *1* eisque blandiri , qui infera loca ingredierentur , sed qui egredi studerent , continuo ab illo corripi atque devorari dixit : quod quidem ejus nomini congruit ; nam Cerberus quasi *κερβερος* , hoc est carnem vorans dicitur . Atque ideo aliqui per eum terram significari dixerunt ; quæ cadavera vorat , atque conficit . Huic similis erat quidam Erynomitus , de quo ex Delphicis interpretibus Pausanias libro postremo scribit , ipsum inferorum fuisse demonem qui mortuorum carnes absumeret , ita , ut ossa solummodo relinquenterentur : colore erat inter cæruleum & nigrum medio , quales Muscae esse solent , quæ carnis infederint : dentes ostentabat : vulturis erat substrata pellis . Quidam censerunt , cerberum nostrum hoc corpus referre ; sicut enim ille infernum adeuntibus se mitem ostendit ; ita & hoc se præbet facile atque obsequens iis qui genio ac voluptatibus indulgent ; item non secus maximum facessit negotium iis qui à virtutis ad virtutes deficere volunt , atque ille in eos insurget , qui ex inferno exire tentant . Et ad hanc fortasse significationem Virgilius lib. VI. Æneid , respexit cum singit belluam hanc Æneam , hominem scilicet omnibus virtutibus insignitum , primo ingressu allatrantem : quod contrarium videtur iis , quæ de eadem Hesiodus aliique scriperunt , qui volunt eam ingredientibus ab blandiri , sed nihil est inter eos discrepantia , si rem suis momentis velimus expendere : nam qui ad inferos descendit , hoc intellectu , ut vitiorum cœno sese ingurgitet , is Cerberum in aditu ostendit , qui mitis modis ipsum demulcet , hoc enim corpus animali libidinibus magnopere acquiescit , ac oblectatur : quod tamen acriter reclamat , si quis à tantis foribus resilire velit . Qui vero infera loca adit ,

quemadmodum Aeneas, Fecisse singitur; ut, scilicet vitiorna turpitudine considerata, vehementer ab omni sclere abhorreat, ac virtutes summo studio seletetur, is Cerberum habet adversarium; hoc est appetitus magnopere repugnantes sentit, qui se ab instituto ad virtutes, cursu quantum potest, retardet. Eadem ratione à Poëtis est fictum Herculem inferos penetrasse, ac inde victum Cerberum secum abstraxisse, quia is prudentem hominem referebat, qui sensus hos corporeos nationis vinculo ita constringit, ut secum ex inferorum viuis facile educat, atque per virtutis semitam eos ambulare compellat: è contra vero de Pirithoo fertur, cum, cum ad infernum descendisset, ut uxorem à Plutone abstraheret, quamcum libidine suas expleret, à Cerbero imperfectum fuisse; qui enim se in foedis voluptatibus immergit, fcre nuncquam emergit, sed illis lenaciter udharcens, tandem obruitur. Hæcataeus Milesius ut Pausanias in laconicis refert, quæ de Cerbero narrantur, figmentum esse testatus est; nam in caverna quæ erat in Tænaro promontorio unde ad inferos descensus patere putabatur, immanem ac tetricam serpentem lustrum habuisse refert; qui sit idcirco inferorum canis dictus, quod quem mortu impepsit, subita cum veneni vi mori statim necesse esset: eum serpentem ab Hercule ad Enystryum pertractum. Homerus vero (is enim primus Ditis caucin, quem Hercules extaxisit, appellavit) neque nomen ei proprium imposuit, neque eius figura est quidquam fabulatus: posteriores & Cerberum appellantur, & cum cetera canisimilem, tria dixerunt capita habere, in sedde Cerbera hactenus. Nunc ad Plutonem postulatio, redeamus, quem Seneca in Hercule furente ita describit.

Superho digerit vuln' sedens

Anima recentes: dra mæstas Deo:

Fronstorua: fratr'um quo rāmen specimen gerat;

Gentis que rānta: quultus est illa fozis;

Sed fulminantis: spagga pars regni trucis;

Est ipse dominus, cuius asperatum timet.

Quidquid timetur.

Huic veteres quadrigas tribuere, quas equi quatuer atrii, & naribus igni spirantes trahunt: quatuer equos Claudianus lib. 1. de Raپtu Proscipini recenset. Sed Buccatius lib. ix. tres tantum nominat, cur autem tres etiam rotas habere dicit, quod ad difficultatem, atque pericula, quæ exceptiuntur iij, qui divitias parant, & ad futuros rerum eventus incertos refert. Plutonem enim interdum Divitiarum Deum posuerunt: licet Græci alium quendam diverso nomine appellatum divitius præponerent, quem Plutum dixere; qui à Plutone saltem effigie differebat: nani Aristophanes in Comedia, quæ Plutus inscribitur, cum circum representat, a Joveque ex-

Platonis

Quadrige.

Divitiorum

Deum.

Plutus,

cæcum dicit, ne viros probos, modestos, doctosque cognosceret. Luvianus etiam in Timone cum cæcum, claudum, interdum lectica vescum; aliquando pedibus celerem facit; nam dum divitias malis hominibus elargitur, velocem se ostendit; sed cum ex eis aliquid probis imperat, mirum quam sit segnis & lentus: quod etiam est Fortunæ proprium. Itaque Pau-
 lanius in Beeoticis laudat eum, qui Plutum in manibus Fortunæ posuerit,
 tamquam ejus matris, atque nutriti: neqne minus prudenter fecisse Cephiseidotum statuarium dicit, qui Pacem Atheniensibus fecerit, Plutum iu-
 finu habentem; pax enim divitias conservat, quas bellum dissipat. Plu-
 tarchus scribit, apud Lacedæmonios Plutum cæcum, atque jacentem esse ef-
 ficiunt. Rhodij, ut Philostratus in Imaginibus refert, euindein videntem;
 alatum, ac inauratum habebant; & arcis suæ custodiae præfecerunt: est
 quidem volucris pictus, ut è nubibus, ad eos descenderit; aureus autem
 est, ob materiam, in qua eis primum est visus, pictus est & oculatus, ad
 eos enim ex providentia accessit: dicunt enim in ortu Minervæ Rho-
 diis aurum depluisse: quod & apud Claudio in Paneg. Stilononis legi-
 tur. Quod ideo factum fuisse, idem Philostratus narrat, quod Rhodij Mi-
 nervam eximio cultu prosequabantur; sed ei non quemadmodum par erat, ^{Aurum plus}
 via delen-
 titabant; in re enim sacra ignem non adhibebant: Itaque Jupiter in eos ipsum,
 cælitus aurum depluit, non autem Minervam demisit: que ad Athenienses,
 ut sapientiores, riteque sacrificantes profecta est; nam ij in sacrificiis igne
 utebantur. Plutoni crupressis erat sacra, è cuius solius, ac ramis ei sertum
 contexebatur; erat enim arbor infausta, cuius usus in funeribus plurimus
 erat: aut, quod semel abscissa, nunquam amplius germinat; aut, quod
 juxta Varronis sententiam, rogos hoc ligno olim circundarent, ne teter ni-
 dor ex concrematis cadaveribus circumstantes offendiceret. Apud veteres
 enim erat in more positum, ut propinquii ac amici funus ad locum, ubi erat
 cremandum comitarentur; ubi ad præsticæ modos omnes flebant, ac la-
 lamentabantur: hæc autem erat mulier pretio conducta, que mortuum
 maxima qua posset voce deficeret, ejusque egregia facta prædicaret; nemo ^{Narcissus}
 autem inde recedebat, quoad cineres urna non essent conditi; præstica voce flos.
 præcunte; Itē; dimissio est. Adianto etiam herba Pluto legitur coro-
 natus. Fuerunt qui narcissus ejus caput adornarint; hic enim flos mortuis
 gratius esse credebatur; fortasse propter adolescentem quendam, hoc no-
 miné vocatum, qui moriens in hunc florem dicebatur mutatus. Quare ex
 eodem Furiis ferta contexebant, quemadmodum Phornutus refert.

Furia autem Plutonis admnistra putabantur: ex inferisque in terras e-
 mergere aliquando, sunt credita, ad pœnas à mortalibus suorum flagitorum
 exigendas, aut eos ad alia pejora sceleris impellantos: tres ea numerantur,

Averun-
ci Dii.

Alecto scilicet Thysshone ac Megara. Eadem ab antiquis colebantur, magis ne obesserent, quam ut prodeßent; quo cultu olim etiam Deos Averuncos prosequerentur, ut scilicet mala averterent: averruncare enim est avertere. Ea de causa ut Pausanias in Atticis meminit, furiis Græci sacrificabant. Furiae ergo fana, ac ara apud veteres, sicut & ceteri Dei habuerunt eas Athenienses. *τεμνετικός θεός*, hoc est severas Deas, Siconii vero *τύπενθιας* id est à contrariò sensu, benvolias ac mites appellabant: iis quotannis die statu sacrum facientes, prægnantes oves macabrant, ac mulso pro libamentis, pro corollis floribus uti, solemne habebant. Alicubi etiam in Achaja Eumenidum fenum erat dedicatum; eo si quis cæde vel quovis incesti, aut impietatis genere pollutus intravisset, spectandi causa, statim eum mente capiendum diris terroribus exagitatum credidere, quare omnibus etiam alio contendentibus templi aditum interdictum fuisse, scribit Pausanias in Achaicis: qui etiam Arcadiam describens, narrat in quadam ejus regionis parte, templum atque agrum Deis maniis consecratum fuisse; quas is furias fuisse arbitratur; nam hoc in loco ob matris cædem Orestem insanivisse tradebant; itemque non longe ab eo fano terræ agger surgebat; è lapide excisum digitum insigne pretendens; unde & illi tumulo digitii monumentum nomen est, ibi furentem Orestem tradebant, manus digitum abrosis, prope erat & alter tumulus Ace nomine; quod ad eum inlaniæ medelam Orestes nactus fuerit. Et illic erat alterum Furiarum templum: has Deas Oresti, cum primum est mente captus, nigras obvias factas memorant; easdem cum digitum addidisset, albas apparuisse, & earum aspectu statim illum ad se rediisse; idcirco iis quarum effugit iram, in furias mississe, posterioribus vero rei divinam fecisse dicitur: ac candidis quidem Deabus & Gratius pariter incolas postea facta fecisse idem Pausanias refert, Cicero lib. III, de Natura Deorum de Dea Furina luce meminit, quam Furias esse vult. Earum serpentibus esse crinem implicitum, primus omnium finxit Aeschylus, quemadmodum in Atticis testet Pausanias. Itaque Seneca in Hercule furante ita

Imago 43.2. Junonem dicentem facit, cum vult furorem Herculi injicere;

Incipit famula Ditis, ardētem incitā

Concūtite pinum, & agnēn horrendum anguibns

Megara ducat atque luēifica manu

Vastam rogo flagrante corripiat trabens.

Dantes in Comedia de inferno dicit, se, cum in imo inferno esset oculos ad quandam turrim erexisse.

Afplexit diras ubi tres residere sorores;

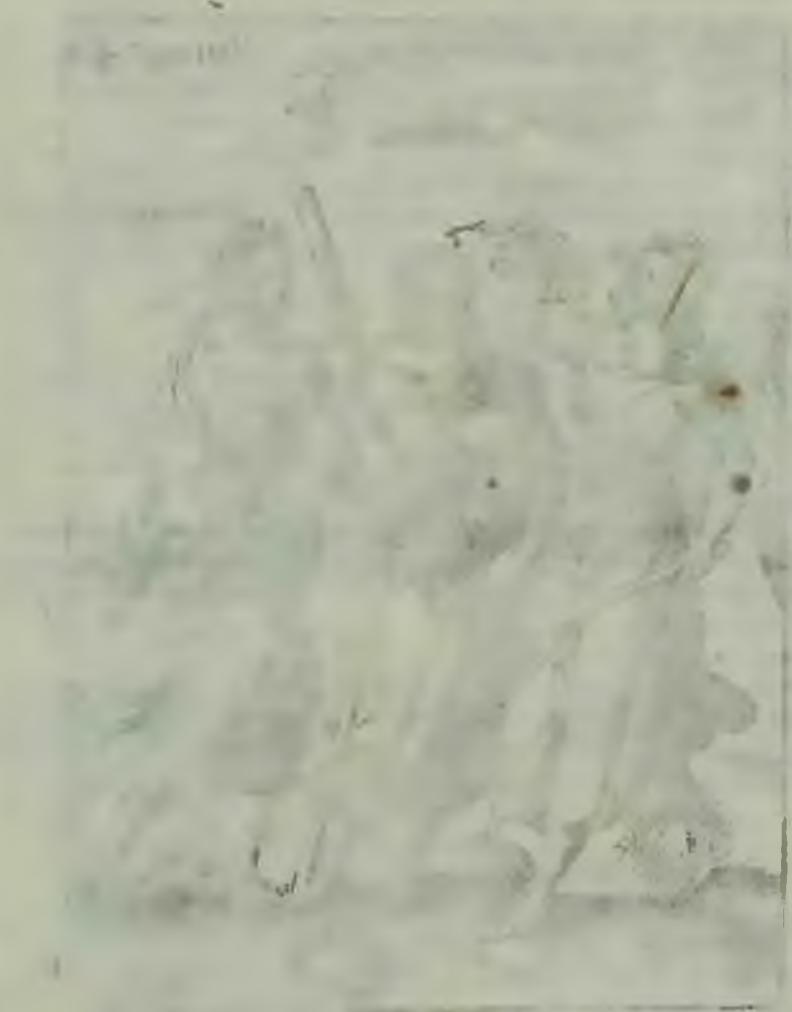
Fæmineum quibus os, facies respersa cruore

Tortis cincta hydris, redimita tempora savis.

Anguibus & crines quibus ornavere ceraſta.

Imago. 43.

Hæ quales in reliquo essent, ex Strabone colligi potest, qui lib. iv. Cassiteridas insulas describens, inquit, homines ibi habitantes fuisse colore fusco, tunicis ad talos demissis, cingulo pectus incinctos, baculosque manu gestasse, Furiis persimiles. Suidas etiam de Menippo Cynico referens, qui insanus captus; se inferorum ministrum esse dictabat, sequit' huc ab infernis Deis allegatum, ut hominum facta exploraret, ac adipos de cunctis referret, cum Furiarum habitu usum scribit; nempe vestis nigra, ad talos usque demissa non admodum lata, fascia incinctum, pileum gestantem, in quo duodecim Signiferi signa crant expressa, tragicò cothurno calceatum, manu fraxineum baculum tenentem, prolixa barba, qualis philosophorum solebat esse: quæ nihil ad furiarum habitum faciebat, sicut nec pileus. Itaque vestis illa nigra, ad terram usque protensa, fascia, ac baculus in Menippo, juxta Suidam, Furiarum habitum adumbrabant, quemadmodum etiam Strabo paulò ante depinxit.

Ariadna. cum se à Thesco solam in littore relictam vidisset, qui clam cum Phædra profugerat; multum, diuque misera est de sua acerba fortuna conquesta; demum ad Furias converfa, ab eis contra perfidum illum, ac proditorem ultionem exposcit apud Catullum in poëmate de nuptiis Pelei, & Thetidis.

*Quare facta virum militantes vindice pena
Eumenides, qribus anguineo redimita capillo,
Frons expirantis preportat pectoris iras,
Huc, buc adventate, meas audite querelas.*

Perinde atque nemo melius eis ab illo peccatis impietatis reposceret; cum nihil magis homines excruciet, quam mentis perturbationes, ac morbi, cuni à ratione animum abducunt. Neque quidquam aliud intelligendæ sunt Furæ, quæ à Poëtis homines vexare dicantur: quare de eis Lactantius in Divinarum Institutionum Epitome, *Tiis inquit affectus, vel (ut ita dicam) tres Furia sunt, qua in animis hominum tantas perturbationes cunct: Ira qua vindictam cupit: avaritia, qua desiderat opes: libido, qua appetit voluptates. Hinc non per se malisunt, quos Deus homini rationabiliter inseruit: sed cum sint utique natura boni (quoniam ad tuendam vitam sunt attributi) male utendo sunt mali.* Ita igitur ad coercionem peccatorum, id est, ad regendam subjectorum disciplinam, data est à Deo, ut metus licentiam comprimat, & compescat audaciam: cupiditas ad desideranda & conquirenda vita necessaria tributa est: Libidinis autem affectus ad procreandos filios insitus & innatus est. Redigendi sunt ergo isti affectus intra fines suos, & in viam rectam reducendi. Si enī illis omuem, qua velint, vagandi licentiam tribuimus, omnem mentis tranquillitatem, Furiis immisſis, perturbant. Furias antiqui cum ardentibus facibus effingebant, ut hoc intelligeremus

quibus ardoribus nostra pectora depravati affectus inflammantur ut melius
in Tisphonis imagine videbimus,

*Centum illi astantes umbrabant ora Cerasæ,
Turba minor dari capitis : sedet intus ab altis
Ferrealux oculis : qualis per nubila Phœbus
Atracia rubet arte color : suffusa veneno
Tenditur, ac sanie gliscit curis igneus atro
Ore vapor : quo longas sitis, morbiique flameisque,
Et populis mors una venit, riget horrida tergo
Palla; & cerulei redescunt in pectoro nodi.
Atropos hos, atque ipsa novat Proserpina, cultus.
Tunc geminas quatit illa manus : hec igne rogali
Fulgorat; hac vivo manus aera verberat hydro.*

Et Ovidius lib. iv. Metamorph. cum fingit eam à Junone ad furorem in Athamanter injiciendum missam ; ita eam describit;

*Tisiphone canos, ut erat turbata, capillos
Movit, & exstantes dejectit ab ore colubros.
Nec mora Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem, fluidoque cruento rubentem
Induitur pallam, tetroque incingitur angue
Egrediturque domo: Lucifer comitatur cunctem,
Et Pavor, & Terror, trepidoque Insania vultu.*

Quare Furiae non solum operam Plutoni dabant, sub cuius ditione erant, sed Junoni quoque ac Jovi; qui jus aliquod in inferos habere videbantur. Itaque uterque interdum Infernus, ac Stygius à Stygia palude, quæ Inferorum regionem dicitur ambire, appellatus est; per cuius aquas Poetae fabulantur, Deos jurasse; perjuri autem eam fuisse peccatum, ut annum divinitate abdicaret, ambrosia, nectareque privaretur. Id paludi Stygiæ tributum ferunt, ut Dii per eam jurarent, quod Victoria ejus filia in bello contra Gigantes à Jove steterit. Vel potius id confictum est, quod *sivros* macerorem significat, à quo Dii longissime recedunt, qui sempiternis fruuntur bonis; perinde atque per id jurarent, cuius penitus sunt expertes. Hæc palus infernum dicunt circumdare; nullibi enim major incepsitia reperiri potest. *Ibidem Lethe, Acheron, Phlegethon, Cocytus, aliisque fluvii esse dicuntur*, qui luctum, tristitiam, aliasque hujusmodi animi perturbationes significant, quibus perpetuo illic inclusi afficiuntur. Sed Platonici ea volunt in hac vita contingere; hunc enim mundum infernum vocant, in quem animum tunc dicunt descendere, cum huic mortali corpori conjungitur, ubi primum ei Letheus fluvius occurrit, cum scilicet rerum praecedentium oblivione capitur; ex hoc ad Achærontem transit,

qui

qui latitiae privationem significat ; animus enim, res cælestes oblitus , omni statim voluptate destituitur , quam in illarum contemplatione sentiebat. Itaque est in maxima incœstia , & id sibi vult , eum palude Stygia circumdari. Ex quo in luctu , atque lacrymis versatur , quæs Cocythi nomen representat. Phlegeton autem , cum ab igne nomen trahat , iræ ardorcs aliorumque animi morborum æstus , quibus in hoc corpore incendimur , atque torquemur , designat. Idem ministerium Furiis tribuitur ; quibus Virgilius alas addit , easque præsto Jovi esse dicit , cum eas ad magnum aliquem immortalibus terrorem incutiendum velit allegare ; cujusmodi sunt bellum , pestis , aliaque id genus. Aelianus turtures scribit , Furiis fuisse consecratis : nec aliud animans earum proprium reperio , præter quod Virgilius lib. XII. Æneidos , unam ex iis in noctuam fingit conversam , cum a Jove ad Turnum cum Ænea pugnantem perterrefaciendum mittitur. Aliqui tribus prædictis Furiis quartam addunt , nomine Lyssam ; hæc rabiem significat. Unde Euripides in Hercule furente , Irim inducit Junonis jussu Lyssam adducere , quæ Herculi furorem ac rabiem injiceret : hæc centum serpentum capitibus sibilauitibus caput incinctum habere , manu vero stimulum gestare fingebat.

Furiis non incongrue Harpyias adjunxerimus ; nam & hæc olim à Diis immitti credebantur , ad hominum sclera punienda : & eorum sedes erant in inferno ; quamvis Virgilius in Strophatis insulis , quæ sunt in Jonio , habitasse dicat. Sed tamen ad earum imaginem designandam , parum referre puto , ubi itandem illæ degissent. Ita vero à Virgilio describuntur lib. III. Æneid.

*Virginei volucrum vultus , fædissima ventris
Proliucrius: cequemanus , & pallida semper
Ora fame.*

Dantes etiam ad Virgili exemplar easdem ita adumbravit ;

*Hac loca monstra colunt Harpyie pessima , quondam
Quæ Strophadis à se pulsos Troas cecinere
Tibridis ad ripas vexatum iri fame dira.
Virginei volucrum vultus , collumque , capillique ;
Immanis venter plumis concectus ; acerbos
Dant gemitus ramis harentes arboris alte.*

Ex Harpyis Ovidius lib. vi. Fastorum vult Striges natas , quas ita designat ;

*Grande caput , stantes oculi , rostra apta rapinis .
Canicies pennis , unguibus hamus inest.
Nocte volant , puerosque perunt nutritiis egentes ,
Et vitiant ennis corpora rapta suis.*

Carpere dicuntur latentia viscera rostro:

Et plenum potu sanguine guttur habent.

Statius eas fabulatur in inferno natas, ac cis faciem, collum, pectusque muliebre, serpenteque à capite in vultum descendentes tribuit: eas etiam dicit, noctu per domos euntes, ut infantum sanguinem exsugant. Quare antiqui Deam Carnam, seu Cardineam, de qua superius diximus, sacrificii placabant, ut hanc à se calamitatem averteret. Plinius lib. xi. fabulosum arbitratur de Strigibus, ubera eas infantium labris immulgere; fuisseque dicit in maledictis apud antiquos hoc nomen: sicut & nos mulieres maleficas strigas appellamus. Nonnulli voluerunt Lamias idem apud Græcos sonare, atque Striges apud Latinos. Sed Philostratus in Apollonii vita dicit, Lamias esse Cacodæmonos perversos sanc crudeles, ac Libidinosos humanarumque carnium devoratores: Suidas atque Phavorinus Lamiam mulierem formosam fuisse tradunt, quam Jupiter adamavit, & ex ea filium suscepit: Sed Juno præ Zelotypia filium perdidit, & Lamia præ incertore deformata alienos infantes rapere ac perdere dicebatur. Non defuerunt qui eas bellugas fuisse dicentes, facie muliebri, ac pedibus equinis. Sed Dion in Libyca historia hæc de Lamiis scribit: Facies est-eis mulieris, & formosæ quidem ubera ac pectora longe pulcherrima, quæ neque inclius pictor possit effingere; color splendidissimus; gratia quedam & venustas ab oculis & mansuetudo in animum incidit, quotiesquisque eas spectat, reliqua pars corporis dura & infrangibilis ob squamas confertas, inferiora sunt serpentis, ut ima pars in caput destinat serpentis & quidem horribilis. Hæ feræ alas non habent,

Lamia 44. a neque loquuntur, neque aliam vocem emittunt, sed solum Sibila acutissima quemadmodum Dracones terrestrium omnium hæ velocissimæ, ut nullum possit eas animal effugere. Cætera quidem animalia viribus expugnant homines: Hæ solæ fraude ac deceptione pectora aperiunt, & ubra ostentant: (quod & Hierennias Propheta confirmat, cum dicit, sed & Lamiæ nudaverunt mammas suas). cum vero quis aspergit, veneficiis quibusdam cogunt ad confabulationis desiderium & hic quidem veluti ad mulieres accedit; illæ intrepidæ manent, dorum in humum sepe respiacentes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes atque ita eum qui proprius accesserit, rapiunt; namque manus sunt ferarum, quas aliquantisper occulant: cæterum serpens mordens, veneno interficit, cadaver ipsum comedit serpens, & quod reliquum est feræ, sed de Lamiis satis.

Jam ad Sphingas venio quæ sunt monstra, non adinodum præcedentibus dissimilia, & partim fabulosa, partimque ad verum accendentia. Nam Plinius lib. VIII. eas scribitus scopulo mammis in pectore geminis in Æthiopia generari. Albertus Magnus de animalibus scribens, eas inter simias connu-

-merat,

Imago. 44

part

merat, ex cuius verbis conjiciamus licet, eas esse Cercopithecos. Sed tamen aliter de iis Poetæ loquuntur: à quibus postea pictores & statuarii exemplar desumperunt: nam ii ut Aelianus refert Sphingem ita effingunt, ut media ejus pars mulieris speciem p̄ferat, media Leonis, ita enim fabula quæ de Thebis narratur eam describit, ubi illa erat; & scopulo insidens, via imminenti, insolubilia ænigmata transiuntibus proponebat, & quotquot dissolvere non poterant, unguibus & alis interficiebat. Ejus ergo imago secundum fabulas hæc erit, ut caput manus & pectus puellæ, alas avis, reliquum corpus leonis habeat, ut ex quibusdam Ausonii Poetæ carminibus intelligimus, Plinius lib. xxxv. scribit alicubi in Ægypto Sphingem effictam, vel magis mandam, quasi silvestre numen accolentium: fuisse autem saxo naturali elaboratum, & Lubricam capitis monstri ambitum per frontem centum duos pedes colligere longitudinem pedum cXLIII. altitudinem à ventre ad summum apicem in capite LXII. Neque hic de Chimæra Silvero, quod quidem monstrum est penitus fabulosum id: (Juxta Homeri ac Lucretii descriptionem).

Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimera.

Ex ore maximam flamarum vim evomiebat; quod & Virgilius testatur, cum eam lib. vi. Aeneid. in primo inferni aditu, una cum aliis monstribus collocat. Sed res ita se habet. Mons erat in Lycia ignivomus, in cuius cacumine Leones habitabant; in medio autem ubi pascuis abundabat capræ, in radicibus autem serpentes. Et quoniam Bellerophontes montem hunc habitabilem redidit, Chymaram singitur occidisse. Huc multorum malorum descriptio, quæ ad Sygiam familiam pertinent, non incommodo referri potest: Sed tamen, quia alibi opportunius tractari posse videntur, ea ad alium locum reservo. Quare illis omisis ad Parcas venio, quæ ab antiquis in Divos relatæ sunt, & templaque altaria obtinuerunt. Haec tres fuerunt, Plutonique suam navabant operam, ut earum una apud Claudianum lib. i. de raptu Proserpinæ fatetur, cum Plutonem orat, ne bellum Jovi velit inferre; ita dicens;

- O maxime noctis

*Arbiter umbrarumque potius, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis, & semina præbes
Nascendique vices alterna morte rependis,
Qui vitam, lethumque regis.*

Neque mirum est, Parcas Pluronis esse administras.

Nam ex vitam humnanam quasi è colo ducere credebantur; quæ est brevis vel Diurna, prout corpus solidiori; aut infirmiori materia coagmentatum; Materiam autem Plato repræsentat. Eas antiqui tres fixerunt, quarum primam hominis generationi alteram vitæ, tertiam morti præfecerunt, nam quæ est inter eas adolescentula, colum tenet, ac inde pensa trahit; quæ est hac nra major, fusum tenet, quo fila colligit. Postrema anus collecta jam fila incidit, Quamobrem cum Poetæ mortem innuere volunt de filorum incisione membrinunt, ut Martialis.

Ruperunt tetrica cum mala pensa Dea,

Fulgentius Plutoni Parcas tribuit; earum enim vis in res has inferiores dominatur; diximus autem superius, Plutonem terræ esse quoque symbolum. Varrô, ut extat apud Agellium lib. III, nomina Parcis antiquos ait fecisse à pariendo, & à nono atque decimo mense, nam Parca inquit immutata litera, una à partu nominata; item nona & decima à partus tempestivi tempore, sed quia qui natus est, mori quoque debet, earum tertia Morta fuit appellata à morte, quam ea homini credebat afferre. Hanc Pausanias in Eliacis prioribus describit, cum de Cypseli Arca narrat, ita dicens. Hic Polynicem in genua collapsum frater Eteocles urgebat, à tergo adfistebat foemina dentibus & aduncis unguibus quavis fera inmanior. Testabatur inscriptio mortam illam Parcarum unam esse; & fati quidem vi Pollinicem succubuisse. Et eodem vero merito suo cecidisse. Quia vero multi philosophorum senserunt, divinam providentiam semel cunctas universitatis hujus res ita disposuisse, ut nunquam amplius ulla ratione mutari queant; quandoquidem carum causæ ita inter se per seriem quandam sint connexæ, ut non possint non omnia necessario ab eis proficiisci; hinc fati nomen ortum habet, quod Poetæ sub Parcarum fictione adumbrarunt; easque tres constituerunt; nam omnia ex principio quodam prodeant, necesse est, ut per sua media prædientia, ad finem tandem, quo sunt destinata perveniant. Hæ ex Chao emersisse singuntur; nam in prima illa omnium separatione; singulis suæ propriæ causæ tributa fuerunt. Sunt qui ex Hercobo (qui est penitissima terræ pars) ac nocte eas natas voluerunt: ut ex patris matrisque obscuritate intelligeremus, quam difficile in caularum cognitionem perveniamus, Plato lib. X. de Republica, eas necessitatis filias facit; interque carum genua magnum illum fusum adamantium collocat, qui ambos polos attingit. Hæ ergo juxta Platonis sententiam & equalibus inter se intervallis in Throno sedent, vestibus albis, capite coronato & ad Sircenum Harmoniam canant, Lachesis quidem præterita praesentia Clotho, Atropos vero futura: omnes fusum una cum sua matre Necessitate tractant. Clotho dextera, sinistra Atropos; ambabus manib[us] Lachesis Humanæ vitæ fata à Lachesi pendent, aliaque multa divinus hic Philosophus adiicit, quæ nunc non est explicandi locus. Earum matrines necessitatique violentiæ templum apud Corinthios dicatum esse Pausanias refert, quo nemini fas erat ingredi. Serta Parcis aliqui ex narcissis confeuerunt; aliu candida fascia earum capita cinxerunt; quemadmodum Catullus, qui eas ita in Pelei & Thetidis Epithalamio ita describit:

His corpus tremulun complectens undique vestis,

Candida purpurea tales incinxerat ora,

Et Roseo nivea residuebant vertice vitta;

Eternumque manus carpebant ritc labore.

Morta.

Imago 45.3.

Necessitas
Dea.

Parcarum
et crone.

Lava

Imago 45

Imago 46

*Lava colum molli lana retinebat amictam:
Dextera tum leviter deducens fila supinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti versabat turbine fusum.*

Homerus in hymno mercurii, Parcas tres Sorores virgines, alataisque facit, ac eas caput farina conspersum habere dicit. Apud Pausaniam est legere, Venerem à Græcis inter Parcas adnumerataim fuisse, præsertim ab Atheniensibus, qui huic Dæg simulacrum ut Hermæ quadratum dicaverant, Epigramma autem indicabat cælestem Venerem esse, Parcarum natu maximam; de qua nihil fide dignum ait, ab Atheniensibus traditum. Hoc milii in mentem revocat, Romanos olim in Libitina templo feretrum reposuisse: cuius rei Plutarchus eam rationem affert, quod scilicet Libitina Venus esset, in cuius templo sepulcralia insignia custodirentur, ut nos humanæ vitæ fragilitatis admoneremur, cuius initio atque fini eadem Dea præflet: Nam Venus generationis Dea credebatur: quare qui eam Parcarum maximam natu faciebant, proculdubio innuebant, eandem humanæ vitæ finem imponere. Possimus etiam dicere, id eo referri, quod Parcae cælestes haberentur, licet Plutoni inservire essent dictæ. Itaque in quadam Græciæ parte, altare erat Mæraget, Deo dicatum, qui Parcarum Duxem significat. Pausanias scribit, id certissime Jovis esse cognomen; is enim solus Parcas in sua potestate habere creditus est. Eadem fortasse de causa, cundem Deorum scribam dicunt; tanquam ejus esset munus, Deorum voluntatem, sibi cognitam atque perspectam litterarum monumentis commendare, ut suo tempore eam exequendam curaret. Petrus Appianus in lib. Antiquariorum refert, in Stiria non diuadmodum plumbeam laminam refertam fuisse, ubi circulus ductus est, intra cujus ambitum adolescens quidam nudus supra parvum sedile sederet, qui utraque manu oculos, faciemque contegit. Epigramma supra caput, est Clotho: ad pedes est puer a'atus nudus quoque, qui dextera manu genu dexterum tangit; sinistra hominis calvariae inhæret, quæ in ore transversum ossum habet; puero est inscriptum nomen *Lachesis*, calvariae autem *Atropos* à pueri dextera non admodum longe ab eo, ardens flamma videtur existere; prope adolescentem herba, cum quibusdam floribus cernitur; reliquum solum est aridum, saxis hinc inde conspersum. Sed ut tandem Stygiæ familiæ finem imponamus, nunc de Naviculario videamus, quem cerebant, animas mortalibus corporibus extutas, Achærontem fluvium transportasse, non tamen omnes, sed eas, quæ Deum infensum haberent; ut Dantes Virgilium sibi narrantem inducit.

*Scito animas, quarum divinum handnumen amicum,
Vna omnes Stygias hic undique rendere ad undas.*

Imago 46.2

Venus inter
Parcas,Deorum
scriba,

Imago 47.2

Sed tamen antiqui absque ullo discrimine omnes illuc confluere asserabant, licet non omnes eodem modo ulteriore ripam transvehentur; quenammodum ex Virgilio lib. VI. Aeneid. intelligimus; nam et tantum statim flumen transmittebant, quarum corpora sepulturam essent nacta; sed si ea adhuc insepulta jacerent, centum errabant annos, antequam Charontis navim ingredierentur. Charontem Seneca in Hercule furente ita designat;

*Hunc servat amnem, culu & aspectu horridus,
Pavidosque manes squalidus gestat senex.
Impexa pender barba; deformem sinum
Nodus coercet: concava squalent gena:
Regit ipse conto portitor longo ratem.*

Exemplar autem à Virgilio lib. VI. Aeneid. est mutuatus; qui ita dicit;

*Portitor has horrendus aquas, & flumina servat
Terribili squalore Charon, cui plurima mento
Canicies inulta jacet: stante lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus:
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subveget corpora cymba,
Nam senior, sed cruda Deo, viresque senectus.*

Ita etiam eundem Polygnotus expresserat quibusdam in tabulis; quae apud Phocenses in Apollinis templo asservabantur; nam is in eo pingendo, Poetas antiquos sibi imitandos proposuerat, quemadmodum Paulanias in Phocaicis refert; qui etiam de quadam aqua minuit, ibi existente, quam pro Achæronte ponit, magnam quoque vim palustris arundinis infuse, & piscium potius umbras, quam pisces ipsos cerni scribit. Ioannes Bucatius hanc imaginem exponens, inquit, Charontem pro tempore capi, ut etiam Servius intellexit; hic est Herebi filius, qui arcum divinae mentis consilium representat, a quo tempus, cæteraque universa sunt progenita. Ejus mater dicitur esse Nox; nam antequam tempus existeret, nondum lux erat; ideoque in tenebris est is generatus, ex tenebrisque natus est. Hic ad inferos relegatus est; nam calites tempore minime indigent, quemadmodum nos, qui infimam orbis partem colimus: quare illis comparati, in inferno degere jure dicimur. Animas Charon ad alteram fluminis partem transvehit; nam nos statim in lucem hanc suscepimus, tempus ad mortem dicit; per flumenque Achærontem transfert, qui gaudi privationem significat; nam vitam hanc trahimus fragilem, caducam, misericordumque plenissimam. Idem est quidem senex, sed tamen robustus; nam tempus nunquam diuturnitate, suas vires amittit. Panno quadam atro, ac sordido conctetus est; nos enim, dum tempori sumus obnoxii, nullam fere cogitationem aliorum suscipimus.

*Expofatio
imaginis
Charontis.*

Image 47

Imago 48

pimus, præterquam terrenorum, quæ vilissima sunt, si cum cælestibus conferantur; quibus tantum nobis esset inhiandum: sed tamen mortalis hujus corporis velum, quo induimur, ita nobis rationis lumen occultat, ut cœcuentes inferna hæc loca obeamus, sensus, ac depravatos animi affectus tamquam duces sequentes. Quare minime mirum videri dcbeat, si sexcenta nos opprimant mala, statim & que in hunc infernum delabimur, hoc est, animi nostri mortalia corpora induunt; nam huc referri potest, quod Virgil. lib. vi. Aenid, de malis, inferni portas obſidentibus fingit: Carmina ita habent.

*Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci
Luctus, & ultrices posuere cubilia Cura:
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
Est Merus, & maleuada Fames, & turpis Egestas:
(Terribiles visu formæ) Lethumque, Laborque:
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq; re adverso in limine Bellum:
Ferreigne Eumenidum thalami, & Discordia domens:
Fipereum crinem vittis innexa cruentis.*

MERCIUS.

Inter fabulosos antiquorum Deos ita erant munera distributa, ut alii lai iud sibi tantum proprium essent sortiti. Inter hos duo hoc officio fungebantur, ut Deorum essent nunci; Mercurius unus, qui Jovi operam Deorum suam navabat; Iris akera, quæ Junoni; non soli tamen; nam & Jovi in nunci. tertum ministrasse legitur: sed tunc tantum, cum mortalibus bellum, pestem, famem, aliudve ingens malum annunciat. Mercurii autem opera in rebus latetis Jupiter utebatur; sed & cæteri Dii euindem sibi nuncium, cum esset opus, adsciscabant. Hæc fabula innuit, sermone id exprimi, quod mente, quæ divina est in nobis paticula, conceperimus. Hunc veteres non somnum nunciis, sed & lucris præposuerunt, quemadmodum is de se apud Plautum in Amphitryone.

*Nam vos quidem id jam scitis concessum & datum
Mibi esse ab Diis aliis, nuntius præsum & lucro.*

In libro Aniquariorum Petri Appiani, Mercurius imberbis effingitur, duabus parvis alijs supra aures affixis, nudus, nisi quod in dorso palliolum haberet videtur, dextera marsupium continet, quod supra caput Hirci jacet; Sinistra vero Caducum præfert; ad pedes Gallus & Hircus subest. Caduceus erat ejus insigne, qui initio erat virga quædam, ab aliis non differens, quam ab Appolline dono accepit, pro cithara munere, quod in eum contulcerat, cum post boves subreptos, foedus cum eo percussit. Itaque Homerus in hymno in Mercurium, Appollinem ita ei dicentem inducit;

Image 482

Hung-

Hancque tibi virgam, qua felix atque beatus
Efficeremus : placeant si munera nostra.

Caduceo duo angues sunt additi, vel quod Mercurius, cum duos inter se serpentes pugnantes offendisset, sua virga inter eos conjecta, illos reconciliavit; aut ob eam rationem quam Plinius lib. XXIX. affert, qui postquam retulisset, cur serpentes æstate inter se complicentur, subjicit. Hic complexus Anguum, & effectorum concordia causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguum fecerint. Ägyptii, quibus non injuria id tanquam primis inventoribus tribuerimus, caduceum ita pingebant. Erat virga erecta, ubi Dracones mas & foemina parte una, parte media voluminis suo invicem modo, quem vocant Herculis obligabant, primæque partes eorum reflexas in circulum, pressis oculis ambitum circuli jungabant, & postmodum caudæ revocabantur, ad capulum caducei, ornabanturque alis, ex eadem capuli parte nascentibus. Eam virginem latini Caducum appellabant, quod eo apparente, statim discordiae caderent. Itaque Pacis insigne erat, & legati pro pace missi, illum ferebant: qui & Caduceatores appellabantur: iidem interdum Oleæ ramum ferebant, hoc præse ferentes, se ut amicos venire. Ita Virgilius singit Änæam centum oratores ad latinum allegasse Olea coronatos; cumdemque cum ad Euandrum proficiscitur, Pallanti qui primus sibi occurrisset, manu oleam extulisse, hoc signo ostendenter, se tamquam amicum ad eos accedere. Statius cum scribit Tydeum legatum pro Polynice Thebas ad Eteoclem pro recuperando regno protectum, cum olivæ ramum prætulisse refert: cum vero re infecta, eum reverti, oportet, eundem humi abjecisse, ex quo sceleratum illud inter fratres bellum initium duxit. Appianus Alexandrinus scribit, Asdrubalem, cum videret; se diutius Carthaginis arcem contra Romanos oppugnantes defendere non posse, uxore filii aliisque multis in Äsculapii templo relictis (qui postea se ipsos combusserunt) clam ad Scipionem profugisse, oleæ ramum secum ferentem quo significabat, se pro pace impetranda ad illum accedere: quod multi præterea ex ejus militibus paulo ante effecerant, qui ad Scipionem se contulerant, ut ab eo obtinerent, quo non esset fraudi eis, qui ex arce fugiscent, verbenam, non oleam præferentes; licet ex Appiani verbis non solum verbena, sed & alia herbarum genera, quibus Äsculapii templum, atque ora ornabatur, qua in arce erant, intelligi possint; nam Verbenæ nomine herbæ omnes, ac folia capiebantur, quæ Deorum aris imponebantur. Sed & alicui herbam porrigitur, apud veteres significabat, eum fateri, qui porrigebat, se victum ab eo, cui porrigebatur. Quod festus scribit, primis illis temporibus à pastoribus introductum; nam, cum cursu, aut alio ludorum genere inter se certabant, victus se humili inclinabat, & herbam manu decerptam viatori porrigebat. Sed tamen Verbena ipsa erat pacis signum ut

Plinius

*Anguis cur
um Cadu-
co.*

*Legati pro
pace.
Oleæ pacis
signum.*

Verbenæ.

*Porrige
herbam,
quid signifi-
cat.*

Plinius scribit ; haec legati coronabantur , qui pro foedere aut pace in-eunda mittebantur , præsertim a Romanis ; nam aliae nationes alia pacis in-signia usurpabant ; apud Appianum enim de quibusdam Hispaniæ populis legitur , qui legatos ad Marcellum pro venia ac pace impetranda miserunt , eos lupi pellem pro Caduceo , aur olea , vcl verbena prætulisse ; quæ magis apud cæteros in hujusmodi negotiis erant usitata : his veteres interdum vela quæ-dam , aut laneas fascias prætendebant , quæ corrum qui ferrent infirmitatem at-que submissionem denotabant : ovis enim est animal infirmum , atque vile , quemadmodum Servius , Aeneas primum ad Evandrum sermonem enarrans testatur.

Pax Caduceo repræsentata apud antiquos Dea habebatur , Romæque Pax. pulcerriam , amplissimumque templum habebat , ita ut exterræ nationes ad illud visendum undique confluenterent . Id à Vespasiano post Victoriam è Ju-dæis partam , exædificatum ferunt ; in quod omnia Hierosolymitani templi ornamenta transtulit . Pacem Aristophanes aspectu pulcerriam describit , eique Venerem , ac Gratias comites tribuit . Pausanias refert , ejus statuam Athenis ad mulieris speciem esse effectam , Plutum puerum divitiarum Deum (ut superius diximus) manu tenentis ; divitiae enim pace magis , quam bello parantur , ac conservantur . Itaque veteres Pacem Cereris amicam dicebant , Pax Cereris amica . ut Tibullus lib. i. Eleg. ultima dicit :

Pax cananda primum

Duxit araturos sub juga curva boves.

Pax aluit vites , & succos condidit vua,

Funderet ut gnato testa paterna merum.

Bellum autem contrarium efficit . Quare Claudianus Cererem singit , filiam Proserpinam Marti , aut Phœbo noluisse collocare , qui ejus erant procii ; nam sicut vehementes Solis æstus , atque diurni segetibus officiunt , ita & bella . Quamobrem antiqui : ut in quibusdam numismatibus cernitur , Pacem cf-finixerunt , mulierem manibus spicam continentem : de qua ita ibidem Ti-bullus scripsit :

At nobis Pax alma veni , spicamque teneto ;

Perfluat & pomis candidus ante sinu .

Eam olea interdum coronabant , aliquando lauro : in numismatibus roscis fertis saepe cernitur redimita . Concordia atque Pax quamquam diversa no-mina habent , & diverso modo effigantur , tamen idem utræque significare videntur . Ambæ ab antiquis divino cultu affectæ sunt , ut ab eis vitam tran-quillam , ac ab omni perturbatione liberam consequerentur . Concordiam effingebant , dextra craterem tenentem , læva Cornucopiaz . Itaque de ea ita Seneca in Medea dixit ,

Et asperi

Martis sanguineas , que cohibet manus .

*Quae dat belligeris fœderagentibus,
Et cornu retinet devite copiam,
Donetur tenera mitior hostia,*

Interdum & sceptrum habebat, ex quo fructus exire videbantur. Aristides in oratione pro Concordia ad Rhodienscs eam expressit de coram, compa-
ctam, bene coloratam, gratiosam, & undique per omnia sibi quadrantem,
& congruentem, Deorumque diligentia, ac benignitate in terram delapsam.
Hanc eamdem Deam idem orator ait, ab Iove horas confirmare, solam ob-
signare cuncta, agros cultibus exornare, suarum cujusque rerum fructus,
aliarumque possessionem præstare, res urbanas gerere pro voto, per quam
mature nuptias tum dare, tum accipere in quos, & à quibus libeat, liberos
educare, atque erudire. Sed & duabus tautum dextcris manibus inter se
junctis, in quodam Neronis numisinate cernitur: id quod & Fidei tribuitur,
quam etiam veteres Deam habebant. Eam filius Italicus lib. II. de Bello
Punico, in penitissima belli parte collocat, cum Herculem singit eam ita col-
loquuntur;

*Ante Jovem generata, decus divumque hominumque,
Qua sine non tellus Pacem non aquora norunt,
Justitia consors, tacitumque in pectore numen.*

Fides enim debet esse recta atque secreta: hoc est res, quæ alicuius fidei credun-
tur, non solum illo pacto prodicndæ. Eandem omnis dolit atque fraudis ex-
pertem esse oportet. Albo panno velati flamines ei ex Numa instituto sacra
faciebant, quemadmodum Livius refert, ut eo intelligeremus fidem omnini
sinceritate custodiendam esse. Fidei dextera manus erat consecrata; quod
innuebat, fidem dextera tutandam esse, Virgil. lib. I. Aeneid. albam & canam
fidem vocavit; quod Servius enarrans, ideo dictum esse inquit, quod fere in
canis hominibus fides reperiatur. Horatius suorum temporum iniquitatem
accusans, inquit;

-- Et Albo

Rara fides colitur velata panno.

Ubi Acro ait Albo panno caput velasse eos, qui fidei sacrificarent, quod co-
referebatur ut significaret candidissimum animum semper fidei debere esse co-
mitem. Quare Ludovicus Ariostus hæc de fide dicit;

*Olim sancta Fides niveo vestita colore
Tota videbatur; nihil & nigroris inesse
Cernere erat; totum nam illi decus ore perisset*

Dextera Fi- Quia vero Fidei propria sedes in dextera manu credebatur, ideo interdum
dei conse- duabus juncitis manibus fingebaratur; interdum duabus imagunculis, dexteram
rrata. dexteræ jungentibus. Quamobrem apud veteres manus dextera tanquam res
sacra putabatur. Unde profectum est, ut, cum tumultum aliquem re-
pente

Fides Dea.

Imago 49.a

Fidei color.

Imago. 49.

Ca. 1890

pente excitatum sedare volumus, eam in altum tollamus; eandemque apertam porrigentes, pacem afferre indicamus. Itaque plurima principum ac illustrium Imperatorum statuae cernuntur cum pedestres, tum equestres, dexteras manus tendentes. Josephus quoque in libris de antiquitate Judaica refert, inter barbaros, cum quis dexteram manum alteri porreret, significasse nullum dolum subesse, quo minus alteri non fideret. Hinc forte consuetudo manavit, Dominorum ac Principum manus osculandi; quæ non solum apud nos sed etiam apud veteres servabatur, ut ex Plutarcho discere *Manus osculari.*
 possuntur; ubi Popilius Lena, postquam diutius cum Cæsar in Senatum abeunte eo ipso die, quo fuit interfactus, esset colloquutus, manu osculata discessit. Et Macrobius lib. I. Satur. sub prætentati persona in servorum defensionem dicit, inveniri inter servos aliquem pecunia fortiorem: inveniri & Dominum spe lucri oscula alienorum servorum manibus infigentem. Hoc significabant, se ejus fidei commendare, cuius manum oscularentur; ideoque eum suum dominum agnosceremus, usque ad tempora nostra veterum etiam mos derivavit, dexteræ manus in fidei signum porrigidæ. Fides etiam sub canis candidi symbolo ostendebatur, plurima enim eaque admiranda de canum fidelitate narrantur. Sed ad concordiam revertamur, cui antiqui ciconiam consecrarent; ideoque ciconiæ multæ in ejus templo alebantur; licet Angelus Politianus non ciconiam, sed cornicem concordiæ tribuat; ad cuius confirmationem vetera numismata aliquot adducit, atque Aelianus qui dicit veteres in nuptiis, postquam Hymeneum invocassent, cornicem quoque advocasse, in faustum scilicet omen concordiæ futuræ inter eos, qui liberorum quærendorum gratia convenissent. Sed hoc fidem innuebat, quam inter se conjuges servare debebant ut idem quoque Aelianus refert: dieisque cornices, ita sibi mu uo fideles esse, ut si conjugum altera mortua fuerit, altera perpetuo vidua perseveret, sed & apud anticos mala punica concordiam significabant, ut Hæbreorum scriptores tradunt: ideoque in veste sacerdotali depicta tradunt. Nunc ad Mercurium revertamur: quem Homerus pedibus alatis, manique virgam tenentem designavit, cum à Jove vel ad Calypsonem missum, ut Ulyssiem à se dimitteret, vel ad Priamum in Græcorum castra perducendum allegatum fingit, ut filii Hectoris cadaver repeteret, cum Virgilius felicissime est Imitatus; cum libro IV. Æneid. Mercurium inducit Jovis iussu ad Æneam proficiscentem, qui tunc Carthaginæ desidebat.
Ciconia concordia sacra.
Cornix concordia sacra.
Mala punica pro concordia sumpta,

Carmina ita habent:

-- Ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectie
Aurea qua sublimem alis, sive equora supra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant
Tunc virgam capit: bac animas ille evocat orco

Pallentes, alias sub tristia tartara mittit:

Dar somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

*Pennæ cur
Mercurio
tributa.*

Mercurio sunt pennæ attributæ, ut diximus, sermo enim cuius habebatur Deus, vel quem ipse significabat, perinde ac alatus esset, evolat, itaque Homerus ἔργα τετράδευτα solet appellare, id est verba alata. Quod autem Mercurius & caput semper alatum haberet, ex Plauto discamus licet, nam is cum paulisper alienam sibi personam induisset, pennis deponere noluit; licet id se facere diceret, ut spectatores haberent, quo ipsum ad Amphitryonis servο, in quem se verterat, dignoscere possent; ejus verba sunt hæc.

Nunc internosse ut nos possitis facilis

Ego has habebo usque in petaso pennulas.

Imago 50.a.

Nam Mercurius plico erat induitus, cui hærebant alæ; quamvis Apulejus lib. X. de Asino Aureo, de eis non meminerit; cum judicium Paridis in scena actum refert, Mercurium inducens puerum luculentum nudum; nisi quod ephebi Chalmyde finistrum tegebat humerum, flavis crinibus conspicuum, inter cuius comas aureæ pinnula simul conjunctæ prominebant, cum caduceo & Virgula. Martianus lib. I. Philolog. eum describit adolescentem, venustu, alto ac robusto corpore, pubescentibus genis (qualem etiam Lucianus designat) seminudum incedentem Chalmyde que indutum parva, invelatumque catena, humerorum cacumen obnubentem neque ullam alarum aut Caducei mentionem facit: Sed addit Palæstra, crebrisque discursibus exercitum corpus lacertosus in Juvenilis roboris excellentiam toris virili quædam amplitudine rendere. Quoacum eo consentit, quod Philostratus scribit, Palæstram Mercurii filiam fuisse, quæ vix discerni posset, masne, an femina esset; nam facies erat ejusmodi, ut vehementer ambigeres, num puer, an puella esset, flavæ comæ nondum tam longæ erant, ut in nodum contrahi possent: pectus virginis erat, ipse mammae ut in adolescentulo molli paullulum extare videbantur, brachia à Sole colorem ducebant; ei denti oleæ ramus in sinu positus erat; nam Palæstra hanc plantam diligebat. Quandoquidem Luctatores se olco ungebant, ita Philostratus Palæstram adumbrait; quam Mercurii filiam facit; is enim luctæ inventor fuit, ut etiam Horatius in hymno in eum meminit. Neque solum Mercurius corporis exercendi artem invenit, sed & quibus meditationibus animus eius atque ascescendos, docuit. Jamblicus Ægyptios omnes bonas artes Mercurio acceptas retulisse: atque ideo omnia sua scripta ei dedicasse refert. Cicero lib. III. de natura Deorum scribit, Mercurium, Ægyptiis leges, ac litteras tradidisse, & ab eis Thoit, vel Theut nominatum, ut & apud Platonem legitur. Alii addiderunt præter litteras, Musicam quoque à Mercurio, Geometriam ac Palæstram repartam, cuius rei gratia quadratam in Gymnasiis statuam ei ponebant; qualis erat ea, quam Pausanias in qua-

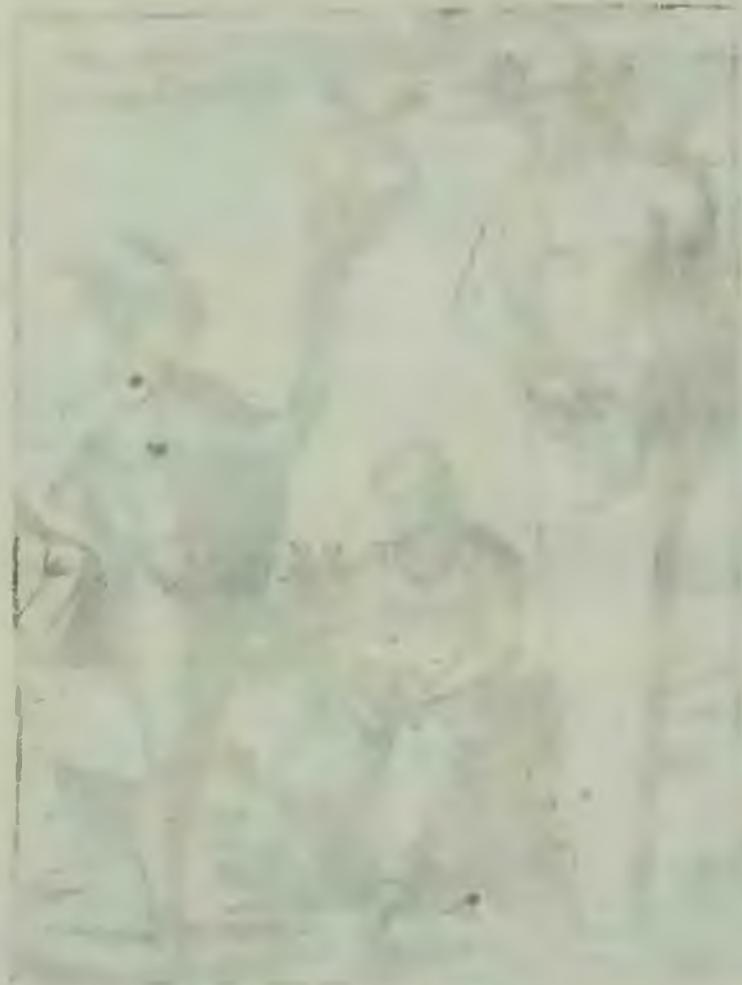
*Mercurius
omnium bo-
narum ar-
trum inven-
tor.*

Thoit.

Theut.

Imago. 50.

Imago. 51.

piam Arcadiæ parre suisse scribit eo habitu, ut pallium induere videretur, in quadrangulam figuram desinentem, neque pedum tenuis expolitam; Galenus in oratione suasoria, Mercurium inquit, ut orationis parentem, & artium omnium auctiorem, in aliam effigiem quam fortunæ effinxerunt, cum pictores tum statuarii, effingunt enim Juvenem formosum, non tamen fucatum, aut comptum, sed nativa quadam virtutis specie, vultu hilari acibus oculis, in basi quadrata, quæ stabilitatis ac firmitatis figura est. Suidas narrat quadratam figuram Mercurio datam, ut verus sermo innueretur, qui semper consistit. nec cuiquam impugnatori unquam cedit; sicut è contramendacitatem subinde mutatur, nec usquam consistere potest. Alexander etiam Neapolitanus lib. IV. scribit, Mercurii statuam apud Græcos haberi quadrato statu, capite scutum efficto; tali specie pluribus figuratis, quas pro immortali gloria magnis saepè ducibus dicabant: eas etiam ante domicorum privatarum oschia olim statuebant, quemadmodum Suidas memorat. Thucydides in VI. & Plutarchus in Alcibiade prodiderunt, hujusmodi statuas, cujusmodi plurimæ erant Athenis, una nocte dejectas: quæ res Alcibiadi negotium non parvum factitavit, cum in affectati principatus suspicionem venisset. Hujusmodi statuæ Hermæ dicebantur: quod & Mercurius epus Græcis diceretur: ponebantur autem, ut diximus, in gymnasii, & Academiis: quare Cicero in quadam epistola ad Atticum lib. II. Hermem omnium Academiarum ornamentum vocat: & in alia lib. IV. ad eundem scribir ita: Hermæ tuī Pcentelici cum capitibus æncis me admodum delectant: hortaturque cum, ut quamprimum ad se mitat, quo iis suam bibliothecam adornare posset. Athenienses primi harum statuarum opifices leguntur; postea non solum Mercurii, sed aliorum quoque Deorum statuas Græci quadratas non raro effinxerunt: præsertim Ar-
gades, apud quos ara Jovi cum ejusmodi simulacro erat dicata. Cylenius
fuit Mercurius cognominatus à quedam Arcadiæ monte sic dicto, ubi is
est natus: sed tamen Festus dicit, eum ita appellatum, quod omnem rem
sermone sine manibus conficiet; quibus partibus corporis qui carent, vocantur:
ideoque quadratum eum fingebant. Mercurii vires, quas per
sermonem exerceat, præclarè Horatius in hymno in eum expressit, dicens.
*Qui vero cultus hominum recentum
Voce formasti cantus.*

Quod is forte est à quapiam Græcorum fabula mutuatus, qua fertur Prometheus aliquando Jovem adiisse, orasseque, ut homines, rudi illa vita relieta, quam initio vivebant, ad politiorem se conferrerent; tuncque Jupiter Mercurium una cum illo misericorditer, præcipiens, ut eos, quos maximè idoneos existimasset, eloquentiam doceret, qua instruxisti, aliis persuadere possent, ut vitam civilēm socialēmque degerent. Itaque veteres linguam Mercurio con-

Imago s.a.

Hermæ.

Hermarum
primi opifi-
ces.

Cylenitus.

Lingua
Mercurio
consecrata.

seclarunt: & mos fuit, ut, cum cubitumirent, vinum libarent; & victimarum linguis ei sacrificarent. Mercurius primus est habitus, qui luctandi modos ostenderet: ideoque mercatorum erat Deus: hacque ratione factum fuisse, Suidas scribit, ut crumenam ejus simulacrum adderent. Fulgentius alatos Mercurii pedes vult ad velocem, atque perennem negotiatorum discursum referendū, qui suorum negotiorum transfigendorum causa, hac illaque cursitant. Quare Cæsar in commentariis de bello Gallico, Gallos refert, Mercurio præcipue inter omnes Deos divinos honores tribuere, cuius apud eos multa simulacula visabantur; nam, præterquam quod cum omnium fere artium repertorem crederent; putabant etiam multum in lucris, ac in negotiandi arte prodestie posse: in qua quantum homines vigilantes esse debeant, præclare sane gallus, ejus simulacro appositus innuit; licet nonnulli putent, id potius soleritiam, atque vigilantiam sapientum hominum designare, quibus turpe est, totam flertere noctem: nam Mercurius, cum pro ratione, ac divino illo nomine capiatur, quod nos ad rerum cognitionem dicit; non diu nos in somno sepultos delitescere permittit, sed, animi ac corporis viribus modico somno recreatis,

Gallus prope

Mercurium.

nos ad consueta opera excitabit; neque tamen omnino insomnes ducere noctes nos volet; nam homines cum in perpetua corporis, aut mentis agitatione persistere nequeant, brevi quiete, quam somnus affert, indigent. Pausanias in Corinthiacis scribit de quadam ara, ubi Musis, atque somno simul res sacra fiebat, tamquam maxime inter se consentirent. Veteres enim Somnum Deum habuerunt; cui & statuas ponebant: cum Homerus, ac Hesiodus Mortis fratrem appellarunt: quo etiam quædam imago in Cypseli arca exsculpta respiciebat; erat enim mulier quæpiam, quæ sinistro brachio puerum candidum dormientem sustinebat, dextera autem nigrum, qui etiam dormiebat, atque distortos pedes habebat; hic Mortem, ille Somnum denotabat; scemina illa Noctem, amborum matricem significabat. Nox vero apud antiquos mulieris speciem habebat, maghis alis iisque atris præditæ, quæ expansæ essent ita ut jam volare velle videtur, iis universam complectebatur, ut Virgilius scripsit. Ovidius papavere tempora ejus cingit, unaque cum ea magnam mittit nigrorum summorum multitudinem, Alii ei currum rotarum quatuor attribuunt, quæ juxta Buccarii sententiam quatuor noctis partes repræsentat, in qua à militibus ac nautis, cum excubias agunt, est distributa, ea est fusci coloris, sed vestis micat aliquantulua quod ad Cœlum refertur, in quo semper sidera fulgent. Tibullus lib. II. Eleg. I. ei comites adjungit stellas, quas ejus filias dicit, item somnum, atque somnia, cum ita dicit;

*Ludite jam nox jungit equos; currumque sequuntur
Matris lascivo sidera fulva choro.*

Postque venit tacitus, fulvis circumdatus aliæ

Somnus, & incerto somnia nigra pede.

*Mercatorum
Deus.*

*Somnus una
cum Musis.*

*Noctis ima-
go.*

Qui

Imago. 5^z.

Morpheus

Quibus ex verbis, somnium etiam alas habere conjicimus; quod & Statius habet lib. V. Sylvarum, ubi somnum alloquens dicit.

*Somnum alas-
tim.*

-- Nec te totas infundere pennis

Luminibus compello meis; hoc turba precatur

Laxtior, extremo me tangere cacumine virgo.

Idem de eo Silius lib. X. dicit.

-- Quatit inde seporas

Devexo Capiti pennis oculisque quietem

Irrorat, tangens Lethea tempora virga.

Statius loco supra dicto, cum adolescentem facit; atque placidissimum Deorum vocat; nam nihil mortalibus gratius accidere potest, quiete post labores, eam autem somnus affert. Itaque de eo Seneca in Hercule furente dixit,

Tuque o domitor somne malorum

Requies animi, pars humana melior vita,

Veris miscens falsa futuri

Certus, & idem pessimus author

Pater orerum, portus vita

Lucis requies, noctisque comes,

Qui par regi, famuloque venis,

Placidus fessum, lenisque foves

Pavidum leibi genus humanum,

Cogis longam discere mortem.

Philostratus in Amphiarri Imagine, in cuius antro portam somniorum esse dictitabant. (nam si quis illic dormisset, quod scire optabat, in somnis dicebat) ita somnum describit; Facie inquiens, resoluta videbatur, candidam vestem habebat, supra nigram, quasi dicim & noctem indicaret: cornu in manu habebat; quod & Poeta de eo affirmant, è quo somnia super dormientes effundere videbatur: quod ideo fictum esse dicunt; quod cornu attenuatum pellucidum sit, resque prout se habent, ostendat. Itaque somnia quæ vera sunt, cornua dicuntur. Cum vero Somnus vana denuntiat, ebur, & elephantis dentem gestat: nam illud in laminas vel tenuissimas dissectum, numquam pellucidum redditur. Quare Virgilius lib. VI. geminas portas finxit, per quas ad nos Somnia derivent, alteram corneanam, alteram cburneam: per hanc falsa, per illam vera in dormientes spectra immittuntur. De quo, ex Homero expresso ita Porphyrius differit, quemadmodum Macrobius lib. I. *Portæ som-
niorum.*

In agos 52.a.

in Somnium Scipionis referit: latet inquiens, omne verum: hoc tamen anima, cum ab officiis corporis, somno ejus, paululum libera est, interdum aspicit; nonnumquam tendit aciem, nec tamen pervenit: & cum aspicit: tamen non libero, & perfecto lumine videt, sed interjecto velamine, quod nexus naturæ caligantis obducit: hoc velamen cum in quiete ad verum usque

usque aciem introsipientis admittit, de cornu creditur, cuius ista natura est, ut tenuatum visui pervium sit : cum vero a vero habet, ac repellit obtutum, cibum putatur, cuius corpus ita natura densatum est, ut ad quamvis extremitatem tenacitatis erasum, nullo visu, ad ulteriora tendente penetretur. idem Virgilius lib. eodem de ulmo Somniorum scribit :

In medio ramos, annosaque brachia pandit,

Vlmus opaca, ingens, quan sedem Somnia vulgo

Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus herent.

Sennia va-
na.

Virga Somni,

Ubi Servius, qui de insomniis, inquit, scriperunt, dicunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, vana esse somnia. Alij dicunt, ulmum arborem esse sterilem, ideoque Somniorum vanitatem exprimere, quae a veteribus circa sunt appellata, ut Suidas refert ; aut quod fallacia sint, aut quod cum eis loquantur, qui oculos habent clausos. Virgam nonnumquam Somnus in manibus habere dicitur, qua homines tangens, soporem inducit : hac se tangi Statius in poënitate paulo ante posito, orat. Ovidius ejus sedes apud Cimmerios vult esse, Homerius in Lemno insula, Statius apud Æthiopes, Ludovicus Ariostus apud Arabes. Ovidius ergo postquam lib. xi. Metamorph. Somni regiam descripsisset, hæc subjungit :

In medio torus est hebeno sublimis in antro,

Plumenus, unicolor, pullo velamine tectus,

Quo cubat ipse Deus membris languore solutis.

Hunc circa passim varias imitantia formas

Somnia vana jacent, toridem quot messis aristas

Silva gerit frondes, ejectas littus arenas.

At pater è populo natorum mille suorum

Excitat artificem, simulatoremque figure

Morphea : non illo iussos solertiuer alter

Exprimit inessus, vultum, somnumque loquendi :

Adjicit & vestes, & consuetissima quaque

Verba : sed hic solos homines imitatur : at alter

Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens,

Hunc Iclon superi, mortale Phobetora vulgas

Nominat : est etiam diversa tertius artis

Phantagos : ille in humum, saxumque, undamque, trabemque

Quaque vacant anima, fallaciter omnia transit.

Mercurius
aurimberbis.

Sed nunc ad Mercurium quadratum : quem Pausanias in Achaicis refert, alii cubi in via exstisile barbatum, atque pileatum : neque arbitror alibi de Mercurio barbato mentionem fieri : nam semper imberbis describitur : quod significat, elegantem sermonem numquam senescere. Sed tamen primam lauginem ex eo pullulare, ex Martiano supra didicimus ; & Lucianus, in libro

de

Im Sagos 3

de sacrificiis idem confirmat. Homerus quoq; singit, ita Ulyssi visum , cum ad eum Moly herba attulit, qua contra Circes veneficia cum impavit. Mercurij insuper statuis viatores solebant lapidum & cerois accumulare, ut singuli singulos adjicerent; id innuentes , vel ita Deum honorandum, re scilicet ea, quæ ad præfens sit in promptu, & obujas; vel quod ita viam videbantur repurgare, ne ad lapides cæteri viatores offendarent; vel quod eo lapidum cumulo statua Dei notior prætereuntibus fieret : alij in orationem ipsam referunt , quæ ex minimis particulis consistat. Suidas scribit hos lapidum acervos in triviiis fuisse: ne viatores scilicet errarent, Ideoque ibi frumentum primitias olim ponebant, ut viatores ex iis quod sibi esset opus, caperent. Mercurius quoque triceps effingebatur, vel ad viam sermo nis exprimendar, vel ad vias ostendendas: in iis enim subeiant subscriptiones, quo scil. illa via ferret, & quo alia, & alia Sed enim & Pastores à Mercurio curari, ex Homero habetur, cum in Iliade testatur, Phorbam ditissimum Tyanorum fuisse armentorum, atque gregum: uam Mercurius us, cui is præcipue curæ erat, illum ita locupletarat. Itaque Pausanias in Corinthiacis, illius statuam , ait, Encam fuisse apud Lecheum sedentem , & juxta eum Arictem : cuius rei tamquam Arcanae rationem retinet. De alia apud Tanagreos , qui erat Bœotia populus , idem meminit, quæ à collo suspensum habebat arictem : nam dictabant, Mercurium, ea figura per oppidi mœnia discurrerent, magnam pestem, quæ tunc ibi grassabatur , depulisse. Itaque cum anuiversarium sacrum in ejus rei memoriam celebraretur , venustus adolescens urbem obibat , agnum collo sustinens. Idem Pausanias de quadam alia Mercurii statua meminit, ex Arcadia in Jovis Olympii templum allata. Hæc erat galeata amicta chlamide, & tunica, arictemque sub ala portans. Macrobius libro 1. Satur. qui intelligi vult, Mercurii imaginem ad Solem applicat, alias, inquiens , Solis velocitatem referre ; nam ex fabulis habetur, cum Argum jus Inachi filie custodis quæ erat in vaccam versa , interfecisse, mago 53.a.

Itaque cuius statua interdum gladium habens effingitur: Argus autem est cœlum , stellarum luce distinctum , quibus inesse quædam species cœlestium videtur oculorum: & videtur terram desuper observare, quum Aegypti Hieroglyphicis litteris cum significare volunt, ponunt hominis figuram. Is ergo ambitus cœli stellarum luminibus ornatus, tunc existimat encætus à Mercurio, cum Sol diurno tempore observando sidera veluti eneat. Pleraque etiam simulacra mercurii, idem inquit, quadrato statu figurari, solo capite insignita, & virili membro; ut Solem innuant, qui est mundi caput, & rerum sator: quatuor item latera ea ratione fingi, ut totidem mundi plagas, vel quatuor vicces temporum, quibus annus includitur, significant, vel quod duobus æquinoctiis duobusq; Solsticiis Zodiaci ratio distincta est. Argumentum Caducei adgenituram quoq; hominum, secundum ejusdem sententiam, Aegypti protendunt. Deos præstites homini nascenti quatuor adfelle memorantes, Daemonem scil. Fortunam, amorem, ac necessitatem; & duos priores, solem ac Lunam intelligi

Accriva lapidum circa statuam Mercurii.

Mercurius triceps.

volunt; quod Sol auctor spiritus, caloris, ac luminis, humanæ vitæ genitor ac custos est: & ideo nascentis Damon, id est Deus creditur: Luna est Fortuna; quia corporum præful est; quæ fortuitorum varietate jactatur: Amor ex amborum serpentum, qui Caduceum ambiant, osculo significatur: Necesitas nodo, quo inter se illi connectuntur, innuit videtur: Martianus Capella lib. ii. scribit, Phiginem, quæ cælatam ex habeno tabulam, argumentis Mercurium designantibus afferebat. Erat autem in medio avis Ægyptia, quæ Ibis memoratus ab incolis: sed cum petaso vertex, atque os pulcherrimum videbatur: quod quidem serpentis gemini lambebat implexio: subter quadam prænitenis virga; cuius caput auratum, media Glauca, piceus finis existabat: sub dextra testudo, minitansque nepa: à lœva caprea, sed dilophon alitem, quæ sit oscinum mitior in certaminis tentamenta pulsabat. Hæc omnia ex Ægyptiorum arænis sunt desumpta, apud quos Mercurius sub Anubis nomine colebatur; nam hunc cum Caduceo effingebant, ut eum Apuleius describit, qui de eo ita dicit: Erat ibi Anubis quem Mercurium dixerunt, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis cervices arduas, lœva Caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens. Capite canino effingebatur, ut ex eo Mercurii sagacitatem in nos derivantem intelligeremus; nullum enim cane sagacious animal. Aut juxta Diodori Siculi sententiam, quod Anubis Osiris, filius esset, qui cum Patrem semper in bello assecaretur, magna suæ virtutis argumenta præbuit. Itaque post mortem est in divos relatus: quia vero is vivens, canem pro insigni gestabat, ideo canina facie illum Ægyptii coluere, id innuentes, cum scilicet fidelem patris custodem semper fuisse.

Hercules.

Hercules etiam idem erat cum Mercurii numine, vel certe non ab eo abhorrens: cuius rei fidem facit ejus imago à Gallis excogitata, qui eum tamquam prudentiæ atque eloquentiæ Deum colebant: Ea autem, quemadmodum Lucianus refert, erat hujusmodi. Senex videbatur penè decrepitus, calvus, paucis capillis, coloratus fuscus & rugosus, leonina pelle induitus, Cum rhopalo, id est clava dextera, sinistra arcum tenens, & pharetra ex humeris dependente, eatenus vero, ex auro & electro adinodum tenuibus, linguae suæ extremitate perforata insertis; maximam hominum multitudinem, non invitam, sed sponte sequentem, auribus alligatis trahens. Hic eloquentiæ viros adumbrari est perspicuum, quam Galli Herculi tribuebant, quam magis, quam corporis viribus eum pollere credebant. Eum igitur senem effinxerunt: nam eloquentia magis viget in senibus, quam in adolescentibus, quemadmodum Homerus in Nestore nobis ostendit, ex cuius ore dulcior melle fluebat oratio. Itaque in Arcadia templum commune cum Mercurio, eloquentiæ Deo habuisse fertur; Athenienses etiam in Academia aras non solum Musis, Minervæ, & Mercurio, verum etiam Herculi posuerunt, quod putarent hujus quoque numen adesse iis, qui ibi exercerentur. Pansanias quoque scribit.

Eloquentiæ vires.

scribit. Græcos atque Barbaros credidisse, Mercurium atque Herculem Gymnasiis præesse; qui in Gymnasiis præcipue colerentur. Itaque apud Lacedæmones in dromo (erat autem is locus ubi cursus adolescentes exercebant) vetus erat Herculis simulacrum, cui qui majores erant natu sacrificabant, & alicubi in agro Corinthio Herculem ajebant, clavam suam Mercurio dicasse, quæ erat ex oleastro; & radicibus actis, in magnam arborem excrescisse credita fuit. Hic non dixerim, num unum, an multos fuisse Hercules existimem; (quamvis me non lateat, Varronem XLIV. numerasse, afferentem, fortissimos quoque Hercules fuisse dictos) neque quis ex totin Divos fuerit relatus: hoc enim extra meum propositum esse arbitror. Id huc dixisse sat sit, veteres unum tantum Herculem coluisse, Ægyptiosque eum in duodecim principalium Deorum numerum retulisse, quemadmodum Herodotus refert. Licet autem facinora Herculis insignia à diversis, hoc nomine appellatis factalegantur; tamen uni illi omnia adscribantur, qui Deus habebatur. Hujus simulacrum erat ut pluriuum ingens, ut eo Herculis vires significarentur: ob quas Melampygos est cognominatus, hoc est, cluniater, quod est magni robotis argumentum) de quo hujusmodi fabula refertur. Passalus & Alcinou fratres fuere, Memnonis filii, omni scelere inquinati; quibus mater prædixerat, ut à nigrilune caverent: illi nil magis ab instituto destiterunt. Accidit, cum forte Hercules sub arbore fessus recubaret, ut ii fratres Herculi insidias tenderent: quod præsentiens Hercules, vivos ambos cepit per pedesque ligatos, à tergo suspensos clava gestabat: qui demissis capitibus, cum Herculis nigras natæ viderent, maternæ monitionis incœores, inter se tacite submurmurabant: quos audiens Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine adeo delectatus, ut statim vinculis solutos, impune abire permiserit: qui, postea Jovem fallere tentantes, in cercopithecos versi fuerunt, ut Suidas refert. Itaque sub Cercopum nomine dolosi, atque assentatores intelliguntur; quemadmodum est legere apud Plutarchum in libello de discernendis amicis ab adulatoribus; ubi scribit, Principes ita adulatoribus delectari, ut Hercules Cercopibus. De iis etiam meminit Herodotus, cum Xerxis iter in Græciam describeret, dicens, eum Asopum fluvium transisse, apud dictas Cercopum sedes, ubi erat & lapis, qui Melampygus appellabatur, quod nomen nigrum etiam fontem significat. Sed pergamus de Hercule dicere; cuius simulacrum hominem fortein, ac robustum referebat: erat etiam nudum, nisi quod leonis pelle tegebatur; cuius caput ei erat loco galeæ; clavam una manu, altera arcum tenebat; pharitra pendebat ex humeris. Hujusmodi quoque simulacrum æneum, decem cubitos altum Olympiæ visibatur, à sociis Thasi, & Agenoris filii, qui ad quærendam Europam venerat, dedicatum, ut apud Pausaniam in Eliacis prioribus legitur. Fuit etiam apud Lacedæmonios Herculis armati signum. Cur esset autem eo habitu Hercules, refert Pausanias in Laconicis

Imago 54.^aHercules
Melampy-
gus.

hanc fuisse causam ; Oeonus (vel Lycimnius, secundum Apollodori sententiam lib. II.) Herculis consobrinus, cum adolescentulus adhuc esset, cum Hercule Spartam venit : cumque visendae urbis causa obambulans, ad Hippocoontis aedes forte accessisset, in eum canis, domus custos invasit : at ille lapide canem percussit. Hippocoontis filij cursum egressi, puerum fustibus conficiunt. Eares Herculem vehementer commovit : subito itaque animi impetu impulsus, Hippocoontis filios est armis adortus. Verum in ea dimicione vulnera accepto, se clam periculo subduxit. Mox vero copiis comparatis, patre & filio male multatis, probe Oconi cædem ultus est. Ideoque Arcades Herculis simulacrum cum cicatrice in coxendice effinxerunt ; propter vulnera scilicet in dicta pugna acceptum ; quo sanato, templum Æsculapio Cotyleo dicavit (*κοτύλη* enim est coxa cavitas) ei sanitatis beneficium acceptum referens. Apollodorus lib. II. refert, Herculem tunc etiam armatum fuisse, cum pro Thebis contra Mineos pugnaret ; Minervamque ei arma suffecisse : idemque dicit, Herculem, cum ab Euryto sagittandi artem didicisset, sagittas ab Apolline, ense a Mercurio, thoracem a Vulcano, a Minerva peltam sumpsisse ; clavam autem sibi in Nemea silva consecisse. Plinius lib. xxxiv. cum memorabiles statuas recenseret, quæ erant apud antiquos, juxta rostra Herculis tunicae, electo habitu Romæ, torua fasce, sentienteque suprema in tunica fuisse scribit. Eum vero terribilem aspectu fuisse, vel illud tuerit argumento ; quod quidam cum tantum exhortuit, ut in saxum obrigeret, cum eum transiuntem cerneret, è spelunca quapiam, in quam ejus timore se abdiderat : is vero lapis, ut Suidas refert, hominis formam præferebat, qui caput exserit, ut prospeket. Fabulantur quoque Poëtæ, Solem ingens poculum Herculi dono dedisse, quo & mare juxta Athenæum transmisit. Macrobius lib. v. id ad Scyphum refert, quod est navigij genus, & ad poculum, id etiam nomen accommodari potest : Quare olim in Herculis sacrificiis eo tantum poculi genere usi sunt. Virgilius itaque lib. ix. de Herculis sacrificio ab Evangelio celebrato scribens inquit :

Et Sacer implevit dextram Scyphus.

Quod vasus magnitudinem ostendit, cum quo Herculis interdum effingebatur, aut ut ad fabulam dictam alluderetur, aut ut innueretur, cum maxime fuisse bibacum, quemadmodum de eo Athenæus narrat, quo fortasse ejus simulacrum respiciebat, quod in quadam ejus aedicula in Cerinthio agro visebatur, in qua quidam adolescens ei poculum porrigebat ; licet Pausanias in Corinthiis scribat, Herculem cum apud sacerum suum cœnet, digito uno Cyathi pueri, qui erat pocillator, ejus in fundendo vino ministerio offensum, tam graviter caput percussisse, ut ex eo vulnera puer dicim suum obierit, in cuius facti memoriam illa simulacra fuere efficta, apud Apollodorum Atheneum atque alios legitur, Herculem mirum in modum fuisse epulonem atque

Æsculapius.
Cotylæ.

Herculis ar-
mæ.

Imago 55^a

Scyphus.

Herculis po-
culum.

Hercules bi-
bax.

Imago.55.

atque voracem; itaque solum interdum integrum bovem absumpsisse: atque ideo ei avem λαγόν à Græcis, à latinis fulicam dictam esse dicatam: ea enim iuxta Suidam est maxime rapax atque vorax. Ex quo factum est, ut in quibusdam ejus sacrificiis verba bona præfari non licet, nam ut Lactantius lib. I. ac Apolodorus lib. II. refert, Hercules, cum Lindum, quod est oppidum Rhodi, delatus esset, famamque pateretur, aratorum quemdam aspergit operantem, ab eoque petere cœpit, ut sibi unum bovem venderet, enim vero ille negavit fieri posse, quia spes sua omnis colenda terra duobus illis jumentis niteretur. Hercules solita violentia mixus, quia unum accipere non potuit utrumque sustulit. At ille infelix cum boves suos mactari consiperet, injuriam suam maledictis ultus est; quod homini eleganti & urbano gratissimum fuit: nam, dum comitibus suis epulas apparat, dumque alienos boves devorat, illum sibi amarissime conviciantem cum risu & Cachinnis audiebat. Sed postquam Herculi divinos honores ob admiratoinem virtutis deferri placuit, à civibus ei aris posita est. quam de facto βοῶψις, id est bovis jugum nominavit; ad quam Deo juncū boves immolarentur, sicut illi quos abstulerat aratori: cumq; ipsum sibi constituit Sacerdotem, ac præcepit ut iisdem maledictis semper in celebrandis sacrificiis uteretur, quod negaret, scumquam epulatum esse jucundius. Neque hic silentio involvam quoddam sacrificiorum genus, non minus fortasse inceptum, ac ridiculum, atque superius fuerat impium & nefarium, quod quidem etiam ab Herculis voluptate ortum habuit. Id sic habet, prout Suidas refert, Bos cum esset Herculi immolandus aufugit cum vero nihil esset, quores sacra Deo fieret, malum quatuor suppositis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in formam bovis illi in sacrificium oblatum est. At Julius Pollux in primo ait, in Beocotia de malis fructibus Herculi rem sacram fieri; idque ea cau' contigisse: quod, cum forte aries ei in sacrum adducatur, Alopus fluvius adeo excrevit, ut adduci non posset: tuum qui sacrum procurabant, malum maturum & pulcrum accipientes pro ariete, ei quatuor festucas pro pedibus, & duas pro cornibus inlxerunt: atque eo modo item sacram peregerunt. Unde postea apud Thebanos, & Beocotios id moris permansit. Sed, quia non minor Herculis virtus in egregiis ac fortibus gestis excellit, quam in edacitate, aut bibacitate: plurimae ei quoque statuae, & tabule, in quibus illustria ejus facinora expressa fuere, tam in ejus templis, quam alibi dicata sunt: alicubi enim intans Hercules cornitur, in cunis existens, duos serpentes, qui ad se accesserant, strangulans: idem major jam natu effetus videtur effictus, qui capita Hydræ subinde renascentia abscondit, quæ postea cimburat: alibi vero post cervum currens, æneos pedes, atque aurea cornua habentem, eumque comprehensum interficiens: itemque malas ferociissimi leonis confringens, aut eum suffocans. Interdumque exprimebatur, ferociissimos quosdam equos contemplans, qui Regis cuiusdam membrana, à se suppositi, dilanient, atque mandant;

dant ; humeris quoque impositum aprum gestans ; sagittis aves quasdam conficiens, quæ ita erant ingentes, ut alas pandentes, lumen solis mortalibus eriperent ; vinclum secum ferocissimum taurum perducens, qui naribus ignem efflabat ; fortissimum quemdam giganteum pectori comprimens, cumque elidens ; feroci draconem interfeceto, aurea mala ex Hesperidum hortis decerpens ; humeris suppositis, cælum sustinens ; tricorpore quadam rege sublatu, ejus armenta boum secum abigens ; in spelunca quapiam formidabilem latronem, ore fumum ac flamman exspirantem encencans; tricipitem Cerberum, catenis a se vinclum secum pertrahens ; sagittis aquilam conficiens, quæ jecur Promethei, ad Caucasum montem religati absumebat ; sexcentos demum latrunculos, atque tyrannos per universum terrarum orbem de medio tollens, infinitum enim esset, singula ejus gloria facinora percensere, quæ præclara argumenta variis imaginibus effingendis suppeditant ; & ob quæ ἀλεξικός, hoc est, malorum demolitor fuit cognominatus. Sed, quia nulla umquam monstra sunt teteriora, atque immaniora, nec tyranii sæviores, ac truculentiores inter mortales reperi possunt, foedis animi viis : ideo nonnulli in ea sententia fuere, ut dicent, Herculis fortitudinem in animo, non in corpore constituisse, qua is indomitas animi cupiditates, rationis imperio minus audientes, atque animi tranquillitatem mirum in modum perturbantes, compescuerit. In hanc sententiam Suidas scribit, veteres, ut Herculem prudentissimum, ac omnibus virtutibus ornatissimum fuisse ostenderent, eum pelle leonina induitum depinxisse ; quod magni, ac generosi animi est argumento : clayam dexteræ addidisse ; quod ejus prudentialiam, ac sapientiam nobis ob oculos statuit ; quibus virtutibus prædictum, fabulæ eum draconem, Hesperidum horti custodem interfecisse, ac tria mala aurea quæ sinistra gestabat, inde abstulisse fingunt ; appetitum enim edidit, cumque à gubernaculis amovit ; eis rationem præficiens, quam omnium virtutum genere insignivit. Macrobius lib. i. Saturnal. sicut cæteros omnes

Hercules pro Sole positus. Deos pro Sole capi vult, ita etiam & Herculem ad cundem refert ; ejus vero duodecim illa memorabilia gesta, à Sole, duodecim signiferi signa superante, adumbrari sentit. Alij tempus Hercule repræsentari voluerunt : quod

Hercules pro tempore positus. omnia vincit, atque domat : atque ea de causa eum populea fronde coronatum dicunt : hanc enim ei arborem veteres dicarunt. Itaque Virgilius lib. ix. Æneid. evandrum, Herculi sacrificantem, populea fronde, quam &

Populus Herculi sacra. Herculeam vocat, caput cinxisse singit : hæc enim duplice colore duas temporis partes exprimit, nam albus ad diem, fuscus autem ad noctem refertur. Fabulæ vero hujus rei, hanc causam afferunt, quod scilicet, populea corona, cum ad inferos descendere, caput Hercules velaverit : unde foliorum pars, quæ illius temporibus adhæserat, candida, quæ exterior fuerat, ex atro inferorum colore, nigra permanit : qui colores adhuc, in ea arbore cernuntur : easque

eaſque frondes ſemper poſtea Hercules amavit, nam ei caput à tetro infe-
rum fumo deſenderunt. Quod autem Hercules pro tempore caperetur, *Ritus in Huc-
culis ſacris,*
quidam ritus, qui in ejus ſacrificiis adhibebantur, apposite ſignificabant: nam præter morum, qui in aliorum Deorum ſacrificiis ſervabatur, aperto ca-
pite ei ſacrificabant, quemadmodum Macrobius lib. II. Saturnalium refert,
ad quam rem cadein ratio accommodari potest, quam ſupra in Saturno attu-
limus, cui item capite aperto rem ſacram faciebant. Apud Plinium lib. x.
legitur, Romæ in ædem Herculis in foro Boatio, nec muſcas, nec canes in-
traſſe, hos quidem, aut quod clavam foribus appofitam ſubolfacerent; aut
quod magno ab Hercule odio habiti feruntur, ob cauſas à Plutarcho in pro-
blematibus allatas, cum ſcilicet rationem redderet, cur canes ejus templum
non ingrederentur. Illas verò, qnod ut in fabulis narratur, cum in Olympia
rem diuinam faceret Hercules, & muſcas; illi valde moleſtae eſſent, Jovem
orasse ferunt: atque ita muſcas omnes ultra Alpeum amnem evolavere, qua-
re ab eo tempore Elienses Jovem Apomyion, hoc eſt Muſcas abigentem co-
luere. Licet aliqui putent, non Jovem ſed Myiagram (qui & Myiodes di-
citur) muſcas ab Hercule abegiſſe. Huic Deo cum alicubi in Græcia rem
ſacram facerent muſcas omnes extra regionem avolabant. Cyrenæi qui ſunt
Lybiæ populi, Achorem muſcarum Deum colebant, eique Sacrificabant:
multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus interibant, ſtatim atque eſ-
ſet litatum. Accaronitæ quorum urbs erat in Palæſtina Beelzebubum vene-
rati ſunt, quem muſcarum Deum Hieronymus interpretatur. Et ſicut mu-
ſcas ab Herculis ſacrificiis excludebantur: ita mulieribus eis intereffe, nefas
erat, quod ab eo ſtatutum ferunt: propterea quod mulier quædam ei ſitienti
potum negaret, ſe excuſans, quod Bonæ Dæx ſacrificiis impediretur, quo-
minus hominibus, aliiquid præberet. Quare ut par pari referretur, factum
eſt, ut ſicuti homines à Bonæ Dæx ſacrificiis repellerentur, ita & mulieres Her-
culis ſacrificia ſpectare, aut ejus templum ingredi non poſſent; niſi paucæ
quædam apud Ærythræos, qui Herculi ſimulacrum apud ſe habebant in ligno-
rum rate in ſertum, quemadmodum Pausanias in Achaicis refert. Earatis per
Jonii pelagus ad inſulam quamdam appulſa eſt, quæ inter Erythras, & Chium
eſt media. Cum jam terram ea attigiffet, conſpecto ſigno, ſummis viribus,
Jones & Chyri certatim ad ſe illud pertrahere ſunt conati. Erythræus poſtre-
mo quidam, cui ē mari & pifcatu viſtus fuerat, ſed ex morbo erat oculis ca-
ptus, quod per ſomnum moneri ſibi viſus fuerat expoſuit, oportere Ærythræ-
orum ſeſminas coſtas tondere, ē capillo earum, ſi viſi funes conteuiffent,
non diſſiculter, quo vellent, ratem per traſturos. Ei ſomnio ut obtempera-
rent, cum cives ſeſminæ animum non inducerent, ē Thracia mulieres quæ
voluntaria ſervitute, ingenuæ ortu cum eſſent viſtum ſibi apud Ærythræos
quærerabant, ſe tondendas præbuerant. Qua jam rate potiri Erithræi edixe-
Belzebubus.
Mulieribus
H.erculis
Sacrificiis in-
tereffe nefas.

runt solis è Thracia mulieribus in Herculis fannum introire, ut liceret, Idem
 Mulières
 quibus locet
 Herculis
 templum in-
 gredi.
 Herculis
 cum Apolline
 pugna.
 Tripus quid
 esset.
 Lebeter.
 Veritas.
 Tripus
 Bacchi.
 Mercurij
 oraculum.

Pausanias in Phocicis scribit, Delphis fuisse statuas Herculis, & Apollinis, qui tripodem prensitabant, & de eo iam prope erant pugnam commissuri: sed Latonam, & Dianam Apollinis, Minervam Herculis lenivisse. Tradebant enim, venienti ad Oraculum Herculi, sacerdotem responsum dare recusasse, Hec item vero ira commotum, sublatum è templo tripodem secum asportasse; sed postea, tripode redditio quidquid voluit, ab oraculo didicisse. Erant tripodes olla æreæ, tribus fultæ pedibus; quorum alij àvæ-
 ὅμιλοι dicebantur, quod scilicet ornatus gratia dicati erant in domibus, vel templis, ignibus prorsus intacti, quos Homerius ἀπίπους appellat, quod est, ignis expertes; qui vero ad ignis usum comparati erant, ἀδενας; Priores illi maximo in pretio erant, Diisque, ac præstantibus virtute viris dono dababantur. Quare Virgilius lib. v. Aeneid. eos inter præmia recenset, quæ Aeneas in ludis Anchise patris manibus celebratis proposuerat: qui erant illi fortasse, quos dono ab Heleno acceperat, quos Virgilius lib. iii. Aeneid. lebetes appellat; hos Servius vult vasa esse, ad manus ablucendas idonea; cum dicat, sibi videri, non multum decerè, tali viro vasa culinaria donare. Sed Atheneus, Homericam tripodum distinctionem referens, usu introductum dicit, ut ambo genera lebetes appellantur; vultque ἀδενας illos ad aquam calefaciendam esse accommodatos, ἀστέρους autem esse paterarum instar, quorum usus sit in vino fundendo. Sed tamen ad rem, qua de aginus, hæc non admodum facere videntur: illud potius facit; quod Tripus sit mensa in templo Apollinis Delphici, cui superposita Phœbas, vaticinabatur, Apollo neo spiritu inflata, qui ex partibus inferioribus sacerdoti corpus ingrediebatur: itaque nonnulli referunt, eum tripodem in medio fuisse perforatum, ne illum scilicet esset impedimentum, quominus spiritus in eam penetrare posset. Tripudem autem pro Veritatis signo capere possumus: nam oraculum è tripode editum, semper verum habebatur: Itaque Athenaeus olim proverbio jactari scribit, cum vellent hominem veridicum innuere, eum ex tripode loqui. Eadem ratione, idem dicit, Baccho tripodem attributum, qui in pateræ formam erat effictus, nam viuum veritatem patefacit, non secus ac Deorum oracula: nam de omnibus feci Diis legimus, eos alicubi oracula edidisse. De quibus non est nunc dicendi locus; operæ pretium tamen mihi facturus videor, si in extrema hac Mercurij imagine, aliquid de Mercurii oraculo dixero. Pausanias in Achæcis scribit, alicubi in ea Græciæ regione in medio foro Mercurij marmorcum signum existisse, cum barba, è quadrata basi eminens, modica magnitudine: proximo loco oraculum fuisse: ante Mercurij signum Vestam & ipsam marmoream; appositæ ei fuisse plumbo ferruminatas æneas lucernulas: qui Deum consulerent, Vestam primum, thure incenso, placasse, dcinde, oleo infuso, lucernas accendisse; tum ve-
 ro in

vero in arce dextera parte nummum, patria nota signatum dedicasse; ubi quod ex usu fuerit, rogavissent, aurem simulacro admovisse, inde vero è foro ab euntibus, manibus avres pressisse, ubi è foro excessissent, amoris manibus, quam primum exceperint vocem, eam sibi oraculi loco duxisse.

MINERVA.

DICUNT Philosophi, Deum opt. Max. inter plurima, quæ in hominem contulit dona, duo præcipue admiranda esse elargitum: unum esse orationem, alterum manuum usum. Sermo enim, animi sensa exprimens, maximam vim ad id, quod volumus, persuadendum habet; manus autem maxima industria cuncta ad vitam humanam facientia procurant, cunctarum artium munera obeuntes, quæ aut olim sunt repertæ, aut in futurum reperiuntur. Quia vero ornata oratio sâpe non prodest, immo nocet plurimum, nisi rationem, atque prudentiam comitem habeat; nec prudentia in commune aliquid boni afferre potest, nisi sit orationis præsidiis instructa, quia aliis persuadere valeat, ut à malis refugiant, sectentur bona, civilisque, vitae rationem tueantur, id veteres hoc Symbolo innuerunt, Mercurium, videlicet, ac Minervam conjungentes. De Mercurio autem jam diximus; restat nunc de Minerva differere, quam Prudentiam Deam, ac omnium artium inventricem arbitrabantur. Amborum ergo Deorum statuas copulantes, unam reddiderunt, quam *ēquas r̄ivis* appellarunt; *ēquas* enim Mercurium *& s̄nū*, Minervam sonat: eam in Academiis collocabant: ut eos scilicet commonefacerent, ut qui ibi se exercebant, eloquentiam prudentiam conjungerent; hanc reputantes per se parum posse prodesse, illam vero obesse plurimum; quemadmodum etiam Cicero in proemio librorum, de inventione plaribns verbis disserit. De Hermathena idem ita lib. III. ad Atticum scribit; Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est, & ornamentum Academæ proprium mæz, quod & Hermes communne omnium, & Minerva singulare est ejus Gymnasi. Si quis Minervam *Minervæ effigies.* vlet effingere, aut Solam, aut cum Mercurio conjunctam, eam vultu virili effingat, & truculentu glaucis oculis, perpetuum enim ferè id ejus est; apud Horneum Epithetum ut dicatur *γλαυκῶπις αὐτὴν*, Pausanias etiam Atticis post descriptum quoddam Minervæ simulacrum, quod Athenis in Vulcani templo exstabat dicit, in fabulis fuisse: Neptuni filium Minervæ similem fuisse, quod ambæ ceruleos oculos haberent: Cujusmodi etiam pater Neptunus haberet. Sed Cicero in libris de natura Deorum, Minervæ oculos cæsios, Neptuni autem cœruleos fuisse scribit, in quo quidem aliqua differentia, quamvis non admodum magna cernitur; ambæ enim voces apud latinos viridem colorem significant, qui ad claritatem tendat, qualis in cati aut noctua oculis deprehenditur; si tamen quis velit in Minervæ oculis splendorem quendam magis ignitum inesse, cuiusmodi est *Minervæ oculis.*

in leonum oculis, non repugnabo. Eadem quoque longa hasta & crista
stallino Clypeo armata effingitur, qualem sc̄ apud Ovidium lib. vi. Me
tamorph. cum Arachne certans, acu pinxit, carmina ita habent:

At sibi dat clyptum, dat acutæ cypriðis hastam;

Dat galeam capiti, defenditq[ue]rūs p[ro]ctos.

Quæ omnia hominis prudentis ingenium exprimitur, ut postea pluribus do
ccbo. Claudianus etiam in Gigantomachia, aliquæ nonnulli eodem pacto
Minervam expressere ab Homero exemplar mutuantes, qui cum eam fin
git a Junone in Martem Trojanorum propugnatorem immisram, ut Græcis
fippetias ferret, ei fortissimæ Bellatricis figuram attribuit, auratam galeam

Imago 57.a. capiti accommodans: nam sapiens, sua sapientia munitus, facile se factum
rectum à cunctis quæ obstant, præstat, totusq[ue] splendens in operibus, quæ
assidue sua industria molitur. Antrum etiam in Minerva galea divinum

splendore innuit, qui humanam mentem suo fulgore collustrat, ab eo enim
prudentia ac sapientia in homines derivat. Dicatur etiam olim Minerva
ex Jovis capite extitisse; cuius rei simylacrum q[uod] d[icitur] in arce Athenarum
visebat, quemadmodum Pausanias in Atticis refert, nam Vulcanus ada
mantina securi Jovis caput scindebat, ex quo Minerva absque matris opera
emergebat; nam intelligentis animi virtus in cerebro residet ac a divina men
te, quam Jupiter adumbrat, tota promanat, omnis enim sapientia à Deo est,
& ab ore altissimi procedit, non autem rōtum ab inferioribus trahit, quæ per
functorum representantur. Sed Ma tianus Capella Minervam inquit absque
matre natam, ideo fingi, quia mulieres omni consilio ac prudentia desitum
trit, in quo Aristotelem sequitur, qui in Ethicis scribit, mulieres non possunt
consilio. Caput quin etiam Minerva galea texerunt, ut innuerent, pru
dentem hominem non semper sua consilia passim cuvis patescere volere,
nec assidue loqui, ita ut ab omnibus facile intelligatur, suffici enim ei, ut
a suis similibus sua verba percipiatur, quæ ceteris ænigmatum Sphingis in
star sint. Itaque Ægyptii in his teinpli Vestibulo (quæ eadem erat ac Mi
nerva) Sphinges collokarunt; licet id possit ad religionis arcana accommo
dari, quæ sub sacris integumentis legi debent, ut a promiscuo vulgo non se
cūs atque ænigmata a Sphinge proposita ignorentur. Pausanias in Atticis

Erythes.

Arimaspis.

testatur, Athenis Minerva simulacrum fuisse, in cuius galea cono Sphinx e
minebat, utramque autem galea partem Gryphes tenuisse, qui caput atque
alas similes aquilæ habentes, cætera leonis repræsentant, ha[bitus] belluae dicuntur
esse (si tamen repræsentant, nam Plinius lib. x. fabulosas esse arbitratur) in
Scythia, & cum Arimaspis, quæ unicum habent oculum, auri causa, quod
custodiunt, assidue bellum gerere ex quo intelligimus, quiam custodiunt nostro
ingenio ad libertate debeat, ne Arisihapi intrusentes, eos privent. Interdum &
gallum ejusdem galeæ impinguunt, it apud Etrios in quodam statu, à Phidia ex
anno & ebore confecta, cernebat. Quod Pausanias ad fiduciam quæ in bello

est

Imago. 57.

.82.0

Imago. 58.

COLEBANTUR IMAGINES.

est adhibenda; refert, gallus enim magnam præ se fert audaciam; Sed possumus ad vigilantiam quoque accommodare, qui in fortis ac sapienti Imperatore inesse debet: nam eam antiqui, tam hellicæ rei quam pacis artibus præfec-
Pall.
 sūpt; ac præterea armatam effinxerunt: Tabulis quoque effertur Pallan-
 tem Gigantem occidisse, a qua Palladis nomen juxta quortundam opinio-
 nem sumpsit; alii autem ἀπὸ τοῦ πατέρεν τὸ δόρυ, id est à conciencia hasta sic
 dictam volunt. Erat autem Palladum Palladis simulacrum quod cœlitus *Palladium*.
 delapsum credebatur: Romæque in Vestæ templo erat repositum, tanta-
 que diligentia custoditum, ut nimirum vel ad intuentum pateret accessum, ne-
 dum tangendum, nisi ex virginibus cuidam, cui ejus custodiæ erat deman-
 data. Eadem Tritonia cognominata fuit, aut à quadam Lybia palude sic
 dicta, cuius filiam nonnulli eam fecerunt: fortasse quod ibi primum sit vifa:
Imago ss.a.
 aut quod tres sint sapientia partes præsentia nempe noscere: futura præcede-
 re ac præterita meminisse: aut quia tria sunt sapientis principia munera,
 bona scilicet consilia dare, recte judicare, & juste operari, cetera præter-
 mitto; quæ ad hoc nomen explicandum faciunt: parum enim nostro pro-
 posito congruunt, sicut & illud, Minervam dictam aut à monendo, sapien-
Triton.
 tia enim semper nos nostri officii admonet: aut à minucendis corum viribus,
 qui se sapientia studiis dediderunt: aut à minando; nam ut belli Dea sem-
 per terribilis intutib; videbatur: quod postremum etim. eo. mirum in-
 modum consentit: quod & Bellona vocaretur: nam aliqui idem utriusque
 numen esse voluerunt: Bellonam autem veteres bellis preffecarunt. Caesar
 scriptis testatum reliquit, Cappadocis eam tantum veneratos fuisse, ut ejus
 Sacerdos secundum à rege locum teneret; id Dea majestatem decere existi-
 mantes. Sed tamen earum inter se diversa imagines differentiam inter eas
Minerva.
 esse aperte indicant; quod scilicet Minerva Imperatorum hellicis in rebus
 prouidentiam, diligenter administrationem, consiliumque sapiens repræ-
 sentaret; Bellona autem cædes, furorem, strages, & alia hujusmodi, quæ
 exercentur in præliis, significaret: nam eam Poëta Martis aurigam fingunt,
 ut Statius lib. vii. Thebaid. ubi sic inquit,

--regit atra jngales

1110 *Sanguinea Bellona manu; longaque fatigat*
Cuspide.

Eamdem etiam sanguine aspersam faciunt, qualem Silius Italicus eam dicit,
 scribit, dicens;

1115 *Ipsa faciem quatens, & flavam sanguine multo*
Sparsa comam, medias acies Bellonæ pererrat.

Sed tamen Statius lib. ii. Tliebaid. eamdem vim Minervæ tribuit, cum Ty-
 dei ad eam præces exponit in hunc modum:

Diva feroc; magni decus, ingeniumque parentis,

Belli potens, cui torva genis horrore decoro

Cassis, & afferso crudescit sanguine Gorgon.

Nec magis ardentes Mavors, hystataque pugna

-ii Impulerit Bellona tubas: huic annus sacro.

Bellona igitur ab antiquis Dea ira, ac furoris plena credebatur, cui cædes, humanus sanguinis, bellaque cordi essent. Itaque ejus Sacerdotes qui Bellonarii appellabantur, se ipsos cultris feriebant, & proprio sanguine numen placabant. Hanc effingebant interdum flagello pugnas concientem; nunc tuba bellicum canentem; nunc faciem gestantem: nam apud Lycophronem legitur, veteres antequam tubarum usum inventum, cum prælium essent commissuri, præmittere solitos qui ardentes faces contrasse mutuo jacularentur, a quibus tamquam auspicato funestum prælium inchoabant. Quo respexit Statilius, cum pugnae irritio Bellonam ardente faciem ostendisse scribit. Eodem Claudiianus spectavit, cum lib. I. de Rapt. Proserp. dixit.

Tisiphone, quaerens infesto lumine pinum,

Armatos ad castra vocat pallentia manes.

**Columna
Bellica.**

Ante Bellonam fanum columnam quædam exstabat, non admodum magna, quam Romani bellicam columnam vocabant: nam, cum patribus certa sententia inferendi in aliquem populum bellum sedisset, ad eam post lani portas patræfactas, alter consulum accedebat; indeque hastam jaculabatur, ex ea parte, quæ ad populum, cui erat bellum offerendum, vergebat; & ex eodem tempore bellum denunciatum intelligebant. Sed Romani antequam imperii fines multum protulissent, ita bellum edicebant. Feialem ad hostem allegabant, qui, belli cassis narratis, hastam in eorum castra conjiciebat. Sed & alii fuerunt apud veteres, belli denuntiandi ritus, quos in Jano attingi, & inferius in Marte, si locus dabitur, attingam. Et, ut de Bellona concludam, eam in imagine saltem à Minerva differre constat: Minerva Apulcius lib. X galcam oleaginæ corona circumdat; nam hæc arbor olim ei erat sacra; ejus enim repertrix putabatur; quæcumadmodum & Virgilius eam lib. I. Georg. nominat: & sicut in fabula habetur litis inter eam, atque Neptunum, ut si scilicet Athenatum possesso esset adjudicanda. Herodotus scribit, eamdem oleam quam Minerva è terra eduxerat, quando cum Neptuno contendebat, arsisse una cum civitate, à Persis combusta, sed eodem die repullulasse, & ad duos cubitos crescisse. Nonnulli dicunt, ideo hoc fictum: quod Minerva prima modum olei ab olearium haccis exprimendis docuerit: vel etiam, quod scientiæ absque diuturnis virginitate, & multo oleo insumpto, comparari nequeant. Quanobrem, ut Pausanias in Atticis resert, aurea lucerna huic Deæ Athenis dicata fuit, in quam oleum infusum non consumebatur, nisi exacto decimum anno, cum tamen lucernæ dies noctesque arderet: id adeo eventebat, quod lucernæ inerat è lino carpaso funiculus; quod sane linum unum ex omnibus igni non

**Lucerna Mi-
neræ.**

con-

conficitur. Idem in Corinthiis narrat, Epopeum pro quadam victoria Diis gratulatum, Minervæ templum crexisse, ac, opere jam absoluto, Deam esse precatum, sibi signum aliquod ut daret, cum ei accepta fuisse fani dedicatio; statimque oleum ante templum divinitus fluxisse. Ex quibus pateat, non injuria Minervæ oleam dedicatam; idque non solum ob sapientiæ studium, sed ob artium, ab ea repertarum exercitacionem: enimque ars nendi, suendi, texendique accepta refertur, aliaque quæ mulierum sunt propriæ. Itaque apud Gracos ea lignea erat efficta, ambabus manibus colum tractans. Apud Romanos quibusdam Minerva in Artes à Mi-
vievant, hoc præ se ferentes, à Minerva se emolumenntum capere, quod ab ancillis per supra dictas artes traherent; ancillæ etiam hoc veluti præmio à Dea se recipere fatabantur, ob labores in artibus, ab ea repertis toleratos. Noctua interdum Minervæ galeæ imponebatur; ut quæ esset ipsi avis sacra, quam tantum amasse fertur, ut aut supra caput, aut ad pedes aut alias aliter semper fere cum ea esse cernatur. Cujus rei causam nonnulli eam esse volunt, quod Athenis, quæ urbs erat omnium Deorum charissima (cujus rei vel illud sit argumento, quod & ipsa noctua uno nomine cum ipsa civitate vocaretur; neque injuria, cum ibi, si usquam alibi, quondam omnium artium studia maxime floruerint) maxima noctuarum erat copia. Sed tamen si fabulas audire volumus, cornicem olim Minerva amabat, in quam adolescentulam quamdam, sibi charissimam converterat, ut eam a Neptuni vi defendereret, qui, ut virginem compriberet, post eam in littore maris maxima qua poserat celeritate currebat: eam igitur cornicem factam Dea in deliciis habuit, quoad Cecropis filias accusasset. Ex qua re indignata Dea, eam ex alba in nigram, cuius nunc est coloris, commutatam, à se repulit, atque in ejus locum noctuam suffecit. Itaque ex eo tempore maxima est inter has aves inimicitia. Noctua autem sapiens viri prudentis consilium significat, quemadmodum apud Justinum legitur, qui refert, Hieroni, cum adhuc adolescentem significet. noctua quid valiturum; neque à vero aberrarunt, nam licet obscuro esset loco natus, Syracusam est rex effectus. Quia vero oculos habuisse fertur ejusdem ac noctua coloris, quæ noctu optime cernit; id innuit, sapientem hominem res vel occultissimas, ac difficillimas facile discipere; cumdemque, amoto ab animo mendaciorum velo, ad veritatem intuendam petrare; haec enim delitescit, nec facile omnibus passim se videndam exhibet. Quonobrem Democritus eam in putci profundo obrutam dicebat, neque inde umquam emergere, nisi tempus, aut Saturus (ut Plutarchus Veritas, in

*Opinio.**Virtus.**Virtus ma-
scula.*

in problematibus dicit) ejus pater ex eo luce eam quādōque in lucem extra-
hat. Hippocrates autem in quadam ad Philopæmenem epistola hoc modo
eam describit, Mulierem pulcram, magnam, simpliciter ornatam, illustrem,
ac splendidam, cujus oculorum orbes puro lumine nitebant, ut astrorum
fulgorem imitari viderentur. Idem ibidem & Opinione describit hoc pa-
cto Mulierem, quæ non mala videatur, sed audacior asperita, & concitatoria.
Exstat apud Epiphanius ex Marco hæretico veritatis effigies, litteris Gra-
cis: cuius caput ex α , & ω constabat; collum ex β , & ψ , ac cætera deinceps
membra & litteris prioribus se deinceps sequentibus, & posterioribus præ-
cedentibus per seriein quamdam. Eadem fingebarunt, ut Philostratus in
Amphiarao scribit, virgo niveis induita vestibus; canque alibi Virtutis ma-
trem appellat. Hac etiam apud antiquos Dea habebatur; cui Romani fa-
num ante Honoris templum, dedicarunt; nam, cum Marcellus, ut Valerius
Maximus refert, ambobus templum vovisset, Romani, objecta sibi à
Pontificibus religione, duo exædificavere; dicebant enim, si forte aliquod
ibi prodigium accidisset, dubitassent, utri nomini litandum esset. Virtutis vero
delubrum ante positum fuit, postinde honoris; ut ostenderetur, adi-
tum non patere ad verum honorem consequendum, nisi per virtutem i-
psam: cuius ille tantum & est, & habetur precium, & præmium: quare
virtutem alatam effinxerunt; propter gloriam scilicet, & honorem, qui cani
ex humo in subliue evehunt: quod fortasse Luciani atate raro usuvenie-
bat, sicut & aliorum temporum, præcipue nostrorum ratio fuit, tamen honi-
ties videlicet omni virtute illustres, sapissime humi serpere videamus; nam
iis in quodam dialogo de virtute & fortuna, virtutem à Fortuna male habi-
tam describit, laceram ac micerentem, ut quæ nec ad Jovis aspectum ad-
mitteretur. Quare non inepte eam quidam peregrino habitu indierunt,
ut quæ apud nos diversorio non invento, in alias regiones migret. Eandem
antiqui interdum matronæ specie expresserunt, quadrato Saxo insidentis.
In M. Val. Acilii Triumviri numismate mulier est insculpta, columnæ lavo-
nixa cupido, dextera serpentem tenens, extat etiam mascula Virtus in uno
quidem Gordiani Imperatoris, in cuius altera parte imago est senis barbati-
stantis, nudi, clavae innitentis, cum leonis pelle brachio advoluta cum hac
inscriptione, VIRTUTI AUGUSTI, in altero vero Numeriani numisma-
te eadem prorsus cernitur imago senis, cum inscriptione, VIRTUS AUG.
in Vitelli numismate virtus est, adolescentis formam præferens, succincte
vestiti, galeam in capite habentis, cuius conus est ex pennis quibusdam; is
sinistra elevata rectæ hastæ inhæret; dextera, qua & Sceptrum tenet, dextrum
genu contigit, quod sinistra est elevatius, nam pede testitudinem premit,
ocreas pedibus induit, & oculos in virginem quandam, quæ est è regione,
intendit; Hæc honorem repræsentat: quæ dextera manu hastam erectam te-
net, ex ea parte usque ad ventrem est nuda: sinistra cornucopia habet,

Imago 59

galea pede promicat: caput flava coma est ornatum, quæ concinnum in modum est aptata. Prodicus sophista, ut apud Xenophontem in visa Socratis, & pud Ciceronem lib. II. offic. legitur, refert, Herculi cum primum pubesceret ivisitque in solitudinem quandam, ubi duas vias invenit, diversas in partes ducentes, nescientique utri se committeret, dum in ancipiti ver- faretur, duas vias esse mulieres, quarum una erat voluptas, primo aspectu pul- cra, Lasciva, venustaque ob-fucos, quibus se oblinierat: quæ Herculem se- cùm conabatur per déliciarum viam abducere, latam illam quidem initio, planam, facilèm, variis herbis, floribus ac arboribus constat, quæ mirum in modum oculos oblectabant: sed in fine artem salebrosan, sentibusque ob- sitam: altera aspectu, severior, simplicemque habitum gerens, Virtus erat: quæ viam suam initio arctam, acclivem, atque difficilem ostentabat, sed quæ demum in amoenissima prata ac in campos, omnibus deliciis circumfluentes ducebat, Huic se Hercules adjunxit, illa rejecta, atque idcirco tam celebre nomen est consequuntus. Dantes in suo Purgatorio, voluptatem se vidisse fingens, illam describit mulierem balbam, strabam, pedibus distortam, multis manibus, pallido colore, quæ postea expedite loqui inciperet, in pedes Imago 39.a. se crigeret, vultuque exalbescienti eos colores induceret, quos amor vellet, ab eaque se dulcissimis verbis illiciendum fuisset, nisi statim Dea quædam san-cta, atque honesta, existisset, quæ alteri comprehensa, velles abscondisset, ventre sibi patefacto, qui tantum factorem ex se patitur, ut somnum sibi ademerit. Quæ maxima, cum supradicta Prodicis fabula consentirent. Sed si quis viam Virtutis, atque Voluptatis aliter vellet adumbrare, Pythagoræ litteram effingat, cuius descriptio, atque significatio inter Virgilii opuscula ipse nuntiat, ea autem sic habet,

*Littora Pythagora, discriminè secta bicorni,
Humana via speciem preferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum petit, ardua calere.
Difficilèmque aditum primum spectantibus offert;
Sed requiem prabet fessis in vertice summo.
Molle ostendit iter via lata: sed ultimâ meta
Præcipitat capos, voluitque per ardua sava.
Quisquis enim durus casus Virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque, dico, que parabit:
At qui desidiam, luxumque sequitur inercem.
Dum fugi oppositos incanamente labores,
Turpis inopsque simul, miserabile transige avum.*

Idque non injuria dicitur: nam voluptates nihil tandem ad extremum affe- runt, nisi mœstem, paenitentiam, atque ruborem: contra virtutes non solum nobis animum pacatum reddunt, eumque ingenti latitia complent, sed etiam apud alios nobis gloriam, atque honorem patiunt. Alciatus in

*Honore.**Volupia.**Angeronia.**Agenoria.**Stimula.**Horta.**Tacita.**Lupo era-
tus.**Lupus silen-
sium signifi-
cat.**Persea arbor
sacra Har-
pocrati.**Cornix à
Minerva
expulsa.*

Fidei symbolo Honorem purpurea veste depingit, laurea coronatum. Alii Virtutem Deam fingunt praecedere, deinde ad eam Honorem à Cupidine duci. Veteres Volupiam voluptatum Deam coluere, ut ex Varrone discimus: cuius effigies mulieris pallidae speciem referebat, qua Reginæ instar in sublimi loco sedebat, Virtutemque pedibus proterere videbatur. In ejus ara Angeronia simulacrum vilebatur, ab angoribus levandis dictæ: à qua parum differenti voce Agenoriam Deam vocaverunt antiqui, ab agendo appellatam; quod ad agendum homines excitaret; sicut & Stimulam, à stimulando dictam, & Hortam, ab hortando, habuerunt. Plutarchus in Problematibus hujus Dæx, Hortæ ædem, numquam claudi solitam tradit; ea scilicet causa, quod semper præclari aliquid fieri hortaretur, nonnquamque cessandum. Sed ad Angeronam revertamur, quam ab angore vocatam dicebamus: vel quod Pop. Rom. morbo, & angina, dicitur præmisso huic Dæx voto, liberatus fuisse. Ac propterea fortasse hujus collum fascia erat obligatum, qua & ostegeretur. Macrobius lib. i. Saturnal. ex Masurio refert, simulacrum ejus Dæx ore obligato, atque signato in ara Volupiæ propterea collocatum; quod, qui suos dolores, anxietatesque dissimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Plinius lib. iii. atque Solinus scribunt, harc Deam ita effictam, ut intelligeremus, religionis arcana non evulganda: quod etiam Numa instituit, cum Deam quamdam, Tacitam dictam, colendam proposuit; nam divinas restacere nos oportet. Itaque Ægyptii Silentii Decum inter præcipua sua numina sunt venerati; cum Harpocratem vocaverunt, quem Græci Sigaleonem dicunt. Hunc Apuleius, & Martianus lib. i. redimitum puerum faciunt, ad os compresso digito salutari, quasi silentium commoneret. Silentii Deus interdum effingebatur absque distincta facie, pileo caput coniectum habens, lupina pelle induitus, que oculis, atque auribus plurimis erat distincta; ut eo intelligeremus, multa videnda, atque audienda. Sed loqui non item: id pileo quidem innuitur, quod est libertatis symbolum, ut superius diximus. De lupo narratur, cum, quem prior ipse viderit, mutum reddere; ac, postquam aliquid rapuerit, ita tacitum protugere, ut ne hiscere quidem audeat. Perseam arborem Harpocrati dicavit Ægyptus; quod ejus arboris frondes lingua, fructus autem cordi sit quam similius; perinde atque lingua, quod in corde latet, patescat; sed id non antea fit faciendum, quam diligens & diurna cogitatio præcesserit. Itaque tempore tacere, non mediocris est virtus; ut Minerva significavit, cum Cornicem à se dimisit, quod esset avis perquam loquax, ac garrula: nam prudenti homini, non est in nūgis tempus conterendum, sed in silentio est etiam, atque etiam considerandum antequam loquatur, quid de quaue re loqui debeat. Quo fortasse Minervæ quædam statua, que erat

Imago. 60.

erat apud Messenios , respiciebat , quæ secundum Pausaniam in Messen-
nicis cornicem manu continebat ; nēmpe , quod vir prudens sermonem *Cornix Mi-*
in suam potestatem habere debeat , ut cum expedire judicaverit , eum *nervos māni*
cohibere , aut emittere possit . Hastam etiam Minerva , ut dixi , tenet ,
eamque ut Apuleius lib. X. scribit , quatit ; brachiumque attollens , clypeum
ostentat , idemque ei duos pueros addit , qui nudatis gladiis minitari omni-
bus videntur ; quorum unus est Terror , alter Timor ; qui quidem in bello *Imago 60.1*
dominantur . Itaque Statius lib. vii. Thebaid . cum fingit Martem à Jovemis-
sum ad bellum inter argivos & Thebanos excitandum , cum dicit , secum
Pavorem & Terrorem adscivisse ; quos ita adumbrat .

Inde unum dira comitum de plebe Pavorem
Quadrupedes ante ire jubet : non alter anhelos
Insignare mortis , animumque avertire veni ,
Aptior : innumera monstro vocesque manusque
Et facies quacumque libet bonus omnia credi
Auctor & horrificis Lymphara in cursibus urbes
Si geminos soles ruituraque suadeat astra ,
Aut mutare solum , aut veteres descendere sylvas ;
Ah miseri vidisse putent :

Pausanias duplíciter ab antiquis descriptum Terrorem refert , nam scribit in
Iliacis prioribus , cum in Agameimnonis clypeo leonis capite fuisse expre-
sum , in Corinthiis autem , Pavorem muliebri habitu , ad terrorem quam ma-
xiime effictum extitisse refert , hancque imaginem Corinthios Medeæ filii dedi-
caste , à se lapidibus obrutis ob pernicioſa dona à Matre ad Creontis filiam
allata , quæ ei exitium , universæque ejus domui attulerunt . Timoreni quo-
que Lacedæmonii coluerunt , ut Plutarchus in Cleomene ostendit , sed cum
non sicut alios Dæmones venerabantur , quos tanquam noxios procul abesse
à civitate volebant , at hoc Rempub. maxime contineri arbitrabantur , cum
scilicet leges , atque magistratus timerentur . Itaque Ephori statim atque magi-
stratum iniiscent , publica præconis voce edicabant , quemadmodum Aristote-
les refert , ut omnes barbam abraderent , legibusque parcerent , ne ipsi ad sup-
plicium alicui iuferendum adigerentur : idque factitabant , ut adolescentes vel *para fortissimum*
in rebus levissimis magistratum dicto audientes eslicerent . Neq; vero illa apud *do.*
antiquos animi fortitudo est existimata , cum quis sibi animum induxit , nihil
unquam timere , imo illud verè hominis fortis argumentum statuebant , si
quis ne quid se indignum pateretur vehementer timeret ; huncque magis con-
tra hostes fortem atque audacem fore duecebant , qui legum timore percellere-
tur , quam qui nihil eas formidaret infamiæque timorem homines , ad quidvis
perpetiendum fortiores reddere . Quare legimus apud Lacædemonios , Epho-
ros Timoris sacellum construxisse prope locum , ubi ipsi tribunal habebant , ut
essent

essent cæteris majori formidini. Et huc fortasse Tullus Hostilius, Romanorum rex respxit, cum Pavorem, Palloremque simul colendos proposuit, ut Laetantius lib. i. refert; raro enim usuvenit, ut is non expallescatur, qui pavet: dignus profecto fuit, ut ibidem Laetantius dicit, qui semper Deos suos præsentes haberet. Sed ad Minervam revertamur: quæ, dum hastam quatit, clypeumque attollit, una cum comitatu, quem illi Apuleius libro x. attribuit, bellicas minas repræsentat. Sed si eamdem pacificam consideremus; clypeus, qui ex crystallo erat, corpusque totum ab universis periculis protegebat, significat, hominis sapientis animum hoc mortali corpore esse tectum, ut eum tueatur, atque custodiat, non ut mentis aciem impedit, quominus cernere possit. Quia vero clypei ut pluriuum rotunda sunt forma (quamvis alio modo interdum videamus eum effectum, quem Minerva gestabat) ideo Martianus Capella clypeum, Minervæ brachio insertum scribit denotare, Mundum, qui rotundus est, providentia regi, non temere, ac casu ferri, quemadmodum Democrito ac Epicuro est vitum. Hasta vero, hominem prudentem alias etiam eminus obesse posse ostendit; aut tantam esse prudenteriam vim, ut nil sit ita durum, quod ipsa non penetraret, eamdem interdum tantum sc extollere, ut cœlos ipsos contingat. Itaque Claudianus Minervæ hastam tam longam effecit, ut nubes transiret. Et Homerus lib. i. Odys. Minervam singit, cum ad Telemachum proficeretur ut de Ulysse patre inquireret, hortatura, aurata sibi talaria induisse (de quibus in Mercurio diximus) nilque prater hastam gestas. Apud Ciceronem lib. ii. de Nat. Deorum legitur, unam ex quinque Minervis, de quibus meminuit, alatos pedes habuisse. Pausanias in Atticis. cum simulacrum Minervæ cum Sphinge, superius positum describet, longam ei hastam in manus tradit, dicitque id recto statu cum tunica talari fuisse: item ad pedes fuisse clypeum, atque ad imam hastam draconem; nonnulli noétuam addunt: ex quo Demosthenis dicterium sumpsit argumentum; cum enim à civibus Atheniensibus relegatus, in exsilium proficeretur, dixisse fertur, Minervam, quæ Atheniensium erat tutelaris Dea, tribus admodum belluis delectari, noctua scilicet, serpente, ac populo: nam in ea Repub. plurimum populus poterat. De serpente, sicut de noctua dicam; cum Minervæ fuisse sacrum; quod sit prudentiæ symbolum. Quanobrem Romæ ad pedes magni Minervæ simulacri erat serpens collectus in spiras; sed caput ad clypum exserebat, quem illa ex brachio suspensum gestabat, quemadmodum Servius illum locum lib. ii. Aeneid. Virgilii enarrans dicit, ubi duo illi angues, qui Laocoontem una cum filiis interfecerunt, recta ad Minervæ fanum contendebant, sub pedibusque Deæ, & sub clypei orbe se protexerunt. De talari tunica, cui thorax erat suprapositus, Herodotus scribit, Græcos hunc habitum ab Afri mulieribus, quæ ad Tritonidem paludem habitant, mutuatos esse; neque ullam esse differ-

Minervæ
clypeus.

Minervæ
hasta.

Minervæ
jèrpens jacer.

rentiam, nisi quod harum tunica interior est pellicea; exterioris autem thoracis fimbriæ non ex anguiculis, sed ex corio constant, in minuta segmenta conciso: thoracem ex caprina pelle confidere solebant; unde eum *Ægida* & *Ægide* *Gorgonæ*. *Ægida* & *Ægide*; Græci appellant, cuius forte fimbriæ anguiculos apud Græcos *Gorgonæ*, continebant: In ipsa *Ægide* caput Gorgonis effingebant, quod erat *Medusæ* caput, anguis crinitum, linguamque exsertans: quod interdum in clypeo insculpebant, quem nonnulli etiam *Ægida* vocarunt; nam Diodorus refert, à Jove eum capræ *Amaltheæ* corio fuisse obductum, Minervæque dono datum. Sed frequentius pro *Ægide* pectoris ornatum sumitur; quod *Hylæus* lib. II. ali *Æga Solis* filia nomen vult habere, quæ multo candore corporis præstabat; cui contrarius pulcritudini horribilis aspectus exsistebat, quo Titanes perterriti, petierunt à Terra, ut ejus corpus obscuraret; quam Terra specu quodam classe dicitur in Insula Creta. Sed, cum Jupiter bellum contra Titanes appararet, responsum est ei, si vincere vellet, ut *Ægos* pelle tectus, & capite Gorgonis bellum administraret. Itaque, victoria parta, reliqua *Ægos* ossa, caprina pelle contecta anima donavit, & stellis figurata memoria commendavit: & postea, quibus ipse vicerat tectus, Minervæ concessit. Virgilius lib. IX. *Aenidos*, ita Minervæ arma describit:

*Ægidaque horrificam, turbata Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroque polibant
Connexaque angues, ipsamque in poëtore divæ,
Gorgona, deserto vertentem lumina collo.*

Pro Gorgone autem *Medusæ* caput intelligitur; quod inspectum homines interficiebat. Sed Athenæus scribit, in Libya apud Nomades quamdam fuisse hujus nominis belluam, quæ ovi, aut secundum aliorum sententiam, vitulo similis erat; hæc afflatu solo (ita erat is teter) alias belluas ad se accedentes eneabat; aspectu etiam interficiebat, si quando ab oculis quemdam crincin, qui eos tegebat, dimovisset: quod milites quidam Marianii sunt experti, qui, cum belluam hanc capere vellent, ipsi ab ea sunt imperfecti, statim atque ab ea sunt conspecti. Sed incole captani à se bestiam, ad Marium mortuam attulerunt, ejus natura narrata; nam ipsi ejus capienda armis callebant. Pells erat ita multiplicibus coloribus distincta, ut Romanam missa, nemo posset conjicere, cuius esset animantis, & tamquam res aliqua admiranda, in Herculis fano sit deposita. Proclus Carthaginensis scriptis testatum reliquit, ut Pausanias in Corinthiis refert, in Africæ desertis bestias gigni multas mirabili specie, atque inusitata, feros inter eas viros, & foeminas ac virum se Romanum illinc deportatum vidisse; conjicere itaque se, ex illis sceninis unam fuisse *Medusam*, quæ, cum à suis gregibus *Medusæ* aberrans, venisset ad Tritonidem paludem, ejus occolas male multavit,

Gorgones.

usque dum a Perseo est occisa. Adjutricem vero Perseo Minervam fuisse, idcirco proditum, quod, qui stagnum illud accolunt, homines Minervæ sacri erant. Diodorus, Gorgonas in Africa foeminas bellicosissimas fuisse tradit, quæ a Perseo superatae fuere, earum regina Medusa interfecta: quod fortasse re vera fuit gestum. Sed fabulis fertur, ut Appollodorus lib. II. narrat, Gorgones tres fuisse sorores, quarum Medusa sola mortalis esset, cæteræ, Euryale & Stheno, immortales; his capita serpentibus obvoluta, dentes suum iustar, æneas manus, alas aureas fuisse, quibus, cum fuisse collibitum, volarent, eosque in lapides mutasse, quos conspexissent; Perscumque, eis dormientibus repertis, caput Medusæ abscidisse, quod Minervæ dono tradidicrit, a qua multum in ea re esset adjutus; nam clypeum ab ea est mutuatus, sicut a Mercurio mucronem acceperat; talaria, ac Orci galeam, quæ gestantem non aspectabilem reddebat: item & peram, in quam formidabile illud caput conjectit, a Nymphis quibusdam summis, quæ a tribus aliis Gorgonum sororibus ipsi sunt ostensæ, ut oculum, atque dentem ab eo ablata, recuperarent; de his enim legitur, eas ab ortu ipso statim anus factas, unoque tres oculo, & dente uno præditas, quibus vicissim inter se utebantur. Itaque alicubi in Græcia in Minervæ fano Persei statua viscebatur, ut Pausanias refert, cui, tamquam in Africam profecturo, Nymphae quadam galeam capiti aptabant, ac pedibus talaria amictabant. Sed de Gorgonibus magis vulgata fabula habet; Pulceri marum trium sororum, quæ Gorgones ab Insulis, ubi habitabant, ita nominatis, sunt appellatae, Medusam cæteras pulcritudine anteisse, quæ aureos etiam capillos habuerit. Quare ejus amore Neptunum captum, cum ea in Minervæ templo concubuisse; Deam vero ob id piaculum indignatam, Medusam, auratis ejus crinibus in serpentes conversis, maxime deformem, ac visu formidabilē effecisse; voluisseque eum in lapidem verti, qui in eam amplius oculos intendisset; sed hujusmodi monstrum, cum ob maximum exitium, quod orbi importabat, diutius ferri nequiret, a Perseo, eorum quos dixi, subsidiis suis de medio sublatum, cuius caput Minerva ab interfectore dono habuerit, idque in clypeo, vel in thorace gestaverit. Homerus, cum Minervam contra Trojanos amari fingit, eam sibi thoracem induisse scribit, maximo horrore circumdatum, cui Medusæ caput erat infixum, inclusosque habebat ingentes animos, maximam fortitudinem, trucesque minas: quæ quidem sunt bellorum Deæ propria, quæ eadem est quoque Victoria. Quamobrem Pausanias in Atticis scribit, Athenienses ei Victoria in pectore una cum Medusæ capite insculpsisse; sed apud Eleos eidem illam prope adesse. Hæc sapientia ac prudentia vni offendunt; nam ha virtutes, admirabilibus quibusdam ex se operibus editis, stuporem inuentibus injiciunt, quos veluti saxa admiratione quadam ingenti obrigentes reddit.

Minervæ
thorax.

redit. Itaque homo sapiens, quidquid tandem vult, impetrat ; cupani-
mi sui sensa mirabili artificio exponat. Quare non injuria horribile id Me-
dusa caput linguam exserere singitur : quod aliquando Deæ poplo obte-
nendum fuisse legitur. Erat id vestimenti genus, quo Deorum simulacra in-
ducebantur, absque manicis, ut Lucretius Statii interpres scribit, album illud
quidem, sed auratis bullis distinctum : quod nobiles matronæ suis manibus
conficiebant, Deæque tertio quoque anno offerebant.. Sed hoc apud A-
theniensis usurpabatur, quorum Minerva erat tutelaris Dea. Sed peplum
ut plurimum intelligebatur id indumentum, quod Athenis post quintum
quemque annuum solenni cæremonia huic Deæ dicabant ; licet Suidas scri-
bat, id nequaquam vestimentum fuisse, sed cuiusdam navis velum, quæ statim
Deæ festis maxima cum pompa adornabatur. Sed & veteres peplum huic
Deæ offerre solebant, cum numinis sibi opem in maximo discriminine consti-
tuiri conciliare vellent. Itaque apud Homerum Hecuba, Heleni filij va-
que consilio usq[ue], cum Trojanos a Græcis intra moenia compulso[rum] videt, ex-
 preciosissimi suis vestibus, magnificentissimum peplum felicit, quod comi-
tibus sibi nobilissimi quibusque matronis adscitis, ad Palladis templum fert,
idque curat Deæ ab Antenoris uxore Theano offerendum, quam unam tunc
temporis inter Trojanas maxime venerabantur : omniesque simul à Dea
precantur, ut sibi propitiæ esse velit. Quod Virgilius lib. I. Æneid. optime
expressit, cum refert in parietibus templi Junonis quod Carthaginæ exædi-
cabatur, esse depictum, ita di cens:

*Interea ad templum non aqua Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant,
Suppliciter tristes, & tuisa pectora palmis.*

In hoc vero Minerva poplo Atheniensis acu Enceladum, aut alium quem-
cumque ex Gigantibus pingebant, quem Minerva interfecisse ferebatur,
Sed & interdum aliquos maxime in bello sortes, ac gloria dignissimos expri-
mebant. Enceladus autem superiori corporis parte hominem rescrebat,
inferiori anguinem ; eadem forma fuisse prædicti a Poëtis narrantur Gigantes.
illi, qui cælitibus bellum inferre sunt ausi. Itaque Suidas de Commodo im-
peratore, omnium crudelissimo, ac teterimo refert, eum se Herculem, Jo-
vis filium vocari voluisse : quare sibi quandoque Leonis pellem induere
clavamque sumere in manus ; quam multos homines ludens interficiebat : ut-
que pro Deis pugnare videretur, miseris illis crura angujum instar distor-
quenda curasse, quo Gigantes illos referret : atque ita clava totum eorum
corpus confregisse. Apollodorus, Gigantes truci aspectu, capillo ad hu-
meros protinus, barba ad pectus protensa iuiste scribit. Partes eorum in-
feriores nobis inauunt, homines impios numenisque contemptores nihil um-
quam rectum, honestum, iustumque præstare, sed alia omnia potius. Ita-

Gigantes
quid signi-
cent

que non injuria serpentibus comparantur, qui se humo attollere nequeunt, nec rectum iter incedere, sed oblique hac, illac repant oportet. His Minervā mortem afferre dicitur, nam semper in ignorantia tenebris versantur, nec unquam oculos sursum attollunt, ad divinum illud lumen intuendum, quod iis prælucet, qui ad gloriosam, æternamque vitam contendunt: idque significat subsidium, atque favor ille, quo Minerva eos prosequitur, qui suam opem implorent; quales fuisse narrantur Perseus, atque Bellerophon, qui, ab eadem Pegaso equo alato, domito, & ad equitandum accommodato insidens, Chimaram confecit. Quamobrem apud Corinthios, ut Pausanias in Corinthiis narrat, erat ligneum simulacrum, facie tamēi, manibus, atque pedibus marmoreis existentibus, quam Minervam Frænatricem vocabant; eam enim primam esse dicebant, quæ Pegasiū equum frænasset, eumque Bellerophonti tradidisset. Prometheus etiam ejusdem ope fractus, cælum concendiſſe dicitur, indeque ignem in terras asportasse, quo tot artes mortalibus ostenderit; quæ & Minervæ ideo attribuuntur; quod humanum ingenium novas quotidie artes invenit, easque ignis ministerio exercet; nam in eis duo sunt necessaria; quorum unum est industria, qua quid sit faciendum, excogitanus; alterum est ipsum opus, ingenio jam excogitatum, atque designatum; prius Minerva significatur, posterius Vulcāno, q[uo]d suo nomine ignem adumbrat; quo instrumento ad omnia ferè cognoscenda utimur; ignis enim simul calefacit, atque splendet; quorum alterum si desit, nihil propemodum perfici potest. Sed tamen non omnia ars exsequi valet, quæ ingenio excogitata, inventaque fuerint; ea enim, corpori alligata, ab eo ne latum quidem ungue in potest recedere, nec praestare quod sit supra ejus vires: sed ingenium s[ecundu]m s[ecundu]m ē corporo habitaculo evolat, & qualibet, discurrit, naturæ, atque etiam Dei opera considerans, eorumque exemplamente, & cogitatione concipit, quæ tamen opere ipso representare nullo pacto potest. Itaque fabulis est fictum, Vulcanum nunquam Minervam uxorem ducere potuisse, quamvis summis viribus ad ejus nuptias expugnandas esset usus, Jove præterim considente. Sed tamen s[ecundu]m legimus eorum simulacula simul in eodem templo fuisse reposita. Quod Plato in suo Atlantico confirmat, dicens ambos Deos ex aquo Athenarum Urbi præfisse; ibi enim illa tempestate, non solum litterarum Studia, sed etiam ceteræ omnes artes floruerunt. Ita quoque de Neptuno, atque Minerva fertur, quos simul Jupiter eisdem Athenis præfecerat. Itaque Athenienses in suis nummis ex una parte Minervæ caput, ex altera tridentem, Neptuni insigne imprimebant: hunc Regem appellabant, illam vero Civilem cognominabant, illud alludentes, quod civitatem pacifice, ac prudenter, administrare oporteat, quod quidem etiam privatis in ædibus opus est facto. Quamobrem in urbium ac domoru[m] portis

*Minervia
Frænatrix.*

Vulcanus.

*Neptunus &
Minervia si-
mul.*

portis Minervæ effigiem olim exprimebant, sed Martem in rusticis adibus effingebant, hoc innuentes, bellum quoad ejus fieri possit, à nobis propellere nos debere. Eadem ratione Romani ea numina, quæ rebus noxiis praefere existimabant, à civitate in subi bana ablegabant; ut de Bellona ac Marte legitur. Sed tamen hic templum etiam intra pomeria dicitur habuisse, ubi pacificum numen sit habitum, ac Quirinus nuncupatus. De eo mox dicam, cum aliqua de Vulcano differero, de quo apud Eusebium in libro de preparatione Evangelica legitur, eum ignis virtutem esse appellatum, & in forma hominis & simulacrum constitutum, in cuius capite pileus esset caruleus, cœlestis Symbolum Volutionis, ubi integræ Sincernaque ignis invenitur. Nam qui è celo in terras delapsus est, cum materia haq impura alatur, impurus & ipse est. Vulcanus autem Claudius dicitur, quod hæc apud nos flammæ claudicare videatur; nam sursum non recte tendit, sed tricunla hac, illa se commotat: hoc accidit, cum non sit pura, sed crassa cum hac materia commista, à qua impeditur, quominus recta ad superiorē locum contendat. Alexander Neapolitanus in libris G. nialibus scribit (quod quidem cuia arbitror ab Herodoto fuisse mutuatum, licet in aliquibus ab eo differat) in Ægypto Vulcani statuam fuisse manibus murem continentis, cumquic ideo ita effectum, quod vulgo sit creditum. Vulcanum, quondam maximum murium numerum, contra Arabes immisisse, qui Ægyptum ingenti exercitu invaserant: qua ex re domum ingredi, compulso. Sed eamdem rem Herodotus ita narrat. Seton idem Vulcani Sacerdos, ac Ægypti Rex, cum militibus fere destitueretur; nam nunquam eorum ullam rationem habuerat, à Senacheribo Arabum rege maximo exercitu imparatus offensus; in summa rerum omnium difficultate animum desponderat. Sed maximo mœrore affectus, prope Vulcani simulacrum somnum cepit; ubi in somnis est ei Deus visus, qui eum bono animo esse juberet, & ut parvam illam manum, quam secum haberet, armaret, præcepit; nam se ei suspectias missarum pollicebatur. Itaque Rex evigilans, exigua quasdam copias, ut potuit, instruxit: quibus hostibus obviam processit, ac castra contra eos est metatus. Sed noctu in Arabum castra, innumeræ murium turmæ irruerunt, qui, arcuum chordis, clypearum loris, & cæteris bellicis instrumentis, quæ ex corio constant, corrosis, eos ex Ægypto concitatissime fugere compulerunt. Itaque in Vulcani templo Setonis effigies vilebatur, manu murem continentis: & hujusmodi Epigramma legebatur; A me pietas discatur, & Religio. Ex hac re Arabes forte tantum in mures odium conceperunt, ut eos postea semper ad necem quæsierint; quemadmodum Flutarchus de eis, de Athiopis, ac Persarum Magis refert; qui dicebant, sonitum illum, quem hujusmodi bestiolæ rodendo ederent, maxime Diis esse molestum. Neque illa, quantum in legiſſe meminerim, exstat axud scriptores

Minervæ effigies in portu.

Vulcanus.

Vulcanus cur clausus.

Vulcanus murem tenens.

Fatio,

ratio, cur supradieta murium immissio Vulcano tribueretur. Sed non absurde fortasse pro eo temporis, ac soli siccitas capi possit. Nam Plinius lib. X. de murium fœcunditate scribens, proventum eorum siccitatibus adscribit; itaque hyeme non amplius extant; illudque later, quoniam modo illa multitudo repente occidat; nam nec exanimis reperiuntur neque est, qui murem hyeme agro effoderit. Fabulae, quæ de Vulcano feruntur, sunt multiplices, exque nobis præclara argumenta suppeditare possunt, varie cum effingendi. Sed, ut ab ortu ejus incipiamus, ex Junone natus dicitur; quæ, cum eum admodum deformem cerneret, è cælo præcipitem dedit, qui in Lemnum, quæ est Ægæi insula, cecidit, ex casuque; distracta tibia, claudus est effectus. Quod Physici interpretantur de fulmine, quod est ignitus vapor; hoc est infima aeris parte, maxime omnium crassa, vac dænsa in terras cadit: ærem autem Juno adumbrat. Vulcanus, jam grandior natu effectus, injuriæque à matre acceptæ memor, ut eam ulciceretur, aut, ne Herculi pro libidine noceret, prohiberet, prout Suidas ex Pindaro, & Epicharmo refert, aurataim sedem ei dono misit: in qua illa cum se collaciat, ita adhæsit, ut exsurgere nequiret, nec cælitum ope usa, se ab illa extricare valuerit. Itaque Dii suminis precibus à Vulcano contenderunt, ut, in cælum ascendens, matrem vinculis illis, à se artificiose intextis, exsolveret: sed ille, qui eorum nemini se crederet, illuc se consensurum negavit: tandem uni Bacho fidens, ruit, matremque liberavit. Id Pausanias etiam in Atticis confirmat, scribens, Athenis Bachi effigiem cerni, Vulcanum in cælum secum, ad matrem solvendam reducentis; & in Laconicis, apud Lacedæmones in Minervæ templo esse Vulcanum, matris vincula solventem. Idera etiam in vasta spelunca existens effingitur, qui una cum Cyclopibus ad caminum adstat; ubi ex ferro varia opera fabricat: nam Dii, quotiescumque armis indigissent, quibus ipsi, vel aliquis eis carus fuisset usurus, Vulcanum adibant; quemadmodum de Thetide narratur, quæ arma pro Achille filio ab eo efficienda curavit. Ita is fuit in Cypseli arca exsculptus, ut Pausanias in Eliacis prioribus refert, dicens, cum, qui Thetidi arma præberet, claudum fuisse, cui quidam cum forcipibus retro adstebat. Venus quoque ab eodem arma pro Ænea filio habuisse fингitur. Poetæ, cum quidpiam magno cuim artificio confectum, ac affabre factum describere volunt, id à Vulcano fabricatum dicunt. Quæ narrationes quamvis fabulosæ, optime iis accommodari possunt, quæ de eo juxta historiam Suidas narrat; eum scilicet in Ægypto regnasse; ibique numinis loco habitum, quod dubia, quæ in religione incidenter, omnium optime dissolvet; eumdem admodum bellicosum fuisse. Itaque ex vulnere in prælio suscepto, claudus est effectus: illum etiam primum constitutæ, qui ferrum ad arma bellica atque rustica instrumenta conseruent.

Vulcanus è
cælo proje-
ctus.

Vulcanus ad
caminum.

Ferro quis
primus usus
fit.

Figura 65

Imago 61.

conficienda adliberet. A Poëtis præterea Vulcanus traditur, Venerem uxorem in adulterio cum Marte deprehensam reti subtilissima implicasse; idemque vim Minervæ intulisse, sed frustra; plurimaque alia de eo feruntur, quæ, cum ad ejus imaginem adumbrandam minus facere videantur, à me consulto prætermittuntur. Is dicitur claudus fuisse, niger, turpis, fuligine iniquiatus, quales fabri ferrarij solent esse: quare est ita effingen-
 dus. Nonnulli cum nudum depingunt: alij pannosum, & laceris vestibus semi indutum exprimunt, pileumque capiti imponunt. Apud Herodotum legitur, Memphis quæ est Ægypti urbs, Vulcani simulacrum simile esse placaicis Diis, sic a Phænicibus dictis, quos illi in navium proris ferre solebant, formamque Pygmæorum referebant. Vulcanum ergo sic effigiem Cambyses Regem, cum in ejus fanum esset ingressus vehementer irrisisse. Huic etiam ab Ægyptiis leones dicatos fuisse refert Elianus: sunt enim naturæ ignæ: indeque fit, ut propter maximum, quem intrapectus ardorem inclusum habent: vehementer ignem reformident. Alexander Neapolitanus scribit, Romæ canes Vulcani templum custodisse, qui nunquam latrarent, nisi qui co animo illuc ingressus esset, ut aliquid inde surriperet. In Aetna etiam canes in ejusdem templo ac luce custodes erant appositi. Victores quin etiam spoliatis hostium cadaveribus, ac in acervum scutis, aliisque armis collectis, & postea incensis, Vulcano sacrificium offerre solebant: Quemadmodum Virgilius lib. Ix. Æneidos: Evandrum inducit, qui id se fecisse dicat, cum vixor fuit Præneste sub ipsa. Quod Servius vult ex Historia Romanorum, esse desumptum, ubi legitur, Tarquinium Priscum devictis Sabinis, omnia eorum arma in Vulcani honorem combussisse, exterosque ejus templum esse sequitos. Itaque in more erat Positum, ut quidquid in Vulcani sacrificiis oblatum esset, flammis tradetur. Sacrificium etiam apud Veteres fuit, quod vocabatur Protervia: in in 80 mos erat, sicuti refert Macrobius, ut si quid ex epulis superfusisset, igne consumeretur. Hinc Catonis jocus est: nam Albidum quemdam, qui sua bona comedisset, & novissime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, Proterviam fecisse dicebat: quod comesse, non potuerit, id combussisse. Est in fabulis Venerem & Vulcanum conjuges fuisse: nam Venus & Vulcanus conjuges. rerum ortus, qui Venerem adumbratur, absque calore effici nequit: calorem autem Vulcanus optimè repræsentat. Hac eadem ratione Veteres finixerunt Martem cum Venere concubuisse, cum pro Solis æstu capientes: licet Aristoteles id eo respicere velit, quod homines bellicosí: valde sint ad Venerem proclives: Quare Acitani Hispana gens simulacrum Martis, ut Macrobius lib. I. Saturn. refert, radiis ornatum, Solis instar maxima religione colebant. Et certe ratio naturalis exigit, ut idem subiicit, ut Dij, caloris cœlestis parentes magis nominibus, quam re, substantiaque diversi sint: Fer-
 Y vorum

Mars.

vorem enim quo animus excandescit excitaturque alias ad iram, alias ad virtutes, nonnumquam ad temporalis furoris excessum, per quas res etiam bella nascuntur, Martem cognominaverunt, quem belli Deum esse dixerunt, quemadmodum etiam Minervam, quæ sicut absque matre nata esse fingitur, ita & ille

Lingua 62 a. absque patre: nam in fabulis habetur, Junonem cum Jovi invideret, quod filiam absque se peperisset, ipsam quoque sine illius opera filium edere voluisse; alii dicunt, floribus quibusdam usam, quos ei Flora ostenderit, ut Ovidius refert; alii aliter de re fabulantur. Ea ergo gravida effecta, Martem in Thracia peperit, ubi populus est admodum ferox, atque bellicosus: ex quo discimus, bella plerumque nasci ex cupiditate regnorum, ac divitiarum, quas Juno significat. Mars est ab antiquis effictus ferox, truci aspectu, armatus, manu hastam atque flagellum gestans; eumque interdum equo, interdum currui imposuerunt. Homerus ejus currum à duobus equis trahi dicit, quorum unus Terror, alius Timor appellatur. Alibi idem non equos eos vult esse, sed comites; quibus etiam Impetum Furorem, ac Violentiam adjungit: quod Statius lib. vii. Thebaid, imitatur, cum Martem inducit, ad diffidia in duos fratres Eteoclem, ac Polynicem serenda, proficisci centem; posteaquam ejus arma descripsit

Arma Martis. (hæc sunt galea quæ ardere, ac fulmen ei coni loco effixum esse videbatur; thorax auratus, ac terribilibus & formidandis monstris refertus, clypeus luce sanguinæ fulgens) cum circumstare dicit Furorem, & Iram; equorum fræna Terrorem moderari; Famam omnes præcedere, tam veri quam falsi nunciam: nam ea ex levi interdum rumore oritur, quod paulatim crescens, omnia denum loca compleat. Homerus eam Iovis nunciam vocat. Veteres hanc etiam Dcam habuerunt, mulier etiæ effinxerunt, panno quodam admodum subtili indutam, & subcinctam, quæ tubam inflans velociter hac, illac discurrere viseretur: alas etiam ei addiderunt. Sed præstat, ut artificiosissimam ejus descriptionem ex Virgilio lib. iv. Æneid. petamus: ea sic habet;

Monstrum horrendum, ingens, cui, quæ sunt corpore pluma,

Tot vigiles oculi obter (mirabile dictu)

Tot linguae, totidem ora sonant, tot surrigit astres.

Nocte volat cœli medio, terraque per umbram

Stridens, nec dulci declinat lumina somno.

Luco sedet crastos, aut summi culmine tecti

Turribus aut altis, & magnas territat urbes:

Tam ficti, pravique tenax, quam nuncia veri.

Fama du-
pler. Hæc non solum trifia, sed etiam interdum fausta nuncia affert: ideo duplè ecce Famam fecerunt: malam illam alis nigris effinxerunt; juxta illud Claudiiani contra Alaricum;

Famaque nigrante succincta pavoribus alas.

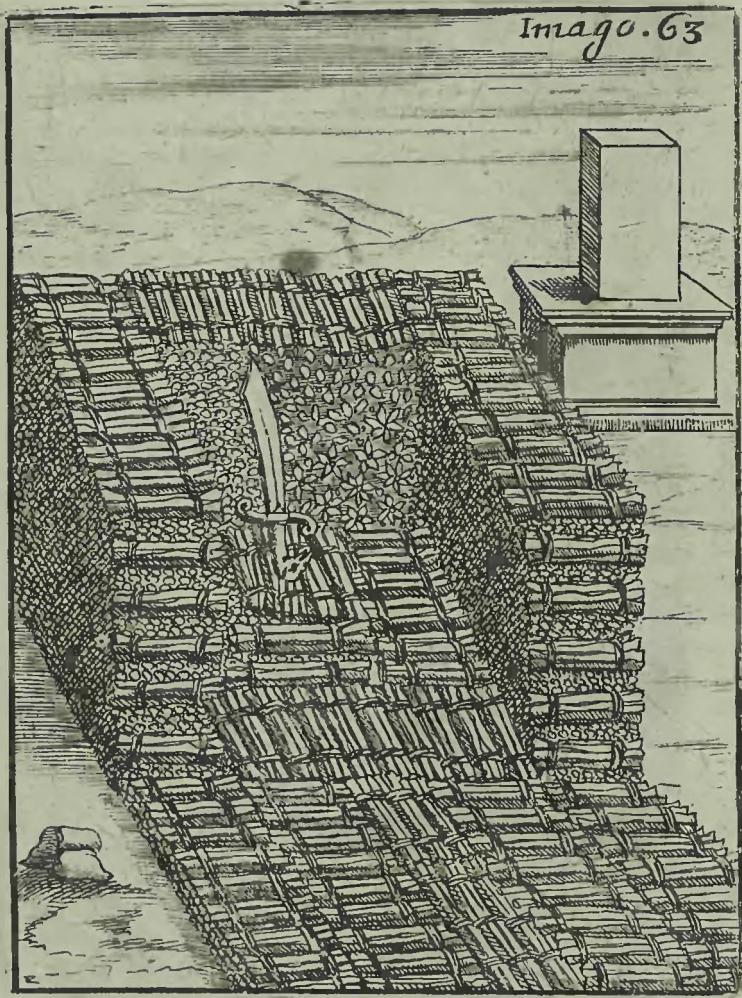
Eas alas aliqui Velpcrillionis similes efficiunt. Fama ergo Martis currum præcedere dicitur; nam beliorum initio plura effutiunt homines, quam postea ita esse

Imago. 63

esse deprehendant. Hæc utriusque partis animos ardentissima ira incendit: quæ plerumque in bello dominatur. Ira autem est omnium animi perturbationum, *Ira.* ut inquit Seneca; vehementissima; nam non solum rationem de sua sede deturbat, sed etiam sœpe corpus ipsum magnopere iminutat: ut enim idem Seneca; ac Ovidius testantur, iratorum facies inflatur, ignescit, oculi ardentes. Itaque iratus ita se terribilem ostentat interdum, ut non minorem terrorem injiciat, atque Medusa facies. Hominem iratum designavi: eo quod nullam apud veteres *Ira* imaginem repererim, ut si quis eam defingere velit, ex irati *Furo.* effigie exemplar defumere possit. *Furo*: etiam est Ira quam maxime incensa. Eum veteres vultu terribili, ac sanguine consperso effingebant, qui supra thoraces, clypos, galcas, gladios, aliaque arma sedens fremat, revinctus post terga catenis: ita enim eum Virgilius lib. i. Æneidos describit, vultus esse intra Jani templum conclusum. Eundem vinculis exsolutum Petronius Arbiter, cum bellum Civile describeret, effinxit. Sed, ut ad Martem revertamur, nonnulli ejus curru quatuor equos alligarunt, qui naribus ignem spirarent. Isidorus refert, Martem quandoque pectore nudo depictum; quicumque enim in prælium ingreditur, eo animo debet esse, ut adverso pectore fortiter se omnibus periculis opponat. Apud Herodotum legitur, Scythas, licet plurimos Deos colerent, nemini tamen templum, aram, aut statuam dedicasse, præterquam *Marti*: sed omnibus codem ritu sacrificasse; qui cum sit valde mirabilis, mihi recerendus videtur. Erat autem hujusmodi: Victimæ prioribus pedibus vineta, in medio ponebatur: Sacerdos pone eam in capite persutiebat: qua humi procumbente, ipse ejus Dei nomen invocabat, cui eam immolaret: postea laqueum ejus collo injiciebat, quem baculo quodam intorquens, tandem eam suffocabat. Eam autem corio denudatam, ac in frusta concisam, igni ex ejusdem ossibus incenso subjiciebat (nam Scythæ maxima lignorum penuria laborant) carnes autem interdum in lebetes, interdum & in belluæ immolatae ventriculum conjiciebat. Itaque eadem victimæ ex se in se ipsa coquebatur. Sacerdos hoc peracto sacrificium Deo, cui constituerat offerebat. Inter Victimæ autem primaria erat equus, quem *Marti* præsertim immolabant. Ejus templum quod sœpè pluviis molaque regionis temperie destruebatur, quotannis reficiebat *Martis vi-*
etima. hoc pacto; omnes simul maximam farmentorum copiam in unum conducebant, ex quibus struein quadrata forma conficiebant, quæ ex tribus lateribus alta erat; sed reliquæ ita demiflum, ut ex eo commodè ascendi ad medium *Imago 6. a.* posset, ubi acinacis erat, id Verum Martis simulacrum arbitrabantur, quem præ ceteris Diis religiosissimo cultu prosequabantur. Arabia Petreæ incolæ, ut Suidas refert, Martis simulacrum sic effingebant: lapidem nigrum, quadratum, quatuor pedes altum, latum duos dedolabant, nulla alia figura expressa: hanc Martis effigiem venerabantur. Statius lib. vii. Thebaid. Palatium ædesque Martis apud Thraces fixit, atque ita descriptis:

*Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
Leditur adversum Phœbi jubar, ipsaque sedem
Lux timet, & durus contristat sidera fulgor:
Digna loco Statio, Primis salit impetus amens
E Foribus, cacumque Nefas, iraque rubentes
Exanguesque metu: occultique ensibus astant
Infidae, geminumque tenens discordia ferrum.*

*Martis si-
gnacrum.*

Discordiam veteres inter Deos numerabant, quos non spe boni alicuius consequendi, sed mali avertendiolerent: Nam ubicunque ea tantum esset, inde continuo pax, quies, omnisque tranquillitas effugabatur. Eam ideo Jupiter è cœlo expulisse dicitur. Hæc ad Pelei ac Thetidis nuptias, quo omnes Dii, Deæque convenerant non vocata, tantum indignationis concepisse fingitur, ut pomum in eorum medium proiecetur, unde postea magna inter Deos dissidia, ac Trojæ demum exitium est profectum. Eam in momum Furia formavit antiquitas; qualem Virgilius lib. VI. descriptis, sic dicunt:

--*Et Discordia demens*

Vipereum crinem vittis innexa cruentis,

Aristides in quadam ad Rhodienses oratione eam dicit esse supino capite, labris liventibus, oculis strabis, putridis, tumefactis, lacrymis subinde fluentibus, manibus incontinentibus, mobilibusque, gladium intus ad pectus ferente, tenuibus, & obliquis innixam cruribus & pedibus: caligine & nebris ecce reti circumvolutum. Pausanias in Eliacis prioribus in Cypseli arca Ajacem atque Hectorem iasculptos scribit, qui inter se Discordia præsentem, pugnarent; hancque deformissimæ mulieris speciem præse tulisse. Nec alius de ea dixit; nec explicat, quo pacto eam Caliphon Samius; inde exemplo desumpto, in Ephesinae Dianaë templo depinxerit, ubi & Belkum longe à Græcorum navibus expressit, ut idem eodem in loco testatur. Sed eam omnium optime, ac elegantissime Petronius ita adumbravit;

Iniremure tuba: ac scisso Discordia crine

Extulit ad superos stygium caput, hujus in ore

Concretus sanguis, contraque lumina siebant.

Stabant irati scabri rubigine dentes,

Tabo lingua fluens, obessa draconibus ora,

Atque inter toto laceratam pectore vestem,

Sanguinea tremulam quatuebat lampada dextra.

Sed ad Martis domus descriptionem ex Statio desumptam revertamur;

Iuniperis strepit aula Minis: tristissima Virtus

Sic media, latuusque Euror, vulnusque ornento.

Mars

*Mors armata fr̄det : bellorum solus in aris
 Sanguis, & incensis, qui raptus ab urbibus, ignis :
 Terrarum exuvia circum, & fastigia templi
 Capta insignibant gentes, celataque ferro
 Fragmina portarum, bellatricesque carina,
 Et vacui currus, protritaque curribus ora.
 Pœnè etiam, Gemitusque adeo, Vis omnis, & omne
 Vulnus ubique ipsum, sed non usquam ore remissò,
 Cernere erat.*

Pausanias in Laconicis Lacedæmonios refert, Martis statuam vinculis implexam apud se retinuisse, existimantes se eo pacto bellorum Deum apud se semper retenturos, cuius præsidio de hostibus numquam non Victoriam reportarent. Quod apud multas quoque nationes erat usitatum: Nam Romani leguntur quædam simulacra vinxisse, eorum præcipue Deorum, sub quorum tutela urbs erat: nam ex infinito propemodum Deorum numero, quos antiqui venerabantur, quælibet urbs unum, duosve sibi peculiares scilicet, Tutelares nuncupatos, quos vel hostes ipsi offendere reformidarent. Itaque eum urbem aliquam obsidione premerent, Deos Tutelares evocabant, ac ad se conceptis à sacerdote verbis traducebant, hoc pacto ostendentes se Diis, urbem illam curantibus nolle bellum inferre. Quare Romani Dei suæ urbis custodis nomen ignorari voluerunt, ne scilicet ab hostibus evocatus, urbem deficeret. Quamobrem cum Virgilius lib. I. Georg. Vestam Tiberis, ac Romæ custodem nominat, Servius id poëticè dictum esse cavit, neque existimandum esse dicit, id vere tutelare fuisse urbis Romanæ numen: nam religione inquit, id prohibitum fuisse, ne cuiquam manifestaretur: Tribunumque quemdam supplicio affectum, qui id efferre amissus esset. Sed, ne forte Tutelares evocati, recederent, eos vincitos continebant; quemadmodum Q. Curtius de Tyriis narrat, qui Apollinis simulacrum, primarii urbis numinis, ad Herculis aram catenis aureis religarunt; nam sub Herculis tutela eorum erat civitas; ut, si fortis fugam moliretur, ab Hercule retineretur; cum enim Alexander Magnus urbem obsidione cinxisset, is cuidam civi in somnis fugam adornare fuerat visus. Huic rei illud consentire videtur, quod apud Athenienses visebatur; nam iij, ut Pausanias in Atticis refert, eam sine alis habebant, ne scilicet à se avolaret. Hæc, sicut Heliodorus inquit, dextera manum punicum, sinistra galcam continebat. Romani autem ut libertius secum permancret, ei sedes apud Capitolium in Iovis Opt. Max. templo constituerunt, quemadmodum Livius scribit, eo tempore, quo Hieron, Sicilia Rex, post Cannensem pugnam, ad eos Victoria auream, una cum aliis quibuscum dono miserat; quæ quidem illi omnia repudiaverunt, Victoria excepta, quam apud se boni omnis causa retinuerint. Hæc ab antiquis ut plurimum zlata, volans, virginis pulcræ speciem præferens, altera manu lau-

*Dii vincit;**Victoria sine alis.**Tiberia: effigie.*

DE ORUM QUI AB ANTIQ.

*Laurus Vi-
ctorix si-
gnum.*

Imago. 64.^a

*Aquila Vi-
ctorix si-
gnum.*

*Romanorum
Vexilla.*

*Pax aut fa-
deris percu-
tendi ritus.*

ream, aut oleaginam coronam præbentis, altera palmam tenentis effingebatur; ut in numismatibus, ac lapidibus antiquis certitur: sed eamdem interdum solam coronam habentem, aliquando cum sola palma videmus. Romani ei, quandoque laurum in manibus posuerunt; nam eam Victoriae signum ducebant, eamque cum lauratis litteris conjungebant, quibus scilicet victoria nunciabatur. Itemque cum publica esset in Urbe lætitia de aliqua victoria nuper nunciata, hujus arboris folia in Jovis Opt. Max. gremium conjiciebant. Hæc etiam triumantes coronabantur. Ægyptij iu hieroglyphicis litteris Victoriae aquila innuebant, hæc enim cæteras aves fortitudine vincit. Hinc forte factum est, ut Romani in suis Vexillis aquilam frequentius effingebant. Sed & lupum interdum depinxisse, quod esset Martis facer, & Mino taurum leguantur; ut videlicet ostenderent, Imperatoris consilium ita latere debere cæteros, quemadmodum Minotaurus in Labyrintho latitabat. Sueni etiam in Vexillis expressum ferebant, nam abique hac bellum fœdus, aut pax non conciliabatur: in quo hujusmodi ritum adhibebant. Cum ex utraque parte pacis aut fœderis legati una convenienter; facialis post concepta verba, & paæta recitata, silice porcam feriebat, atque interficiebat, Jovem orans, ut ita percuteret eum qui fœderis aut pacis conditiones minus servasset. Legimus etiam Romanos olim pro vexillo sceni fasciculo ad hastæ cuspidei relegato, fuisse visos, itemque & manu aperta, & velo quopiam, quod Labarum appellabant. Effigies quin etiam equi aut bovis interdum in eorum vexillis videbatur designata. Sed tamen his vexillis fere cum se intra castra continerent, utebantur; nam si esset prælium committendum, Aquilam efferebant; eam enim ut Josephus inquit, principatus insigne arbitrabantur, ac boni omnis loco esse credebant. Itaque apud Justinum legitur, cum Aquila Hieronis Adolescentis, & tunc primum militantis scuto insedisset, ab auguribus ei regnum prædictum, ut revera accidit, licet obscuro loco esset natus. Cyrus quoque, quemadmodum Xenophon in Cyri institutione refert, auream aquilam, alis expansis in hastæ vertice fereundam curavit, quod sequentes Persarum Reges sunt imitati. Pausanias in Laco-nicis narrat, in Jovis Templo quod apud Lacædemones erat, duas aquilas fuisse, quæ secum singulæ sanguinas Victorias portarent; quas Lysander dedicarat, propter duplarem Victoriae, quam de Atheniensibus reportaverat. In celebri illo spectaculo, quo d'Ptolomæus Philadelphus, teste Athenæo exhibuit, geminae Victoriae alatae Visabantur, quæ vestes habebant, in quibus Variorum animalium species intextæ erant, ipsæque plurimis ornamenti saureis insigniebantur, ferebantque aureas acerras instar hederæ foliorum fabrefactas (for-te quod Bacho tunc ministrarent) ad altareque progrediebantur, quod erat auricis hæderæ ramis ornatum. Claudianus in laudibus Styliconis Victoriae trophæis ornatam describit, viridem ei palmam in manus tradens, alas humeris addens: quæ incertos bellorum eventus significabant: nam Victoria, quæ

Imago 64

quæ nunc ab hoc stare videtur, statim ad illum migrat, eodem Victo vires sacer addit, diuque victoris memoriam apud posteros vivere facit; perinde atque palma, quo magis onere aliquò premitur, eo majoribus viribus sursum renitur; ejus lignum non putreficit sicut cæteræ arbores, foliaque *Victoria communis Dea*. Quia vero belloru[m] exitus est dubius *Vi-*
communis Dea. *Ectoria* Dea communis est appellata, non secus ac in medio esset ci adhæsura, qui majori fuerit usus industria, ut ipsam ad se pertrahat. Eadem quoque ratione Mars est Deus communis dictus: nam utriusque partis commune est, vinci, aut vincere posse. Legimus quandoque Victoriam armatam, vultu hilarem, sed pulvere foedatam, atque sudore, fuisse depictam, qua[rum] cruentis manibus spolia, ac captivos victoribus præberet. Hanc Prudentius contra Symmachum deridens, atque illos, qui eam colerent, sic inquit:

Vincendi quaris dominum? sua dextera cuique est.

Et Deus omnipotens, non pexo crine Virago,

Non nudo suffensa pede, strophioque recincta.

Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.

Sed jam ad Martem revertamur. Huic equum sacrificabant Romani, qui *Equus im-*
in cursu victor exsufficeret, hoc pre se ferentes, se Marti victoriam acceptam *molatus.*
ferre: licet nonnulli dicant, id sieri ad nimiam velocitatem puniendam;
hæc enim viatis summi præsidij loco est, ut ostenderent in pedum velocita-
te nequaquam sperandum. Marti quoque vel tamquam victimæ, vel sicut
comites quedam aliae belluae sunt assignatae; quales sunt canis, & Lopus, *Animalia Martis sacra.*
qua[rum] ejus imagini adjungi possunt; ille quidem, quia natura est domesti-
corum animalium ferociissimus, atque fortissimus, ut Pausanias scribit: hic
aut quod oculorum acie cæteris præstat, ita ut & noctu cernat; quod ex-
ercitus Imperatorem admonet, ut sit perspicax, ne in hostium insidias inci-
dat: aut quod natura sit rapax, & cruentus; quod in belli Deum optime
quadrati: Cui etiam ex avibus Gallus est dicatus, ut eo vigilantia, qua[rum] in militi-
bus inesse debet, significaretur; vel, ut est in fabulis, Luciano teste, Alcætryon
miles per quam Marti carus, in hanc avem est conversus, quod non bene excu-
bias, sibi a Marte mandatas, egisset, cum scilicet is cum Veneri concumberet.
Itaque, dum nihil mali suspicarentur, ambos Vulcanus ingressus, tenuissima
reti injecta, involvit. Vultur quoque Marti consecrabatur; nam is cadaveribus *Vultur Martis sacer.*
pascitur; ideoque castra sequitur, ut natura edoctus, hæc ad cædem faciendam
cogi: imo, ut Plinius lib. x. scribit, triduo ante, aut biduo (aliqui dicunt se-
ptem diebus ante) volare eos, ubi cadavera futura sunt. Quare olim Reges
ante confitum explorabant, in atriorum castris plures vultures invenirentur,
ex eo conjicientes, ab utris victoria esset statuta. *Picus interdum cum Mar-*
te depingitur; atque hac de causa *Picus Martius* est cognominatus; aut; *sacer.*
quod

*Germen
Martis sa-
cram.*

*Martis fe-
stum.*

*Minerva
festum.*

quod sicut hæc avis rostro lignum vel durissimum percutiens , tandem ex-
cavat ; ita etiam milites crebris machinis urbis mœnia quatentes ; tan-
dem aliquando diruunt, aut, quod ei præcipuus locus sit datus in auguriis ,
quibus magnopere milites erant dediti ; immo omnes fore olim ita erant
addicti, ut nihil vel publice , vel privatim inauspicato aggredierentur. Ex
arboribus nullam adhuc reperi Marti sacram : sed legi Gramen illi dedica-
tum ; fortasse, quod, ut Buccatius scribit , hæc herba plerunque latis in
locis oriatur, ubi plerunque castra locantur : neque apud Romanos Coro-
na honorificerior , quam Graminea reperiebatur, qua is coronabatur, qui
exercitum extremo in discriminè constitutum liberasset. Nil de Marte mi-
hi dicendum restat, nisi quod solenne festum, Paprime, quod est Ægypti
oppidum, in Martis honorem celebratum, non mihi silentio videtur invol-
vendum. Id ab Herodoto ita narratur ; cum anniversarius festi dies in
orbem revertisset, quando circumvicinæ gentes in civitatem confluebant ;
sacerdotum aliqui intra fanum in sacris faciendis circa aras occupabantur ,
alij circa portas cum ligneis clavis erant ; contra quos , ij qui ad fe-
stum convenerant baculis armati insurgebant , Martis simulacrum , aurato
tabernaculo inclusum, ac currui impositum intra fanum inferre conantes :
quod cum vchementer sacerdotes prohiberent , orta inter eos pugna , in
qua se mutuis ictibus cædebant : tandem qui foris erant , expullis custo-
dibus, currum intra parietes invehebant. Quamvisque multi pessime ba-
culis , ac clavis acciperet , numquam tamen ideo eorum aliquis mortuus
narratur. Hujus ridiculi ritus eam caussam proferebant : quod, cum Mar-
tis mater in eo templo degeret , filius jam grandior factus , ut cum ea con-
cumberet, eo accessrit : sed à sacerdotibus , qui de re dubitabant , licet
eum non novissent , aditu fuerit prohibitus. At is paulo post, coacta non
parva ex vicino oppido manu, male tractatis sacerdotibus, ad fanum pene-
trarit , matremque violare non dubitarit. Hæc fabula num quid arcani
contineat, me latet : nihil certe Herodotus de ea dixit , quid significaret.
Similis fere ab eodem in Minervæ sacris institutus narratur quem nos refer-
re non gravabimur, ut , sicut ab hujus imaginis tractatione incepimus ,
ita in eam desinamus. Erat autem hujusmodi : quotannis circa Tritoni-
dem paludem, quæ est in Africa , statu die illius regionis virgines in quen-
dam locum conveniebant : ubi in duos ordines divisæ prælium lapidibus ,
ac baculis inibant : quæque cæterarum judicio fortissime se gessisset , ab
aliis sepulta, militaribus armis induebatur, ac currui imposta, circa palu-
dem maxima , cum pompa circunducebatur : quæ vero in hoc conflictu
vitam amisissent, pudicitiam minus servasse, ac Minervæ opera periisse cre-
debantur , ea enim perpetuo virgo fuisse dicitur , quandoquidem vera Sa-
pientia , quam Minerva adumbrat , nullam unquam labem admittat , sed
semper

COLLECTUS MAGISTER

10

Super omnia scilicet animalia, frumenta, in Mense Fructus uictus
et uictus uictus, et uictus uictus, et uictus uictus, et uictus uictus, et uictus uictus,

Inlago. 65.

semper munda, ac sincera perseveret. Itaque in Minerva sacrificiis mundæ victimæ adhibebantur, quales erant, agna, candidus taurus, indomita juventa auratis cornibus: ut hoc ostenderetur, virginitatem nequaquam libidinis jugo subjectam, sed puram ac candidam permanere.

*Minervæ
virgo.*

B A C H U S.

LIcet ex historiis habeatur, Bachum fortissimum fuisse Imperatorem, qui plurimas nationes armis devicerit; non tamen tantum ob egregia sua facinora est ab antiquis celebratus, quantum, quod vini inventor fuisse sit creditus. Itaque eum olim Deum habuerunt, neque Bachum solum, sed & Dionysium Liberum patrem Lenæum Lyæum eum appellarunt; quibus nominibus diversos vini in nobis effectus expresserunt, ut deinceps, data occasione, explocabimus. Ejus imaginem diverse olim effinxerunt; nam quandoque pueri formam; interdum adolescentis, aliquando & senis ea referebat: eadem nuda interdum vestibus contexta cernebatur, itemque cum curru aliquando exprefserunt, aliquando sine curru. Itaque Philostratus in Ariadna imagine multis insigniis Bachum cognosci scribit; nam hæderæ fertum cum corymbis, duo etiam cornua, quæ recens ex temporibus videantur prodire, itemque panthera prope posita Bachum indicare solent. Quæ omnia ad vini naturam referuntur, quod Bachi nomine à Poetis inuitur; nam is ut paulo ante dixeram, vini inventor fuisse est creditus, cum mortalibus ostendisset, quo pacto vanæ à vitibus recidenda, ac carum succus esset exprimendus, qui nonsolum incunctas futurus esset; sed & utilis iis, qui temperate eo uti solet: quod quidem veteres variis Bacchi imaginibus adumbrarunt: eum enim nudum effingentes, nos docere volebant, vinum ebrietatemque veritatem, antea summa cum diligentia celatam, in apertum proferre: quare proverbio jactabatur, Veritatem in vino incisse ut etiam superius, cum de Tripode loqueremur, dicebamus. Idem ejusdem statua significat, senis formam profrens, capite calvo, ac capillis omnino nudato: præterquam quod ostendit etiam, immodicum vini usum senectutem accelerare, qua in ætate multum vini homines absunt: causa enim senectutis est, propterea quod humidum innatum in nobis deficit, quod quidem vino reparare studemus; sed tamen *Comus.* sepiissime fallimur: quoniam vinum re ipsa est humidum, illud quidem, & virtute est ita calidum, ut multo majorē humilitatis partem absunt, quam addat: quod Galenus de egregiis vini potatoribus dicit, eos bibendo, magis si tim accendere, dum eam extinguentur curant. Quare, quoniam vinum calefacit, ideo Bachi imago plerumque juvenem imberbem, florentem, atque hilarem representat. Huic Comus, conviviorum Deus habitus, est perquam similis: ejus enim imago quemadmodum, à Philostrato describitur juvenis mollis, nec adhuc Ephebi figuram exprimit, adstat ad thalami fores, ubi sponsi cubant: ipse præ vino est rubicundus, & quod Ebrius est rectus dormit; dormit autem faciem in pectus dejiciens, & gutturis nihil ostendens sinistram venabulo su-

*Florum usu
apud veteres.*

stinens. Sed manus sustineri, visa solvitur, unde & quæ est in dextera facula manum præ somno languentem effugisse videtur: Sed Comus metuens crux adhærentem ignem, sinistram quidem tibiam, in partem dexteram, faculam vero ad sinistram transfert, ut ignis Vaporēm declinet, ab exposito genu manum arcens, Pavimentum ac loca omnia vicina, sunt floribus referta; sed & ipse Deus floribus contento fertur redimitus: flores etenim sunt luxitiae, ac curarum omnium absentiae argumentum. Itaque eos veteres in conviviis adhibebant, ubi hilares homines, ac omnibus curis vacui esse debent, neque iis sua tantum capita coronabant, sed & vasa quibus potabant, Quare forores nonsolum Bacho, (ut paulo post ostendam) Sed & Como conveniebant. Sed ad Bachum revertantur, quicm dicchamus adolescentem, hilarem, jucundumque effungi solere, nam qui temperate vino utantur, animos excitant, alacriores, & Vegetiores evadunt, & meliori quoque ingenio esse creduntur. Hinc factum est, ut veteres Bachum, Musarum ducent, sicuti & Apollinem finxerint, neque solum lauro, quæ est sacra Apollini, sed & hedera quæ Bacho tribuitur, Poetæ coronarentur. Quamobrem infabulis habetur Bachum à Musis Nysæ (quæ urbs est in India) fuisse educatum: à qua aliqui volunt, cum dictum esse Dionysium, ab hoc Amphitryon Athenarum Rex ut Atheneus refert, didicit, aquam cum vino permiscerè: quod quidem inventum maximam attulit mortalibus utilitatem: quare ei in Horarum templo aram posuit; hæ namque cum sint anni tempora, viti augmentum atque fructus præbent; prope aliam Nymphis dicebat, quo admonebat vino temperate utendum: Nam Nymphæ pro fontium, ac fluviorum aquis capiuntur, quæ ad potandum sunt idoneæ: sed & Musæ, quæ sepe eadem cum Nymphis sunt, Dionysii nutrices fuisse perhibentur: Sicuti Silenus ejus paedagogus extitisse dicitur: ideoque eum semper comitari finitur, asello victus, cum, quod senectute debilitatus, pedibus ambulare nesciit, tum quod plerumque est ebrios: quod innuit ille, qui apud Eleos, ut Pausanias refert, Ebrietatem effinxit, ei poculum porrigente. Eum etiam à Bachi consiliis Plautus facit, cum eum asello insidentem, Bachiadis prologum recitantem inducit, profitentemque ejusdem ambos esse sentientia. Idem Naturæ Deus efficitur: de cuius primordiis Virgilius Ecloga vi. eum disserentem introduxit, à duabus Satyris, ac Nympha quapiam coactum, qui cum in antro quodam dormientem, atque Ebrium deprehendissent prope pendente cautaro, propriis eum fertis, quæ ex capite delapsa erant; colligunt: Nympha vero moris frontem, ac tempora laxit. Hujusmodi bellras verum, nisi coactis fateri noluisse appareat. Itaque legitur Mydam, Phrygiæ Regem, cum nescio quid hominibus incognitum discere veller, diu Silenam quandam insestatum esse, quem tandem comprehenderit, vino in fontem quicpiam large effuso, quem Paulianas scribit, suis etiam temporibus ostendi.

*Bachus Mu-
sarum Dux.*

*Aqua vino
admixta.*

Imago 66.a

Silenus.

Flu-

Imago. 66.

Imago. 67.

Plutarchus refert, Midam à Sileno didicisse homini præstare cito mori, quam diu vivere. Apud Plinianum legitur in Paro Insula aliquando dum marmor secatur, Sileni imaginem fuisse repertam : cuius effigies, qualis esset, facile cognosci potest, ex iis, quæ supra in Panis imaginem de Satyris diximus ; Nam Pausanias Satyros asserit, cum scnes evasissent, Silenos fieri : licet enim Dii existimarentur, senectuti tamen & morti erant obnoxii, extat apud Diodorum, Bachum dupliciter effungi solere, nam interdum severus, promissa barba cernebatur ; aliquando pulchro, aspetto hilari, ac juvenili erat præditus. Ejus prior effigies significat, vinum immodice sumptum, homines terribiles, feros, iracundosque reddere : Posteriori docemur eodem temperate hausto homines hilares, ac jucundos effici solere. Macrobius, lib. I. Saturnal omnes bachi facultates, sicut & cæterorum Deorum ad solem refert, dicens ejus imaginem interdum puerum, interdum adolescentem, item & virum jam maturum, senem etiam aliquando exprimere, quod in sole omnes has Aëtates cernamus, licet ; nam is parvulus refert brumam, quod tunac brevissimus sit dies, exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuræque juvenis ornatur : postea ejus ætas statuitur plenissima, effigie barbae, solstitio æstivo, quo tempore summum sui consequitur augmentum : exinde per diminutiones veluti senescenti quarta forma Deus figuratur. Cumque Bacho cornua sint addita, quidam iis Solis radios repræsentari dixerunt. Sed Diodorus id eo spectare arbitratur, quod Bachus primus omnium homines docuerit, quo pæsto boves essent ad aratum trahendum jungendi. Itaque Martianus lib. I. ci falcem in dextera tradit, quæ agrorum cultum innuit, ut supra in Saturno diximus ; aut quod ea sint vites recidenda, ut ampliorem fructum proferant : idem ejus in sinistra Cantharum collocat : sed cum aspetto jucundum, hilaremque describit. Nonnulli pro cornibus audaciam intelligunt, quam largo potius homines concipiunt, quemadmodum Festus, Philostratus, ac Porphyrius tradunt. Sed omnium optime Athenaeus ex antiquorum auctoritate varios vini effetus colligit, cum scilicet ejus usus moderatus fuerit, aut immodicus. Ex Persio, Catullo, aliisque Poëtis habemus, in hujus Dei sacrificiis cornua veteres adhibuisse. Musonius in hanc sententiam ita scribit ; Bacho non solum cornua sunt tributa, sed is à nomullis Poëtis taurus est appellatus ; nam fabulantur Jovem, in taurum conversum, cum Proserpina sua filia concubuisse, quæ, ex eo gravida effecta, Bachum, taurinam formam habentem peperit. Itaque apud Cyzicenos Bachus tauri facie exprimitur ; fortasse, quod veteres pocula ex cornibus efficiebant : nam Theopompus scribit, in Epiro boves ita magna cornua habere, ut ex eis valcula fabrefiant, quibus veteres circa os circulum aureum, aut argenteum accommodabant. Idem multorum auctoritate comprobatur, olim cornubus pro poculis homines usos fuissent. Quare Athenienses argenteis vasculis potabant, cornuum formam

Bachus dupliciter effigie.

Cornua
Bachi.

referentibus. Quidam Bachi cornua volucrant esse capillos, qui ex utraque capitum parte prope aures promittuntur, reliquo capite raso, quales videamus nostra tempestate Armenios Sacrificulos. Dicunt etiam Lysimachum regem cornutum effictum, ut in antiquis numismatibus cerni potest. Seleuci etiam Nicanoris statua cornuta exstitit, cuius rei ea est causa, ut Suidas refert, quod taurum ab arafugientem, cum Alexander eum esset immolatus, is cornibus comprehendenter. Bachum autem longas comas habuisse, Seneca in Oedipo ostendit, ita chorum loquentem inducens.

*Effusam redimite comum, nutante chorymbo,
Mollia Nyseis armate brachia Thyrsis, &c.*

Eum interdum habitu feminino induerunt, ut apud Philostratum in Ariadne imagine cernitur, cum eum ad Ariadnam proficisci temere purpurca, ac longa, rosisque coronatum describit: cumque comitabantur mulieres quædam, Bachæ dictæ, Nymphæ, Sileni, Satyri, Fauni, Sylvani, & catenari ejus ministri, quos in marmore à Dædalo in Creta incisos Strabo refert. Hi omnes à Catullo in Epithalamio Nuptiarum Pelei, & Thetidis in Bachi comitatu fuisse dicuntur; ita enim ibi scribitur:

*Horum pars tecta quatuor cuspide thyrsos:
Pars è divulso jactabant membra juvencos;
Pars se se tortis serpentibus incingebant:
Pars obscuræ carnis celebrabant orgia cistis,
Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani:
Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aurerei tenues tintinnitus erè ciebant:
Multi rauconis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantr.*

Hæc erant Bachi mysteria, quæ in ejus Festis diebus celebrabantur: & erant hujusmodi; vini amphora, pampinis circumdata præferebatur, post sequebatur is, qui caprum trahebat, huic is succedebat, qui phallum gestabat. Ita cam pomparam Plutarchus describit, cum de divitiarum cupiditate loquitur, quæ, pauperes & simplici hoc ritu etiam in Bachanalibus contempto, aurea vasa, vestem pretiosam, sumptuosos currus introduxit, ut Athenaeus refert, cum Bachanalia splendidissima à Ptolemaeo Philadelpho celebrata recenset. In Bachi pompa vannum ferre solebant, qui quidem ei erat sacer; nam ut Servius inquit, olim Bachi mysteria multum ad animi purgationem facere credebantur, perinde atque Vanius ad tritici expurgationem est inuentus. Buccatius scribit, hujusmodi purgationem ex aliquorum sententia per ebrietatem perfici, quæ Bachi est mysterium; nam ubi ejus impletus per vomitum, aut alia ratione deserbuerit, & animo ad tranquillitatem.

Vanius
Bachos sacer.

Ebrietas Ba-
chi myste-
rium,

Imago. 68.

tem redacto, videtur homo omnium præteriorum curarum oblitus, maxima Jucunditate frui; quod etiam Seneca in lib. de tranquillitate animi testatur. Ideoque juxta nonnullos Bachus est liber pater cognominatus, nam qui largioribus sese ingurgitaverit poculis, à sollicitudinibus liberatur, multo loquitur liberius, quam si esset siccus. Alii voluerunt nomen deductum esse à libertate, cuius Deus is credebatur, nam Bachus pro ea multum, diuque, quemadmodum Plutarchus in Problematis narrat, tamquam pro aris & focis pugnavit, unde prefectum est, ut apud veteres in liberis civitatibus, simulacrum Marsyæ, qui ex Satyris Bachi ministris erat, veluti libertatis insigne, ut Servius alicubi scribit statueretur, apudque Plinius lib. XXI. legitur. P. Munatium, cum demptam Marsyæ coronam è floribus capiti suo imposuisset, ob id in vincula conjectum fuisse. De Marsya in fabulis habetur, eum ab Appolline pelle mundatum, quod tibia inventa quam Minerva projecterat, ausus esset eum ad ejus in flandæ certamen provocare; ob cuius mortem tot lacrymas Nymphæ, ac Satyri profuderunt, ut flumen Marsyam dictum efficerint. Sed ita seres habet; eum scilicet peritissimum frusc musicum, tibia que inventorem, quemadmodum ex Metrodoro Atheneus refert, qui mente captus ut Suidas testatur, se in fluvium projecterit, qui postea ex eo Marsyas sit dictus. Pausanias in Atticis scribit, in Athænarum Marsyan. arco Minervæ simulacrum fuisse, Marsyam verberantis quod tibiam à se projectam sumpisset. Sed ut ad Bachi Ventes revertamur, nonnulli muliebres eas faciunt; nimius enim vini usus vires debilitat; hominemque effeminatum reddit. Itaque Pausanias in Eliacis prioribus refert, in Cypicli arca Bachum promissa barba talarique ueste exsculptum fuisse, quique in quodam antro viibus ac fructiferis arboribus multis circumdato jacens, pateram porrige- Bassareus. ret. Fertur quin etiam Bachus Bassareus fuisse cognominatus, quod nomen ex quapiam ueste est factum, qua ipse, ejusque Sacerdotes dum sacrificarent, utebantur. Hæc Bassara dicebatur, à quodam Lydiæ oppido sic vocata, ubi ea conficiebatur; vel à Vulpium pellibus, quæ Thracum lingua Bassaræ appellabantur. In Thracia autem eum Bachæ affectabantur, quæ ideo etiam Bassaræ sunt dictæ, vel Mænades, quod nomen est a furore dictum, nam hæ in Bachis festis, sparsis capillis, Thyrso gestantes, ac furentes, hac illac discurrebant, ut ca commemorarent, quæ quondam gesserunt, cum Bacho se comites adjungentes orbem terrarum plurima regna pessundantes, perigrarunt. Neque solum hujusmodi mulieres Vulpium pelles sibi inducebant, sed Pantherarum atque Tigrum, Thyrso armatae, comas interdum Hederae assertis adstringentes; interdum & populi frondibus: hæc namquæ arbos Diis Populus Piis Manibus sa- manibus erat sacra, eamque in Acherontis ripis natam credebant, idemque Bachi ministris tradiderunt: quod eum infernum Deum fuisse ducerent. Itaque ut superius diximus, ex Proserpina cum natum dixerunt: quod

recte se habet, si sub Bachi nomine solem intelligamus, quem diximus interdum Deum infernum appellari. Eodem modo quo Bachæ exprimuntur, etiam Bacchus ipse aliquando videtur expressus, ut apud Claudianum lib. i. de raptu Proserpinæ.

- *Latusque simul procedit Bachus*

Crinalis florens Hedera, quem Parthica tigris

Velat, & auratos in nodum colligit ungues,

Ebria Maonii fugit vestigia Thyrsis.

Quod Clodianus de Thyrso dicit, alii ferulae tribuerunt, qua Bacchus innixus, se Iustinebat, eandemque cunctis Bachi comitibus in manus tradiderunt. Cujus rei rationem Eusebius ex Diodoro affert, quæ talis est; cum homines initio nimio vini usu incerti, ad celebres contentiones venirent, in quibus baculis se feriebant, ac saep alter alteri vulnera, ac mortem inferebant: Bacchus iis persuasit, ut in posterum pro baculis ferulas ferrent: Nam ex earum plagiis nullum fere periculum timendum fuerat. Ferula autem est admodum arundini similis, cujus folia alnis sunt gratissima, ideo asinus ei Deo, secundum Plinium est datus, cui ferula erat sacra. Scribit præterea Diodorus, Bacchum quandoque se in bello armasse, solitumque Pantherarum pelles induere: nam non semper ebrius erat, sed saep fortissime pugnasse legitur, ita ut multos Reges superarit, ut Lycurgum Pentheum cæterasque, Indianaque sibi subegerit, unde victor Elephanto insidens, dum reverteretur, primus omnium triumphavit. Quare Bacho, tanquam triumphi inventori pica dicta fuit, quæ avis est sanequam garrula, ac loquax, in triumphis etenim cuique fas erat, triumphatori proba omnia objecere, ut Suetonius in Julio Cæsare refert. Huic quoque Deo veteres Sertorum inventionem tulerunt, acceptam: nam ut Plinius testatur, is primus sibi coronam ex Hedera factam capit aptavit. Quamobrem Alexander magnus cum imitatus, cum victore ex India reverteretur, universum exercitum Hedera coronari jussit. Hedera autem Bacho multis de causis est data: Festus vult, id ideo esse factum, quod Bacchus semper juvenis effingatur, sicut illa semper viret, aut quod quemadmodum ea arte complectitur id, cui adhaeret, ita & vinum humanas mentes arctissimis quibusdam vinculis alligat, quominus suo possint munere fun-

*Hedera cur
Baccho data.*

Imago 59.a gi. Plutarchus scribit, hederae occultam quandam vim possidere, quæ mentem de sede sua dimoveat, & furore quodam compleat, ita ut absque vini potu homines ebrios reddat. Hedera à Græcis ήσεως dicitur à quo ήσεων derivat, quod est libidinole aliiquid appetere: ideoque Eu-statius vult, hederae Bacho Tributam, quod maxime homines ad libidinem à vino concitentur. Itaque proverbio fertur, sine Cere-re & Baccho frigere Venerem. Macrobius lib. i. Saturnal. de Bacchi Thyrso scribit, in eo latens telum suisce, cuius mucro Hedera lambente prote-geba-

*Ferula Ba-
cho data.*

*Bacchus tri-
umphi in-
ventor.*

*Sertia d Ba-
cho trivenia.*

Imago. 69.

1. Q.D. and

gebatur; idque ostendere, vinculo quodam patientia obligandos impetus belli; cum hedera habeat vinciendi & obligandi naturam. Diodorus scribit, ab Egyptiis hederam, Osiridis plantam appellari, eique fuisse consecratam, *Thyrus*. tamquam ab ipso fuisse inuenta; ab eisdemque in sacris rebus pluris hederam, quae semper viridis perseveret, quam vitem, cuius folia hieme arescant, esse factam. Id à veteribus in cæteris arboribus obseruatum legimus, quæ assidue videntur: ideoque Veneri myrtum, laurumque Apollini dicarunt. Bacchus non solum hederam, sed etiam interdum ficus foliis coronabatur; idque ob Nymphæ cuiusdam memoriam, quæ Syce vocabatur; *ευκή* enim sicum apud nos sonat; hanc ferunt a Baccho adamatam, in hancqne arborē postea conuersam fuisse: quemadmodum & de Ciflo puero, ab eodem etiam anato, narratur, qui demum in hederam mutatus dicitur; idemque de Staphyle Nympha, poetæ fabulantur, quæ in vitem est versa, cum ab eodem amaretur. Itaque nihil est mirum; si haec arbores tantum ei postea gratæ fuerint, ex eisque coronari voluerit: eisdem etiam olim ejus currus, clypeus, hastæ, altariaque ornabantur. Sed legimus eius ferta quandoque ex Narcyssō, quandoque ex aliis etiam floribus fuisse confecta, Diodorus scribit, Bachum diebus festis sibi pretiosas vestes, molles, ac delicatas, floribusque picturatas induisse. Arbor ei præcipue sacra erat vitiis, neque id iniuria; nam si Bacchus vinum ex uvis expressum significat: quid magis ei respondeat, quam vitiis? Hunc præterea curru, & sociis veteres honorarunt, de quibus sic refert Statius.

— *Effrena dextra, leuaque sequuntur
Lynxes? & vda merolambunt retinacula tigres;
Post exultantes sfolia armentalia portant,
Seminecesque lupos, scissasque mimallones Vrfor,
Nec comitatus iners sunt illuc Ira, Furorque,
Et Metus, & Virtus, & numquam sobrius Ardor,
Succiduque gradum castraque simillima regni.*

Currum Bacchi Buccatius lib. v. Geneal. ad vini effectus refert, quod hominis cerebrum ita interdum in orbem conuertit, quemadmodum currus rotas torqueri coenimus. Quod quidem ita esse, quotidie experimur: sed tamen, cum Athenæus lepidissimam de ea re referat ex Timæo Taurominitano narrationem, non possum non eam huc inserere; ea sic habet? Quidam Agrigentini adolescentes una eccenarunt, tantumque vini exhauserunt, ut emotæ Prosternit mentis effecti, sibi in triremis esse, vehementer à tempestate agitata, viderentur: timentes vero, ne nauis onere depressa, subincegeretur, ad eam exonerandam, sunt aggressi, ex fenestrīs extra domum men-

fas,

fas, lectos, arcas, reliquamque domesticam supellecilem projicientes. Quem strepitum cum praefecti vigilum audissent, illuc accurrerunt, domumque ingredientes, homines in humum abjectos, profundum somnum dormientes offendebant; quos vehementer agitatos cum vix tandem excitassent, interrogarunt, quid id sibi vellet, quod fecissent; responderunt se tantum tempestate jactatos, ac labore illo, quem in navi exoneranda percessi essent, defatigatos fuisse, ut vix sui essent compotes; quidamque ex eis subiecit, Ego, inquiens, vehementi timore percussus, me in sentinam abdidi. Apparatores, cum illos ab errore, in quo erant, abducere diu studiassent, nec quidquam tamen profecissent, recedere incipiebant: at ebrii adolescentes, Gratias vobis agimus, inquiunt; &, si umquam ex hac tempestate in portum evadere, ad patriamque remeare poterimus, nam vos maxima maris numina celebrabimmo, vobis nostram salutem acceptam ferentes. Sed ii multos dies ebrietate illa sunt occupati: itaque eadomus postea Triremis est nuncupata. Bachi currus à tigribus, atque pantheris trahebatur; vinum enim homines harum belluarum instar feroces reddit. Philostratus ideo vult Bacho cum Panthera intercedere familiaritatem, quod ea animalium sit calidissima, leviterque ut Bacha saliat. Idem ejus navim ita describit; Cymbali sunt navi applicati. Prora ad similitudinem Pantheræ educata est: Thyrus autem è media exoritur navi, mali vicem gerens, cui purpurea appensa sunt vela, in sinu splendentia; aureæ autem intextæ sunt in Tmolo Bachæ. Hedera autem & vite navis est testa, racemisque super ipsam pendere videtur. Sed & vini fons ex ea scaturiebat, ex quo vectores omnes largiter bibeant. Ita Bachinavem Philostratus describit, in ea tabula, ubi Tyrrhenos Piratas depingit, qui cum hunc Deum, puerum adhuc comprehendendissent, ab eo in Delphinis sunt conversi Fabulam Ovidius lib. iii. Metamorph. sic narrat:

-- Stetit aquore puppis

Haud aliter quam si spectum navale teneret.
Ille admirantes, remorum in verbere persistant,
Vela que deducunt, geminaque ope currere tentant:
Impedient hedera remos, nexusque recurvo
Serpunt, & gravidis distinguunt vela corymbis
Ipse racemiferis frontem circumdatus uvis,
Pampincis agitat velataq; frondibus hastam:
Quem circa Tigres, simulacraque inania Lyncum,
Pictarumque jacent fera corpora pantherarum
Exiliere viri, sive hoc insania fecit,
Sive timor, primusque Medon ingrecere pinnis
Corpo depresso, & spina curvamine fletti
Incipit, &c.

Panthera
cur Bacho
tribus.

Bachinavis.

Bachi

Bacchi navis etiam nostra tempestate Romæ in D. Agnetis quod erat olim Bacchi fanum, Emblemate expressa videtur. De eo Poëtæ fabulantur, eum, cum adhuc infans esset, à Parcis fuisse serpentibus incinctum, qui nihil eum lædentes, per faciem ac pectus adrepebant. Itaque Bacchæ, ejus Mysteria celebrantes, absque ullo timore, ac periculo serpentes tractabant; ut Plutarchus in Alexandri Vita testatur, cum de Olympia Alexandri matre loquitur, quæ à serpente grida effeta dicebatur: quod etiam de Scipionis matre est creditum, nam ut idem Plutarchus refert, serpentem, sæpe in ejus cubiculum se insinuare multi viderunt. Hoc innuebat ritus ille, quem supra ex Catullo retulimus, in Bacchi sacris adhibitum fuisse, cum Bacchi ministros serpentibus se cinxisse dicebamus; ibidem etiam sequitur *Vitulus Laceratus in Bacchi mysteriis.*

eosdem membra lacerati juvenci jactasse: nam Pentheus Thebarum Rex Bacchi contemptor fuisse, ac ejus Mysteria celebrari vetuisse legitur; quam injuriam sic Bachus est ultus: effecit ut is matri, cæterisque mulieribus, quæ ipsius festum celebrabant, vitulus aut sicut Ovidius narrat, Aper vide-
retur, qui sacras ceremonias turbatus advenisset: Quare in eum omnes irruentes, eum in frusta discerpserunt, quæ furibundæ hac illac discurrentes, ostentabant, cujus rei memoriam renovantes, in anniversariis Bac-
chi sacris juvencum discerpere, ac particulas secum circumferre solebant. Quod fortasse eo respiciebat, ut id commemoraret, quod Typhon contra *Osiris.*
 Osiridem perpetrarat; Osiris enim apud Ægyptios idein erat, ac Bacchus apud Gracos. Itaque Tibullus lib. i. Ita de eo dicit:

Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitavit humure
Primus in experte commisit semina terra,
Romaque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adjungere vitam,
Hic viridem dura cadere false comam,
Illi jucundo primum matura sapores
Expressa in culti uva dedit pedibus.

Et Paulo post

Non tibi sunt tristes cura, nec luctus Osiris,
Sed chorus, & cantus, sed leviss, aptius amor,
Sed varii flores, & frons redimita corymbis
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.
Et Tyria vestes, & dulcis tibia cantus
Et levius oculis conscientia cista sacris.

Osiris interdum accipitris forma apud Ægyptios expressus reperitur; quæ *Osiris acci-*
avis noctu clare cernit, velocissimeque volat: in quo Solem imitatur, cu- *pitrice for-*
jus est is imago. Sed eundem Ægyptii frequentius, ut Plutarchus de Iside *mam habens*
& Osiris.

& Osiride, veluti hominem, Genitale membrum arrectum habentem, rubroque panno induitum depingebant: cuius rei paulo post, in Priapi imagine rationem affcremus: iis enim quædam Osiridis pars fuit. Nam Typho, eius frater legitur, conjuratione adversus eum facta, eum occidisse, ac in frustâ discerptum, inter conjuratos distribuisse: sed membrum virile, cum ab omnibus esset repudiatum, in Nilum fuisse projectum: Isisque ejus uxor cum nihil adhuc de mariti cæde rescivisset, sed tantum amissum diu, multumque ubi quæsivisset, tandemque rem cognovisset, Typhonem devicisse, ac à conjuratis singula Osiridis membra recuperasse, quibus omnibus suo loco collocatis, cum Virile Membrum decesse comperisset, maximum dolorē suscepisse, ejusque imaginem maxima religione colendam omnibus proposuisse: qua postea sub Priapi non ainc honores divinos est assecuta. Utque hujus rei memoriam nulla umquam deleret oblivio, anniversaria sacra instituisse, in quibus solemni pompa Osiris cum fletu & lamentis quereretur; & paulo post tamquam esset inventus; publica lætitia puer circumferretur, qui inventum Osuidem representaret. Itaque huic Ovidius alludens alicubi dixit

-- Numquamque satis quæsus Osiris.

Horus. Idem propemodum Horo accedit, quem Isis ejus mater diu fecit, cum nusquam appareret, sed eo reperto vehementer est exhilarata. Macrobius lib. 1. Satu*n.* hunc pro sole capi vult, ab eoque horas, in quas est dies distributus, esse dictas. Alii mundum eum representare senserunt. Ejus similitudinem ad-

Imago 71. lescensis erat, manu virilia Typhonis tenentis; nam is narratur, Typhonem devicisse, non tamen interfecisse, cum in crocodilum versus, ab eo statim aufererit. Quare Apollinopoli; qua est urbs Ægypti, lex erat, qua jubebatur, ne ullus honos crocodilis haberetur, sed omnes eos expellerent, caperent, interficerent, casos vero ante Hor templum ponerent. De Typhonc olim fabulantur, quemadmodum Apollodorus recitat, eum à terra genitum, ut ea Deos ulcisceretur, qui Gigantes interfecserant. Quamobrem eum Plato in Phædro multiplici naturæ bellum, ardensem, furiosamque appellat: is corporis proceritate, ac robore cunctis ex terra natis longe præstabat. Ejus superior pars hominem referebat, pennisque contegebatur, tam prodigiosa erat magnitudinis, ut vel altissimorum montium verticem superaret, sideraque capite contingere videretur; is brachia extendens, altera manu ad Occidentem, altera ad Orientem perveniebat: ex utraque manu centum angues capitibus exorrectis emergebant: crura serpentina erant, circum quæ alii serpentes implicabantur, qui universum corpus ambientes, usque ad caput pertingerent, quod horridis, squalidisque crinibus contegebatur: qui per collum, atque huncros se diffundebant, barba ad pectus illud, vatum protinebatur: oculi truces erant, ex leque quædam yestu scintillas emittebant: os flammis affatus evomebat. Hunc, cum in calum ignitos lapides esset

Typhon. jacu-

Imago 71.

jaculatus, tantum cælestes exhorruerunt, ut omnes in Ægyptum aufugerint, utque ab ejus impetu se trefentur, alii aliorum sibi animalium formam induerint, ut de multis superius à nobis dictum est. Sed tamen immane hoc monstrum tandem aliquando à Jove victum fertur, ut Apollodorus testatur: alii vero dicunt, ut nos superius retulimus; ab Horo fuisse superatum, qui idem fuit, ac Osiris, licet inter se nomine differant. Itaque Hermipoli, quæ est Ægypti urbs, Accipiter in Hippopotamum impetum faciens effingebatur: pro Hippopotamo Typhonem capiebant, qui malum quocumque, a terra proficiscens adumbrat. Accipiter virtutem, quæ ei resistit, ac omnem ejus impetum retundit, significat; hæc Osiride, aut Horo ostenditur, qui Soli representant: iidem propter alias rationes à Bacho non differunt: nam, sicut Ægyptii Osridem dixerunt à Typhone in frusta concisum, ita etiam Græci de Bacho affirmant, quem volunt à Titanis disceptum fuisse. Et hoc illud erat, quod dicebanus, Bachum scilicet solitum membris discerpti juveni designari. Nam de Bacho ferut, à Titanis eum cæsum, concisū coctū, atque iterum compactum, gypsoq; obductum fuisse, ne scilicet amplius de facie cognosceretur; quemadmodum Suidas scribit; id innuit, uvas conteri, ut inde vinum exprimatur, quod in lignis vasis, aut lapideis, aut etiam gypseis bullit, ac quodammodo coquitur; innimo etiam in alienos injicitur, ut subjecto igni excoquatur, quo melius conservetur: Bachi membra iterum compingi vites innuit, suo tempore uvas integras, ac solidas proferre. Bachus præterea, quia eam virtutē adumbrabat, quæ plantis vim ad fructus maturos proferendos suppeditat, familiare numen Eleusinis Deis, quæ erant Ceres, & Proserpina fuisse, ab Herodoto narratur; hæc autem efficacē credabantur, ut semen humi sparsum geminaret. Pausanias in Atticis refert, Athenis in Cæsaristemplo, Bachum exstitisse, manu ardenter faciem porrigitem. Itaque Porphyrius, ut Eusebius refert, vult Bachum feminino habitu indutum, ac cornutum esse, ut in plantis duplice virtutem, ad fructus producendos, masculi scilicet, & feminæ ostendatur: quamvis vero de palma ferratur, eam partim masculi esse sexus, partim feminæ, nec unum altero seminato facile fructus proferre; tamen quælibet arbos foia, ac fructus profert, sine alterius ope, ita ut alteram cum altera conjungi sit opus, ut in animantibus videmus, quæ prolem generare nequeunt, nisi malculus cum femina coeat. Unde fortasse fit, ut fabulentur, Priapum ex Bacho ortum esse; ut scilicet demonstretur, semen tam in animalibus, quam in plantis à Sole, vim ad producendum mutuari: quod in Osiridis imagine exprimitur; ubi pannus ruber, quo tegitur, cælestem calorem innuit, qui feminibus, intra terræ viscera reconditis, vim ad producendum tribuit. Suidas scribit, Priapum eumdem ac Bachum esse, qui ab Ægyptiis Horus appellabatur. Hori effigies apud ^{Priapus.} ita

ita exprimebatur : adolescens dextera sceptrum continebat ; perinde ac dominus omnium esset , quæ hic oriuntur , sinistra autem pudenda tenebat ; nam scinalis virtus ab eo proficiendi credebat : est quoque alatus , ut ejus velocitas indicetur : Ei discus adjaceret , quo mundi rotunditas significatur : nam Sol quem Horus refert , in mundum quotidie suo cursu obicit . Utque veteres ostenderent , quantum Bachi , Priapique numina

*Bacchana-
lorum ritus* inter se consentirent , immo potius unum amborum esset numen , in Bacchanalibus ex collo membrum virilis figuram suspensam gestabant ; hanc Psalmum appellabant , ex siculo ligno dolatum . Sed apud Suidam legitur ex ru-

Imago 72.a. bro corio quoque olim hanc imaginem expressam fuisse , quam sibi inter coxas suspendentes , per urbem saltitantes discurritabant , cum Bacchanalia celebrarent : hi Phallophori dicebantur ; faciem tenuissimis arborum corticibus , aut etiam pelle tegebant . caput hedera aut violis coronabant .

Herodotus narrat , Ægyptios cubitales statuas effinxisse , Verendis extensis , ac longitudine penè Corpus totum æquantibus : hasque à mulieribus circumferri solitas per compita super curris , ad hunc nsum fabrefactos , præcedentibus tibiis , ad quarum modos Bachi laudes cantabantur . Idem de mulieribus Romanis legitur , quæ solemini potius membra virilis imaginem gestabant . Sed Priapum ita effingebant , erat puer crassus , deformis , virilia vastissima habens , quæ reliqui corporis magnitudinem æquarent .

Suidas refert , Junonem , Veneris utero lecto , effecisti , ut is talis nasceretur , ut Jovi scilicet rem molestam faceret , qui cum gravidam efficerat . Sed alij Priapi patrem Bacchum fuisse volunt , cuius rei Theodoreus rationem reddens , dicit , pro Venere coitus Voluptatem , pro Bacho Vinum immode sumptum , capi solere , ex his autem simul conjunctis Priapum existere .

Huic similis imo idem Mutinus fuit , qui sedens pudenda ostentabat , in ejussinu , omnis carna , nubentes sessibant , ut earum pudicitiam prior Deus delibasse videretur , ut Varro scriptis testatum reliquit , quod Læctanius Augustinusque in lib de Civit . Dei referunt . Priapus à veteribus De-

*Deus Horto-
rum.* us Hortorum est habitus , barbati hominis formam referens , comam implexam habens , nudus , dexteraque falcem tenens , sicut enim Tibullus lib .

i. Eleg . 4 eum deserbit , ita dicens :

Sic umbrosa tibi contingant tecta Priapi,

Nec capiti soles , ne nocte ariane nives.

Quæ tuis formosos cepit solertia certa.

Non tibi barba nitet , non tibi culta coma est :

Nudus & Hiberna producis figura bruma.

Nudus & astivæ tempora secca canis.

Sic ego , tum Bachi respondit rusticæ proles ,

Armatus curva sic mihi falce Dens .

Eum

Eum interdum panno quopiam operuerant, cuius ipse Lasciniás in sinum redicebat, in quo omnium generis fructus continebat. Eadem ferta ex hortensibus herbis conficiebant: nám custos hortis apponebatur, longam arundinem: si præ caput habens, ut ea aves deterret. Ita enim is de se apud Florat.

Sar. ix. lib. i. loquitur.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:

Cum faber incertus, scannum faceret ne Priapum,

Maluit esse Deum. Deus inde ego furum aviumque

Maxima formido: nam fures dextera coercet

Ast importunas volucres in vertice arundo,

Terret fixa, vetatque novis confidere in hortis.

Atinus quoque prope Priapum non absurde pingi posset, nam ea præcipue victima hujusmodi Deus delectabatur, ob maximam scilicet, quæ est ibi cum eo similitudinem. Apud Ægyptios Hircus pingebatur, qui Priapi est Symbolum; nam de hoc legitur, post septimam diem ab ortu ad coitum esse idoneum, ad quem semper fit paratus. Eadem bellua Bacchus innubatur; nam is fertur in hircum fuisse conversus, cum in Ægyptum una cum ceteris Diis fugisset, ut Typhonis manus evaderet. Apollodorus scribit, Bacchum adhuc infantem, à Jove in hœcum fuisse verum, ne à Junone cognosceretur, per Mercuriumque Nymphis nutrientem traditum. Quare ob hanc causam Caper, *Hircus Pria-
pi Symbolum.* Victima admodum Bacho cara erat; vel etiam, *Caper Bacho
sacer.*

LARES.

Lares Dii Domestici erant, qui intra domesticos parietes colebantur, tamquam Domorum essent custodes: eis prope focum loculum consecrabant, Lararium dictum, quod Lares ibi reponerentur, ubi, & alia quoque simulacra collocabantur; nam Lampridius scribit, Alexandrum Severum duo Lararia habuisse, in quorum uno simulacra Christi, Abramam, Orphæi, atque Apollonii erant, in altero Ciceronis & Virgilii effigies visebantur. Neque privatuarum tantum ædium Lares custodes habebantur, sed & universæ Civicatis, & Agrorum quoque, ut Tibullus libro primo his verbis docet;

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri

Custodes, fertis munera vestra, Lares.

Itaque, ut Festus scribit, pilæ & effigies viriles & muliebres ex lana comitalibus suspendebantur in compitis; & hunc festum diem esse Deorum inferorum, quos vocant Lares, putarunt, quibus tot Pilæ, quot capita servorum; tot effigies, quot esent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & esentis pilis, & simulacris contenti: vclis ritus olim est institutus, quod Lares genios quos dan mortuorum existinarent, qui corporibus exsuti, aliquid ubi

*Imago 73.**Canis cum Laribus.**Penates.**Genius.*

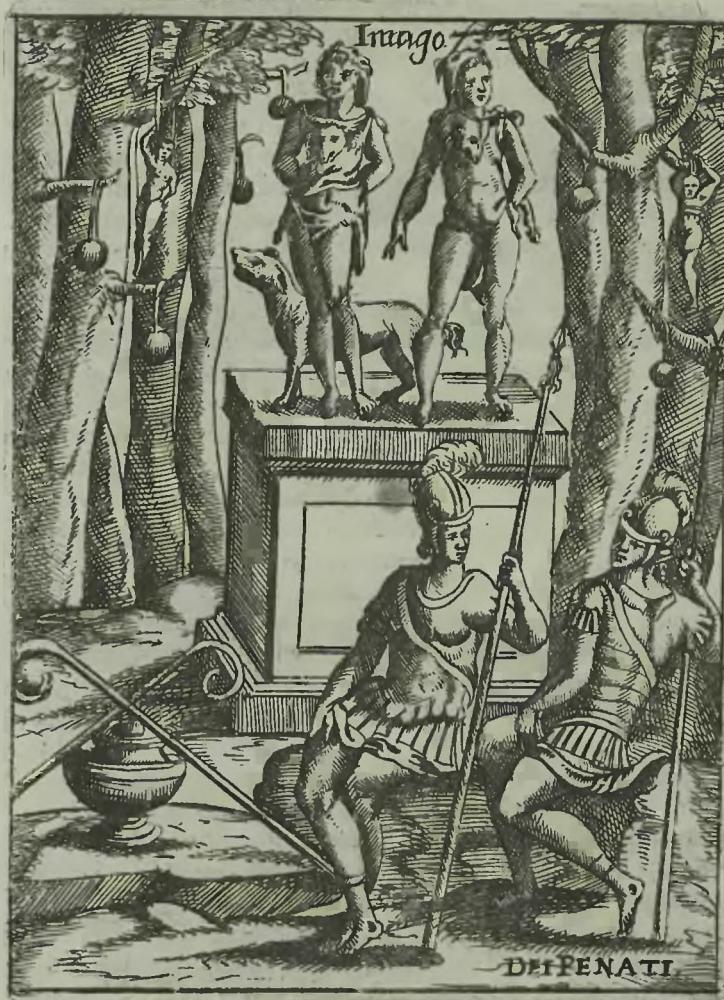
qui escerent habere cupiebant. Sed tamen Lares ut plurimum Diⁱ domestici putabantur; hi juvenili figura effingebantur, canis pelle vestiti, quibus etiam canis assistebat; quod argumento erat, eos domorum fidelissimos esse custodes, domesticis familiares, ac blandos, externis formidabiles, quales solent esse canes. Hæc est Plutarchi in Problematis sententia, antea ab Ovidio in Fastis allata. Idem interdum obvoluti toga super humerum sistrum, & sub dextro formabantur; ut scilicet magis ad suum munus obeundum, essent expediti; quo juxta Plutarchum ibidem, diligentissime hominum opera vestigarent, ne scelera eorum laterent, sed ut de iis à se compertis, justissimas penas luarent. His Diⁱ Penates simillimi erant, præcipue in civitatibus custodiendis: nonnulli eos volunt apud Romanos fuisse, Jovem, Junonem atque Minervam; alii autem, Apollinem, & Neptunum, qui Trojanæ mœnia exædificarunt. M. Cicero eos dictos scribit à penu, sive ab eo, quod penitus insident: & ideo in penitissimis ædium partibus colabantur. Itaque Demiphō apud Terentium se domum proficiisci velle dicit, Deos Penates salutatum, ut inde in forum ad negotia peragenda revertatur. De figura vero eorum, & forma Timæus historicus scribit, eos Lituos ferreos, & ærcos, & Trojanum quoddam vas fictile fuisse, eaque in occultis, & reconditis Lavini jacuisse sacra. Dionysius lib. I. Rom. historiae resert, in templo obscuro, & humili, quod erat non procul à foro Romano, duas duorum Trojanorum imagines se vidisse, duorum juvencum sedentium, habentiumque pila in manibus, quibus esset iusc̄ aptio D. PENATES; similesque vestitus in templis plenisque conspici juvenes, militari habitu. & cultui quod idem in multis antiquis numismatibus cernitur. Genius etiam Domesticum numen, immo & proprium unicuique habebatur; quem aliqui hospitalitatis Deum esse voluerunt, item voluptatis, ac naturæ; itaque genio indulgere dicuntur, qui voluptati dant operam, naturæ quæ largiuntur quod expetit; geniumque defraudere illi existimantur, qui alia omnia potius faciunt. Horatius lib. II. Epist. ad Julium Florum scribens, de humanarum rerum instabilitate disserit, ibique querit, qui fiat, ut duorum fratribus alter sepe voluptuosus, alter sit laboriosus: cui quæstiōni sic respondet,

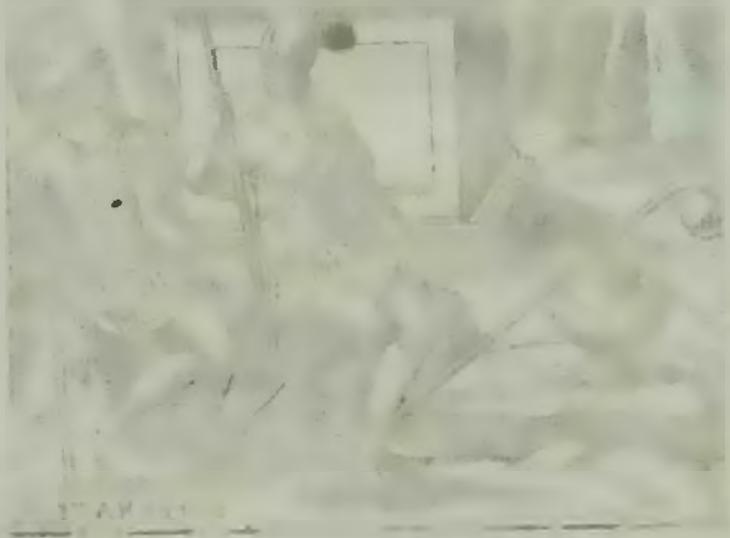
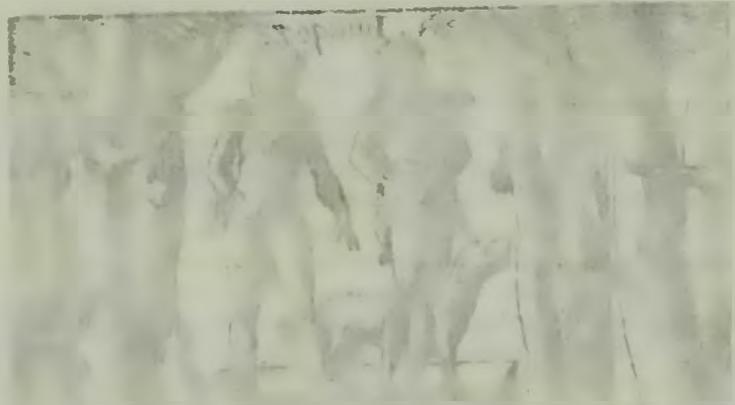
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,

Natura Deus humanae, mortalis in unum

Quodque caput: vuln̄ mutabilis, albus, & ater.

Censorinus in ea est sententia, ut censeat, Genius esse generationis Deum; aut quod ei præsit; aut quod una nobiscum sit genitus; nobiscumque perpetuo maneat, ut vitam nostram tueatur. Itaque veteres singulis singuloc Genios attribuebant, aut etiam binos, alterum scilicet Malum, alterum Bonum, hunc ad bonum adhortatorem, illum ad malum impulsorem: quod non admodum à nostræ religionis scitis abhorret, in quibus habetur de Angelis

gelis Custodibus, ac Cacodæmonibus; nisi quod nos eos uolumus nobiscum
oriri, quemadmodum veteres de suis Geniis ac Laribus dicebant: nam ma-
gna erat inter eos similitudo. Quare Romani in triviiis, & compitis Augusti
Genium una cum Laribus collokarunt, atque venerati sunt. Quilibet vero
suum Genium separatim colebat, maxima cum latitia diem suum natalem ce-
lebrans. Sed Principis Genium ab omnibus publice maximo honore, &
cultu afficiebatur. Quamobrem qui per ejus Genium juratus, pejerasset, pœ-
nas dabat; religiosissimum enim id iurandum habebatur. Ideoque Ca-
ligula, curi ob levissimas causas morte plurimos quotidie afficeret, dicre
sepe solebat, sicut Suetonius refert, se illos punire, propterea quod num-
quam per suum Genium jurassent, hoc præ se ferentes, se ipsum contemne-
re, indignumque censere, qui coleretur. Genius igitur numen quoddam
existimabatur, quod semper homines ab ortu ipso comitaretur. Idem locis
etiam tribuebatur, ut Jamblichus sentit, cum probat Diis, qui alicui loco
præsident, de iis sacrificandum, quæ ibidem orientur: Nam res, quæ in no-
stro patrocinio sunt, nobis cæteris solent esse cariores. Virgilius lib. v. cum
Æneam facit anniversaria justa Anchise manibus persolventem, anguem vi-
sum esse scribit.

Principis
Genius.

*Carulea cui terga nota, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, cui nubius arcus
Mille trahit vario aduerso sole colores:*

Dubitatumque, num loci Genius, an aliud quidpiam esset. Hinc est factum, ut
aliqui Genium serpentis forma effinxerint, alii puerili, juuenili aliqui, non
nulli senili, ut Cebes in sua tabula. Pausanias in Eliacis posterioribus refert,
Eleos tamquam patrium Deum Sofopolim, qui urbis servatorem sonat coluisse:
ejus sacrificia in templo Lucinæ quotannis patrio ritu celebrari solita. De
eo hæc ait, fuisse memoriae prodita; cum scilicet in Eleorum fines hostiliter
Arcades invassisent, contraque eos acicim Elei direxissent; mulierem Infantii
puero mammam præbentem, ad Eleorum Duces venisse, seque cum puerum
eum peperisse diceret. addidisse, monitam personum, ut cum pugnæ socium
Eleis adjungeret: ibi eos, qui summæ rei præerant (quod mulieris verbis fi-
dei habendam censiissent) puerum nudum ante signa collocandum curasse.
Impressione ab Arcadibus facta, puerum in eorum conspectum, in anguem mu-
tatum: eo prodigio hostes exterritos, in fugam se protinus dedisse; acriter
in Eleos inslisisse: parta vero hac insigni victoria, à servata civitate nomen
Sofopolidi inditum: quoque loco in cavernam, Visus fuerat se anguis ab-
didisse, consecro prælio fanum erectum, Hiccirco vero honores Lucinæ
decretos, quod ab ea in luctu puerum illum sibi editum, interpretati sunt.
Hic Deus exprimebatur ætate puerili, chalmyde amictus varia, & stellata,
præ se geriebat manu, altera copia cornu; hac enim forma cuidam in
fornicis

somnis est visus. In vetustis numismatibus Trajani, Adriani, aliorumque principium Genius pateram dextera manu supra aram porrigeat, quæ aræ estet ser-tis ornata, læva vero propendulum flagellum, vel simile quidpiam tenere videtur. Sed enim & in aliis Adriani inscriptionibus talis epigraphæ reperi-tur, GEN. P. R. ubi imago cernitur hominis militaris; cum veste ad cruris medium circumvoluta, dextera pateram in morem sacrificantis hab-bens, læva autem cornu copiæ, Populi autem Romani Genius id fortasse numen erat, in cujus tutela corum urbs erat. Genium Olim platano co-ronabant, sed & interdum floribus, ut apud Tibullum alicubi legitur:

Ipse suos adgit Genius vijurus honores;

Cui decorent sanctas florea ferta comas.

Sed quia duplccem esse Genium diximus, ut Socratus Euclides apud Censorinum velle videtur, dicto de bono, nunc de malo Genio videamus.

Imago. 74.a Huic nullam statuam antiquos posuisse comperio. Sed tamen multis fuis-se visus legitur. Quare nos ejus speciem ex variis Historiis designabimus. Plutarchius, Appianus, ac Lucius Florus meminerunt. Brutum cum quadam nocte se in cubiculum includisset, nescio quid, ut ei erat mos, cogitantem, spectrum quoddam conspexit esse atrum hominis, atque horribilis, qui, Tuus sum, inquit Brute, Genius. Valerius Maximus lib. i. Refert de Cas-sio Parmensi, qui Antonianas partes fecutus, ab Augusto capite est multatus, eum paucis ante mortem diebus existimasse ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalida barba & capillo demisso, qui interrogatus responderet, sc̄ ejus malum Genium esse. Pausanias in Eliacis posterioribus, de Euthymo Athleta scribens, narrat, Ulyssem errantem Temessam etiam Italiam urbem esse appulsum, ibi de navalibus sociis ejus unum, Virginem per vinum violata ab oppidanis contumeliam vindicantibus, lapidis obrutum: Ulyssem quidem, nulla ulciscendi inita ratione, inde pro-fectum: perempti vero socij manes finem nullum s̄viendi in cuiuslibet ætatis homines fecisse, priusquam cogitantes patriam relinquere Temessenses, quo eam pestem effugerent, Apollinis responso Heroem placare jussi sunt, &, consecrato ei solo, templum excitare, devovere ei præterea quattuor Virginum unam, quæ ipsis formosissima visa esset. Quod cum illi ex oraculo faccre pergerent, nihil omnino gravius passos esse. Forte vero Euthymum cum venisset Temessam eo ipso tempore, quo solenne sacrificium fiebat, re tota cognita, se intromitti in templum postulasse: Ibi virginem conspicatum, primo misericordia commotum, deinde etiam amore incensum, armis igitur captis, cum Genio congressum: illum viictum, mœnibus, & a-gro cessisse, sublatumque prorsus ex hominum cœtu, in mare se demersisse: Ac in hujus facinoris præmium virginem viatori nupsisse. Ipsum vero Genium, idem refert, colore fuisse vehementer atro, cætera specie maxime formida-bilem, amictum autem lupi pelleni ei fuisse.

FOR-

Imago. 74

FORTUNA

Fortunam culpant omnes, probrisque laceſſunt;
Cum tamen hæc magnum potius merearur honorem.

Libet mihi ab his Dantis Algerii versibus, Fortunæ tractionem ausplicari: ei namque nos mortales, quidquid extra sententiam cadit, acceptum ferimus, illud moleſte ferentes, ex quo potius magnam latitudinem ſuscipere debemus; videmurque rei familiaris & honorum comparationem, eorum rurſus jaſtūram, ac rerum omnium viciſſitudinem ab ea pendere arbitrari. Itaque Franciſcus Petrarcha quodā in loco Fortunam ita deſe dicentem inducit:

Magna, potens rerum, conor Fortuna; vides ne,

Latos ac tristes ſolam me reddere poſſe?

Idque ſtatiuſ celeri ſum eadem velocior aura.

Quodque vides, noſtriſ juiſis id voluitur omne.

Hinc omnium conviciorum, quæ quotidie in eam congerimus, eſt origo: *Fortuna eminam* quæ Fortunæ bona appellamus, eos plerumque poffidere cernimus, qui minus iis digni nobis videantur, dignissimis quibusque ſpoliatis. Quod bene ne, an male ſe habeat, illis conſiderandum relinquo, qui, qua ſunt men- tis acie prædicti, diſplicere ſoli poſſint, quot curiſ, moleſtiis, periculisque, caduca hæc, quæ bona dicimus, abundant. Sed pauci id animadvertemus, id unum ſtudentes, ſcilicet ut iis nos refarciamus; cumq[ue] res pro animi libidine minus ſucesserit, Fortunam ſtatiuſ ream facimus: quæ tamen juxta *Fortuna non multorum* ſententiam nulla eſt. Itaque Juvenalis Satyr. x. ſic de ea dicit;

culpetur.

exiftit.

Nullum nūmen abeft, ſi ſit prudentia: ſed te

Nos facimus, Fortuna, Deam, cæloque locamus.

Laetantius autem Firmianus, Fortunam nihil aliud eſſe dicit, quam nomen vanum, quod hominum insipientiam arguit: Ciceroni conſentiens, qui in Academicis quæſitionibus ſic inquit; Fortuna effecit nobis multa improvifa propter obſcuritatem, ignorationemque cauſarum. Sed non minus in Fortuna veteres decepti ſunt, quam in cæteris Diis: hanc autem bonis atque malis hiſ externis ad ministrandis, tamquam Deam, præpoſuerunt. Itaque *Fortuna de-*
duas Fortunas effinxerunt, bonam unam, alteram malam; huic adverſa *plex.*
mnia, illi proſpera quæque adſcriperunt; bona candido vultu, mala atro
erat prædita. Præneste, ubi ea celeberrimum templum habebat, ſub duarum
ſororum imagine colebatur, ut Alexander Neapolitanus refert. Ob eam-
demque cauſam Pindarus, quemadmodum Plutarchus teſtatur, eam duos
Temones moderantem effinxit. Sed tamen una tantum Fortuna habebatur,
eius effigiem hic ex prisciſ scriptoribus apponam. Pausanias in Messeniac.
ſcribit, Budalum, qui templa conſtruere, & animalia optime effingere no-
verat, omnium primum Fortunæ ſtatuum Smyrnæis effeciſſe, polum capite
ſuſtinentis, manuque Amaltheæ cornu continentis. Hac figura

innuebatur, Fortunæ id esse munus, ut ea pro libidine largiatur, adimaticque
divitias, quas Copiæ cornu repræsentat, eademque perpetuo in orbem ver-
tuntur, sicuti cœlum assidue circa polos convertitur. Idem posteriores sunt
Imago.75.a : imitati, qui Fortunam aut tabulis, aut signis expresserunt; eo spectantes ut
intelligeremus, penes eam rerum haec um administrationem esse; quas suo ar-
bitrio dispensem. Lactantius lib. III. refert, Fortunam depingi solere cum
Cornu copiæ & gubernaculo, tanquam in ejus esse potestate situm, divitias
elargiri, resque humanas, bonaque caduca moderari: nulla enim in his sta-
bilitas reperitur, nec juste tributa videntur, cum magnam eorum penuriam
boni patientur, malique homines eis undique circumfluant. Hanc ob cau-
sam fortunam cæcam, instabilem, dementem, malis potius quam bonis
amicam dicimus, ut est in quodam Epigrammate, quod inter Virgilii opu-
scula recensetur, id est ejusmodi.

O Fortuna potens, quam variabilis

Tantum juris arox quatibi vindicas,

Evertisque bonos, eligis improbos:

Nec servare potes muneribus fidem.

Fortuna immeritos auget honoribus

Fortuna innocuos clædibus afficit.

Justos illa viros pauperie gravat.

Indignos eadem divitiis beat.

Hac aufert juvencs, & retrinet senes,

Injusto arbitrio tempore dividens.

Quod dignis admitt, transfert ad impios:

Nec discrimen habet, rectaque iudicat:

Inconstans, fragilis, perfida lubrica

Nec quos clarificat, perpetuo fovet,

Nec quos deseruit perpetuo premit.

Rerum hu-
manarum
administra-
tio.
Itaque Thcbanii Plutum Fortunæ manibus imposuerunt, et superius diximus;
perinde atque is Deus qui divitiis præsidere credebatur, opestribueret, adi-
meretque pro Fortunæ arbitrio; quam ita Martianus lib. I. Philol. deseribit. Tunc etiam inquiens, omnium garrula puellarum, & contrario semper
fruibunda luxu, levitate pernix desultoria gestiebat, quamalii Fortemasse-
runt, Necesseque nonnulli, Tycheaque complures, aut Nortiani. Hæc
autem quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & aliis
impertens, repentinis motibus conferebat, rapiens his comas pueriliter,
caput illis virgas comminuens, eisdemque quibus fuerat Ebländita, istibus
crebris verticem, complicatis in condilos digitis, vulnerabat. Nos autem
ita ludibrio habere Fortuna videtur, cum bona qua nobis tribuerat, mur-
sus adimit, ex quo maximo nos dolore afficiamur, quod quidem minime
usu

Imago. 75.

Imago. 76.

Fabiana.

Nemesis

veniret, si pluris ea non ficeremus, quæ sub ejus sunt potestate, quam quæ sub nostra. Di vitia namque Fortunæ dominatus sunt obnoxiae, virtus sola nostra: est: Sed tamen nos has illis postponimus quod Horatius magnopere indignatur, ita in Satyris exclamans,

*O cives cives, querenda pecunia primum,
Virtus post opes.*

Bonam simul, ac malam Fortunam, sic veteres adumbrarunt, quamvis descriptio bonam tantum innuat. Est in folio sedens mulier stolata, subtristis, cuius dexteræ dextram jungere videtur adolescentula egregia forma, ac liberali, quæ stat ante illam: post vero matronam sedentem puerulæ quædam manum supra scabellum tenere & inniti videtur. Mœsta illa matrona, præteritam Fortunam significat: adolescentis quæ ei manum præbet, præsentem ostendit, puella futuræ est simbolum. Sed antequam longius progrediar. Hic aliquid de Nemesis interjiciendum, operæ præcium fore duxi, ambæ enim inter se valde similes videntur, ita ut aliqui idem numen esse sint arbitrati: quod vel ex iis discamus licet, quod supra ex Martiano attulimus. Sed tamen utraque proprium sibi cultum statuamque sibi est sortita. Nemesis ergo Dæa erat, quæ unicuique quod rectum esset, ostendere credebatur. Ammianus Marcellinus ita de ea dicit; Dea est ultrix facinorum impiorum, honorumque præmiatrix, arbitra rerum, regina causarum; quam Theologi veteres singentes, Justitiae filiam, ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia despiciare terrena. Macrobius lib. I. Saturn. Nemesis contra superbiam coli, esseque solis potestatem arbitratus est; cuius hæc natura sit, ut fulgentia obscuret, & quæ sunt in obscuro illuminet: Sic etiam Nemesis nunc erectas mentium humanarum cervices opprimere, & encervare videtur; nunc bonos ab imo luscitans, ad bene vivendum extollit. Proprium ergo ejus erat munus, eos ulcisci, qui nimium in prospera Fortuna superbirent. Eam Poëta Rhamnusiam cognominarunt, à quodam Attice loco, ubi pulcherrimum ejus Dæa simulacrum existebat. Eadem Adrastia dicebatur; quod Adrastus Rex omnium primus ei templum posuerit. Pennas huic Dæa ideo vestutas aptavit, ut adesse velocitate volucri cunctis existimaretur: eidem gubernaculum dedit, & rotam subdidit, ut universitatem regere, per elementa discurrens omnia, non ignoraretur. Hanc interdum, una manu frænum, altera mensuram cubiti tenentem effinxerunt, non linguæ frænum injicere, ac in omnibus mensura uti debere, quod disticum apud Græcos docet; id est tale.

ἢ Νέμειος προλέγω το πυχεῖ, τῷ τε χαλινῷ,

Μὴ ἀμέτρουτο ποιεῖν μητ ἄχαλινα λέγεν. Hoc est;

Prædicto hac Nemesis norma simul hisque lupatis,

Non effrenaloqui, & nil fieri absque modo.

Imago 76.a

Pausanias in Atticis scribit, hanc super cæteros Deos adversus superbos esse inexcusabilem; quod ex iis, quæ Barbaris, Athenensium hostibus acciderunt, comprobat, nam ii Athenarum opes adversus se contemnentes, jam tum eorum marmor acceperant quod ad Trophæum erigendum vchebant. Sed iis turpiter viçtis, id in armis Phidias excidit in Dæx hujus statuam. Do quo Ausonius tale Epigramma ex Græco scripsit;

Me lapidem quondam Persa advenerit Trophaum

Vi fierem bello; nunc ego sum Nemesis

Asfictus Gracis vicitribus astro Trophaum,

Puniò sic Persas vaniloguos Nemesis

Huic simulacro corona capiti apposita erat, qua & cerus, & Victoria parva signa continebantur: in altera manu erat ramus fraxineus, in altera Phiala, in qua Æthiopes expressi erant: cuius rei causam Pausanias dicit, se conjectura assequi non posse. Idem subdit: Neque hoc Nemesis simulacrum, neque aliquod aliud antiquum alas habebat: Sed postea apud Smyrnæos simulacula alata fuerunt, & ipsi Nemesi alæ additæ veluti & cupidini; quia hujus Dæx numen in iis potissimum apparere autumabat, qui amore capti sunt eos enim punit, qui ob formam fastu turgent, cæterosque præ se contemnunt, ut Ovidius in Narcissi fabula ostendit, quæ lib. iii. Metam. habetur hinc etiam Catulli illud.

Ne penas Nemesis reposcat a te:

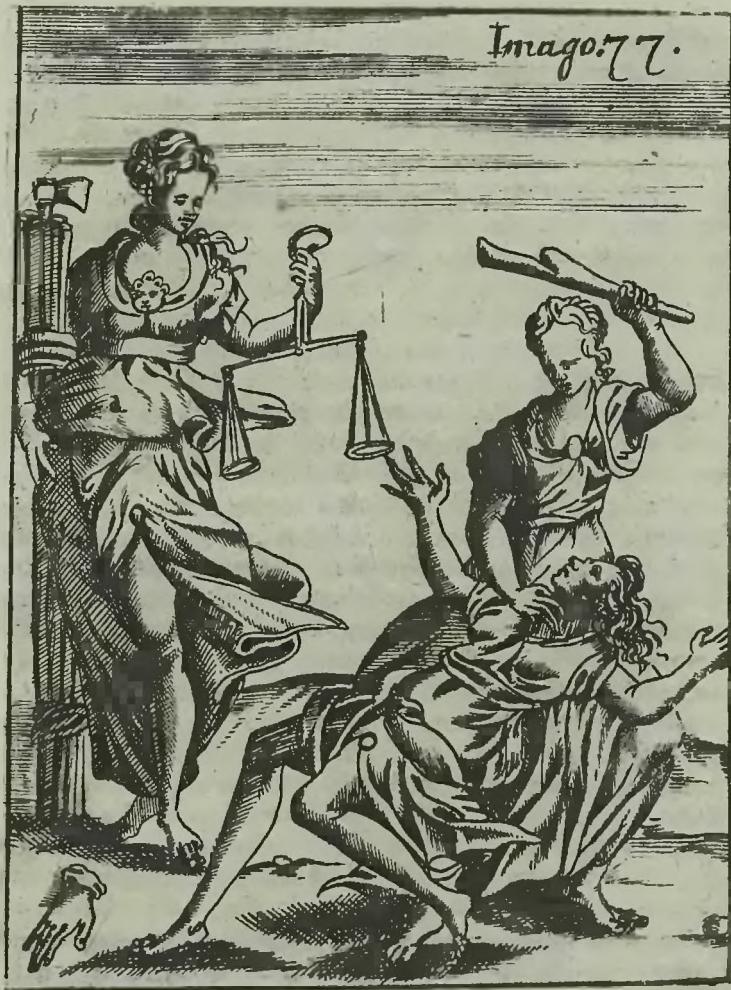
Esi vchemens Dæa, laderem hanc caveto.

Justitia. Quia vero hæc Deamortales, ob superba facinora punire putabatur, eam aliqui, idem cum Justitia esse crediderunt. Hanc Chrysippus (ut Agellius lib. xiv. refert) forma & filo virginali descripsit, aspectu vehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilem, neque Atrocem, sed reverenda cujusdam tristitiae dignitate. Itaque Plato dixit, Justitiam cuncta cernere, ab antiquisque sacerdotibus, omnium rerum inspecci icem fuisse dictam. Apuleius alicubi per oculum solis, ac Justitiam jurat, perinde ad hæc non minorem vim cernendi, atque Sol ipse possideat: hæc nos in Justitiam ministris inesse debere intelligamus licet; hos enim mentis acie ad abstrusissimam veritatem penetrare oportet: iidem ea puritate debent esse prædicti, qua castæ Virgines solent esse; ita ut neque donis, neque blanditiis, neque alio quovis se corruipi tuncquam sinant, sed seve c semper, quod Justum sit sententur, iis etiam opus est, ut se improbis formidabiles, innocentibus benignos ostendant. Pictores examine Lancis vel Stateræ, nunc & securum, & virgarum fasce, nunc illis, vel illis Justitiam insigniunt, sunt qui eamdem hoc modo effingant. Nuda virgo quadratum super lapidem sedet, æquatam manu altera bilancem tenens, exsertum altera sub ala ensem quodammodo occulens. Diodorus est author, alicubi in Egypto, ubi Veritatis portæ erant, Justitiae statuam

*Judices quæ
ies debent
esse.*

Imago 77^a

Imago: 77.

statuam existisse, quæ capite careret: cuius rei nullam assertationem. Nam
dein Ægyptii effingebant per manum sinistram porrecta palma discapedina-
tam; propterea quod sinistra, genuina pigritia, nulla calliditate prædicta vide-
tur; & ideo aequitati aptior, quam dextera. Pausanias vero in Eliacis priori-
bus ita depic̄tam ait in arca Cypseli; At formosa, inquit, illa mulier, quæ sec-
da facie alteram sinistra obstricto collo trahit, dextera fuste cœdit, Justitiam
significat, quæ injuriam male multat: nam justi judices injuriam semper de-
bent opprimere, curareque, ne cui injuriam passio, non satisfrat. Hos etiam
oportet despicer, ne veritas eos lateat, utraque parte audita, & numquam,
accusatoris nudis verbis credentes, reum condemnare. In hanc sententiam
Lucianus in libello de non temere credendo calumnia tale refert exemplum:
cum Antiphilus, Apellis quidam amulus, apud ptolæum Apellem esset
calumniatus, quod cum Theodoro consensisset, qui à rege rebellionem fec-
cerat: & à quodam conjurationis conscio, qui capitis poena tenebatur, re-
gi innotuerat, Apellem omnino facinoris ignarum: & inique illum insimul-
lari: tum Ptolemaeus, posito furore sententiam mutavit, Apellem Talentis
centum donavit, eique in servitutem calumniatorem Antiphilum addixit.
Tunc Apelles, periculi memor, tali pictura Calumniam ultus est. In dex-
tera quidem sedet vir, permagnas habens aures, quales fuissē Midæ feruntur:
manū longe ille protendit accedenti Calumnia; circum ipsum vero sunt
mulieres duæ, Ignorantia scilicet, & Suspicio, ex adverso Calumnia, mulier
ornata, & pulchra, sed aspectu ardens, & in iram ac rabiem concita; Iæva
faccem accensam præferens, dextera adolescentem quemdam per capillos
trahere videbatur; qui manus ambas ad cœlum tendebat, superosque obte-
stabatur: præcedebat vir pallidus, impurus, acute intuens, iis propemo-
dum similis, qui longiori morbo sunt confecti: hic Livor, seu Invidia erat.
Pone duæ aliae mulieres erant, Calumniam dirigentes, & adornantes, altera
erat Insidia, altera Fraus. A tergo sequebatur Pœnitentia, pullas, lacerasque
vestes induita; quæ retro caput inflectens, flens, ac lugens, pudore venientem
Veritatem excipere videbatur. Ita Lucianus Calumniam descripsit, quam
antea Apelles depinxerat: unde colligit, Calumniam nil aliud esse, quain fal-
sam alicujus insimulationem, cui judex fidem habeat, de eo confictam, qui
absit, nec suam causam dicat: atque ab invidia ut plurimum profectam: & *Invidia*
ea ratione Apelles hanc ei præmittit. Invidia autem est omnium animi pesti-
um longe teterima: nam non solum iis, quibus invidetur, nocet, sed & iis,
qui invidunt. Itaque Silius Italicus libro xiii. eam inter monstra, quæ apud
inferos sunt, numerat, ita eam breviter describens:

Hinc angens utraque manu sua guttura Livor.

Et Horatius lib. i. Epistol. ad Lolium sic de ea dixit:

? *Invidia Siculi non in venere tyranus*

Majus tormentum.

Qi^od optime ponit ob oculos quodam poëmatiōn, quod inter Virgilii o-
puicula numeratur. Id sic habet,

*Livor tabifcum malis venenum,
Intactis vorat ossibus medullas,
Et totum bibit artibus cruentem.
Quid quisquis furit, inviditque sorti,
Vi debet, sibi pœna semper ipse est.
Testatur gemini graves dolores,
Suspedit, gemit, incutitque dentes.
Sudat frigidus, intuens quododit:
Effundit mala lingua virus atrum:
Pallor terribilis genas colorat:
In felix macies renudat ossa:
Non lux, non cibus est suavis illi,
Nec potus juvat, aut sapor Lyai:
Nec, si pocula Iupiter propinet,
Atque haec porrigat, & ministret Hebe,
Aut tradat Ganymedes ipse nectar,
Non somnum caput, aut quiescit umquam,
Torquet viscera carnifex cruentus:
Vesanos tacite movet furores,
Intentans animo faces Erinnys,
Letalis Tityisque vultur intus,
Qui semper lacerat, come^tque mentem:
Vivit pectora sub dolente vulnus,
Quod Chironia nec manus levarer,
Nec Phœbus, sobolesve cara Phœbi.*

Ovidius lib. II. Metamorph. ei muliebrein formam tribuens, (quām Græ-
ci hominem effingunt, quandoquidem ὁ φύος masculi sit generis) ita de-
scribit;

*Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nusquam recta acies: rigent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno:
Ritus abest, nisi quem visi movere dolores:
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabescitque videndo:
Successus hominum carpitque, & carpitur una,
Suppliciumque suum est.*

Idem paulo ante ejus domum suis quasi coloribus exprimens, eam dixerat,
ibi residentem serpentum carnibus se pascere. Plutarchus longum sane opus
con-

conscriptis de Invidia: & magnus ille Basilius in quadam de ea ad populum habita concione , inter cætera dicit , Inuidos vulturibus esse persimiles ; nam sicut hi super arva lœta , aut florida prata volitantes , nunquam descendunt , nisi cadaver despectent , cuius putrescentes tantum partes , relictis incorruptis , decerpunt ; ita invidi in quovis numquam inspiciunt , aut connivent ad ea , quæ laudem merentur , illud solum animadvertisentes , unde ansam ad vituperandum qualecumque captare possint : qualis etiam fuisse *Momus* scribitur , qui etiam inter Deos numerabatur , ac ab Hesiodo in *Theogon.* Noctis ac somni filius fuisse dicitur : nam nihil hic per se præstabat , sed tantum aliorum Deorum opera inspiciebat , quæ omnia libere reprehendebat . Quare *Aësopus* de eo scripsit , ut Aristoteles refert , illum bovis opificium vituperasse , cum cornua potius in humeris , quam in capite affigenda fuissent , ut validius ferire posset . Idem de homine dicebat , ut *Lucianus* in *Hermotimo* narrat , Vulcanum vehementer errasse , quod non fenestrarum hominis pectus fecisset , quo ejus cogitatus plane vidarentur . In *Veneri* , ut dicit *Philostratus* , nihil reprehensione dignum deprehendit , nisi quod ejus crepidæ , dum illa incederet , nimis streperent . *Ejus imago* libro vi . *Epigr.* Græcorum describitur , tamquam hominis macilenti , extenuati , pallidi , ore hiantis , ad terram spectantis , quam is bacillo , quem manu tenet , percutit ; idque ob eam fortasse rationem , quod Dii apud antiques Terraæ filii dicantur . Ab hoc *Momo* , qui eo sunt ingenio , ut omnia , quæ sibi non allubescant , vituperent , *Momis* sunt dicti : quod in eis vitium fere ex invidia oritur : quæ juxta *Euripidem* , ut *Ælianu*s refert , est perquam tristis , perversa , atque verecunda . Eam veteres sub anguillæ symbolo innuebant ; hæc enim , ut idem *Ælianu*s scribit , seorsim à cæteris piscibus degit , nec umquam est in eorum comitatu . *Fraudem* , quam *Calumnia* comitem *Apelles* adjunxit , ita *Dantes* *Algerius* in suo inferno depingit ; *Fraus.*

*Tum Fraus Cocyti tantum caput extulit undis ;
Catera membra latent , fluvio demersa sub imo .
Est illi vultus molitus , faciesque benignas :
Institiam redoler : sanctos venerabere mores .
Sed partes , quas illa negat proferre sub auras ,
Horrenda visu , seorsim squamisque referunt :
Serpentis formam refrebant : omnia tetrica .
Tot nodis corpus conjungitur : atque colores
Tot seorsim fusos oculis monstrat , quot Arachne
Ipsa fuis rulas minime variae erat umquam .*

Hoc eo refertur , ut intelligamus , homines deceptores aspectu quidem , & *ingenium* , verbis benignitatim quamdam incredibilem , lenitatem , ac modestiam ostentare ; sed re , ac operibus alia omnia potius esse : quod factis deinceps *Deceptorum*

*Pinus pro
fronde .
pro-*

*Pinus pro
frande,*

prodant. Itaque interdum pino Fraudem veteres innuerunt; hæc enim arbores, si altitudinem, rectitudinem, vioremque spectes, aspectu est jucundissima; sed si quis sub ejus umbra dormiat, non parvum in valetudine damnum suscipit; eique si appropinquet, cadentibus ex alto fructibus, si forte feriatur, saepe interficitur, aut certe magna opere luditur. Sed ad Fortunam tandem aliquando revertamur, quam Apelles cum sedentem depinxisset, interrogatus, cur id fecisset; quia numquam stetit, respondit: ubi ambiguo verbo lusit; stare enim tam apud Græcos, quam apud Latinos non solum rectum est, sed & permanentem significat. Acutum sane responsum: Fortuna enim volubilis, ac instabilis dicitur: hanc ejus mutabilitatem antiqui adumbrare volentes, eam, ut Eusebius in libris de præparatione Evangelica testatur in pila sedentem effingebant, alas etiam addiderunt, quibus velocissime hic illuc fertur. Itaque Horatius lib III. Od. XXIX. ita de ea canit

*Fortuna saevo lata negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna,
Lando manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno qua dedit: & mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine doce quaro.*

Cebes Tebanus in sua tabula Fortunam mulierem cæcam, amentem, lapidi rotundo pedibus insistentem depingit. Artemidorus Daldianus in libro Onocrilicon Fortunam sedentem supra cylindrum aliquando, aliquando comptam, ornatamque, aliquando incomptam sordidamque & cum gubernaculo describit. In Numismatibus antiquis, ita saepe est expressa. Claudius Galenus in suasoria, Fortunæ inquit, indicare nequitiam, cum antiqui velarent, illam vel pingentes, vel fingentes foeminae specie formabant, gubernaculum illi attribuebant; tametsi foeminea levitas salis erat; orbem pedibus supponerunt: tum etiam & cæcam; ut ejus inconstantiam judicarent. Hoc ejus ingenium optime Pacuvius expressit illis versibus, quos citat Gallio, sive Cornificius, vel quisquis ille tandem fuerit, qui Rhetoricam ad Heraclium scripsit, carmina sunt hujusmodi;

*Fortunam insanam esse, & cecam, & brutam, perhibent Philosophi,
Saxoque instare globoso predican voluntati.
Ideo quo saxum impulerit fors, eo cadere Fortunam autumant.
Cacam ob eam remitterant; quia nihil cernat, quo se applicet.
Insanam autem ajunt, quia atroc, incerta instabilisque sit.
Brutam, quia dignum, atque indignum nequeat internoscere.*

Exstat quoque in antiquis lapidibus caduceus exsculptus, in cuius vertice celatus

Imago. 78

alatus pileus est, & utrimque duo cornua copia, caduceum ipsum comple-
 & tentia: idque significat, eloquentiae & doctrinæ comitem esse Bonam For- Bona For-
 tunam. Non defuerunt, qui dicerent, eam tantis viribus esse præditam, ut tuna,
 virtus absque ea parum posset; quæ licet nos ad egregia facinora excitet, sed
 tamen nos voti compotes efficere nequeat, nisi Fortuna comes adfuerit:
 nam eam inter numina collocabant, quæ plurimum in humanas res virium
 haberet. Sed tamen quemlibet, sua sibi fortunæ fabrum esse, bona si bene
 iis, quæ se nobis offerunt, ut sciverimus; malæ, si male eisdem uteatur; sapi-
 entes affirmant. Itaque Seneca ad Lucilium ita alicubi scribit: Nihil neque
 boni, neque mali dare potest Fortuna: Valentior enim omni Fortuna est ani- Imago 78.
 mus, qui in utram partem res suas ducit, beatæ, miseraeque vita sibi causa est.
 Quamobrem cum deteriorem partem elegerimus, nihil Fortunæ eorum, que
 male ceciderint, sed omnia nequitia nostra, ac imprudentia expensa ferre
 debemus. Idein veteres occasionis imagine innierunt: quam nonnulli
 camdem Fortuna voluerunt: simillimæ certe inter se sunt, ut ex imaginibus
 intelligi potest. Occasionem ergo inter Deos fortasse retulerunt, ut ex ejus
 imagine, divinis honoribus affecta, ac sæpe ob oculos posita, admoneremur
 omnes, ut in cunctis temporum momenta captaremus; res enim temporibus
 mutantur, effluunt, etumque qui accipere, cum offerentur omiserit, maximo
 incerore efficiunt. Ejus imago erat hujusmodi; Mulier nuda pedibus, ro-
 tæ aut pilæ insistebat, longos capillos è fronte dependentes habens. Cæterum
 occipitio recalvastra, pedibus alata, perpetuam comitem habens pœnitenti-
 tam; nam ea nobis per Imprudentiam è manibus elapsa, nihil nobis præter
 pœnitentiam relinquit. Hujusmodi legitur occasionis effinxisse simulacrum
 Phidias: de quo Ausonii fertur, sane quam elegans Epigramma, è Gra-
 co convertsum. Latinè eam ut Deam coluerunt, Græci ut Deum, καιρος enim
 apud illos virilis est generis, quam occasionem nos dicimus. Huic Pausanias
 scribit, apud Eleos altare positum, atque eum ait, ab Jone poëta filiorum
 Saturni natu miniuum vocatum fuisse. De hoc in florilegio Græcorum
 Epigrammatum, Posidippi existat scitissimum Epigramma, ad cuius exemplar
 Ausonius suum conscripsit; ambo enim inter se mirificè cōsentient, nisi quod
 ille novaculam, in Cæri manibus collocabat, & hic suæ occasioni pœnitenti-
 tam comitem adjungit. Calistratus etiam cum Posidippo de Cæro Deo &
 loco convenit, puerumque ipsum Deum facit, florentis ætatis, formosum, cri-
 nibus sparsis Zephyro, & cætra denique fermie, q[uod] Posidippus. Vigilan-
 dum est igitur, ac manus paratae habenda, ut quæcunque occasio retulerit,
 statim arripiamus, nam ea dicto citius avolat, ac posteriores capitis partes
 glabras ostendit iis, qui ita priores capillatas manus non injecit: nam ea
 postea comprehendere non datur, cum pedes ad fugiendum affitos habeant.
 Eodem fere modo Scythæ suam Fortunam effinxerunt; nam ut Q. Curtius

Scytharum
Fortuna.

refert, eam sine pedibus, sed manibus alatis efficerunt; ea enim bona his præbet, at tanta cum celeritate, ut vix manibus ad recipiendum porrectis, caayolarit. Et quamvis interdum videatur Fortuna suas manus nostris junxit; tamen nunquam pennas, quæ manibus sunt affixa, comprehendit a nobis his sinit; nam sibi potestatem adimi vult, quæ minus non libuerit, a nobis effugere possit: quod quidem cito facit; etenim nunquam stare loco potest,

*Fortuna Vi-
tren.*

Imago 79.2.

*Fortuna
cum Impe-
ratoribus.*

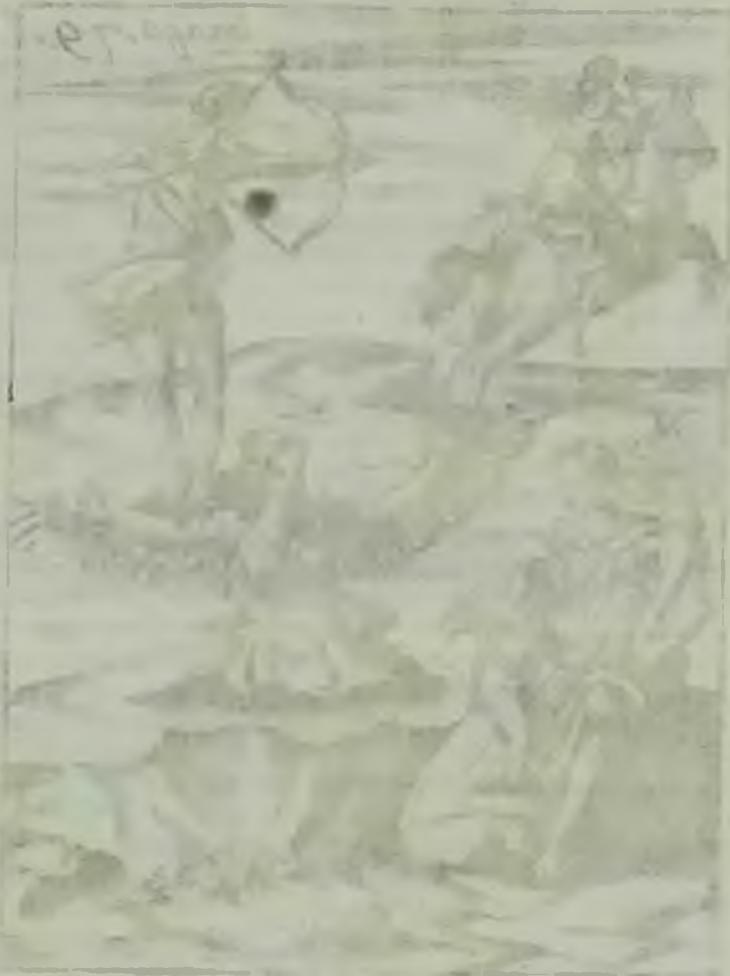
felicitatemque quam tribuit, secum repente auffert. Itaque nonnulli eam vitram effecerunt. Quemadmodum Alexander Neapolitanus refert, nam sicut ventrum, vel si levissime collidatur, statim frangitur; ita Fortunæ donec parva quapiam adversitate existente, dilabuntur, ac evanescunt. Sed non propter ea veteres illi credere desierunt; imo tantam ei se fidem habere præ, se ferrebat, ut secum semper ejus simulacrum retinere vellent, præcipue vero Romani Imperatores, qui in suis cubiculis auream Fortunam habebant, eam quoque secum in publicum efferentes. Itaque Spartanus scribit, Severum Imperatorem, cum morti appropinquasset, iussisse ut Fortunæ simulacrum in filiorum, quos duos relinquebat, cubiculis collo caretur, divisus inter se diebus; quod divisi inter se ex æquo imperii erat argumentum. Antonius etiam Pius Imperator, ut etiam Spartanus scribit, morti vicinus Fortunæ simulacrum in Marci Antonii cubiculum transferendum curavit, quod translatis quoque Imperii signum erat. Pausanias narrat, apud Eleos fuisse Fortunæ templum, ac ligneum simulacrum, ingens sanc ac inauratum totum, manibus ac pedibus exceptis, quæ erant marmorea. Idein in Achaicis refert, Ægiræ fuisse Fortunæ simulacrum, una manu cornucopiaz tenentis, altera cupidi nem complectentis: quod significat, amorem parum prosperos sortiri exitus, nisi pecunia ad rem animata expugnandam suppetant. Nonnulli Fortunam depinxerint in mari fluctibus agitato vela facientem, alii candem in altissimæ cautis, aut etiam prærupti montis culmine constituerunt, ita ut vel levissimo flante vento, vertatur: non defuere qui eam in equum velocissimum, imposuere & currentem eam Fatum arcu intento insequens effinxerunt. Fortunæ instabilitatem, perniciatemque significantes, eamque Fati visus agi, ubi enim est Fatum, ibi nullus est Fortunæ locus. Sed hæc sunt recentiorum inventa. Fortunam Apuleius idem cum Iside numen vult esse, cum scilicet fingit sibi tm ex asini in humanam figuram reverso à Dea sacerdote dictum, se jam in Fortunæ tutela esse, non exoculata illius, sed videntis, & illius quæ suo lumine cæteros etiam Deos collusret. Sed dicere possumus eum de bona Fortuna intellexisse, sub cuius nomine Macrobius Lunam sumpsit, quæ per Isidem monstratur, ut supra est dictum. Luna enim maximam vim habet, in sublunaria hæc corpora, quæ variis Fortunæ casibus sunt obnoxia, quæ quæ subinde mutantur, si ergo Lunam ac Fortunam pro eodem nomine sumpscrimus, à quo omnium rerum ortus ac interitus dependant,

*Fortuna pro-
Luna capta.*

Imago. 79.

• RT

Imago 80.

deant, optimo jure Pausanias ex Pindaro unam & ex Parcarū numero, ceterisque plus virium eam habere affirmavit: licet magis videatur Parcis cum Fato, quam cum Fortuna convenire, id enim fixum, immutabile quo habetur, sicut & haec sunt stabiles, cum hominum vitam è suis illis colis ducentes, unicuique statum vita terminum assignant, sed haec extra rem videantur. De Bonus L-
ventus.

Bono igitur eventu dicamus, cuius simulacrum Romæ in Capitolio una cum Imago 80. a

Bona Fortuna positum erat, ejus effigies, ut Plinius lib. xxxv. meminit, erat adolescentis, dextera pateram, sinistra spicam, ac papaver tenentis. Fortuna etiam Favor adjungi potest, qui à veteribus etiam Deus est habitus; nam hic ab illa plerunque oriri videtur; licet à pulcritudine sape nascatur, interdumque à virtute: sed & omnia, quibus grati hominibus reddimur, nobis favorem quoque conciliant. Hic sape nos fastu tumidos efficit: nam quo magis prospera utimur Fortuna, eo magis solemus superbire, ceterosque despiciunt habere: sed si rerum fiat conversio, tunc superbiam poenas luimus; sicut enim aliquos contemptimus, in felicitate existentes, ita & contemnimus ipsi, cum ad miseriām devenerimus. Itaque ne nimium quis huic levissimo, ac maxime lubrico favori fidat, quandoquidem statim evanescit, quemadmodum ex ejus imagine discere possumus, qua juvenem alatum referebat; aut, quod, rebus prosperis affluctibus, tantum scilicet in sublime extollat, ut humilia spectare de dignetur: atque eamdem ob causam cæcus est effictus; homines enim ad magnos honores evesti, aliorū vel vultum ipsum intueri non sustinent: aut, quod nobiscum non diu permanet, sed statim diffugit; atque ideo pedibus rotæ insistebat: quandoquidē Fortunam imitetur, & quo tandem illa se convertit, eodem etiam is concurrat. Idem vultu timiditatem quamdam præ se fert, nam semper ad altiora contendit, ab Adulatione impulsus quæ ei perpetuo comes adeat: pone eum sequitur Invidia, sed tardis gressibus, quæ semper obtortis oculis alienam felicitatem intuetur. Sed ea, si vere est beata, invidiam non reformidat. Felicitatem veteres etiam tamquam Deam coluerunt; hanc Graci

Macaria.

Macariam appellantur; quæ juxta Euripidem in Tragœdia, quæ Heraclides inscribitur, Herculis filia fuit; ea, cum oraculum redditum fuisset, Athenenses victoriam habituros, si ex Herculis liberis aliquis sponte mortem oppereret, id audiens, scilicet ipsam jugulavit; qua ex re & Victoria Atheniensibus, & divinitas ipsi Macaria est comparata. Felicitatis imago in Juliaz Mammæ Aug. numismate quodam cernitur, ita expressa; est fœmina, in solio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornu copiæ tenens; ille ad virtutem, hoc ad divitias referri potest; perinde atque nec virtus, nec divitiae per se seorsim hominem reddere felicem queant; quæ fuit Aristotelis opinio: nam quæ tandem felicitas studiosi esse poterit, qui tanta paupertate prematur, ut maximam penuriam omnium rerum patiatur? contra vero qui omnis virtutis est expers, opibus licet circumfluat, numquam felicis nomen per me obtinuerit, immo cum infelicitis simū non dubitavero appellare, cum ab iis sit penitus destitutus, quæ sunt ho-

mini propria. Illi ergo, ex Aristotelis sententia, cui Felicitatis imago consentit, felices dici poterunt, qui & studiosi sint, & divites. Cebes Thebanus in Tabula hoc modo Felicitatem descripsit; in eminenti quopiam arcis vestibulo ea in solio sedet, liberali ornatu compta, sed non accurate, & florentissimo seruo coronata; ad quam omnes quidem aspirant, sed si tantum perverniunt, qui Virtutem ducem sequuntur, cetera omnia post se dimiserint: is namque in illa fuit sententia, ut cum multis aliis diceret, virtutem solam se ipsa, etiam aliis omnibus praesidiis substitutam, ad bene, beataque vivendum esse contentani. In cuius sententiam nobis est pedibus discedendum, si Christiane loqui volumus, de ea felicitate non intelligentes, quam vulgus appetit (ea autem non est felicitas, licet esse videatur) sed qua animi corpore hoc mortali exsuti, cœlestibus illis sedibus perfruuntur. Ad quam illi perverniunt, qui divino lumine collustrati, hujus vita iter fide viva comite incident, quæ per caritatem est actuosa.

C U P I D O.

OMNIVM animi perturbationum nulla equidem vehementior, aut perniciosior est amore, quem Græci φάτη dicunt. Itaque nihil mirum, si veteres, apud quos nullus non animi morbus, aut virium numinis loco habetur, Amorem Deum, & magnum illum quidem coluerint, cupiditatis turpitudini Divinitatis nomen obtendentes. Itaque varie eum expresserunt, prout varie in animis nostris vires suas exserit. Ejus autem imagines ita omnibus sunt notæ, ut quisque per se absque doctore (ita sumus tere ad hoc vitium proclives) si puerum depictum viderit, oculos fascia impeditos habentem, arcum tenentem, ex cuiusque humeris pharetra dependeat, "Amorem eum libere affirmare ausit. Sed tamen non omnes æque rationem curita pingatur, reddere possunt. Id vero præcipue nos hoc in opere studemus, ut non solum undecimque possumus, Deorum. imagines in medium producamus, sed & rationes ex probatissimis quibusque afferaimus. Quinquam vero Cupido propriæ animi cupiditati, qua ad res venerias ferimur, à veteribus præponitur; non defuerunt tamen qui forte ad flagitium aliqua honesti specie decorandum, geminos Cupidines excogitarunt, quales sunt Platonici, qui hoc colore sevissimos puerorum amores, quos, si Deo placet, gradus ad divinam contemplationem faciunt, honestissimos reddiderunt: quo quid absurdius potest excogitari? Platonici ergo geminam Venerem, geminorum Cupidinum matrem præclaro scilicet commento confinxerunt, cœlestem alterum, ex qua divinus ille Amor exstiterit, quo dicunt, animos nostros ad divinarum rerum contemplationem inflammat: hunc in celo habitare illi affirmant, quod & Philostratus confirmat, eum unum esse scribens, in celo que degentem, ubi cœlestia administrat: hunc vult esse purum penitus, atque sincerum. Itaque cum juvenili corpore, lucido, ac maxime pulcro.

Veneres &
Cupidines.

cro effingebant: eidem alas adjunxerunt, quibus animorum nostrorum, quos hic ardor incendat, ad cœlum volatus innueretur, divinas illas mentes, ab omni materia labe secretas, imitantium, quæ pro se quæque ad divinam pulcritudinem contemplandam fese extollunt: quæ in altissima cœli parte retidens, suos radios quoquo versus emitit, quibus vehementes sui amores in omnibus excitet ad se amandum, atque omni cupiditate expectendum: haec sunt acutissimæ illæ sagittæ: quas Cupido hic juxta horum sententiam, jaculatur. Addunt, Amoris divini puritatem, pellucido hujus corpore, si quis id recipere velit repræsentari: alis quarum est munus, gravia per se corpora, ac humi sidentia, in sublime attollere, ejusdem vires exprimi, quibus incentes nostræ ad divina illa contemplanda evehuntur. Sagittas dicitant, ad divinæ lucis radios, quibus multipliciter scribamur, posse referri: ut his excitati, ad eam, mentem, animumque convertamus, ejusque pulchritudine mirabiliter capti, humana omnia, ac terrena usque adeo contemnamus, ut non nisi iis tamquam gradibus ad cælum utamur. Id visus est velle dicere Franciscus Petrarca in quodam poematio, in quo Cupidinem, à se in jus vocatum ita suam causam dicentem inducit:

Quodque magis cunctis miraberis: utimur alis,

Vos quibus ad cælum contenditis, hisce arcatis

Venient gradibus: quæ si quis penderis aquis.

Momentis, homines recta ad sublimia tolunt.

Sed vehementer timeo, ut ex tam lubrico loco evadant, qui præclaris his auctoribus utentes, in turpissimi amoris muliebris, aut longe fœdioris, puerilis cœno se infigentes, faustis avibus sperare audiant, scilicet idem alis sumptis, ad altissimam cœli partem evolaturos. Idem tamquam extremam manum ad hunc à se ex cogitatum cœlestem Cupidinem exornandum addunt, eum Soli similem esse, qui per universum mundum radios suos dividat, &c., si forte in levia, ac lucida corpora incurrat, radios ex eis elicitos ad fœsi reflectat: itemque sicut Sol quodcumque sua luce afficit, calefacit etiam; ita & Amor, quorum in pectoribus se inferuerit, eos magnis ardoribus erga cœlestia (quod illis faustum sit) iniurice incendit: ad quod innuendum, jactitant, Cupidinem, accensam habentem facem effigi solere: utque res ad anussim quadrat, jubent, hic in amoris face quod lucet tantum, quodque oculos oblectat, nos considerare, ejus rei cogitatione omissa, quæ comburat, laetatque corpora, quibus appropinquet; qua ex parte cum terreno! Cupidine consentit, qui nullam umquam sinceram voluptatem præbet, quæ sit ab omni in corpore libera sed ita ea inter se commiscet, ut in face splendor qui, oblectat: & stimula; quæ torquet, juncta mutuo sunt. Ita Plutarchus sensit, quemadmodum à Stoïcis citatur in capite de eo, quod Amor non sit huius diuinum ubi querit: quamobrem Cupidinem facere gestare, Poëta tradant & scul-

Cupidinis
alæ.

Cupidinis
alæ.

Cupidinis
alæ.

ptores effingant : respondetque, quoniam , quod ignis splendidum est , sua-
vissimum ; quod vero adustivum , molestissimum . Quod ille à Platone est
mutuatus , qui in Timœo scribit , Amorem in nobis ex voluptate , & dolore
esse permisum : qui quidem Amor ex Vulcano , ac altera Venere , quam
vulgarem , mundanam , terrenamque Plato appellat , artum traxit , terrenus
& ipse , vulgaris , lascivusque , ut de eo Poëtæ fabulantur . Itaque Seneca in
Octavia ita suis quasi coloribus pinxit ;

*Vulcrem esse Amorem singit, immitem Deum,
Mortalis error , armat & telis manus
Arcusque sacros instruit sava face;
Genitumque credit Venere , Vulcano satum
Vis magna mentis , blandus atque animi calor
Amor est , juventa gignitur , luxu , otio
Nutritur inter Lata Fortuna bona
Quam si fovere , atque alere desitas , cadit ,
Brevique vires perdit extinctus suas.*

Gemini ergo sunt Amores ; bifariam enim amamus recte quidem , cum scili-
cet erga honesta afficimur animo ; turpiter cum turpia appetimus ? qui Amor
turpis , atque inhonestus dicitur , sicut ille honestus , atque laudabilis habetur .
Sunt qui velint duorum veneris filiorum , unum esse appellarique Anterota ,
id est , Amori contrarium , quod per eum nos ab aliquo vehementer abhorre-
amus . Sed toto cœlo aberrant , qui sunt in ea sententia : nam Anterotis vis non
in eo est posita , ut nos amore penitus exsuat , sed quod de eis pœnas sumat , qui
amati , non redamant . Quod ex Pausania , ac Suida patet , quicauis turpissimā
illam quidem referunt , cur Athenienses statuam , atq; aram Anterotis posuerint .
Statua crat hujusmodi ; puer nudus , ac formosus visebatur , in ulnis Geminos
generosos gallos , et se in caput impellentes habens . Anteros ergo non Amoris
*Anterotis sta-
tua.*
abolitur , sed potius mutuus amor erat : quod Porphyrius confirmat , sic alicu-
bi dicens ; Cum Cupido infans parum coalefcret , Venus Themis Deam con-
suluit , quæ Veneri responsum tulit , Cupidini Anterota necessarium esse , qui
repentat vices , & mutuan vicissim dent operam , cui Venus acquiescens , An-
terota genuit : quo vixdum nato , Cupido adolefce cœpit , & alas , pennasque
explicare : quin , quoties præsens Anteros adesset : Cupido formosior , & pro-
cerior , absente illo contra accidere videbatur . Amor ergo tum augetur , cum
erga eum est , qui & ipse quoque amet . Apud Eleos duo puerorum simulacra
visebantur , quorum alter erat Anteros , qui raimum illum ab ejus manibus ex-
torquere summa ui nitebatur : sed suam operam ludebat : hoc veteres illi :
veræ religionis expertes , innuebant , eum qui redamat , summo studio conari
debere , ut in amore superet , vel certe æquet eum qui prior provocarit . Ma-
gnus Cicero , quemadmodum Lactantius lib . i. refert audaxque consilium
suscepisse Græciam dicit quod Cupidinem , & Amorum simulacra in Gymna-
sii

18. *Aspidium*

Imago. 81.

suis consecrarent : adulatus est videlicet Attico & irrisit hominem familiarem : non enim illud magnum , aut omnino consilium dicendum fuit , sed impudicorum hominum perdita , & deplorata nequitia , qui liberos suos , quos erudire ad honesta deberent , proflituerunt libidini juventutis. Cui incommodo forte Romani ut obyiam irent , non Cupidinem solum in gymnasiiis , sed eum medium inter Mercurinum , & Herculem collocabant ; ut significarent , eum cum virtute , ac ratione debere esse coniunctum. Athenaeus scribit , antiquos Philosophos sensisse Amorem (si quis id facile admiserit) esse admodum gravem Deum ; & ab omniturpidine alienum , ut vel ex eo intelligi potest , quod eum cum Mercurio , & Hercule copularint , quorum ille eloquentia , hic fortitudini praestet , ex quarum virtutum societate , amicitia , atque amor existat , necesse est. Apud antiquos erat etiam Amor Lethaeus nuncupatus , quo amor pristinus ponebatur , atque obliuici tradebatur. Hujus statua in Veneris Erycinæ templo visebatur : is autem ardentes faces in profluente aquam inclinabat , ibique extinguebat : de hoc Ovidius meminit , refertque , ad id templum omnes amantes confluxisse , qui amatarum rerum memoriam deponere cupiebant. Sed in Græcia morbo huic facilius consuliebatur ; nam si quis corpus in Seno fluminę abluisse , quod non longe aberat Patris , contestim eos amores obliuioni tradebat , quorum sibi memoriam voluissent ex animo dcleri. Sed Pausanias in Achaicis fabulam eam arbitratur. Plinius de quodam fonte scribit , qui apud Cyzicenos Fons Cupidinis dicebatur , ex quo quicumque gustasset , amores pristinos ponebat. Cupido si ea est animi cupiditas , qua animus noster in aliquid fertur , non simplex , neque duplex is fuerit , sed multiplex , ut Poeta statuunt , qui suis fabulis animi nostri vires , variosque affectus exprimunt. Amores ergo Poeta multos , eosque puellos , pulecellos , alatosq ; finixerunt ; quorum aliis in manus faces , aliis sagittas , aliis laqueos , aliis alia tradebant : quemadmodum Propterus lib . II . Eleg . xxix . facit , ita scribens ;

Hesperna , mea lux , cum potus nocte vagarer,

Nec me servorum diceret ulli manus :

Obvia nescio quoniam pueri mibi turbam minuta

Venerat (hos vetuit me numerare timor)

Quorum malii faculas , alii retinere sagittas

Pars quam visa est , vincla parare mihi.

Sed nudi fuerant : quorum lascivior unus ,

Arripit hunc , inquit , nam bene nos sis cum .

Philostratus etiam in Imaginibus Amores multiplices facit , ac eos Nymphaeum dicit esse filios , quod Claudiianus in Panegyrico nuptiarum Honorii , & Mariae confirmat. Eos autem elegantissime sic describit ; Est ibi hor-tus , ubi sunt plantarum ordines , in rectum incedentes , per quorum medium ambulandi facultas datur : mollis autem herba curriculos obtinet , & strati

Imago 81.5.

Cupido cum
Mercurio &
Hercule.

Amor Le-
thaeus.

Multiplices
Cupulines.

instar jacentibus sit : à summis autem ramis mala aurea , rufaque , ac lucida ad se excolenda universum Cupidinum examen attrahunt . Eorum pharetræ inauratae , atque aureæ , & quæ in ipsis sunt sagittæ : horum autem universus nudus est grec , leveisque pervolant , cum malis ea suspenderint . Vario autem colore distinctæ vester in herba jacent , quarum innumeri sunt flores . Neque coronati sunt capita , utpote coma ipsis sufficiente : pennæ cœruleæ , ac phœnicæ , & nonnullis auræ ; tantum non ipsis aera quodam percutiunt conceput . Quatuor formosissimi à cœteris secesserunt ; quorum duo mala sibi mutuo mittunt ; alteri duo mutuis se sagittis petunt : nec vultibus insint minæ , sed pectora invicem præbent , ut illic saltem tela inhærent . Hæc sunt Amoris mutui argumenta ; nam qui pomo ludunt , amoris initium faciunt : unde hic quidem osculatus , jacit malum : hic vero supinis illud manibus excipit , indicans , se osculaturum , ac remissurum , si ceperit . Hinc fortasse Suidas illud mutuatus est , pomum scilicet alicui jacere , adid referri , ut eum ad amandum provocet . Itaque Virgilius in tertia Ecloga ita quemdam pastorem dicentem inducit ;

*Malo me Galatea petit , lasciva puella ,
Et fugit ad salices , & se cupit ante videri .*

Duo , qui sagittis se petunt , amorem cœptum confirmant , perinde atque cum ad cor derivent . Hi igitur ludunt , ut amare iincipiant ; hi vero , ne desinant , jaculantur . Ex altera parte lepus sub malis sedet , poma in terram cadentia edens , ac multa semesa relinquens : hunc venantur hi , & perterrefaciunt : hic quidem manuum plausu ; hic vero clamitans ; aliis chlamydem concutiens : & hi quidem supervolant , ferae inclamantes : hi vero pedites ipsam per vestigia insequuntur : hic autem ut se ipsum immisurus irruit , fera alio conversa est ; at hic leporis cruri insidiatur ; hujus vero è manibus lapsus est . Itaque rident , & ceciderunt : hic quidem in latus , hic vero pronus , hi supini omnes errorem vario iudicantes habitu ; nullus autem sagittas in eum mittit ; sed vivum capere conantur , Veneri suavissimam hostiam . Nam de lepore dicitur , cum multæ participem esse veneris : fama est enim , fœminam quidem lactare quæ peperit , & in eodem lacte rursus parere , ac superfacetare , & nullum in ipsa vacare à partu tempus : quod & Plinius confirmat ; dicitque inter eos nullam esse sexus differentiam , sed omnes utramque virtutem , masculi scilicet , & Fœmellæ possidere . Idem Lib . xxix . scribit , Vulgus gratiam corpori , in septem dies leporum sumpto in cibis , conciliari arbitrari , frivolo quidem joco ; cui tamen aliqua debeat inesse causa in tanta persuasione . Huc pertinet Martialis lusus in Gelliam , qui lib . v . habetur , sicque habet .

*Leporis cum
Venero con-
venientia.*

*Si quando leporum mittis mihi , Gellia , dicas ,
Formosus septem , Marce , dsebus eris .*

*Si non derides, si verum, lux mea narras,
Edisti numquam, Gellia tu leporem.*

Lampridius scribit, Poëtam quemdam in Alexandrum Sevcrum, quod quotidie vescretetur Leporina, ita lusisse:

*Pulcrum quod vides esse nostrum regem,
Quem Syrum sua detulit propago:
Venatus facit, & lepus comedens,
Ex quo continuum capit leporem.*

Sequitur Philostratus; Inepti autem amatores amatorium quoddam lenocinium in lepore esse existimaverunt, violenta quadam arte suas aucupantes delicias: hoc autem scelestis hominibus relinquatur, minimeque ut redamentur, dignis. Hæc est elegantissima Amorum descriptio ex Philostrato; quam huc attulimus, ut sciremus, Amores esse multos, omnesque puellos, nudos, crista, flavaque coma, versicoloribus alis, interdum faciem accensam gestantes, interdum sine face se ostendentes; arcu etiam aliquando, pharetra, & sagittis armatos, quandoque suis armis exsutos. Itaque Silius Italicus lib. vii. describens Amores, qui Venerem sunt comitati, cum ad Paridis judicium est profecta, ita eos expressit:

*Tum matris currus niveos agitabat olores
Tempora sollicitus litis servasse Cupido.
Parvulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
Monstrabat gravidam telis se ferre pharetram,
Ast aliis nivea comebat fronte capillos
Purpureos, aliis vestis religabat amictus.*

Apuleius, cum Venerem in scenam, Amoribus comitatam inducit, eos pueros candidissimos dicit, qui cælitus descendunt, aut ex mari emergunt, alas in humeris, sagittas ad latus, faces in manibus habentes: alibique scribit, Amorum populum Venerem comitari: sunt enim infinitæ hominum cupiditates: eaque amantur, quæ cupiuntur: nam vix quisquam id perpendit, recte ne an male amorem suum alicubi collocet, id unum spectans, ut suam libidinem exsatiet, quamvis ratio ipsa repugnet: quam amor susque dequit ducit, cum se fœdis voluptatibus mancipavit. Itaque is nos in sua potestate detinere dicitur: id vero laqueis innuitur, qui Amori tribuuntur. Verum *Amoris la-* ne amplius de Amore multiplici, at de unico tantum loquamur. Plato in Sym- *quei.* posio Agathonem Amorem laudantem, ejusque naturam explicantem inducens, ita dicit: Amor est omnium pulcerimus: nam cunctorum Deorum *Amor omnis.* est maxime juvenis: quod vel ex eo maxime patet, quod is semper à senio re- *Deorum* fugiat, et si illud ipsum per se est velocissimum, citiusque accedit, quam es- *maxime in-* set opus: id Amor naturali quodam odio prosequitur, & protinus aver- *vendo.* satur:

*Amor tener.
& mollis.*

Ate.

satur ; juvenibus vero semper se miscet & cum iis versatur , nam veteri fertur proverbio , simile simili semper harere. Igitur juvenis est , & præterea mol- lis , ac tener: ideo pacto comprobari potest , quo Homerus Atem , id est , Calamitatem Deam esse ait , & quidcm teneram ; illius enim pedes ait esse teneros : rationem vero subjuigit , quod scilicet illis numquam solum tangat , sed hominum cervices calcet : ita de Amore dicere possumus , eum esse mol- lem , ac tenerum : quod non per solum , neque saxa , neque quidpiam , quod sit durum , incedat ; sed tantum mollissimis qnibusque insistat , ibique , perpetuo degat ; hujusmodi sunt hominum animi , neque tamcu omnes ; nam , si durum offenderit animi habitum , discedit , sin mollem , ibi domici- cilium suum collocat . Quin etiam aquæ instar , liquidus est , & lubricus ; non e- nem undique omnem animum complecti possit , & clam insluere , aut effluere , si durus esset , ac rigidus . Congruentis autem , & humidæ formæ magnum argu- mentum esse potest decora , & consentanea partium constitutio: qua Amor ex omnibus rebus haud dubie unus præditus est : nam deformitas , & amor sem- piuero quodam bello inter se decertant . Quod vero hic Deus in floribus vi- tam agit , significat coloris pulcritudinem : in eo enim , quod floribus caret , vel defloruit , sive corpus , sive animus , sive quidvis aliud sit , Amor ipse non infidet : ubi vero floridus , & odorifer est locus , ibi & considit , & permanet . De hujus Dei pulcritudine permulta insuper afferri possent ; sed Plato hic si- nem de ea dicendi facit ; ex cuius verbis id concludamus licet , Amorem esse juvenem , teacrum , mollem , delicatum , corpore optime coagmentato , ac colore præstantissimo præditum . Subtilius cum Apuleius in fabula Psyches de- scripsit , cum narrat , eam contra suum præceptum ad lucernam Amorem contemplatam esse ; ubi eum vidit cæsarium auream habentem , mol- lemque ex ambrosia , quaconspersa erat ; inspexit ejus cervicem canditissi- mam , genas purpureas , crines crispas , ac multipliciter intortos , qui partim per humeros vagabatur , partim faciem inumbrabant : quiique etiam tantum ex se splendoris emittebant , ut lucernæ lumen apparere non sinerent : ejus humeris duæ alæ inhærebant , recenti rore madefactæ , cuius plumæ quamvis loco non moverentur , tamen veluti levï vento agitatæ leniter commovebantur . Totum denique ejus corpus erat ita elegans , ac lucidum , ut Venerem pœnitere non posset , cum peperisse . Is arcum , pharetram , ac sagittas humili prope lectum deposuerat . Ei Apuleius nequaquam oculos fascia velat ; vel quod tunc opus non esset , cum cum dormientem singat ; vel quod in eorum sententiam abeat , qui putant , illum minime cæcum esse , inter quos est etiam Franciscus Petrarcha , qui cum se vidisse scribit :

Non oculis caprum , Pharetra sed enim , atque sagittis .

Armatum , nudumque (rubor ni præbet amictus)

Alatum puerum , non pictum , at vivere credas .

Moschus

Moschus quin etiam Poëta Græcus ei lucidos oculos tribuit, cum fingi-
cum errantem à matre Veneri inquire. Ejus poema quod Amor fugitivus
inscribitur elegantissimum, ab Angelo Politiano in Latinum conversum,
visum est hic adscribere: est autem ejusmodi:

*Cum Venus intento natum clamore vocaret,
Si quisquam in triviis errantem vidi Amorem,
Hic fugitivus, ait, meus est: præsum feret index.
Insignis puer est: totam hanc cognosc figuram:
Corpo non niveus: verum ignem imitatur: ocelli
Acres, flammcoli: mala mens, suavissima verba;
Quod loquitur, non sentit idem: vox mellea; sed cum
Ira inflammat, tum mens illi effera: fallax,
Frondatur, mendax: Indit crudelē puerus.
Crispus est illi vir tex, faciesque proterva:
Exigua manus, procul autem spicula torquet:
Torquet in umbris erumque Acheronta, & regna silentum
Membra quidem nudus, mentem velatus, avisque
More citans penas, nunc hos, nunc advolat illos,
Sæpe viri pressans præcordia, sœpe puerula.
Arcum habet exiguum, super arcu imposta sagitta est:
Parva sagitta quidem, sed cœlum ferunt adusque:
Parva pharetra olli dependet, & aurea tergo:
Sunt & amari intus calami, quibus ille protervus
Me quoque sœpe ferit matrem: sunt omnia sœva
Omnia. seque ipsum multo quoque sævius angit:
Parvula fax ollis, sed & ipsum Hyperiona vincit.
Vibere, si prendes, age: ne miserere puerulum:
Si fientem aspicias, ne mox fallare caveto:
Si arridebit, magis attrahē: & oscula sis fors
Ferre volet, fugito: sunt oscula noxia in ipsis
Suntque venena labris. Si fors ita dixerit: Heustu
Accipe: nempetibi cuncta hac mea largior arma:
Ne quidquam attigeris fallacia munera Amoris:
Omnia namque igni sunt infecta illius arma.*

Hæc Amoris imago, mirifice ejus vires, atque effectus adumbrat. Itaque
non injuria is coloris rufi ac pene ignei ibi describitur. Unde fortasse Fran-
ciscus Petrarcha in Amoris triumpho exemplar est mutuatus, cum eum su-
pra ignitum currum imposuit, ita dicens.

*Igneus est illi currus, qui nudus, & infans
Apparet, plenam telis fert ille pharetram
Ex humeris, arcuque manus idem in prælia gestat.*

Quod ardoris amantium cupiditatis est argumentum, quæ cum spe rei amatæ obtainenda conjuncta, magis semper acceditur; ut Alexander Aphrodites quodam in problemate testatur, ubi querit, Cur amantium partes extremæ modo frigidæ sint, modo calidæ; ad quam dubitationem respondet; ejus vicissitudinis cauillam esse spem, atque timorem, cum enim cor sedes, fonsque vita exsistat, ex quo in reliquum corpus spiritus derivent, qui ei robur, vigoremque suppeditent, cum id aliquo dolore opprimitur, non solum nullas potest ex se in aliena loca supperbias emittere, sed etiam antea emissas ad se revocat, ut inde magis ad conflictandum cum dolore illo corroboretur. Atqui amantes maxime omnium dolent, cum vident se spe omni rei amatæ potiendæ exclusos. Itaque minime mirum videri debeat, si extremæ eorum partes interdum frigeant. Eadem calescunt quandoque, cum scilicet amans in spem venit, fore ut tandem aliquando re cupita fruatur: cor enim præ latitia quodammodo dilatatur, & ad cæteras corporis partes concepti gaudii num cia emitit: hi sunt vividi quidam spiritus, qui corpus universum calcifaciant, eique rubore quemdam inducant. Sed alii existimant potius à verecundia rubore in hunc oriri, perinde atque animus sibi conscius, sc, cum corporis voluptatibus dat operam, ab honestato recessisse, latere studeat. Itaque velati velo, rubore eam partem obtendat, quæ præcipue est verecundia sedes. Cæteræ Cupidinis partes, ejusque arna à Servio in i. Aeneid. exponuntur, is ita dicit, quia turpitudinis est stulta cupiditas, puer pingitur, item quia imperfetus est in amantibus sermo, sicut in puer: quod etiam Virgilius in iv. Aeneidos in Didone ostendit, dicens,

Incipit effari, medaque in voce resilit.

Alatus autem idco est, quia nihil amantibus levius, nihil mutabilius invenitur, ut apud Virgilium in ipsa Didone probatur, quæ paullo post eum quem tantopere amaverat, capitali odio infectatur. Et Terent. in Eunuclo id ita expressit,

In amore hac omnia insunt vitia, injuria.

Suspitiones, inimicitia, inducia:

Bellum, pax rursum.

Itaque Franciscus Petrarcha postquam varios alicubi affectus amatorios longa oratione est prosequutus, ita concludit,

Summa sit, inconstans nimus est (heu) vita in amante;

Est audax, eadem magni est & plena timoris;

Paullum dulcis habet, multum commiscet amari.

Sagittas vero idcirco gestare dicitur, aut, quia & ipse, ut illæ incertæ, velocesque sunt, neque semper feriunt quo destinantur, quemadmodum de amantibus diximus, qui cito sententiam mutant, neque semper eo pervenient, quo aspirant: aut quod sicut illæ sunt acutæ, ita conscientiæ vellicatio post

Rubr in a-
mantibus
cur.

28 April

Imago. 82.

post patrata flagitia amatoria, animum fodi cat, qui post factum, tandem aliquando se perperam gessisse advertit: aut etiam Amoris sagittæ ejus in nos celerem adventum innunt, nam sepe vel primo aspectu sine ullo animis sensu, homines rei visa pulcritudine mirifice incenduntur: quo is spectasse videtur, qui Cupidini in manus fulmen tradidit, prout in Curia Octaviæ visebatur, cuius rei, ut scribit Plinius, auctor ignorabatur: sed id affirmabatur, Alcibiadem fuisse principem forma in ea etate, in cuius clypeo ita erat pictus, perinde atque, sicut Jovis, Deorum principis proprium est fulmen, ita is pulcritudine longe ceteris mortalibus antecelerebat. Sed illud fortasse dici possit, visum esse, Amori non satis esse, ad ejus vires exprimendas, faciem præbere, sed potius fulmen tribuendum, quandoquidem hoc non solum ea comburat, quæ facile ignem concipiunt, sed illa quoque statim incendat, quæ difficile ab igne corripi possunt, omnia etiam perrumpat, diffingat, comminuatque, quæ offendit, quamvis ea sint durissima, idem quaqua mirabiliter quadam celeritate pervadat: quæ omnia mirifice in Amoris vires quadrare videantur: quod optime à Propertio, quadam in Elegia lib. II, sic describitur,

Quicumque illefuit, puerum qui pinxit Amorem,

Nonne putas miras hunc habuisse manus?

Hic primum vedit sine sensu vivere amantes,

Et levibus cruris magna perire bona.

Idem non frustra ventosas addidit alas.

Fecit & humano corde volare Deum:

Scilicet alterna quoniā jactamur in unda,

Nostraque non ullis permanet aura locis.

Et merito hamatis manus est armata sagittis,

Et pharetra ex humero Grāzia utroque jacet:

Ante ferit quoniā, tūi quam cernimus hostem,

Nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.

In Templo etiam Aesculapii fuisse Cupidinis simulacrum, Pausanias in Corinth. refert, Pausanias opus, ubi Cupido abjecto arcu & sagittis, Lyram tenebat. Idem in Achaicis scribit, se Ægiræ in quadam ædiculari Cupidinem prope Fortunam astantem vidisse: quod eo spectat, ut intelligamus hanc in amatoriis rebus plurimum posse: licet & ille magnas vires habere, per nostram socordiam, vulgo existimetur. Has immensas, ut ajunt, Amoris vires adunbrassem volunt Acusilaum, qui ut Plinius lib. xxxvi. refert, marmoream leam effinxit, aligerosque cum ea ludentes Cupidines; quoru[m] ali[us] religatam tenerent, ali[us] è cornu cogerent bibere, ali[us] calciarent sociis; omnes ex uno lapide. Omnim[us] animantium sine controversia Leo est ferociissimus: sed inter eos femina masculo efferatis moribus longe præstat; hac tamen amoris viribus cedere dicitur. Cum igitur stulta hominum opinione sit Amor adeo potens; hinc illud jactatum est;

Omnia vincit Amor.

D d 3

Ideo-

Image 82.2

Cupido cum
Fortuna.

DEORUM QUI AB ANTIQ.

Idcoque poetæ callidimendacionum artifices sunt fabulati ab Amore Panem devictum esse, qui prior eam provocaverat: quod si ad res naturales trahere volumus, significare potest, rerum naturam, quam Pan suo nomine representat, cum ab initio operari incepit, statim etiam suis operibus esse delectata. Ea igitur hujusmodi delectatione capta, amore in quodammodo provocavit: qui illam suis viribus ita sibi subjecit, ut nihil illa absque eo umquam audet moliri. Hinc elementorum inter se discors concordia existit, quæ mirabili quodam consensu ad rerum omnium coagmentationem coeunt. Platonici quoque in ea sunt sententia, ut putent, animos nostros è cœlo in mortalia hæc corpora delabi, cum Amore quopiam erga ea teneantur; eosdemque his vinculis exsutos, ad cœlum descendere, cum terrenorum amore vacui, totos se ad cœlestia amanda convertunt. Quidam etiam asseruerunt, duas in cœlo januas esse, per quarum unam animi è superioribus ad inferiora descenderent, per alteram è contra ab his ad illa descendenter: hanc Deorum illam hominum dixerunt: ambarum januarum claves penes Amorem esse Orpheus volebat, ita ut absque ejus arbitrio nemini transitus ex uno in alterum locum daretur. Quare non absurde Amor, Geminis in manibus claves habens depingi posset. Sed non ita semper poëtæ Amorem omnium domitorem prædicarunt, quin interdum & ipsum victimum inducant, quemadmodum Ausonius in quodam elegantissimo poemate singit, cum in myrto, tamquam in patibulo quandam suspensum, suorum facinorum abunde peccas dedit. Id ob ejus mirabilem quemadam leporem visum est hoc adscribere. Est autem hujusmodi;

*Aeris in campus, memorat quos Mæsa Maronis,
Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes :
Orgia ducebant Heroides, & sua queque,
Vt quandam occiderant, lethi argumenta gerebant
Errantes silva in magna, & sub luce maligna,
Inter arundineasque comas, gravidumque papaver,
Et tacitos sine labe lacus, sine murmure rivos :
Quorum per ripas nebuloso lumine mercent,
Scripti olim regum, & puerorum nomina flores,
Miratur Narcissus, & Oebalibes Hyacinthus,
Et crocus auricomans, & murice pictus Adonis,
Et tragicus scriptus gemitu Salaminius Ajax.
Omniaque lacrymis, & amoribus anxia mœstis,
Exercent memores, obita jam morte, dolores,
Rursus in amissum revocant Heroidas evum.
Fulmineos Semele decepta puerpera partus
Deficit, & ambustas lacerans per inania cunas
Ventilat ignarum simulatif fulminis ignem.
Irrita dona quercus, sexu gavisa virili,
Mæret in antiquam Cœnis revocata figuram.*

Vulnera siccata adhuc Procris : Cephalique cruentam
 Diligit & percussa manum. Fert fumida testa
 Luminata Septiaca praeceps de tarre puella.
 Et de Nimboso salutum Leucate minatur
 Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagitiis.
 Harmonia cultus Eriphyle mœsta recusat,
 Infelix nato, nec fortunata marito.
 Tota quoque aeria Minoia fabula Cræta
 Picturarum instar tenui sub imagine vibrat.
 Pasvae nivis sequitur vestigia tauri.
 Licia fert glomerata manu deserta Ariadne.
 Resticit abjecta desperans Phædra tabellas.
 Hec laqueum gerit: hac vanæ simulacra corona.
 Dedalus pudet hanc latebras subiisse juventæ.
 Præceptas queritur per inania gaudia noctes,
 Landamia duas vivi, funerisque mariti.
 Parte truces alia strictis mucronibus omnes
 Et Tysbe, & Canace, & Sidonis horret Elissa.
 Conjugis hac, hac patris, & hac gerit hospitis ensim.
 Errat & ipsa, olim qualis per Iatmia saxa
 Endymioneos solita affectare sopores
 Cum face, & astrifero diademate Luna bicornis.
 Centum aliae veterum recolentes vulnera amorum,
 Dulcibus, & mastis revovent tormenta querelis.
 Quas inter meous furva caliginis umbram
 Disputit inconsclusus Amor stridentibus alis.
 Agnovere omnes puerum, memori quere recursu
 Communem sensere reum; licet humida circum
 Nubila, & auratas fulgentia cingula bullas.
 Et pharetram, & rutilæ fuscarent lampados ignem;
 Agnoscunt tamen: & vanum vibrare vigorem
 Occipiunt: hostemque unum, loca non sua noctum,
 Cum pigros ageret densa sub nocte volatus,
 Facta nube premunt, trepidantem, & cassa parantem
 Suffugia, in cætam media traxere caterva.
 Eligitar maesto myrtus notissima luco,
 Invictiosa Deum pænis cruciaverat illic
 Spreta olim memorem Veneris Proserpina Adonim.
 Hujus in excelsø suspensum stipite Amorem,
 Devinctum à tergo palmis, substritlaque plantis
 Vincula marentem, nullo moderamine pæne

Afficiunt : reus est sine crimine , judice nullo
 Accusatus Amor : se quisque absolvere gestit ,
 Transferat ut proprias aliena in crimina culpas .
 Cuncte exprobantes tolerati insignia Lethi
 Expediunt : hac arma putant , hac ultro dulcis ,
 Vi quo quaque perit , studeat punire dolorem .
 Hac laquem tenet : hac speciem mucronis inanem
 Ingerit : illa cavos amnes , rupemque fragosam ,
 Insanique metum peligi , sine fluctibus aquor :
 Nonnulla flammas quatunt , trepidoque minantur
 Seridentes nullo igne faces , rescindit adulterum
 Myrrha uterum lacrymis lugentibus inque paventem
 Gemma fletiferi jaculatur succina trunci :
 Quædam ignoscendum specie ludibria tantum
 Sola volunt : stilus ut tenuis sub acumine punet
 Eliciat tenerum , de quo Rosa nata , cruentem :
 Aut pubi admoveant petulantia lumina lychni .
 Ipsa eriam simile genitrix obnoxia culpe
 Alma Venus tantos penetrat secura tumultus ,
 Nec circumvento properans suffragia nato
 Terrorem ingeminat , stimulisque accedit amaris
 Ancipites Furias : natique in crimina confert
 Dederus ipsa sum ; quod vincula caca mariti
 Deprenso Mavorte tulit : quod pube pudenda
 Helle spontiaci ridetur forma Priapi ,
 Quod crudelis Eryx , quod semivir Hermaphroditus .
 Nec satis in verbis roseo Venus aurea serto
 Mærentem pulsat puerum , & graviora paventem
 Olli purpureum multato corpore rorem
 Sutilis expressit crebro rosa verbere : que jam
 Tincta prius , traxit rutilum magis ignea fucum ,
 Inde truces cecidere mine : vindictaque major
 Crimine visa suo Venerem factura nocentem .
 Ipse intercedunt Heroides , & sua quæqua
 Funera crudeli malunt adscribere fato .
 Tum grates pia mater agit , cessisse dolentes ,
 Et condonatas pueru dimittere culpas :
 Talia nocturnis olim simulacra figuris
 Exercent trepidam cassu terrore quietem .
 Qua postquam multa perpessus nocte Cupido ,

*Effugit, pulsæ tandem caligine somni,
Evolat ad superos, portaque evadit eburna.*

V E N U S.

ANTEQUAM Veneris imaginem describam, ejus naturam paucis adumbrandam, operæ pretium duxi, ad caussam eorum intelligendam, quæ inferius dicentur. Venus igitur libidinis, ac lascivæ Dea habebatur, tamquam ea libidinem, lascivasque cogitationes in hominum animis injiceret, quas illa etiam ad opus deducendas curaret. Itaque eam Amoris matrem finxerunt, quod scilicet numquam fere mas cum foemina conjugatur, nisi amore intercedente. Eamdem etiam veteres, sicuti & Hymenæum, ac Junonem, nuptiis præposuerunt; et namque contrahuntur, ut per concubitum proles sequatur. Pulcritudo quin etiam in Veneris potestate esse credebatur, quam illa tribuere, adimereve cuilibet pro libito posset. Ea juxta physicos vim in animalibus cunctis insitam representat, qua ad procreandum illæ excitantur. Quamobrem qui sentiunt, animum nostrum è cœlo in corpus delabi, & ex singulis cœli globis varios affectus contrahere, ex Venere appetitum ad venerea illum sortiri asterunt. Alii etiam fabulas ad res naturales pertrahentes, Venerem, Junonem, Lunam, Proserpinam, Dianam, aliasque nonnullas Deas idem numen, diversas virtutes sub variis nominibus adumbrans, esse dicunt; quemadmodum hic ex diversis Veneris imaginibus cernetur. Habetur in fabulis, eam ex maris spuma exstisisse, ubi in id Saturnus patris Cœli virilia, à se abscissa projectisset: quod cum ab aliis multis, tum à Leone Hebræo optime in dialogis de Amore explicatur, cum ergo veteres illam è mari ortam exprimere vellent, eam inde emergentem, in concha stantem, adolescentulam, pulcerissimam nudamque depingebant: eandem interdum in mari natantem designabant. Huc Virgilius lib. v. Æneid, alludit, cum Neptunum Veneri respondentem inducit, in hæc verba;

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,

Unde genus ducis.

Quare & Græci eam ἀφροδίτην à spuma appellant. In Jovis etiam Olympii templo, ut Pausanias in Eleis prioribus refert, Venus visibatur, quæ è mari emergens à Cupidine excipiebatur. Interdum eadem concham manu tenens, roso seruo redimita effingebatur; nam Rosæ ei sunt dicatae, ut inferius latius dicemus: Contha autem, eam ex mari ortam innuit. Eam statim è mari Panphum appulisse dicebant, forte quod Cyprii, aut quod talem cœli positum sint fortiti, aut alia de causa, mirum in modum veneris voluptatibus sint dediti. Itaque præcipue eam cultu prosequabantur, templumque illius apud eos exstabat, in quo ejus statua non humanam figuram præferebat, sed quoddam in basi latum, atque rotundum erat, quod paulatim in acumen vergebat: cujus

*Venus libi-
dinis Dea.*

*Veneris or-
thæ.*

rei, ut scribit Cornelius Tacitus nulla videbatur ratio reddi posse. Sed tamen aliqui sentiunt, hanc figuram corporis humani umbilicum referre: hæc Veneri est attributa, quod libido in mulieribus in hac parte residere ac inde incipere credatur. At quid dicimus de Jove Ammonio, qui ut superius minimum, ita erat effictus? Ego hujus sum sententia, aliquid Arcanis sub hac figura latere, quod ejus authores invulgus proferre noluerint, ut posteris materiam ad aliquid per se ex cogitandum relinquerent: aut quod antiqui semper sint arbitrati, res ad religionem pertinentes esse celandas, aut tam obscuræ innuendas, ut à nemine intelligi possent, nisi ab eo qui magnum studium ad eas indagandas attulisset: hoc ideo scriberunt; quod ita majori veneratioi essent futuræ. Veneri etiam sicut & cæteris Diis currus est tributus, quo per aerem, per mare, aut qua tandem libuissent veheretur. Sed Claudianus, cum eam in nuptias Honorii & Mariae inducit, à Tritone humoris vecta, ac ejus cauda sursum erecta tamquam umbraculo teatam fingit. Ejus currus à candidissimis columbis trahi dicitur; hujusmodi enim aves maxime ei congruere videntur; ideoque Veneris aves dicuntur, nam præcipuo quodam impetu ad coitum feruntur, nec est ullum anni tempus quo ab hoc opere cessent. Fabulantur etiam Poetæ, ideo columbas Veneri esse gratas, quod Peristera Nympha quæ unice ab ea diligebatur, in hanc avem sit mutata. Elianus præterea hinc ostendit, Veneri columbas esse sacras, quod in Erice Sicilia monte quidam festi dies in Veneris cultum celebrarentur, quos Siculi transitus dies appellabant: nam tunc Venerem in Lybiam transire dicebant, atque ea de causa in illa regione nulla eo tempore Columba apparebat, tamquam omnes ad suam dominam comitandam essent profectæ: post nonum diem una omnium pulcherrima è mari Lybico evolare cernebatur, non aliis similis, sed rubra ut Anacreon scribit, ea Venus esse existimabatur, quam ille purpuream appellat: hanc infinitæ propemodum sequebantur. Itaque Ericis montis accolæ tunc redditus dies celebrabant, & divites opipara convivia instruebant, quemadmodum Athenæus refert, Cyeni quoque Veneris currum per trahebant, juxta Horatii, Ovidii, Statique sententiam; aut quod avis hæc per se sit innocentissima, cum neminem unquam laedat, aut propter cantus suavitatem, qui magnopere libidines in nobis excitat. Hæc Dea nuda effingitur, eam scilicet ob causam, quod Venereis voluptatibus addicetus, saepe omnibus suis bonis spoliatur; nam ejus rem familiarem meretrices abliguunt, corpus debilitatur, animus ea labe adspergitur, ut nihil amplius pulchritudinis in eo existat. Vel camdem nudam veteres ostenderunt, ut nos inde intelligeremus, amatoria fulta latere diu non posse, nam tandem aliquando in lucem emergant, necesse est, tum scilicet, cum minimè suspicamur. Huc fortasse Praxiteles spectans, Gnidis Venerem ex candidissimo marmore nudam esfinxit, quæ tantæ erat pulchritudinis, ut multi Gnidum navigarent, ejus tantum videnda cupiditate allecti. Ferunt amore captum quemdam, cum delici-

Columbe
Veneris aves.

Imago. 83. a.

Cygni Veneri
saci.

Image. 83.

luisse in templo, simulacro cohæsse; ejusque cupiditatis esse indicem maculam. Venus per mare natat; unde intelligamus licet, quam sit amara hominum lascivorum vita: quæ assiduis incertorum consiliorum procellis agitur, in quibus sœpe naufragium faciunt. In Saxonum historiis exstat, suisse in Saxonia ejusmodi Veneris simulacrum: Stabat Dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardente facem pectore, dextera mundi figuram, sinistra mala aurea tria ferebat: post etiam erant nudæ Gratiae, nexit manibus poma gestantes, aversis invicem vultibus dona conferentes: jugales quadrigæ aderant, gemini cycni, totidæcunque columbae. Myrtus erat Veneri sacra: quod crederetur vim habere, ad amorem inter duos conciliandum, eumque conservandum. Plutarchus pacis eam symbolum esse dicit: hinc factum est, ut ovantes myrtlea corona cingerentur: nam ii cum parvo labore, & absque cæde de hostibus victoriam reportassent. Veneris planta coronabantur: ea enim vim, bella discordias aversatur: Alii sentiunt, myrtum Veneri dataam, quod planta sit maritima, unde & nata sit Venus. Eadem rosæ sunt sacrae: quod sicut eæ rubrae sunt, & non sine spinarum punctionibus decerpi possunt, ita & Veneris volupitates secum ruborem afferunt, & conscientia stimulis assidue nos pungunt: ita ut maximum ex eis dolorem contrahamus: præterea rosa pulcritudo brevi durat, citoque langescit: idem voluptatibus feedis accidit: ideoque ex rosis Veneri sertæ conficiebant. De eis fabulantur, olim eas fuisse albas; sed quondam Venerem, cum suppetias amasio suo Adoni latura curreret, cum scilicet Mars hunc suum rivalem jam esset de medio sublatus, pedem rosarium spinis incautam imposuisse, ab eisque cruentatam, suo sanguine rosas respersisse, indeq; eas rubras effectas esse. Venerem Apuleius, cum de Judicio Paridis, in scena exhibito, agit, sic fere describit: Erat illa pulcherrimi aspectus, coloris suavis, atque jucundi, & nuda fere suam venustatem demonstrabat, nam pertenui velo operata, sua membra non operiebat, sed potius adumbrabat. Corpus candidum erat, ita ut exaltus descendisse diceres: velum erat cæruleum, maris instar, unde ea nata esse creditur: eam lascivi Amores præcedebant, faces præferentes, ut antiquorum erat mos, apud quos Quinque perrenovam sponsam, ad mariti domum euntem cum facibus præcedebant. Veneris quoque latera hinc Gratiae, illinc Horæ claudebant; quæ floreis sertis voluptatum Deam adornare videbantur. Ita Apuleius Venerem exprimit. Sed alii eam pone Gratias, ad latera Cupidinem, & Anterotem habentem effingunt. Horatius eam lætam, & ridentem facit, dicitque Jocum ac Cupidinem illam circumvolare. Homerus eam fere φιλομητεῖ hoc est, risus amatricem cognominat; risus enim est laxitatem argumentum, quæ lasciviam comitatur. In Petri Appiani antiquariis exstat puer nudus, alatus, myrtoque coronatus, qui humi sedet, ac barbiton pulsat, quem interregna continet; ejus inscriptio est VENUS: ante hunc alius puer ei similis

*Myrtus Veneri
sacra.*

*Rosa Veneri
sacra.*

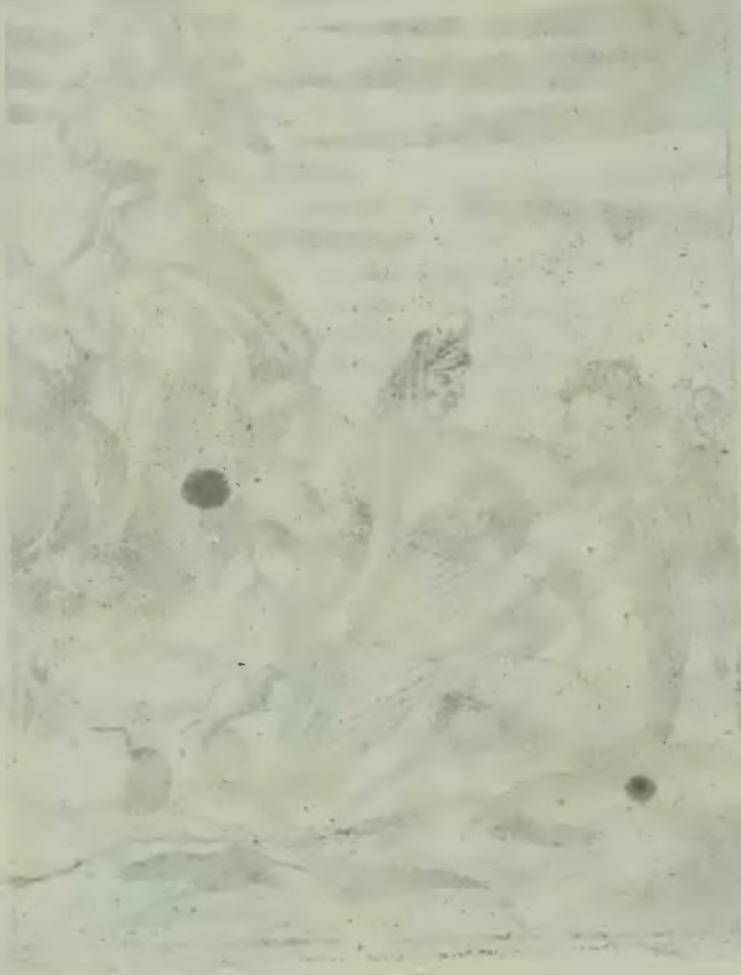
rectus stat, eumque inspicit, ambabusque manibus, in altum elevatis comam una cum facie muliebri tinet; ex ea pannus usque ad medianam comam deperdet. Faciei inscriptio est JOCUS, puer est, CUPIDO. Veneri non solum lascivas, sed & pudicas cogitationes veteres adscribant. Itaque Romani, libris Sibyllinis per dccccm viros inspectis, censurunt, ut Veneris Verticordiae simulacrum consecraretur, quo virginum, mulierumq; mens à libidine ad pudicitiam converteretur; causam nominis Ovid.lib.iv. Fast. afferit, quod lasciviarum foeminarum corda, ad pudicitiam converterit. Eo spectatle Marcellius videatur, qui, vietiis Syracusis, templum Veneri extra urbem ad mille circiter passus posuit, ut scilicet procul lascivia à Romanis mulieribus abesset, sicut templum illud à mēnibus Romanis recedebat. Ad hoc Romanæ adolescentulæ, nubiles jam proficisciabantur, sigilla quædam offerentes, ex argilla, aut panno confecta, quibuscum jania puellari ætate ludere solitæ essent. Venus hæc verticordia illi similis erat, quæ à Græcis ἀπεροφιαι appellabatur, vertibilem nos dicremus, hæc homines à sceléstis & impioribus, & delideriis parum æquis, malisque cogitationibus avertere putabatur. Nomen id illi Harmonia Cadmi uxor imposuit. Apud Græcos Venus erat etiam Urania, hoc est, cœlestis cognominata, à qua purum illum, ac sincerum amorem ad nos manare arbitrabantur, qui omnem penitus corporum conjunctionem aversatur. Erat & alia, ταντηματα, hoc est, popularis dicta; quam scopas arieti insidentes, pede testudinem opprimentes fixit, ut Alexander Neapolitanus rescert. De eadem re Plutarchus in præceptis connubialibus meminit; rationem quo redit, dicens; apud Eleos Venerem esse, quæ pede testudinem calcat; ut eo mulieres docerentur, ad ipsas domus custodiā pertinere; easque decere, parum admodum loqui, cum Silentium mulierum sit maximum ornamentum. Idem Plutarchus alibi ejus imaginis rationem explicans, scribit adolescentulas, dum adhuc sunt innuptæ, sub alterius custodia esse debere; sed, cum matrimonio junctæ fuerint, ipsarum esse manus, domum custodire, ceterum semper silentium illis esse servandum, tamquam viris incumbat, pro eis, ubi opus fuerit, loqui: nam Plinius scribit, testudinem lingua carere: idem refert, quod etiam Aelianus confirmat, testudinem foeminam in coitu aversam se masculo præbere: atque ideo vix se in pedes erigere posse, cum magno periculo, ne sit feris præda, præcipue aquilæ: quare maxime à coitu refugit, quem tunc appetit cum quandam herbam tetigerit. Hinc mulieres discant, quanto se discriminū committant, cum suam pudicitiam proficiunt, sibique statuant tunc tantum concubitum expectendum, cum prolis relinquenda gratia, se legitimo matrimonio junixerint. Veteres solebant cum Veneri Mercurium conjungere, quo innuebant, amorem suavibus verbis conciliari plerumque solere. Hac etiam de causa, inter Gratias Veneris comites Pithos collocabant, quæ à Latinis Suadela dicitur, & erat persuadendi Dea.

Imago 84.

Hæc

Image. 84

Hæc in Jovis templo apud Eleos Veneris, è mari emergenti, à Cupidine quo sustentata, cornu in offerebat. Megarense quoque Suadel & simulacrum in Veneris templo dicarunt: primus fuit Theteus, qui atuatarum simul conjunctarum cultum induxit; ut Pausanias scribit, cur in civitatem plebem per agros sparsam coegisset. Alibi etiam per Græciam templo Suadela erant posita una cum Venere: nam juxta Ovidium lib. i. v. Fastorum Venus.

Illæ rudes animos hominum contraxit in unum,

Et docuit jungi cum pare quenque sua.

Amat presque priuilegiantiam invenerunt, qua adolescentulas, à se ad amatas ad sua vota pertrahere studebant; multaque alia ad earum pudicitiam expugnandam excogitarunt, atque invenerunt. Itaque Arcades Venerem Machimaticem, atque Inventricem appellabant. Venerem veteres licet latissimis, mollibus, voluptuosisque præpoluerint (nam eam Jupiter apud Homerum, hortatur ut à tristibus bellis absit, tum, cum ipsa suppetias Æneæ contra Diomedem latura, in manu vulnus suscepit; hæc inquiens Martis, aut Minervæ esse opera, ad ipsam vero non bellæ, sed amatoria officia spectare) Sed tamen eam quoque armatam interdum effinxerunt: hujus rei caussam sic Laetanius narrat; Cum, inquit, Messenios obserderent Lacedæmonii; & illi furtim deceptis obsessoribus, egressi, ad diripiendum Lacedæmonem cucurissent, à Spartanis mulieribus fugati, fuisse sunt Cognitis autem hostium insidiis, Lacedæmonii sequebantur: his armatae mulieres obviam longius exiverunt: quæ cum viros suos cernerent, parare se ad pugnam, quia putarent Messenios esse corum uxores esse indicarunt: at illi, uxoribus cognitis, in libidinem concitatæ, sicut erant armati, permixti sunt utique promiscue (nec enim vacabat discernere) Quare propter hujus facti memoriam, ædem Veneri armata & simulacrum posuerunt. Legitur de hacre elegans sancte Ausonii Epigramma, de Græco expressum; quod est hujusmodi;

Armatam Venerem vidit Lacedæmonie Pallas:

Nunc certemus, uit, judice vel Paride.

Cui Venus, Armata, tu me temeraria temnis?

Quæ quo te vici tempore, nuda fui.

Eadem hanc, vel aliam ob caussam est quoque Victrix cognominata. Et in agro Corinthio Veneris statua existabat; Victoriam porridentis, Nicophorusque, hoc est, Victoriam gestans dicebatur. Eam, Pausanias scribit, ab Hypermestra dicatam: nam illa, cuim, patris imperio contempto, suum virum interficere noluisset, à patre fuit in judicium vocata, sed judicium sententius absoluta, Veneri ejusmodi statuam posuit. Romani autem Venerem Victriæ ita effingebant, ut in quodam Numeriani Imperi, numislate cernitur. Erat imago stolata quæ dextra Victoriam porrigebat, sinistra nescio quid hac forma Δ: quod alii putant, umbilicatum esse, qua specie apud Paphum colebatur, ut supra docuimus; alii speculum arbitrantur; nam Philostratus in

Amorum tabula scribit, Nymphas Veneri statuam posuisse, quod tam pulcræ prolis esset mater, speculum etiam argenteum dedicasse. In quodam Faustinæ numismate Venus cernitur, sinistra clypeum ad humum protensum tenens, in quo duæ imagunculæ sunt exsculptæ; dextera vero Victoriam porrigena: inscriptio est, VENERI VICTRICI. In alio ejusdem Faustinæ numismate ubi inscriptio est, VENUS, mulier recta cernitur, quæ sinistra vestis lacinas tenet, sursumque reducit, dextera nescio quid porrigit, pomum videtur; ob memoriam forte pomi illius, quod ipsi à Partide est adjudicatum. Pausanias etiam eidem pomum in manus tradit, cum de quopiam **Imago ss a.** Veneris simulacro scribit, quod erat apud Sicyonios, ibi narrans, templum Deæ positum, in quod non nisi duabus mulieribus aditus patebat, quarum una, quæ & templi custos erat, dum huic muneri præerat, casta perseverabat; altera virgo erat, nam sacræ res tractabat, hæc anno expleto, alteri hanc sacrorum administrationem tradebat. Cæteri, qui Deam veneraturi veniebant, foras pro januis stabant. Deæ statua erat aurea, ea sedebat; manu una aliquot papaveris capita tenebat, altera pomum; in capitib[us] vertice nescio quid affixum habebat, quod cardinem referret. De quadam Veneri Pausanias in Laconicis meminit, quæ Morpho dicebatur à Tyndareo posita, erat enim ædicula supra Veneris armata fanum, ubi Dea sedebat, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas; quibus innuebatur, juxta nonnullorum sententiam, uxores viris, quibus cum sunt matrimonio conjunctæ, conubialia vincula dissolvere non debere. Nam quod Veneri vincula Tyndareus pedibus injecerit, ut filiarum opprobria ulcisceretur, non credendum Paulianæ videtur; idque non injuria: nam statuas veteres Diis dicabant, ut erga eos pietatem, ac religionem præ se ferrent, aut ut ab eis hac ratione opem impetrarent; vel etiam ut earum forma diversas Deorum virtutes adumbrarent. Itaque non solum Veneris, sed etiam nonnullorum Deorum pedes pedicis vincti cernuntur, non contumeliaz, aut injuria referendæ gratia, sed alias ob causas, de quibus superius egimus. Licet autem Venus meretricum mimen esse proprium putaretur, ut quæ Meretriciam artem prima invenisset exercuisseque. Itaque Meretrices ejus Festa summa cum religione celebrabant, ab ea votis & precibus contendentes, ut venustatem, pulchritudinem ac gratiam sibi apud omnes conciliaret, quo maxima lucra, ac pecunias ab amatoribus extorquere possent, sed tamen eadem summo cultu etiam ab honestis puellis afficiebatur, quod existimarent, eam sibi ejusmodi venustatem ac formam elargiri posse, ut facile nubere possent: nam & Venus, ut alibi scriptimus, apud antiquos matrimonio erat præposita. In Græcia quoque erat spelunca, ubi sicut Pausanias refert, Veneri divinitib[us] tribuebantur honores, quo diversas ob causas multi conflubant, sed Viduæ præsertim, à Deafelices alteras nuptias precaturæ. Nuptæ quin etiam Venerem orabant, ut concordiam

Venus ar-
matæ.

Imago. 85^r.

Imago . 86.

diam sibi cum suis viris conservarer, lætaque prole se fecundaret. Quamobrem **Venus** omnium generum mulieribus erat commune numen; quæ cum majori se religione erga Deum obstringi, quam viri sentirent, quidquid sibi prospere successisset, Veneri acceptum referabant: neque vero homines eiga cam se ingratos præbuerunt: Nam beneficia ab ea recepta magna animi gratitudine sæpe compensasse leguntur. Itaque Romani, cum à Gallis in Capitolio obsiderentur, ubi maxima omnium rerum penuria laborabant, quia mulieres sibi comas, ad funes in machinarum usum conficiendos, abscederunt, liberati obsidione. Veneri, ab ipsis Calvæ cognominata Templum, ut Laetantius scribit, dedicarunt, in Beneficii à mulieribus accepti memoria conservandam: sed aliás semper Vénus pulcherrima coma effingitur, qualem eam Claudianus in Nuptiis Honorii & Mariæ describit, ita dicens;

*Cæsarium tum forte Venus subnixa corusca
Fingebat folio; dextera, levaque sorores
Stabant Italia: largos hac neclaris imbræ
Irrigat; hec morsu numerosi dentis eburno
Multifidam discrimen erat: sed tertia retro
Dat varios nexus, & justo dividit orbes
Ordine.*

Neque solum comatam venerem Antiqui sed & barbatam exprefserunt: nam *Venus Bar.* ejusmodi statua apud Cyprios visebatur, ut Alexander Neapolitanus scribit; *barba.* quæ aspectu quidem virili erat, sed muliebrem habitum gestabat. Suidas scribit Veneris simulacrum aliquando effigi solitum cum pectine & barba, quod Romanis aliquando mulieribus pestilens irrepit pruritus, quo Morbo cum pili deciderent omnes, pectinum non erat usus. Quare mulieres tam *Imago 86. a* deformati, ac invenusto morbo primum angebantur: hinc Veneri vota facientes, dea miseratione eis pili iterum succreverunt: & propterea mulieres hac peste liberatae, Dea simulacrum cum pectine posuere; eidemque simul barbam effinxere, ut Dea mascula, & fœminea instrumenta haberet, ut omnis generationis præses crederetur: ideoque superiora corporis cingulo tenus maris speciem præferebant; inferiora vero fœminæ. Neque Veneri tantum à veteribus tributum est, ut mas simul, & fœmina esset, sed cæteris quoque Diis, quibus utriusque sexus nomen est inditum, ut significaretur inter eos nullam in hoc esse differentiam, quemque inter mortales cernimus. Proditum est, apud Carenos, qui sunt Arabiz populi, observatum esse, ut, qui Lunam fœmineo genere, & nomine putarent nuncupandam, is addictus mulieribus semper inserviret: qui vero marem esse erederet, is in uxorem dominaretur, neque ulla mulieres pateretur infidias. Hinc licet Græci vel Ægyptii co genere, *Dei omnes mares, & famina.* quo

quo fœminam hominem, etiam Lunam Deum dicent, mystice tamen Deum intelligebant: ideoque ab Aegyptiis vitulus pro Luna tanto cultu est *Lunus Deus*, affectus. Parthi Lunum Deum venerabantur. Philochorus etiam, qui idem Lunæ, ac Veneris numeri esse arbitratur (qua in sententia etiam Aegyptii fuisse, qui Veneris statuam, sicut & Lunæ cornutam effingebant) scribit, mulieres virili veste, homines que muliebri, Veneri sacra fecisse. Neque ab hac sententia videtur Seneca in Naturalibus quæstionibus recedere; ubi scribit; Aegyptios ex singulis elementis bina fecisse, unum masculum, alterum fœminam; nati in ære ventum masculum esse dicebant, fœminam vero id, quod non moveri, caliginosumque esse videtur; falsam aquam marcem, dulcem fœminam; in igne id masculum esse, quod comburit, quod lucet vero, fœminam; in terra masculum, quod est durum, ut laxa, fœminam quod inolle, culturæ que est patiens. Macrobius lib. I. Satur, refert, simulacrum hujus Deæ in monte Libano factum fuisse capite obnupto, specie tristis, faciem manu lœva intra amictum sustinens, ita ut lacrymæ à spectatoribus manare credantur. Imago hæc Veneris erat, Adonim plorantis, qui fuerat ab apro interfactus. Quare in hujus rei memoriam quædam festa dicta Adonia celebrabantur: tum mulieres cadaverum simulacula ferentis imponebant, quæ lacrymis prosequentes, ad sepulturam efferebant: id Plutarchus scribit, Athenis factatum, ut lacrymas à Veneri in Adonidis morte sparsas commemorarent. Apud Argivos, sicut Pausanias meminit, Adonim plorabant quadam in ædicula, quæ non multum à Jovis Servatoris fano aberat. Hanc Veneris imaginem ita Macrobius ibidem exponit; Physici terræ superius hemisphærium, cuius partem incolimur, Veneris appellatione colunt; inferius vero hemisphærium terræ, Proserpinam vocaverunt, ergo lugens inducitur Dea, quod Sol annuo gressu, per duodecim signorum ordinem pergens, partem quoque hemisphærii inferioris ingreditur: quia de duodecim signis Zodiaci sex superiora, sex inferiora censentur: & cum est in inferioribus, & ideo dies breviores facit, lugere creditur Dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amissio, & à Proserpina retento: rursusque Adonim redditum Veneri credi volunt, cum Sol, evictis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit nostri circuli lustrare hemisphærium, cum incremento luminis & dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonim, hiemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hispidus, & asper, gaudet locis hispidis, & lutosis, pruinaque connectis, proprieque hiemali fructu pascitur glande. Ergo hiems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem ejus nobis minuit, & calorem: quod utrumque animalibus accedit morte. Quare dicta imago terræ quoque hiemalis est, quo tempore obnupta nubibus, Sole viduata stupet; fontesque velut terræ oculti, manant; agriq; iterū suo cultu viduit inestam faciem uberioris sui monstrant. Hæc Macrobius, Sed & Eusebius in libris de Præparatione Evangelica phys-

physicè de Venere loquens, ab ea dicit, vim generandi in animantes manare, ac eam femini vim indere; ideoque muliebri forma præditam, ut innatur, retum ortum ab ea proficiisci, pulcram eam effingi, quod omnium stellarum longe pulcerrima videatur, quæ vesperi Hesperus, mane Lucifer, juxta M. T. Ciceronis sententiam appellatur; eidem Cupidinem ad latus adstare, quod ab ea libidines immittantur: ubera, ac genitalia opera habere; nam intra illa semen, item & Lac, unde ex semine nata nutrientur, conditum est: è mari natam ferri; quod ejus aqua humida, ac calida credatur, quæ assidue motetur, ac agitata spumas uberes emittat; quæ omnia in semen quoq; quadrant. Multa quoque de Venere dici possent, si quis de ea, tamquam de erronum una, deinceps effetibus, qui huc in terras ex ea diminant, loqui vellet. Ex quo intelligi daretur, quamobrem veteres, Martem, Deum ita ferocem una cum ea placide degere finxerint. Sed id cum ad nostrum institutum non admodum faciat, optimo jure à nobis prætermitti posse censemus. Quare ad Gratias ac Horas, Veneris comites transcamus.

G R A T I A E.

SCRIPTA à Venere, ejusque filio Cupidine, reliquum est, ut ad ejus comites adumbrandas; accedamus atque ita ad umbilicum institutum opus perducamus. Ex Venerem semper assestari dicuntur; nam sicuti Venus, ac Cupido efficiunt, ut per continuam prolem succrescentem humanum genus conservetur; ita & Gratiae homines inter se colligatos continent; nam multa beneficia, quibus alter alterum prosequitur, sunt causæ, cur alter alteri sit gratus; ac omnes vinculo amicitiae simul copulæt; qua ex hominibus sublata, non est dubium, quin homines cæteris animalibus longe inferiores essent, civitatesque disturbarentur, immo ne essent quidem. Itaque dici fortasse potest, latius fuisse mortales nusquam fuisse, quam ubi fuissent, vivere absque Gratia. At divina providentia, quæ huic rerum universitati prospicit, eas exsistere voluit. Hæjuxta quorundam sententiam Veneris ac Bachi filiae fuerunt, interque mortales sibi domicilium constituerunt: quæ fabula ideo facta videtur, quod nihil fere hominibus est gratius iis, quæ ab his Deis in nos manant. Alii aliter eas natas fabulantur: sed est extra rem, qua de agimus, varias de hoc variorum opiniones inquirere. Nonnulli dicunt idem Gratiarum numen esse, atque Horarum, sed distincta tamen esse inter eas munera: Chrysippus Gratias paullo juniores, ac pulchiores Horis esse dicebat, ideoque Veneri comites attributas. Horas Homerus ait, cœli portis præesse, curamque habere, ut modo serenum, modo nubilum sit. Hæ idcirco Solis equos curare finguntur, quod ex cursu Solis orientur, seu potius mensurentur, & distinguantur. Unde Ovidius lib. II. Metam. ita de eis scribit,

*Gratia quo
rum filie.*

*Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iusa Dea celeres peragunt.*

Horæ quatuor. Nec aliud quicquam Horæ sunt, quam anni tempora: hincque est, cur eas quattuor faciant, sicut & quattuor sunt anni partes, ita à Sole distinctæ, ac nominatae: nam apud Ægyptios Sol præter alia nomina, etiam Horæ nomen obtinuit. Itaque de Horis Eusebius in lib. de præparat. Evang. scribit, Horæ, quas quattuor anni tempora, ac cælum claudere, & aperire dicunt, interdum Soli tribuuntur, interdum & Cereri, atque ideo duos calathos ferunt, alterum florum plenum, quibus ver innuitur; alterum sicubus; quibus æstas significatur. Eas Ovidius libro I. Fastorum Jano comites adscribit, in cæli januis custodiendis, Ibidem libr. V. Floræ comites facit; siveque Floram dicentem inducit,

Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,

Inque leves calathos munera nostra legunt.

Pausanias scribit, veteres eas in Jovis capite una cum Parcis effinxisse; hoc fortasse innuentes, Fatum nil aliud esse, quam Dei voluntatem, a quo etiam temporum vicissitudo proficiscatur. Philostratus eas sic describit; Horæ, corporeæ specie in terram profectæ, manus contingentes, annum volutant, & tellus belli fert annua omnia. Flavæ autem hæ super spicarum comis ambulant, non tamen ut frangant, aut flectant, sed usque adeo sunt leves, ut ne cum segete quidem cadant. Sunt autem aspectu valde suaves, artisque mirandæ; dulcissimus est earum cantus, in orbeque convertendo, admirabilem spectatoribus præbent oblationem, cum omnes veluti saltitent: sublatum autem brachium, conæque demissæ libertas, fervensque præ cursu gena, & una salientes oculi, eas pulcerrimas reddunt. Quia ergo hæ efficiunt, ut terra semina sibi commissa magno cum fœnore restituat, perinde atque beneficiorum memor, nobis gratiam referat; hinc factum est, ut Gratiae quatuor esse ferantur, sicut & quattuor sunt anni tempora, quæ Horæ dicuntur: ex quo intelligitur, illas atque has idem esse. Gratiae autem coronatae, una floribus, fructibusque terræ, altera spicis, & frumento, terra uvis, & pampinis, atque pomis, ultima olivis, cæterisque similibus, Apolloque manu dextera eas gestare fingebat; quod ex anni partæ à Sole proveniant. Eadem Veneri quoque comites sunt assignatae; quod olim putarent, ab eis proficisci, quod ad omnis speciem, corporisque pulcritudinem spectet; ut Diodorus refert. Earum quoque munus est, ne homines beneficiorum sint iminremores, sed grato animo gratiam rependant. Quare aliqui duas tantum Gratias esse existimarent, ut Lacedæmonii, qui quemadmodum Pausanias in Laconicis refert, duas tantum coluerunt, quia duo tantum ab eis in homines opera manant, unum, quod est, in alterum beneficium conferre, alterum, beneficia accepta compensare. Sed tamen idem Pausanias scribit, omnes, qui in Delo

*Gratiæ
quatuor.*

Gra-

Imago. 87.

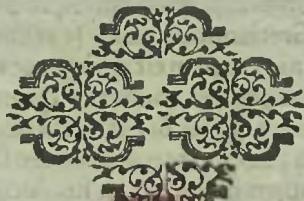

Gratiis una cum Mercurio, aut Apolline statuas posuere, tres eas effinxisse, easdemque tres in arcis Atheniensis vestibulo extitisse. Itaque vulgo receptum est, eas tres esse: nam beneficia accepta non solum paria reddere, sed majora etiam, & duplicata debemus. Hinc sit, ut earum una terga ad nos obvertat, duæ vultibus nos intueantur, hoc innuentes, nobis in beneficio referendo major liberalitate utendum, quam cum priores officiis aliquem provocamus, quæ in eum collocare non debemus recompensatione exspectantes, nam fœnus id potius est, quam beneficium. Gratia quin etiam virgines hilares, ac ridentes effinguntur, ut hinc intelligamus, eum, qui beneficium præstat, nulla fraude uti debere, sed animo candido, simplici, atque hilari omnia facere. Eodem etiam spectat, quod illæ nudæ zonisque soluta pinguntur, quales Horatius descripsit, nam amici inter se animos nudos, apertos, ac omni fraude solutos habere debent. Pausanias in Bœoticis se ignorare factetur, à quo Gratia nudæ primum fuerint effictæ, cum olim vestibus amictæ passim pingueretur, seque caussam latere, cur postea nudæ exprimi ab omnibus & pictoribus, & statuariis, cœperint. Idem scribit, Et coelestis Bœotum pium Gratias colendas instituisse, easque tres induxit, sed se ignorare dicit, quibus eas nominibus appellari. Hesiodus autem illæ ita nominavit, unam Euphrosynam, quæ hilaritatem significat, alteram Aglajam, quæ majestatem, ac venustatem sonat, tertiam Thaliam, quam florentem festivamque interpretemur licet, quartam Homerus Pasitheam nuncupavit, quam Juno uxorem Somno se tradituram pollicetur, si is Jovem sopiat: idem unam nominat Gratiam, quam Vulcani uxorem, cumque eo semper degisse dicit: hanc pulcra coma decoram Thetidi obviam prodeuntem describit, cum ea ad Vulcanum proficisciatur, oratura ut is arima pro Achille filio suo fabrefaceret. Eleos Gratias ita formasse legimus, ut una rosa altera talos tertia myrti ramum manu præferret: Ratio est; quod rosa & myrtus Veneris sunt sacræ, ideo sunt eis traditæ, quæ ut plurimum Veneris sunt comites: talus virginum lusus repræsentat; quales matronas haud deceant, Hæc Pausanias. Alii rosa earum festivitatem innui dicunt, talo vicissim eas commearē debere; myrto, eas semper vivere oportere. Alexander Neapolitanus refert, qui ab Aristotele in Ethicis est mutuatus, olim Gratiarum Templum in media platea construi solidum esse; ut eo scilicet homines admonerentur, quo prompto animo beneficia compensarent, id enim Gratiatum munus esse existimabant. Sed id temere fieri nequam debet; nam tantum est in vito ponendum, beneficium in indignum, prædictum non indigentem conferre; quam non ei præstare, qui nostra ope indigeat, præcipue si dignus sit cui succuratur. Id etiam nobis gratiarum imagine significatum, in qua interdum earum Dux Mercurius cernitur, qui rationem ac prudentiam monstrat, ut his ducibus homines utentes, quomodo, quando, quibusque sit beneficium præstandum cognoscant, divinam

nam semper pro virili parte bonitate imitantes, quæ semper ad nobis benefaciendum est parata. Ideoque, ut Macrobius arbitratur, Apollo singebatur dextera Gratias gestare, sinistra arcum & sagittas, quod ad noxam sit pigior Deus, & promptior ad salutem. Sed quomodo circa beneficia gerere nos debeamus, præclare Seneca lib. i. de benef. ex Gratiarum imagine ita docet, Tres Gratiae sunt, quia ut quibusdam videtur, una fit, lqua dat beneficium, altera quæ accipiat, tertia quæ reddat: aliis vero, quod tria beneficiorum sint genera, Promerentium, addentium, simul & accipientium, reddentiumque. Quid ille consertis manibus, in se redentium chorus? Ob hoc, quod ordo beneficij per manus transcurrentis nihil minus ad dantem revertitur, & totius speciem perdit, si usquam interruptus est, pulcherrimus, si co-hæsit & vices servavit. Ideo ridentes, quia promerentium vultus hilares sunt, quales solent esse, & qui dant, & qui accipiunt beneficia. Juvenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Virgines, quia incorrupta sunt, & Imago ss.a. sincera, & omnibus sancta, in quibus nihil esse alligati decet, nec adstricti, solutis itaque tuniciis utuntur. Pellucidis autem, quia beneficia conspicivolum, sed colophonem huic Gratiarum descriptioni, & universo simul libro addamus, elegans sane Epigramma adscribentes, quod Romæ in ædibus Columnensium Gratiarum simulacro est incisum: id est tale,

*Sunt nuda Charites niveo de marmore: at illas
Diva columna suis ædibus intus habet:
Par tribus est facies, qualem decet esse sororem:
Par tribus est etas, Par quoque forma tribus,
Grata Thalia tamen gemina conversa sorori
Implicat alterne brachia blanda soror.
Euphrosynem dextra stupeo Aglaiamque sinistra
Miror, & implicitis Brachia nexa modis,
Jupiter est genitor peperit de semine cœli
Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre cupido,
Inde Voluptatis, inde alimenta Deis.*

Imago. 88.

INDEX RERUM ATQUE VER-

borum, quæ hoc Libro continentur ordine Alpha-
betico digestus.

A Cervi lapidum cur circa Mercurii statuam congerentur,	145	Æsculapii aliud simulacrum, quod erat Auximi, & ejus significatio,	38
Acheron quid significet,	128	Æsculapii fabula quod Glaucum Minois	
Accipiter cur Apollini facer,	29	filium ab inferis revocarit,	39
Accipiter Solis symbolum,	53	Æsculapii simulacrum apud Phliasios,	38
Acinacis Martis simulacrum apud Scy- thas, .	172	Æsculapius nutritus à canibus,	96
Achelous pro aquis dulcibus capit, .	115	Æsculapius cur dictus Cotyleus,	148
Acheloi imago,	117	Æternitas comitabatur semper Deos di- gniores,	14
Acis à Polyphemo interfectus,	117	Affectus humani non sunt per se mali,	127
Adad, & Atergatis imago, & ejus exposi- tio,	35	Agdistis mali genii ortus,	93
Adiantho herba Pluto coronatus,	125	Agephilus statuas sibi decerni noluit,	10
Adoniorum festorum ritus,	324	Aglaia una Gratiarum,	224
Æacus inferorum judex,	120	Alcibiades in suspicionem affectati princi- patus venit,	141
Æga Solis filia,	163	Alcibiades pulcerrimus,	213
Æga à Jove gestata quæ esset,	73	Alexandri Mater à serpente dicta est gra- vida facta,	185
Ægis unde dicatur,	163	Aleætryon in gallum conversus,	175
ab Ægyptiis Graci Dcorum cultum sunt mutuati,	3	Almon fluvius,	94
Ægyptii clementa coluere, absq; effigie,	4	Amantium extreñæ partes cur modo fri- gidæ sint, modo calidæ,	212
Ægyptii maxime monstruosos Deos habe- bant,	14	Amata virgo Vestalis,	97
Ægyptii quando suem sacrificarent,	50	Amor vehementissima, ac perniciossima omnium animi perturbationum,	204
Ægyptii cur nefas vaccam immolare,	53	Amor terrenus unde ortum traxerit,	206
Ægyptii cur pavonis pennis domorum ja- nuas ornarent,	80	Amor admodum gravis Deus,	207
Ægyptiorum regum habitus,	114	Amores Nymphaeum filii,	207
Ænea ad inferos aditus quid significet,	124	Amoris laquei quid significant,	209
Aër masculus, & feminus,	224	Amor liquidus & lubricus,	210
Aër subinde Solis virtute varias induit qualitates,	37	Amoris currus signitus,	211
Æsculapii statua ex vitice,	13	ab Amore cursingatur Pan devictus,	213
Æsculapius quid significet,	37	Amor captus apud inferos ab Herobratis, ac patibulo affixus,	215

I N D E X.

in Amphiaraï antro Somniorum porta esse credita,	143	Apollois statua Neapoli, ac ejus causa, 42 Aper hiemis symbolum,	224
Amphitrite Neptuni uxor,	III	Apri imaginem Germani serabant,	95
Angeronia Dea,	160	Aqua multis numiniibus est adscripta,	96
Anguitum complexus concordia symbio- lum,	136	Aqua masculus, & feminina,	223
Anguilla cur invidia symbolum,	199	Aquila cur Jovi sacra,	78
Anima, quarum corpora in se pulta, centum errare annos dicebantur,	134	Aquila cur esset Victoriae symbolum,	174
Animus à Saturni orbe qui in se pulta, jux- ta quosdam Philosophos,	19	Aquila Persarum vexillum,	175
Animi nostri divinitas,	22	Arcades se omnium Græcorum antiquis- simos jactabant,	58
Animus noster duplice lumine præditus,	23	Arcadum cultus erga Deas Eleusinas,	101
Animus omni fortuna valentior,	201	Arcadiæ situs,	58
Animi nostri ex Venerè appetitum ad ve- nerca trahunt,	217	Arcana pañim non vulganda,	64
Anni Symbolum,	15	Argilla cur effigieis Diis non admo- dum congruat,	13
Anseres cur Junoni sacri,	80	Ariadna a Theseo relata,	127
Antevorta, & Postvorta Divinitatis comi- tes,	22	Aries Ægyptiis sacra,	76
Anthracia una ex Arcadicis Nymphis,	101	Arimaspis unicam habent oculum,	154
Antiochi Sotheris visum,	40	Asinimum caput qui coluerint,	5
Antipodes qui,	122	Asinus cur Apollini sit dicatus,	42
Antoninus Imperator Cereris sacris ini- tiatus,	101	Asinus cur Batio facer,	182
Anubis effigies,	146	Asinus victima Priapi,	189
Apidis oracula quo pacto ab Ægyptiis cli- cerentur,	33	Affyri Solis ac Lune simulacra non ad- mittebant,	25
pro Apolione reliqui dii ponebantur,	25	Astarte Cœli filia, Saturni soror, & con- jux,	19
Apollo lyram tenens, quid significaret,	26	Atheus de nomine imponendo concep- tio inter Neptunum, & Minervam,	111
Apollo cur in medio Musarum,	27	Athenæ sub Minervâ turba,	157
Apollinis alia imago, & ejus expositiō,	28	Athenienses cur cicadas aureas capillis implicatas gestarent,	58
Apollo cur Lycius nuncupetur,	28	Athenienses quomodo cultum panis rece- perint,	60
Apollo cur dicatur medicinae Deus,	31	Athenienses quid Jovi sacrificarent,	77
Apollinis statua apud Patres, sc.	34	Athenienses lapientes, riteque sacrifican- tes,	125
Apollinis simulacrum apud Assyrios, ejus- que expositiō,	34	de Atre fabula,	93
Apollinis simulacrum in Laconia,	36	Attis quid significet,	95
Apollo cur dicatur Cyclopes interfecisse,	37	Audire hominem, quatuor auribus prædi- cum, quid sit,	31
Apollo cur Sminthius diceretur,	41	AVER-	

I N D E X.

A verruncī Dii cur ab antiquis colerentur,	Caia Cæcilia eadem ac Tanaquili Tarquini prisci uxor,
126	88
'ex Auro cur Dii effingerentur,	Caligula divinos sibi honores usurpabat,
aurora quomodo efficiatur,	Calvaria simulacrum loco à Scythis habita,
Austri sive Noti effigies,	Cambyses apim interfecit,
B.	Canephoræ virgines quæ,
B Acharum habitus,	Canis sacer inferorum Deo,
Bachinalia splendidissima à Ptolomeo	Canis candidus fidei symbolum,
philadelpho celebrata,	Canopus apud Ægyptios Deus habitus,
Bachanaliū ritus,	III
Bachus vini repertor,	Caper cur Apollini sit dicatus,
Bachus cur juvenis effingeretur,	Caper cur Bacho immolaretur,
Bachus cur sit dictus Musarum dux,	Capra cur magni fieret apud Græcos,
Bachus infernus Deus est creditus,	Cardineæ Deæ sacrificandi ritus,
Bachus triumphi inventor,	Cardinæ vel Carna Dea cur coleretur,
Bachi navi descriptio,	130
Beelezebubus muscarum Deus,	Cares primi Ferri officinas instituisse, mercede militasse, loris clypeos appendisse,
Belli portarum descriptio,	& cristas galeis accommodasse feruntur,
Belli ineundi mos apud veteres,	155
Bellonæ & Minervæ idem numen,	Carpasium linum igni non consumitur,
Belluæ, quæ ab Ægyptiis colebantur,	Carpathus insula,
à Belluæ nutriti homines,	2
Bestiæ in Deos relata,	Cassiteridarum Insularum incolarum forma,
Bœotia diluvio submersa,	86
Bona Dea cui rei præcessit,	Castores visi Vaceno, nuntiantes victoriā de Perse reportatam,
Boreæ venti effigies,	sub Castoris nomine etiam Pollux intelligebatur,
Boves Apollini cur essent grati,	Castores cur sint tributū comites Junoni,
Bovis cornua cur Diana templo affigerentur,	cato statuas sibi ponit noluit,
Brennus quomodo panico terrore perculsus,	ex cedro cur Dii effingerentur,
Bruto malus Genius visus,	Celtæ loco Jovis altissimam quercum venerabantur,
C.	Cerberus cur singatur ad inferni fores excubare,
C Aduccatores cur oleam ferrent,	de cerbero fabula unde initium traxit,
Caduceus Mercurii quid esset,	Ceres eadem ac Terra,
Caduceo Mercurii cur sint duo angues additi,	Cereris inventa
Cœli portæ quot sint,	Ceres cur legifera sit dicta,

I N D E X.

Cereris numen ad quam terram referatur,	cornua cur fluminibus tribuantur,	117
100	cornua cur Bacho tribuantur,	179
Cereris Eleusine sacra,	Cornucopiae unde originem traxit,	70
Cercris cem sue convenientia,	corona querna quibus daretur,	76
Cereris Nigræ simulacrum,	Corvus cur sit Apollini sacer	29
Cervus Diana gratissimus	cranes, sive carna, aut cardinæ Dea præ- posita cardinibus,	21
Cervorum cornua in Diana templis su- spensa,	cubus cur dicatus Magnæ matri,	95
Charontis officium,	Cuninæ Dæmum munus,	91
Charybdis m. fier rapacissima,	Cupido Deus, reb⁹ Venerei præsidēs,	204
Chimæra effigies,	Cupidinis simulacrum in gymnasiis olim ponebatur,	206
Ciconiæ natura,	Cupidinis fontis vis,	212
Circeas ludi cur Neptuno essent sacri,	cupiditas cur sit homini data,	127
Clava Herculis quid significet,	è Curru olim pugnare solebant,	79
Claudiæ Vestalis pudicitia quomodo com- probata,	Currus Bachi quid significet,	183
Clavis cur in mulierum manus tradi sole- ret,	Cybele eadem ac Terra,	91
Clavis cur Plutoni tribuantur,	Cycnus cur Apollini sacer,	29
Cleomenis Alexandri ducis commentum, ad pecuniam conficiendam,	D.	
Clodius sacra Bona Dæx violavit,	Ædala Junonis festa,	85
Clypeus Minervæ quid significet,	Dædalus primum cœpit statuas affa- brefacere,	35
Cocythus quid significet,	Damias, & Auxesias tutelaria numina E- pidauriorum,	12
Coloniae non transmirebantur sine Deo- rum consilio,	Danai cum Gelanore de imperio conten- tio,	28
Columbae cur Veneris aves dicantur,	Draco in Æsculapii tutela,	38
Cokus, & fusus cur ferrebat à sponsa olim, 85. & 86	Deæ Syriæ simulacrum plurima numina referebat,	78
Compitalia festa,	Dæmæ magna quæ essent,	101
Comus conviviorum Deus,	Décima Parca,	132
Concordia effigies,	Demogorgonis Æternitas comes,	14
Consentes Dii qui, & quot,	Delphines cur Neptuno gratissimi,	111
consualia festa apud Rōmanos quæ,	Deræetus figura,	115
cor in parte sinistra hominis,	Deverra Deus quis,	63
cor Di symbolum,	Deum naturaliter homo cognoscit,	2
corpus nostrum à cerbero representa- tum,	Dii majorum gentium qui, & quot secun- dum Pythagoricos	3
corybantes Magnam matrem obeuentes	Deorum simulacra qui populi repudia- runt,	4
quid significant,	Deos	

I N D E X.

Deos qui coluerint absque nominibus,	1	Dionysius dictus Bacchus,	177
Deorum multitudinem qui in Græciam invexerint,	6	Dioscuri, Castor & Pollux,	82
Diis cur humana effigies sit tributa,	7	Dioscurorum simulacrum,	84
Deorum statuæ, & cognomina ex affecti- bus humanis;	10	Diphthera Jovis liber,	73
Decorum alii masculi, alii foeminae, alii vir- gines, alii matrimonio juncti,	11	Discordia pulsa ccelo,	172
Dii penates lignei,	13	Ditis nomine cur Pluto appelletur,	121
Dii etiam forma belluarum expressi,	14	Divites singulis mensibus Lunæ sacrificia- bant,	57
Deos lanceos habere pedes quid significet,	19	Divitiae Lunæ comparantur,	58
Dii apud antiquos quo pacto introducti,	24	Dius Fidius quis esset,	70
Dii numquam senescunt;	25	Draconis leges etiam res inanimæ reas fa- cicabant,	77
Dii statuæ positæ pro ratione beneficio- rum receptorum,	41	E.	
Decorum manus ex oculari,	50	Brietas Bachi mysterium,	180
Dei imago apud Ægyptios, & declaratio,	58	E de Ebrietate lepida historia,	184
Dii custodes mulieris recens fœtæ,	63	Ebur cur effigieis Deorum simulacris non valde sit idoneum,	12
Dei conditoris apud Ægyptios simulacrum & ejus explicatio,	66	Echo, à Pane amata quid significet,	62
Dii cur inter se sint implexi,	96	Edusa Deæ munus,	91
Decorum imagines absque hominis aut a- nimæfigura,	75	Elementa ab antiquis sub Deorum nomi- nibus culta,	78
Dii è cœlo in Ægyptum fugati à Typhone,	186	Elementa apud Ægyptios mascula simul,& fœminæ,	228
Dii omnes mares simul, & fœminæ,	223	Eleusinæ Deæ quæ essent,	101
Dextera tamquam sacra existimata,	138	Empusa mutabilior quid sit,	52
Diana venationis Dea,	47	Encedalus gigas quis fuerit,	165
in Diana tutela silvæ, ac luci positi,	45	Endymion cur Lunæ amasius sit dictus,	56
Diana simulacrum apud Arcades,	47	Epidaurii quomodo gravissimæ sterilitati consuluerint,	12
Diana cur omnibus Deis antiquior dice- retur,	48	Epipyrgia Hecate dicta,	51
Diana simulacrum apud Siculos,	49	Equorum quadrigæ Phœbæ nomina,	41
Diana idem numen ac Proserpina,	51	Equus ex Neptuni percussione editus,	112
Dictamnum parturientibus imposita, mul- tum prodest,	49	Equi cur Neptuno convenient,	113
Dindymene mater,	97	Equi effigies iuxta vexillis Romanorum,	174
Dionysii Tyranni dicterium in Æsculapi- um,	25	Ercyna annis ortus,	106
		Eteocles & Polynicis pugnæ imago,	132
		Eventus boni simulacrum cum bona For- tuna positum,	203
		Eumenides,	126
		Evocatio Deorum quomodo fieret,	173
		G g 3	Eu.

I N D E X.

Euphrœsyuna Gratiarum,	228	Fluvii cur arundine coronarentur,	117
Euri effigies,	116	Fluxus & refluxus maris, Luna est causa,	57
Eurynomes figura,	115	Fœderum percutiendorum ritus apud	
Eurynomus inferorum Genius,	123	- Romanos,	69
Euthymus athleta cum malo Genio con-		Fœnatores Kalendis pecunias colloca-	
gressus,	192	cabant,	24
		Fons mirabilis naturæ contra periuros,	69
F.		Fortitudo vera quæ,	161
Fabæ cur impuræ,	103	Fortunæ simulacrum in Nervæ numisma-	
Facies cur præferrentur nuptiis,	84	tc,	86
Famæ effigies,	170	Fortuna cur culpetur,	193
Fama cur præcedere Martis currum dica-		Fortunæ bona, ac mala imago,	195
tur,	171	Fortunæ suæ quilibet faber,	201
Fatum quid sit,	132	Fortuna sine Virtute nequam felix,	203
Fatum Fortunam vincit,	102	Forulus, vel Forculus Deus præpositus fo-	
Fauna eadem quæ Bona Dea,	105	ribus,	21
Faunus numen Aventini montis,	56	Fraudis descriptio,	199
Fauni, Sylvani, Satyrorumque imago,	63	Fulmen multorum Deorum insigne,	72
Favoris imago,	203	Furiæ Plutonis administræ,	125
Fecialis officium apud Romanos,	156	Furiæ tres,	126
Felicitas Dea,	203	Furiæ cur facibus armatae,	147
Felis cur Lunæ symbolum,	57	Furina Dea,	126
Feni fasciculus pro vexillo apud Roma-		Furoris effigies,	171
nos,	174		
Feronia libertinorum Dea,	83	G.	
Ferula cur Bacho sacra,	182	Alathea unde dicta,	108
Ferrum, aliaque metallæ cur dedeceant		Gallus cur Apollini sacer,	29
Deorum simulacula,	12	Gallus cur sit Aesculapio sacer,	38
Fides cur tecta, atque secreta,	138	Galli cur appellarentur Magnæ matris fa-	
Fistula septem calamorum in manibus pa-		cerdotes,	93
nis quid significet,	62	Gallus cur Marti sacer,	175
Flamineus nuptiarum velum, unde sit di-		Ganymedes Jovis poccillator,	25
ctum,	84	Geminorum signum quod,	82
Flagellatio apud Lacedæmonios ad Dia-		Genius quid sit,	190
næ aram,	45	Genius floribus coronabatur,	102
Flamini Diali nefas fabas attingere, aut		Genio malo impia sacrificia oblata,	192
nominare,	103	Germani templis, & statuis carebant,	5
Flaminico divortiū facere non licebat,	89	Germani quos Deos coluerint,	6
Florum usus apud veteres,	178	Germani Tellurem colebant,	95
Flora florum Dea,	104	Gigantes contra Deos pugnantes, quid si-	
Floræ imago,	216	gnificant,	166
		Glan-	

Glandibus primi homines vicitarunt,	92	Herculis, & Mercurii unum numen,	146
Glauca Saturni filia,	18	Hercules XLIV numerati,	147
Glauca imago ey Philostrato,	107	Hercules unde arma sit mutuatus,	148
Gnidia Veneris pulcritudo,	128	Hercules bibax,	148
Gorgion bellua quæ sit,	163	Herculis sacrificia plena mallicitia;	49
Graci cur Deos armatos effingerent,	10	Hercules cur pelle leonina singatur indu-	
Graci nimis ambitioni in status,	13	tus,	150
Gramæ cur Marti sit sacrum,	176	in Herculis templum quoddam nec mu-	
Gratia cur quatuor	226	scæ, nec canes ingrediebantur,	151
Gratiarum imago,	227	Herculis templum quibus mulieribus li-	
Gratiæ cur tres esse dicantur,	228	ceret ingredi,	152
Gratiarum templum cur in media platea		Hercules infans admotus ad Junonis ubे-	
ædificaretur,	229	ra,	86
Gryphes qui sint,	154	Hermæ statuæ quæ,	141
Gymnasiorum Dii,	146	Hermaphroditus Veneris filius,	216
G.			
H arpocratis simulacrum	33	Hesperus omnium stellarum pulcherrima,	225
Harpocratis effigies	160	Hetrusci in quot partes cœlum divisorini,	
Harpiarum effigies,	129	43	
Hasta Deorum imaginibus cur additæ,	79	Hieroglyphica litteræ,	3
Hasta Minervæ quid significet,	162	Hierosolymitani templi ornamenta in Pa-	
Hebes Deorum pœnatrix,	25	cis templum translata,	137
Hecate idem numen cum Diana,	49	Hippocoon ab Hercule intersectus,	148
Hecatae sacrificabant suibus, ac ovibus,	ib.	Hippomanis, & Atalantæ fabula,	92
Hecatae in trivis sacrificabatur,	50	Hippopotami natura,	68
Hecates cœna quæ esset,	51	Hippopotami forma,	118
Hecates simulacrum triceps, ejusque ex-		Hircus Priapi symbolum,	297
positio,	52	Homines marinos reperiri,	108
Hecatombæ quomodo fieret,	49	Honoris effigies,	158
Hederæ cur Bacho sacra,	182	Horta Dæa,	160
Hera Neptuni & Cereris filia,	102	Humiditas, & caliditas ad rerum procrea-	
Herculanus nodus quid denotet,	88	tionem coire debent,	85
Herculis simulacrum, ab Evandro positi-		Hydra ab Hercule intersecta,	149
tum,	13	Hygieia Aesculapii filia, & ejus imago,	41
Hercules liberos Lxx. reliquit,	88	Hymenæus Nuptiarum Deus,	87
Herculis ad inferos aditus quid significet,		Hyperœstra suum virum servavit,	221
I.			
J Anus primus templo Dii in Italia dicavit,			
Hercules ratiū Acheloi fluvii ex una in			20
aliā partē derivavit,	117	Jani	

I N D E X.

Jani similitudo cum Sole,	21	Juno sponsa,	85
Janus mundi Symbo'um,	22	Junoni aves sacræ,	80
Jani quadricipitis imago quid denotet,	23	Juno cur sponsa vocaretur,	84
Icilius Somni filius,	144	Junonis cum Jove dissidia quid adum- brent,	adum-
Ignis, atque aer majorem ceteris clemen- tis vim habent,	78	Junonis cognomina, quatenus nuptiis præ- -est	86
Ignis & aqua cur olim sponsæ proponerentur,	85	Juno aliquando terram adumbrat,	96
Ignis perpetuus à Vestalibus custoditus,	97	Junoni urbium portæ erant dicatae,	113
Ignis Persarum Deus.	111	Jupiter, quid per se, quid ex Deorum sen- tentia faciat,	3
Ignis duplex consideratio	ibid.	Jovis statua ex vite consecuta,	13
Impari numero cur Dii cœlestes gaudere dicantur,	85	Jovis oculus,	31
Imperatores cur lauro coronarentur,	30	Jupiter cur dictus Opt. Max.	58
Infans cur statim editus, in terra deponere- tur,		Jovis attributa ex Orpheo,	59
Inferorum Judices qui,	120	Jovis imagines, quæ ad principes docendos pertinent,	67
Intercido Deus quis,	63	Jupiter marinus,	68
Invidiæ imago,	199	Jovis Horci statua contra perfuros,	69
Io, & Isis idem numen,	53	Jupiter Horcius,	70
Iphigenia Diana sacrificata	45	Jupiter idem numen cum Bacho,	71
Ira cur sit homini data,	127	Jupiter Custos quomodo effingeretur,	72
Iræ effectus,	171	Jupiter Labradæus cur sit dictus,	74
Iris Junonis nuncia,	81	Iovis simulacrum apud Sicionios,	75
Isidis cultus apud Ægyptios,	32	Jupiter in alias, atque alias subinde formas	
Judæi nullam Dei imaginē suscipiebant,	4	mutatus,	77
Judicis imago apud Thebanos,	68	Jupiter nutritus à capra, & picis,	96
Judices cur fallantur,	120	Iurandi ritus in ludis Olympicis,	69
Judices quales esse debeat,	196	Iurare per Genium principis,	300
Jugum cur imponeretur matrimonio con- jungendis,	87	Iustitia cuncta cernit,	67
Junonis Metapontiæ templum columnis viteis fulcitum,	86	Iustitiæ insignia,	196
Juno Regina Romæ appellabatur,	12	Iuventas quomodo expressa,	26
Juno mensium Kalendas tenebat,	24	L.	
Juno Jovis Soror,	78	Amiæ quæ sunt,	130
Juno capta pro terra,	78	Lanuvini Junonem sospitam cole- bant,	86
Juno pacifica Dea,	79	Lapides quadratos qui pro Deis colue- rint,	5
Juno divitias significat,	80	ex Lapide atro cur Dii effingerentur,	12
Junoni quatuordecim Nymphæ ministra- bant,	81	Lares Dii qui,	98
		Lares	

I N D E X.

Lares genii mortuorum,	189	Luna: natura quo pacto ad mores confor-	
Lari avis voracitas,	149	mandos deduci possit,	57
Lascivia imago,	65	Lunula: in calceis quid significant,	57
de Latona fabula,	28	Lunus Deus,	223
Laurentia meretrix magnam hæreditatem		Lupercalium ritus,	86
populo Romano reliquit,	104	Lupus cur sub Apollinis tutela,	28
Laureata litteræ quæ,	174	Lupi pellis pro caduceo apud Hispanos,	
Laurus cur sacra Apollini,	30		
Laurus cur sacra Lunæ,	50	Lupus in Romanorum vexillis,	103
Laurus victoria: symbolum,	174	Lupus Silentii symbolum,	98
Lebetes quid essent,	152	Lycurgus Deorum effigies repudiavit,	4
Legati pro pace quomodo ornabantur,	136	Lyssa quartafuria,	129
Legumina à Cerere distributa,	103		
Lenæ dictus Bachus,	177	M.	
Leonum mos, in suis vestigiis tegendis,	92	Acaria Dea,	203
Lcones cur Cybelæ attribuantur,	95	Mænades quæ,	181
Leones cur sacri Vulcano,	169	Magica ars Romanis exosa,	57
Lethes aqua,	40	Magna mater cur Ops sit appellata,	91
Letheus fluvius quid significet,	128	Magnæ matris imago ex Buccatio cum ex-	
Levana: Dex munus,	91	positione,	92
Liber dictus Bachus,	177	Magna mater quomodo è Phrygia Ro-	
Libido cur sit homini data,	127	man advecta,	94
Libitina idem numen cum Venere,	133	Magna matris effigies in Faustinæ nu-	
Ligneis simulacris quamdiu Romani usi-		mismate,	95
sint,	13	Majora initia Cereris,	103
Liumentinus Deus liminum præses,	21	Malorum catalogus, inferni fores obsi-	
Lingua cur Mercurio consecrata,	142	dendentium,	135
Locrensisibus castores adjutores contra		Mala punica Concordiæ symbolum,	139
crotoniatis,	82	Manii Di,	126
Loti arboris natura,	59	Manubia emissæ à Jove differentes ab iis,	
Lucerna Minervæ,	157	quæ ab aliis Diis emitterentur,	72
Lucinæ simulacra cum eorum exposicio-		Manus aperta pro vexillo apud Romanos	
ne,	48	174	
Ludi Florales,	105	Manus osculari quid significet,	139
Lunæ semestris bos sacrificabatur, cum in-		Marcellus triumphans, Romanum cum Deo-	
fantibus nomina impónerentur,	48	rum simulacris intravit,	6
Lunæ triplex simulacrum, & cur,	51	M. Tullii Duumviripœna, ob publicatos	
Lunæ simulacrum apud Martianum Ca-		sacerorum libros,	11
pellam,	54	Marini Dei canis capillis, & scens effinge-	
Lunæ varii colores quid præfigant,	55	bantur,	
		Martis effigies cur effingeretur in ædium	107
		H h	
		rusli-	

I N D E X.

ruficarum portis,		167	Minois imago ex Dante,	121
Mars cur fingatur cum Venere rem buuisse,	ha-	169	Minotaurus in Romanorum vexillis, 174	
Martis arma,		170	Miraculum cum magna mater Romam vehernetur, 24	
Mars communis Deus,	175		miraculum de lapide quodam reperto in Sipylo, 96	
Marsia simulacrum libertatis insigne,	183		Mnemosynes aqua, 40	
Massiliensium vetus sacerdotum mos,	5		m̄eragetus Dei officium, 133	
ex Materia lucente cur Dii effingerentur,			Mominus Somni & Noctis filius, 199	
II			Momni qui dicantur, 199	
Medusa quæ fuerit,	163		Morpheus Somni filius, 144	
Medea eadem quæ Bona Dea existinata,			Morta Parca, 132	
105			Mulieres prudentia destituntur, 154	
Menippus Cynicus inferorum nuncium se dicitabat,	127		Mundus cur non possit esse Deo coexter- nus, 14	
Mercurii columnæ,	3		Mundi imago, una cum expositione, 22	
Mercurins subterraneus idem qui Tro- phonius,	40		Mundus quomodo pro Jove capiatur, 59	
Mercurius Jovis nuncius,	135		Mundi imagines apud Ægyptios, 66	
Mercurii virgæ effectus	140	128	Mundus hic à Platonicis infernus vocatus,	
Mercurius Mercatorum Deus,	142		Murali corona qui donarentur, 96	
Mercurius cur imberbis,	144		Mures unde oriuntur, 41	
Mercurius pro Sole positus,	145		Musæ singulæ in singulis cœlis, 26	
Mercurii oraculi consulendi ritus,	152		Musæ s̄æpe eædem ac Nymphæ, 178	
Mercurius cur Minervæ conjunctus,	153		Mutinus Deus quis esset, 188	
Meretrices per Sirenes representataæ,	109		Myiodes Deus muscarum, 151	
Minervæ sacrificandi ritus,	8		Myrtus cur Veneri esset sacra, 219	
Minerva cur sit solis virtus,	35			
Minerva quæ fulmina jaculari dicatur,	72		N.	
Minervæ erant dicataæ arces,	103			
Minerva Orci galeam induit,	122			
Minerva Prudentiæ Dea,	153		N arcissus Pluto coronatus, 125	
Minervæ galea quid significet,	154		Narcissi fabulæ significatio, 196	
Minerva unde sit dicta,	155		Narcissus amore mortuus, 214	
Minervæ armorum descriptio,	162		Natura symbolum cur sit Vultur, 53	
Minerva, & Vulcanus cur ex aqua Athe- nis præesse dicerentur,	166		Natura quomodo pro Jove capiatur, 59	
Minerva Frænatrix,	ibid.		Nealcis pictura belli, quod inter Persas, &c Ægyptios gestum est in Nilo, 75	
Minerva cur fingatur virgo,	176		Necessitatis vel Violentiarum templum, 132	
Minio qui se inficerent,	76		Nemesis, & Fortuna idem numen, 195	
Minos inferorum judex,	120		Nemesis facta ex lapide, quem Persæ tule- ram,	

rant, ut ex eo victoriam de Athene in i-			
bus reportandum effingerent,	196	p.	
Ncpheia quid significet,	57	PAlæmon portuum Deus,	III
Neptuno aquarum regnum obtigit,	106	Palæstra Mercurii filia,	140
Neptuni templum mirabile apud Atlanti-		pales pastorum Dca,	103
cos,	111	paliliorum ritus,	104
Neptunus primus equos domuit,	112	Pallas gigas à Minerva occisus,	155
Nereis visa,	108	Palma cur Victoriae symbolum,	175
Nero noluit iniciari sacris Eleusinis,	101	palma masculine, & foeminci sexus,	187
Nicoa eximius athleta,	77	Pan symbolum universi,	60
Nili effigies,	118	Pan pro Sole positus,	62
Noctua cur minervæ sacra,	157	Pan unus ex majorum gentium Diis apud	
Nona Parca,	132	Ægyptios,	64
Noctis imago,	142	Pan, atque Satyri cur maxima numina Æ-	
Num e libri cur combusti sint,	11	gyptiis,	65
Nuncii Deorum qui,	135	Panicterrores qui sint,	60
Nuptiales ritus olim adhibiti,	88	papaver cur sacrum Lunæ,	57
Nuptiales preces,	87	Papaver fertilitatis symbolum,	99
Nuptiales Dii,	88	par numerus cur Diis inferis gratus,	85
Nuptiarum mos apud veteres,	84	Parcæ tres,	131
Nuptiarum concepta verba,	88	Parcarum nomen uade sumatur,	132
Nrices in Jovis erant tute! a,	89	Parthenope quomodo Neapolim condi-	
Nymphæ pro aquis potabilibus captæ,	178	derit,	42
		partus quinarium numerum non superat,	
		85	

O.

Occasio idem numen, ac Fortuna,	201	Pasiphaë tauri amans,	215
Occidens sinistra cœli pars,	43	Pasithea una Gratiarum,	228
apud Oceanum cur Dei scenare fingan-		Pastores sub Mercurii tutela,	145
tur,	28	Paventiae Deæ officium,	91
Olea pacis signum,	136	Pavo cur Junoni sacer,	80
Opinionis imago,	158	Pavor, & Terror Martis comites,	161
Ops eadem ac Terra,	91	Pavor, & Pallor simul culti,	162
Oracula ab omnibus Diis edita,	152	Rausianas in somnis monitus, ne de sacris	
Orci galea quid sit,	122	Eleusinis scriberet,	101
Orestes furiis agitatus,	126	Pacis celebre nomen Romæ,	137
Oriens dextera cœli pars,	43	Pacis, aut foederis apud Romanos percu-	
Osiris apud Ægyptios est Sol,	29	tiendi ritus,	174
Ovantes cur myrtlea corona cingerentur,		pecunia initio in corio cudebatur,	17
219	76	Pegasi equus,	44
Ovis cur non mactetur Thebis,			ren-

I N D E X.

<i>Penates</i> Dii qui,	190	<i>Pinus</i> cur <i>sacra Matri magnæ</i> ,	93
de <i>Penelope</i> narratio,	89	<i>Pini</i> natura,	200
<i>Pentheus</i> Bachi <i>contemptor</i> , quo pacto	10	<i>Pirithoi</i> ad inferos descensus quid signifi-	
punitus,	185	cet,	124
<i>Peplum</i> Minervæ quale fuerit,	165	<i>Pitho</i> inter <i>Gratias</i>	220
<i>Peristera</i> Nympha Veneri grata,	218	<i>Pitys à Pane</i> amata,	65
contra <i>Periuros</i> fons mirabilis,	69	<i>Plataici</i> Dii qui,	169
<i>Perpetuitas</i> , & <i>Aeternitas</i> quid inter se dif- ferant,	14	<i>Platanus Genio</i> sacra,	192
<i>Perse</i> abundant asinis,	75	<i>Plutoni</i> cur sit <i>Cerberus triceps tributus</i> ,	
<i>Perseus</i> Medusam interfectorus Orci ga- leam induit,	122	120	
<i>Perseus</i> Medusam interfecit,	163	<i>Pluto</i> divitiarum Deus,	121
<i>Phallus</i> quid,	188	<i>Plutonis</i> imago ex <i>Martiano</i> ,	122
<i>Phallophori</i> qui,	188	<i>Plutus cæcus</i> cur singatur,	124
<i>Phantasus</i> Somni filius,	144	<i>Plutus</i> cur in <i>Fortunæ manibus</i> sit	efhi-
<i>Phlegethon</i> quid significet,	129	etus,	194
<i>Phœbi</i> imago apud Martianum Capellam,	36	<i>Penitentia Occasionis</i> comes	201
& ejus expositio,	42	Poëtae omniū primi de Dii scripserunt, ²⁴	
<i>Phœbi</i> currus,	42	<i>Poëtae</i> cur <i>Lauro coronarentur</i> ,	30
<i>Pœbas</i> tripodi insidens, vaticinabatur,	152	<i>Poëtae</i> cur <i>hedera coronarentur</i> ,	178
<i>Pœnices</i> cur suos Deos cum cruentis effingerent,	10	<i>Polico</i> Jovi ridiculus sacrificandi ritus,	77
<i>Phœrophantes</i> , <i>Proserpina</i> dicta,	106	<i>Polyphemus</i> Galathæ amator,	108
<i>Phœbeto</i> Somni filius,	144	<i>Pemonahortorum</i> Dæa,	104
<i>Phocarum</i> figura,	115	<i>Pomum</i> jacere, amo em offerre alicui h-	
<i>Phrygia</i> Dæa qua;	92	gnificat,	208
<i>Pictores</i> , ac sculptrores à poetis exempla desumpserant,	75	<i>Populus</i> Diis manibus sacra,	161
<i>Pica</i> cur Bacho sacra,	182	<i>Porca</i> cur <i>victima Magnæ matris</i> ,	95
<i>Picus</i> , montis Aventini nomen,	56	<i>Porca</i> prægnans cur <i>Cereri immolaretur</i> ,	
<i>Picus</i> cur Marti sacer,	175	102	
<i>Pietas</i> in parentes quo pacto conciliaretur.	75	<i>Porca</i> prægnans Bonæ Dæa immolabatur,	
96	105		
<i>Pilcati</i> servi qui,	83	<i>Porriger</i> herbam quid significet,	136
<i>Pileum</i> rubrum quinam apud <i>Ægyptios</i> gestarent,	29	<i>Portuni</i> ædes,	69
<i>Pilumnus</i> Deus quis,	63	<i>Potina</i> Dæa munus,	91
<i>Pinus</i> cur <i>Pani</i> sacra,	65	<i>Præfice</i> munus,	125
		<i>Præstites</i> Dii homini nascenti,	145..
		<i>Precum</i> imago, & ejus expositio,	20.
		<i>Priapus</i> ex Bacho cur ortus singatur,	187
		<i>Priapi</i> effigies,	188
		<i>Primorum</i> hominum sacerorum mos,	4
		<i>Principes</i> sunt viuæ Deorum iimagine,	22
		<i>Prilli-</i>	

I N D E X.

Principum statuæ quid dignitatis habe-	Rhea eadem ac Terra,	91
rent,	10 Rhea cur sint attributa cymbala, tympana, faces, & lampades,	97
Promethei furtum ignis cœlestis quid in-	8 Rhodiis in ortu Minervæ cur auram de-	
nuat,	pluisse dicitur,	125
Prometheus statuariæ artis inventor,	7 Romæ erat alter populus lapideus,	9
Prometheus tamquam Deus habitus,	8 Romæ natalis,	104
Prometheus ignem è cœlo suffuratus, quid	166 Romani sine statuis diu fuerunt,	4
significet,	92 Romani quando primum statuas recepe-	
Proserpina unde dicta,	runt,	5
Proserpina cur fingatur à Plutone rapta	100 Romani patritii cur gestarent lunulas in	
in Sicilia,	calceis,	57
Proserpina similis potestatis cum Bona	106 Romani quid Jovi sacrificarent,	77
Dea,	16 Romani belli tempore duplia signa o-	
Proturia sacrificium quale esset,	104 stendebant,	112
Proteus futurorum prædictor,	8 Romulus, & Remulus nutriti à lupa,	86
Providentia Dei numinis loco habita,	104 Romulus, & Remulus à Flora nutriti,	104
Providentia quomodo pro Jove capia-	59 Rosa cur Veneris sacra,	219
tur,		5
Pudicitia imago unde desumi possit,	94	
Pudor pro Deo habitus,	89	
Pulcritudo quomodo concilietur,	147	
Pyramis eius rei symbolum,	75	
Pythagoras cur fabarum usum prohibue-	103	
rit,		
Pytho ab Apolline interfactus, quid si-	27	
gnificet,		
Q.		
Quatuor anni temporum imagines,	23	
Quercus pro numinibus habita,	5	
Quinarii numeri natura,	84	
Quinque Dii in nuptiis adhibiti qui sunt,		
85		
R.		
Eligio præcipua hominis virtus,	1	
Religionis penitus expertes Belluæ,	2	
Regis imago apud Ægyptios,	68	
Reges olim pro diadematè hastam ges- tabant,	79	
Rhadamanthus inferorum judex,	121	
Rhamnusia Nemesis cur cognominata,	195	
S.		
Sacerdotibus solis arcana sacrorum		
erant cognita,		10
Sacerdos Bellonæ apud Cappadoces se-		
cundum à Regelocum tenebat,	155	
Sacrificium ridiculum Herculi factum,	149	
Sacrificium inhumanum Diana oblatum		
apud Patras,		46
Sacrificia cur non sine igne,		98
Salutis simulacrum,		169
Sanitatis ignum,		40
Sapientia tres partes,		154
Sappho mascula,		215
Satrapis effigies,		104
Saturnus pro tempore ponebatur,	16. &c	
	18	
Saturnus cur fingatur à Iove filio è cœlo		
in terras pulsus,		16
Saturnus cur in Deos relatus,		17
Saturni fabula qua dictus est filios devo-		
rasile,		17
Saturnus cur fingatur Iapidè devorasse,	18	
Hh 3 à Sa-		

I N D E X.

Saturni stella plurimæ calamitates orbi		Silenus nisi coactus verum dicere volebat,
terrarum importantur,	19	178 178
Saturni imago tempus significans,	19	Silentium maximum mulierum ornamenti,
Satyorum imago,	64	220
Satyri cur Bachi comites,	65	Silvanus silvarum, & agrorum Deus,
Scarabeus cur Solem adumbret,	30	Simulacrorum usus unde prodiit,
Scipionis statua cur non in foro, sed in Capitolio esset,	10	4 Simulacra cur varie effingerentur,
Scipionis mater à Serpente dicta est gravida facta,	185	10 Simulacra Deorum cur lignea apud veteres,
Scyphus Herculis quis,	148	12 Simulacra ex homine & bellua apud Græcos,
Scyllæ imago,	110	65
Scythæ nulli Deo templum posuerunt, præterquam Marti,	171	109 Sirenum figura,
apud Scythas sacrificandi ritus,	ibid.	110 Sirenum scopuli ardui,
Semele fulmine dicta,	214	Sistrum Ifidis quomodo esset effectum, & quid significaret,
Semini ut ad fructus perveniat quid necessarium,	122	57 Solis, ac Jovis inter se junctorum simulacrum,
Semiramis sui effigiem colendam publicè proposuit	7	25
Semiramis nutrita ab avibus,	96	Solis omnium errorum regula,
Semiramis Dercetus filia,	115	26 Solis navis imago, & ejus significatio,
Senectutis caussa quæ sit,	177	29 Solis imago apud Phœnices,
Serapis Ægyptiorum Deus quis fuerit,	36	31 Solis mensa quæ,
Serapidis imago apud Ægyptios, & ejus significatio,	37	34 Solis simulacrum apud Ægyptios, ac ejus expeditio,
Serpens cur sit sacer Aesculapius,	38	36 Solis imago Elephantinopoli, ejusque expeditio.
Serpentes cur divinæ cujusdam naturæ existimati,	67	43 Solis imago apud Phœnices,
Serpentes cur Cereri attributi,	100	75 Solis occidens igneus, significat ventos,
Serpens cur sit Minervæ sacer,	162	115 Solis, ac Justitiae oculus,
Serta à Bacho inventa,	182	196 Somnia vera cur cornea dicantur,
Scruchus auctor idolatriæ,	7	143 Somnus cur una cum Musis,
Sesostris Ægyptiorum rex,	100	142 Somni sedes ubi,
Severæ Dex,	126	143 Sosipolidis ara,
Sicilia cur Cereri dicatur gratissima,	100	69 Sosipolis Eleorum Deus,
Sigaleonis effigies,	160	191 Sphingum natura,
Signa, & tabulæ pulcræ moribus quantum officient,	7	131 Sphinx cur collocata in vestibulo templi Minervæ,
Sileni simulacrum,	65	154 Sponsæ cur flammeum ferrent,
		89 Statuarum origo,
		6 Statuarum multitudo, & studium apud veteres,
		9 Statux

I N D E X.

Statuæ quibus ponerentur,	10	Testudinis natura,	220
Statuæ pretiosæ materiæ unde ortum ha-		Thalassio cur in nuptiis apud Romanos	
beant,	12	invocaretur,	887
Statuarum materia,	11	Thales aquam omnium principium sta-	
Statuarum quæ partes ex marmore effici		teat,	104
solerent,	13	Thalia una Gratiarum,	228
Stellæ quo pabulo alantur,	28	Thoït, vel Theut Mercurius ab Ægyptiis	
Stimula Dea,	160	dicitus,	140
Strigum effigies,	128	Thyrsus Bachi quid significet,	183
Suadela inter Gratias,	220	Tiberis effigies,	116
Suevi Liburnam navem colebant,	54	Tigribus cui Bachi currus dicatur trahi,	84
Summano fulmen attributum,	72	Timor Deus habitus,	161
Sus cur vicima sit cereris,	102	Tisiphones imago,	128
Sus in Romanorum vexillis,	174	Titanes quomodo per Panem fugati,	60
Syringa à pane amata,	65	Toga palmata quid sit,	76
T.		Triens Neptuni quid significet,	107
T Acita Dea,	160	Triptolemus à Cere per terrarum or-	
Talus cur portetur à Gratiiis,	228	bem missus,	101
Taraxippus Deus quis sit,	113	Tripus quid esset,	152
Taulonis cuiusdam factum,	77	Tritones quis sint,	107
ad Tauricam Dianam hospites maſtaban-		Trito in Epiro viſus,	108
tur,	45	Tritonum imago,	109
Telephus nutritus à cervis,	96	Tritonia palus in Libya,	155
Tellus dicta Eurysternos,	91	Triumphatoribus cōvicia objici solita,	182
Tellus à Germanis Dea habita,	95	Triumphantium insignia apud Roman.	76
Tempus æternitatis imago,	14	apud Troglodytas Solis fons,	75
Tempus cum mundo cœpit,	17	Trophonio erant angues conseruati,	39
Temporis imago,	18	Turtures consecratae Furiis,	129
Terminus Deus à Romanis cultus,	18	Tutelarium Deorum nomina cur celaren-	
Terra omnium Deorum prima,	90	tur,	173
Terra cur Deorum mater dicatur,	90	Typhon fratrem Osiridem in frusta dici-	
Terræ varia virtutes à Diis variis adum-		tur discerpsisse,	186
brata;	99	Tyrrheni piratae à Bacho in Delphines	
Terra est multis numinibus adscripta,	96	conversi,	124
Terra cur Rhea vocetur,	97	V.	
Terra frumentifera Cereri attributa,	100	V Acca Terræ symbolum,	95
Terra masculus, & freminia,	224	Vagitani Dei osficium,	91
Terrena tamquam gradus ad superiorum		Vannus cur Bacho facer,	180
cognitionem,	204	Valoris potestas,	70
Terror utilis mortalibus,	73	Vencieiorum vires,	55
Terror, & Timor Minervæ comites,	161	Vene-	

I N D E X.

Veneris Paphiæ statua,	75	Victoria Stygiæ paludis filia,	128
Venus Paicarum natu maxima,	133	Victoria sine aliis apud Athenienses cur effinge-	
Venus gemini juxta Platonicos,	204	retur,	173
Venus libidinis, ac lasciviarum Deas,	217	Victoria communis Dea,	175
Venus cur nuda effingatur,	218	Viduae cur religiose Venerem colerent,	222
Venus Popularis quæ,	221	Vinum non adhibebatur in Cereris sacrificiis, 102	
Venus cur cognominata Machinatrix, & inven-		Vinum natura candidum,	177
trix,	221	Vini immodice sumpti effectus,	178
Venus prima meretriciam artem invenit,	222	Virginensis Dea quæ,	89
Venus cur sit cognominata Calva,	223	Virtutes, & Vitia tamquam Di ab antiquis culta,	
Venus cur cum barba sit efficta,	223	2	
Ventus quid sit	225	Virtutis male habitæ à Fortuna effigies,	158
Venti principales quatuor,	216	Virtus, & Voluptas visæ Herculi,	ibid.
Veiba alata,	139	Virtus sola nostra,	195
Veritas in profundo putoe sepulta,	157	Virtus sine Fortuna nequaquam felix,	204
Veritatis descriptio,	158	Virtus sola, an absque Fortuna quidquam possit,	
Veritas in vino est,	177	201	
Veritatis ager apud inferos,	120	Vitis præcipue sacra Bacho,	182
Veritatis porta,	196	Vitulus laceratus in Bachi mysteriis,	185
Vertumnus statua,	13	Ulmus Sonniorum sedes,	143
Vertumnus hoitorum Deus,	104	Vlysses quomodo evitarit Sirenes,	109
Vertumnus statua,	218	in Umbilico mulieribus libidinis sedes,	218
Veita eadem ac Terra,	91	Volupia voluptatis Dea,	160
Vestæ simulacrum, ejusque expositio,	97	Volupratis imago,	159
Vestæ templum cur rotundum,	98	Vulcano sacrificandi ritus,	8
Vesta cuius ignis sit symbolum,	99	Vulcanus cuius rei sit symbolum,	66
de Vesta fibula,	99	Vulcanus quæ fulmina jaculeretur,	72
Vestalium incestarum supplicium	98	Vulcanus cur Minervam uxorem ducere nequi-	
Vestibula Vestæ consecrata,	98	vit,	166
Vexilla Romanorum quas imagines præferrent,		Vulcanus è cœlo cur projectus in Lemnum ceci-	
174		disce fingatur,	167
Via lactea unde nomen traxit,	86	Vulcanus & Venus cur conjuges fingantur,	168
Via virtutis ac Voluptatis,	159	Vultur cur Marti sacer,	175
Victimæ simulatæ,	50	Vulturis natura,	199
Victima, super quam conceptum esset iuramen-		X.	
dum, non velcebantur homines.	69	Xanthus & Cyilarus, equi,	82
Victimæ, quæ Jovi immolabantur,	77	Z.	
Victimæ cur alias alias Diis,	102	Zephyrus Floræ maritus,	116

F I N I S.

